John Adams
Library.

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
★ ADAMS
243.6

9001

Relectiones Hyemales

John Adams

DE

RATIONE & METHODO

LEGENDI Utráſque

HISTORIAS,

Civiles & Eccleſiaſticas.

Auctore DEGOREO WHEAR, apud *Oxonienſes* olim Prælectore *Camdeniano* Primo.

Quibus appenditur MANTISSA, *de* Hiſtoricis Gentium Particularium.

Acceſſit GABRIELIS NAUDÆI *Pariſini* Bibliographia Politica.

Præmittitur *JUSTI LIPSII* Epiſtola ad NICOLAUM HACQUEVILLIUM, de Hiſtoriâ, Hiſtoricos legendi Ordine, Fructúſque ex iis Excerpendi modo.

Adjectus eſt in extremo INDEX locupletiſſimus, tam Rerum, quàm Auctorum.

CANTABRIGIÆ,
Ex Officinâ *Joan. Hayes,* Celeberrimæ Academiæ Typographi. M. DC. LXXXIV.
Impenſis *H. Dickinſon,* & *R. Green,* Bibliopol. *Cantab.*

ADAMS 243.6

J. *LIPSIUS,

Nicolao Hacquevillio

S. D.

* *Vid. J. Lipſ. Epiſt. Select. Cen. Ter. Miſ. Ep. 61. p. 62. Edit. Antver. 1605.*

AD Hiſtoriam cùm dare te cœpiſti, fateris hærere in primâ viâ, & confuſione Rerum aut Temporum, ignorantiâ eorum quæ & quando legenda aut eligenda ſint, pedem figere; imò tædio, aut deſperatione pænè referre. Non fiat, mi *Hacquevilli*; opem imploras, pro copiâ meâ dabo: & ſi non plenè ductor (Occupatio & valetudo nunc abnuunt:) tamen director ero, & digitum intendam, quò & quà contendas.

Hiſtoria nobis propoſita: quæ & cujuſmodi? nam variat: & ſumma ejus diviſio eſt, *Mythiſtoria* & *Hiſtoria*. Illa, quæ fabulas vero mixtas; iſta quæ purum &

 merum

merum verum habet. In illâ poëtæ ſunt, & id genus: qui oblectamenta auribus animíſque quærunt, & floridâ iſtâ veſte ornant & augent corpus hoc veritatis. Veteres Poëtæ, & Rex eorum *Homerus*, pulchrè & ſæpè utiliter fecerunt: cùm arcanos ſenſus aut altiora dogmata, hoc quaſi velo obnubunt & tegunt. Sed hanc partem mittamus, non nunc adeundam: altera eſt vera *Hiſtoria*: quam licet bifariàm partiare. Eſt *Naturalis*, eſt *Narrativa*: ſit venia ſic loquenti, planè, ſi non purè. Illa eſt, quæ Naturæ faciem & facta revelat; id eſt, rerum, ſtirpium, animalium ingenia, proprietates, vires tradit. *Ariſtoteles*, *Theophraſtus*, *Ælianus*, *Plinius* fecêre: & plures, quos ævum nobis ſubduxit.

Narrativam dico, quæ res geſtas actionéſque prodit, ſacras ſive profanas. Ideóque à duplici hâc materie iterùm duplex, *Divina* & *Humana*. Illa, quæ Religionem, aut quod adhæret, tangit: hæc, quæ res plurimùm actionéſque humanas. Iterúmque ea duplex, *Privata* & *Publica*. Nam aut ſingulorum res, vitam, virtutes, vitia recenſet: & Privata eſt. Aut quæ publicè, plurium uſui aut noxæ, ſunt geſta: & Publicam appello.

Omnes utiles. Propriè tamen & diſtinctè

ſtinctè, Naturalis ſcientiam, Divina religionem, Humana prudentiam, omnes delectationem habent. Ad quas autem Te voco? Velim ad omnes ire, ſed in tempore.

Naturalem nunc ſeponamus: *Narrativam* ingero, quam vulgò & peculiariter Hiſtoriam etiam appellamus. Ad hanc priuſquam venias; duo præmittenda ſunt, *Geographia* & *Chronologia.* Illa, ut locorum, regionum, urbium notitiam aliquam concilies; hæc, ut temporum, quibus quæque res geſtæ. Sed communem dumtaxat, & non illam exactam notitiam exigo: ſatis ſit, mundi partes ſitúſque diſtinguere; provincias, & in iis flumina, montes, oppida clariora noviſſe. In temporibus etiam, ſeriem eorum & ordinem tenere, & velut terminis quibuſdam finire Imperia, bella, eventus. Velim equidem, & tacitus ſæpè opto, imò ipſe meditor, eſſe qui breviter & compendio, & quod caput eſt, judicio, ab Orbe condito velut Faſtos concinnet: nec aliud quàm annos, & præcipua rerum, notet ac libet. Qui hactenùs fecêre, aut confundunt nimis, aut diffundunt: & nec notabilia aut laudabilia tamen maximè excerpunt. Sed hoc dum fiat, potes *Euſebio* uti, & novellis quibuſdam, qui herè

& nuper prodierunt. Atque iſta cùm paravimus, age ad ipſam jam Hiſtoriam: & quam præmittimus? pietas vult *Divinam*. Facilis ea eſt, nec diu tenebit. *Judaica* vetus eſt, è Libris Sacris; *Joſepho*, & ejus interprete *Hegeſippo* petenda: noſtra hæc nova, id eſt *Chriſtiana*, olim ex *Euſebio*, *Sozomeno*, pluribus; nunc ex uno *Cæſare Baronio* adfatim haurietur: & quid in diligentiâ viri tantâ deeſt? Imò ut ſuperſit, vereor: iis utique, qui ex profeſſo Theologos non agunt, & ſufficit universè initia, progreſſum, diſſidia, capita & antiſtites Religionis noſtræ ſcire. Non abnuo: compendium bonum exactiſſimi illius laboris ſit, non ſit fortaſſe bono auctoris. Eſt & *Miſcella* religionis *Hiſtoria*: ut *Mahumetanæ*, quæ magnam orbis partem, à multis jam ſæculis, obtinet; ut *Sinenſium*, *Indorum*, & qui alii vanam & ſimulacris ſervam eam habent. Hæc quoque carptim, quis neget viro Politico & experienti libanda eſſe? Sed, ut dixi, carptim. *Humana* ſupereſt: illa præcipua, quò te voco. Præter prudentiam, & rerum peritiam,

Hæc tibi virtutum ſtimulos, hæc ſemina laudũ,
Hæc exempla dabit; ———

alibi

alibi uberiùs laudata, & laudanda, nunc præeunda. Duplicem eam feci, *Privatam*, & *Publicam*. Ab utrâ ordiemur? A *Publicâ* ego cenſeo: & hæc, ordinis doctrinæque causâ, quadruplex iterùm eſto. Valdè, inquies, dividis. Fateor; nec animi, vel argutiarum causâ: ſed quia uſu didici, nihil ad methodum, id eſt viam rationémque docendi vel diſcendi, aptius & efficacius eſſe. Itaque *Socratem* ſequor, Diviſioni amicum: & cum illo, *divinum virum habeo, qui commodè & opportunè utetur*. Sed ad rem; quadruplex hæc Hiſtoria: *Orientalis*, *Græca*, *Romana*, *Barbara*.

Prima, quæ primi aut priſci orbis res habet: cùm noſtra hæc omnia inculta, aut infrequentia, & certè obſcura & ignota. Itaque in *Judæis*, *Ægyptiis*, *Æthiopibus*, *Syris*, *Perſis*, reliquâ *Aſiâ*, res ferè & nobiliores eventus tunc ſiſtunt: aut ſi quid admixtum, leve eſt, nec ſcriptione aut lectione divellendum. Hanc primò noſci ſuadeam: & peti à *Juſtino* breviter: uberiùs deinde ab *Herodoto*, *Diodoro Siculo*, & ſi qui *Græcorum* eam ſuis miſcent. Quædam enim *Polybius*, *Plutarchus*, *Zonaras*, alii ſuggerent, huc apponenda. Sed *Diodorum* ego laudo & approbo: utinam plenum; &, ut ſcripſit, abſolutum.

Altera eſt, *Græca*; in quâ *Spartanorum*, *Athenienſium*, *Thebanornm*, & præcipuè *Macedonum* res ſunt: quos huc traho, & includo. Præter jam dictos dabunt *Thucydides*, *Plutarchus*, *Arrianus*, & *Q. Curtius* è Latinis. Per partes colligenda eſt: nam qui totam & ordine ſcripſerit, totus ad nos non venit.

Tertia, *Romana* eſt: in quâ ubertim rerum & eventuum, eorúmque inſignium: & quæ plures Scriptores illuſtrârunt. O magnum ô pulchrum Imperium! & addo, diuturnum. Ideóque non mirum ſi viris factíſque brevia illa & fugacia *Græcorum* ſuperavit. *Græci præceptis valent* (ait quiſpiam) *Romani exemplis*. Et hercules ita eſt. Non fuit Gens, puto non erit, quæ plura vel in militiâ vel in pace, laudis & virtutis ſuppeditabit. Itaque ad hanc, mi Adoleſcens, ad hanc ſegetem veni, manipulos frugum collige, & in uſum tuum recondе. Sed ut ordine fiat, ea ipſa dividatur trifariam: in *Veterem*, *Mediam*, *Novam*. Prima mihi eſt, à Regibus & urbe conditâ, ad *Auguſtum*: *Media*, cùm immutato ſtatu ad Principes ventum: *Nova*, cùm iterùm mutato, ſedes ipſa principatûs *Byzantium* eſt tranſlata. In *Veteri* Scriptores *Græci Latinique* ſunt, ſed præcipui iſti: *Dionyſius Halicarnaſſeus*,

T. Li-

T. Livius, *Polybius*, *Plutarchus*, *Appianus*: quibus compendia adjungere liceat, *Velleii*, *Flori*, *Eutropii*, *Oroſii*. *Velleianum* laudabile fuit; ſed potior pars periit: judicio & ordine tamen ſcriptum, & quod exemplar pleniori Chronologiæ ſit ad imitandum. Faciant huic parti *Faſti Romani* à *Carolo Sigonio* editi, & producti ad *Auguſtum*. At in *Mediâ*, noſter *Tacitus*, *Suetonius*, *Ammianus*, *Spartianus*, & adjuncti *Cæſarei Scriptores*: è *Græcis* autem, *Dio Caſſius*, *Jo. Zonaras*, *Herodianus*, legendi: tum & compendium *P. Victoris*, itémque *Eutropii*. Adde ad ſeriem temporum, imò & rerum lucem, *Onufrii Panvinii Faſtos*, ab *Auguſto* ad *Juſtinianum* diligenter & induſtriè conſignatos. *Nova* ſupereſt: & in eâ ferè *Græci* iſti, *Zonaras*, *Zoſimus*, *Procopius*, *Agathias*, *Nicetas Choniates*, *Nicephorus Gregoras*, *Michaël Glycas*, *Georgius Cedrenus*: etſi hîc ultimus quidem, anilium ſæpè fabellarum ſcriptor, & veri incurioſus vel ignarus. Judicio legatur tamen, dabit quod juvet.

De *Romanâ* habes: quarta erat *Barbarica*: quid niſi lacinia & ſpolium ab illâ veſte? Nam hanc appello & intelligo, cùm ſciſſo fractóque Imperio, major pars ad *Gallos*, *Germanos*, *Turcas* ivit, & alter-

natim

natim hucuſque manſit. Nec enim *Gothos, Hunnos, Vandalos, Scythas*, aut illam fæcem huc includo: quæ maneat in *Mediâ* aut *Novâ Romanâ*, & iis inſerta nempè legetur. Faciunt huc propriè tamen *Jornandes, Procopius, Agathias*, & ſi qui tales. Sed meam hanc *Barbaricam* varii ſcripsêre, atque ipſi ferè Barbari, & addam barbarè: extántque *Germanici, Gallici, Britannici* Scriptores, in unum corpus nuper decorè & utiliter conducti ac vulgati. Sunt & *Annales* à *P. Pythœo* editi: & cottidiè hujuſce argumenti prodeunt, judicio eligendi. Scripſit & *Carolus Sigonius de Regno Italiæ*, quod huc facit: & *Johan. Lëonclavius Turcica*; uterque mihi bonus & laudatus. Quid omitto? *Laönicus Chalcocondylas* ſe ſuggerit, in *Turcicis Græcíſque* legendus; item *Guilielmus Tyrius*, & alii in tranſmarinis ſacríſque bellis.

Hem, inquies, quanta materia, & quæ ſylva? quis ingredietur ſine errore, & egredietur? Quî ordine inſiſtet, quî induſtriam & curam adferet, jam dicenda. Ordine, inquam, inprimis opus; & ne confuſa & vaga lectio ſit, aut deſultoria & interrupta. Hoc pleriſque evenit; & velut ex equo in equum ſe trajiciunt, ab hoc Scriptore in alium, ab iſto argumen-

to

to in illud: quo fructu? momentaneæ voluptatis, & ut tempus ſuum, imò & ſe, fallant. Apage tales iſtos, & ad *Amadéum* ſuum; aut ſi altiùs aſſurgere velint, *Heliodorum* eant. Tu ordine leges: quem ex ipſis à me dictis etſi potes inſtituere: tamen, in exemplo dabo. Ecce *Romanam Veterem* legere decrevi: ordiar ab univerſali aliquâ notitiâ, & Compendium *Flori*, aut *Eutropii* præmittam. Tum à capite, & ab ipſo *Livio*: cui *Dionyſium* adjungam, & *Polybium*, *Plutarchum*, aut *Appianum*: ſed quémque in conſimili argumento. Cùm peregero, ad *Mediam Novámque* veniam, & conſtantiâ eâdem peragrabo. Et de *Ordine* facile eſt, atque animi tantùm decreto opus: *Cura* plus habet operæ, & in eâ omnis eſt legentium fructus. Duo in hâc ſpecto, ſive exigo: *Attentionem*, & *Electionem*. Cùm legis, non ſuſpenſum aut attonitum te habeat tantùm novitas aut magnitudo eventuum: inſiſte, inquire, cui rei hoc facere poſſit, & ecquem uſum ſui præbere. Mora hîc aliqua inter legendum & tarditas, fateor: ſed nimirùm, dicto veteri; *Nulla res poteſt eſſe eadem, feſtinata ſimul & examinata: nec eſſe quidquam omnium, quod habeat laudem diligentiæ, ſimul & gratiam celeritatis.* Tarda igitur, & quære. Cùm reppe-

repperiſti, tum ſit *Electio*: id eſt, ut ſtilum capias, & excerpas, & velut annonam in horrea quædam reponas. Ea diſtincta etiam ſint, & jam antè libri parati, meo judicio, quattuor; in quos, quidquid eligis, conferas, & tuto deponas. Nam memoriæ ſuæ qui credit tantùm: quid agit? non dicam nihil, ſed in breve, proficit; nec ulla ea tam vaſta, capax, tenax eſt, quæ varia iſta cum fide aſſervet & reddat. Trade libris: in quo labor aliquis, & iterùm in legendo remora: ſed, mihi crede, utilis, ſi quidquam in omni ratione ſtudiorum. Libri iſti *quattuor*, totidem *titulos* habeant rerum, quas præcipuè in Hiſtoriis notes: *Memorabilium*, *Ritualium*, *Civilium*, *Moralium*.

Quid *Memorabilia?* Res deſigno magnas, & cum admiratione aut motu legendas, ſive audiendas: ut eſt notabilis *Potentia* alicujus Regis aut Populi, *Opera*, vel *Opes*, *Prodigia*, & novi aut inſoliti *Eventus*. Uno verbo quidquid non obvium, & magnitudine vel raritate ſe commendat.

Ritualia autem, quæ pertinent ad inſtituta ritúſque veteres, ſive quos in publico, ſive in privato uſurpabant. Alios enim iſtos *Orientales*, *Græci*, *Romaníque* habuerunt: & ab eâ notitiâ, ſeria omnis intel-

intelligentia dependet veterum Scriptorum.

At *Civilia* appello, quæ ad vitam & regimen commune faciunt, & hanc hominum jure & legibus devinctam Societatem.

Moralia denique, ea quæ privatim ad nos & vitam formandam, virtutibus amicam, vitiis alienam.

Ecce, quattuor hi ſunt *Tituli*: quid ſupereſt? Referre in eos, quidquid ad ſingulos illos facit, ſive *Sententiarum*, ſive *Exemplorum*: ídque cum hâc *Attentionis* curâ, & *Judicii* item normâ. Dic clariùs, inquies. Nempe quiſque liber alios & minores ſuos *Titulos* habeat: quia Natura & Memoria ordine & partitione iſtâ gaudent. Ut, ille *Memorabilium*, in ea quæ attigi: nec nimis ſanè argumentum hoc patet. Latiſſimè *Ritualium*: ac dividamus in *Sacra* & *Profana*. Sacra omnia publica: continéntque *Deos*, & eorum *Nomina*, item *Cognomina*: tum *Inſignia*, *Munia*, *Cultum*, & *Templa*. Ampliùs, *Sacerdotes*, alióſque Miniſtros: tum *Sacrificia* ipſa, *Hoſtias*, *Ceremonias & Ritus*: denique, *Verba Sollennia* & formulas precationum, & quidquid illos aut iſta ſpectat. Nimis partiri, tenue eſt, & hîc inutile; ſpernes. Jam *Profana* ſequuntur:

atque

atque ea duplicia, *Publica*, & *Privata.* Illa, quæ communiter omnes aut plures tangunt, & publicis Legibus aut Inſtitutis continentur: ut *Magiſtratus*, & ſingulorum *Munia*, aut *Ornamenta*: ut *Senatus*, *Militia*, *Provinciæ*; *Præfecturæ*, *Officia*, & quidquid iſtis adhæret: tum *Leges*, *Judicia*, & eorum ratio, *Supplicia*, *Tormenta*, *Pœnæ*: lætiora denique, *Ludi* & *Spectacula*, *Triumphi* & *Feſti dies*. Ad *Privata* venio, & iis ſubjungo, *Nuptias*, *Funera*, *Balnea*, *Convivia*, *Veſtes*, *Nummos*, & quæ longum ſit complecti. Minuta enim etiam intercurrunt: ſed in ſermone oſtendenda potiùs, quàm Scripto adumbranda. Imò adeò minuta, ut nec *Titulos* ſuos grandiores quædam habeant: ſed verbis ſignentur, & ordine iſto literarum. Ac ſi me audis, in pleríſque eo utêris: quia non ad famam aut pompam iſta diſponuntur, ſed tui uſum. Sequuntur & excipiunt *Civilia*: utiliſſima pars iis, quos genus aut deſtinatio ad Rempublicam vocant. Is Liber tres Partes habeat, antiquâ & veriſſimâ diviſione: Status *Regum*, *Optimatum*, *Populi*. In quâque Parte notes, & eò referas, quæ *Firmandæ* ſint, aut *Vertendæ*: & hæc ipſa ſubtiliùs dividas, ut à me in *Politicis* factum. Utar hoc exemplo cum fiduciâ: & conveniant vel qui

nova

nova adferunt, aut vetera referunt, non dabunt in Ordine & Methodo, quod fortaſſe anteponas. Sed unum etiam addi poteſt, & debet: vel ut *Sententiæ* plures uni rei congerantur: vel ut *Exempla.* Hanc poſtremam Partem non neglexi equidem, & habeo ſepoſitam imò paratam in ſcriniis, & avidam exire. Sed tu aut alius, non ideò remitte: & quiſque ſibi, vel firmiùs, vel jucundiùs certè, tale aliquid ſtruit. Poſtrema ſunt *Moralia*: quorum duæ Partes, *Virtutum* & *Vitiorum*. Velim & hæc diſponi ordine Literarum: ſed ita, ut *Virtute* præeunte, cuique bina ſua *Vitia* ſint ſubjuncta. Traho eódem etiam non Vitia propriè, ſed *Affectus*: & *Cupidinum* ſtirpes, *Spem*, *Metum*, *Gaudium*, *Dolorem* adnecto: tum etiam de *Beatâ Vitâ*, & quidquid in Ethicis ſedem ſuam habet. Sed ſatis hæc communia in Scripto prævivi: in Sermone alia: illud in fine te ſedulò moneo, ut ne mole hâc, quæ videtur, abſterreare. Quid enim? tam varia, tam multa? inquies. Nihil eſt: imò incredibile, quàm citò hæc ſuſcipiantur, & fiant, ſi tenor & conſtantia ſit, & quiſque dies opus ſuum probet. Triennii res, non diu te differo: mihi ſi olim talis monitor, vel citiùs abſolviſſem. Cogita te in ipſo flore ævi,

&

& corpus labori, animum intentioni ferendæ eſſe; quid ceſſamus;

Dum res, & ætas, & Sororum
Fila trium patiuntur atra?

Non fac, mi Adoleſcens: cui ego factum conſultúmque tuâ causâ volo, tum & Clariſſimi V. Legati Regii: qui etſi connubio tantùm tibi parens, tamen vel naturalem affectu & curâ præſtat. Tu agnoſce, illum cole, me & bona ama.

Lovanii, III Non. *Decemb.* M. DC.

Errata ſic corrigantur.

PAG. 18. Lin. 15. *L.* ἰχρλῶ. p. 32. l. 19. *l. Euſebii.* p. 39. l. 35. *l. Bœotiæ.* p. 46. l. 8. *l. citiùs.* p. 58. l. 32. *l. de Livio, inquit.* p. 69. l. 26. *l item.* p. 79. l. 17. *l. Cominæus.* p. 120. l. 2. *l. Hiſtorici.*

RELECTI-

RELECTIONUM CONSPECTUS.

ANTELOGII.

Occaſio harum Relectionum. Item exempla. Scopus, Publica utilitas. Haud temerè tamen publicandæ. Scripturientium hujus ævi præfidentia perſtringitur. Modeſtia ſuadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprimè utilis, & quomodo; hoc ævo optabilis; Sapientibus gratiſſimus. Non oſtentationis, ſed modeſtiæ potiùs argumentum. Viva vox. Quò præſtet auditio lectioni. Hiſtoriæ definitio, finis, diviſio, Species. pag. 1.

Partis Primæ

SECTIONES.

SECT. I.

AD fructuoſam Hiſtoriarum Lectionem tria requiruntur. Indè tres hujus diſſertationis partes proponuntur. pag. 13.

SECT. II.

Hiſtoriarum ſeries qualis inſtituenda. Quomodo ordinanda. Temporum intervalla tria obſervanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclyſmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἄδηλον. μυθικόν. Olympiades, Intervallum Hiſtoricum. p. 14.

SECT. III.

Summorum Imperiorum ſeries, & ſucceſſio. Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Perſarum unicum Imperium aſſeritur. Singula, Prophetarum oraculis præmonſtrata. Summorum appellatio, fruſtrà à Bodino cavillata. Romanum, omnium maximum Imperium. p. 17.

SECT. IV.

Aſſyrio-Chaldaici Imperii inſtitutio ac duratio. Item Medo-Perſici, indè Græcanici. Romani Imperii initium ante Jul. Cæſarem. Inde ad Carolum M. quot anni interceſſerint. Denique ad Carolum V. p. 21.

SECT. V.

Quatuor iſthæc imperia quare dicebantur Summa. p. 25.

SECT. VI.

Hiſtoriarum lectio undè auſpicanda. Epitomæ juſtæ non penitùs damnandæ. Synopſes Hiſtoriarum. Chronologi. Alia etiam compendia nominatim commendantur. Qui denique Auctores præcipuè circa univerſalem Hiſtoriam ſint conſulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Hiſtoria Biblica omnium prima, & primò ediſcenda. p. 26.

SECT. VII.

Aſſyrio-Chaldaica unde petenda Hiſtoria. De Beroſo, Cteſiâ, Megaſthene, eorúmque ſuppoſititiis Scriptis. Ad Joſephum potiùs in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna jactura aliundè ſarcienda. Præſertim ex Joſepho, & Hiſtoriâ propheticâ. Diogenes Laërtius laudatur. p. 29.

SECT.

SECT. VIII.

Herodotus undè ſuam inchoaverit Hiſtoriam; ubique deſierit. Ejus laus; quo tempore floruerit. Secundæ Monarchiæ initium. Argumenta ſingulorum librorum Herodoti recenſentur. Muſarum nomina cur eis impoſita. Contra Lud. Vivem excuſatur. Ex quibus Auctoribus locupletior, vel etiam illuſtrior fieri poſſit ejus Hiſtoria. p. 33.

SECT. IX.

De Thucydide. Ejus elogia. Undè & quouſque deducat Hiſtoriam ſuam, quam octo libris complexus eſt. Eorum argumenta breviter & ſingulatim explicantur: quinam Auctores de iiſdem temporibus ac bellis cum Thucydide ſcripſerint, indicatur. p. 36.

SECT. X.

De Xenophonte. Laudes ejus & elogia. Quando, & quo ordine legendus. Quadraginta octo annorum Hiſtoriam dedit. Quam ex Plutarcho, Juſtino, Diodoro Siculo amplificare licet. p. 40.

SECT. XI.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium. Hiſtoriam ſcripturus, varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Hiſtoriam lib. 15, circa finem. Inde Philippi Maced. res geſtas narrat. l. 16. Mox ad Alexandrum M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ inſtitutionem deſcribit. p. 43.

SECT. XII.

Alexandri M. res geſtas varii ſcriptores executi ſunt. Arrianus, & Q. Curtius. Eorum elogia. Quo tempore floruerint. Succeſſores Alexandri proſequitur Diod. Cui utiles ſuppetias alii Auctores ferre poſſunt. p. 45.

SECT. XIII.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum hiſtoriam ſcripſerit. Quomodo animum ad ſcribendum appulerit. Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Ejus Hiſtoriæ pars maxima periit, aut

in fragmenta diſſipatur. Librorum ſuperſtitum contenta. p. 47.

SECT. XIV.

De quartâ Monarchiâ Romanorum. Ad ejus Hiſtoriam tranſitio. Vtriuſque laudes. Hiſtoricorum Romanorum fata deplorantur. p. 50.

SECT. XV.

Romanæ Hiſtoriæ curſus unde auſpicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo judicia. Non eſt idem cum Livii Epitomaſte. Ejus hallucinationes excuſantur. Ejus ſcribendi Methodus. Vnde errores veroſimiliter irrepſerint. Sigonii & Onuphrii Faſti Conſulares, item Pighii Annales laudantur. p. 52.

SECT. XVI.

In lectione Romanæ Hiſtoriæ, quo ordine pergendum. Dionyſius Halicarnaſſ. laudatur. Hiſtoria ejus, quot annorum ſeriem contineat. Cur ei principem locum tribuamus, ratio redditur, & ex J. Bodino confirmatur. p. 54.

SECT. XVII.

T. Livius abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros ſcripſerit. Eorum diviſio unde. Quo ordine legendi. Quomodò eorum Hiſtoria vel amplificanda, vel in defectu ſupplenda. Plutarchi laudes & Elogia. p. 56.

SECT. XVIII.

T. Livii Decas Secunda, h. e. à libro 10. *ad* 21. *tota interiit. Quomodò, & undè ea Hiſtoria ſuppleri poſſit. Appianus Alexandrinus. De eo quid cenſeant viri doctiſſimi.* p. 60.

SECT. XIX.

Ad reliquos viginti quinque libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Hiſtoriam quinam alii Auctores confirmare, aut illuſtrare poſſint. Decades novem poſteriores cum dimidiâ prorsùs deſiderantur. Unde reſarcienda earum jactura. Salluſtii Hiſtoria laudatur.

laudatur. Item Cæſaris Commentarii; ab eruditis priſci ævi, juxtà & modernis. p. 62.

SECT. XX.

De Dione Caſſio, & ejus Hiſtoriâ. Quot libros ſcripſerit. Eorum quot perierint, & quantâ jacturâ. Inter optimos Scriptores quàm meritò cenſendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non diſſimulantur. Ad Cæſariorum temporum Scriptores tranſitur. p. 64.

SECT. XXI.

Hiſtoria Cæſarum à Suetonio & Tacito primò petenda. De utroque præclara doctiſſimorum virorum teſtimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito, lux à Dione Caſſio. p. 66.

SECT. XXII.

Quomodò ad alios Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores tranſeundum. viz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non levitèr æſtimandos Auctores. Juſti Lipſii de iis judicium; item Caſauboni. Herodianus ſuo loco cum ſuperioribus legendus. Quoúſque in Hiſtoriâ proceſſerint iſti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi. p. 69.

SECT. XXIII.

Poſt Conſtantium Chlorum, utì & paulò antè, Hiſtoria nonnihil perturbata videtur: præſertìm apud Latinos Scriptores. Euſebius, Zoſimus, Zonaras, explicatiorem reddere poſſunt. De Zoſimo & Zonarâ, eorumque ſcriptis; item de Jornande. Ammianus Marcellinus hîc locum habet. Lipſii & Balduini JCti de eo cenſuræ. p. 72.

SECT. XXIV.

Hiſtoria Miſcella Diaconi, item Jornandes de Rebus Geticis; necnon Procopius & Agathias, ſuum hîc locum habere poſſunt. Vel ſi placeat, Zonaræ Tomus Tertius. Quem ſequatur Nicetas Choniates.

Tum Nicephorus Gregoras. Aut ſi prolixum nimis id videatur; poſt Zoſimum, Blondus Forlivienſis legi poteſt. Vel aliter, poſt Vopiſcum, Sigonii Hiſtoria Occidentalis admitti poteſt. Indè ad 7. vel 8. lib. primæ Decadis Blondi, pergat Lector. p. 75.

SECT. XXV.

Breviorem adhuc Hiſtoriæ curſum ab initio Cæſarum, ad hoc uſque ſeculum Lectori ſuppeditabunt, Johannes Cuſpinianus, *Paulus Jovius, & Auguſtus Thuanus.* p. 78.

SECT. XXVI.

Particularium Hiſtoriarum Scriptores quidam, lectu digniſſimi, recenſentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cominæus. *Quorum egregia memorantur elogia. Meteranus,* Chromerus, Bembus. p. 79.

SECT. XXVII.

Ad Hiſtoriam Britannicam *tranſitio. Quomodò ad eam legendam Lector ſe accingat. Quo ordine in eâ pergendum.* Camdeni Britannia, *& Seldeni Analecta, primò legenda. Georgii Lillii Chronicon. Hiſtoriæ* Britannicæ *compendium.* p. 81.

SECT. XXVIII.

Gulielmus Malmesburienſis. Savilii de eo judicium: Item Camdeni. *Undè Hiſtoriam inceperit, & quoúſque progreſſus ſit. Galfridus Monumethenſis quare prætermittendus. Super ejus Hiſtoriâ, cenſuræ Neubrigenſis, Johannis Withamſted,* Balæi, *& Johannis Twini. A quibus omnibus diſſentit Virunnius. Malmesburienſem ſequatur Huntingdonienſis; eum Hovendenus.* p. 83.

SECT. XXIX.

Aſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur. Cum *ſuperioribus quo tempore legenda. Item* Eädmeri *Hiſtoriæ Novorum. Matthæus Pariſienſis. De eo Baronii judicium. Thomæ Walſinghami* Chronica. *Geſta* Regis *Stephani ab Anonymo, & vita* Edwardi *II. à Thoma dela-Moore ſcripta, ſuo tempore interponenda.* p. 86.

SECT.

SECT. XXX.

Walſinghami Hypodigma Neuſtriæ, & Rerum Normannicarum Scriptores haud inſupèr habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. *ad Richardum III. Hiſtoria à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobiliſſimi Savilii noſtri judicium animadvertendum. Richardum III. deſcripſit Thomas Morus, Eques Auratus, & Angliæ* Cancellarius. *Henricum VII. Vice*-Comes *Santalbanus. Henrici VIII, Edwardi VI, & Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavenſis Epiſcopus, literis conſignavit. Sicuti Gulielmus* Camdenus, *Elizabethæ.* p. 88.

SECT. XXXI.

Etſi noſtratis Hiſtoriæ corpus integrum, pro rei dignitate concinnatum, Latinè nondum habeamus; Anglicè tamen qui id multâ cum laude præſtiterunt, habemus. Johannis Speedæi Theatrum Britannici *Imperii oppidò illuſtre, à noſtris adoleſcentibus imprimis contemplandum. Præſertim ab iis, qui regiones exoticas viſere cogitant.* p. 91.

MANTISSA *de Hiſtoricis Gentium Particularium.*

ART. I.

Inſtitutum, & ratio iſtius Appendicis. Quo ordine in Hiſtoriis Particularibus progrediendum. Præcipui cujúſque Gentis ſcriptores ſeligendi. Hiſtorici ſequioris ſæculi, cum Antiquioribus collati. p. 95.

ART. II.

Hiſtorici Germanorum, ac populorum omnium, qui ab Alpibus uſque ad mare Balticum, *& à Rheno uſque ad Viſtulam ſedes habent: quibus conjuncta eſt hiſtoria Gothorum,* Vandalorum, *Hunnorum, Herulorum, Helvetiorum, Longobardorum, Polonorum, Muſchovitarum, Danorum, Suecorum.* p. 98.

ART. III.

Hiſtorici Auſtrorum. p. 101.

ART. IV.

Hiſtorici Hunnorum, Hungarorum. Ibid.

ART. V.

Hiſtorici Gothorum, Danorum, Sclavorum, Suecorum. p. 103.

ART. VI.

Hiſtorici Longobardorum. p. 105.

ART. VII.

Hiſtorici Polonorum, Boruſſorum. Ibid.

ART. VIII.

Hiſtorici Bohemorum, *Suitiorum ſeu Helvetiorum, Saxonum.* p. 107.

ART. IX.

Hiſtorici Celtarum *ſeu Gallorum, & Francorum; quo nomine eos omnes complectimur populos, qui Rheno, Pyrenæis, Alpibus, & utroq; mari cinguntur.* p. 108.

ART. X.

Hiſtorici Belgarum,Batavorum,*Flandorum,&c.* p. 112.

ART. XI.

Hiſtorici Hiſpanorum. p. 114.

ART. XII.

Hiſtorici Turcarum, & Arabum; qui olim Africæ, Syriæ, Perſiæ, Hiſpaniæ Imperia tenuerunt, vulgò Saraceni appellati. p. 116.

ART. XIII.

Hiſtorici Tartarorum, Muſcovitarum, & Sarmatarum. p. 119.

ART. XIV.

Hiſtorici Æthiopiæ, Indiæ, Africæ penè totius, & Novi Orbis ſeu Americæ. p. 120.

ART. XV.

Hiſtorici inſigniorum quarundam Urbium. p. 121.

SECT. XXXII.

Ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam tranſitio. Eam tractare, cui imprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla reſpicienda. Hiſtoriam primi intervalli, Sacra Biblia *continent. Cum iis Joſephi Antiquitates*

tiquitates Judaicæ legantur. De Joſepho, doctiſſimorum virorum judicia. Hegeſippus ille pſeudepigraphus, Auctor haud penitùs rejiciendus. Quo ſenſu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Hiſtoria Sacra, meritiſſimò hîc Lectori commendatur. p. 125.

SECT. XXXIII.

Secundi intervalli (h. e. Eccleſiæ Chriſtianæ) Hiſtoria, primò ab Evangeliſtis, & aliis Novi Teſtamenti libris, ubi ejus incunabula narrantur, haurienda eſt. Qui porrò aliquam partem ejus infantiæ αὐτόπ]αι *deſcripſerint, vix ulli extant: circumferuntur nonnulli, qui iiſdem temporibus vixiſſe perhibentur, & primorum Martyrum certamina deſcripſiſſe, ſed à doctis ſuppoſititii, quòd fabulis ſcateant, æſtimati. Ei vitio, Recentiorum aliquot obnoxios fatetur* Baronius. *Idem* Vives *conqueritur, &* Melchior Canus. *Item veteres nonnulli. Ideóque Eccleſiæ Hiſtoria cum curâ legenda. Nimia tamen incredulitas vitanda: in lectione Hiſtoriarum, quales eſſe debeamus. Antiquiſſimi, & priores, recentioribus præponendi.* p. 130.

SECT. XXXIV.

Tertio demum ſeculo, florente Eccleſiâ, floreſcere cœpit Hiſtoria. Euſebius Pamphili inter Eccleſiæ Hiſtoricos princeps. In libris de vitâ Conſtantini, *Xenophontis æmulus. Multa ab eo ſcripta periêre. Ejus auctoritas vindicatur. Quoúſque Hiſtoria Euſebii procedat. De Ruffino Scaligeri judicium. Tripartita Hiſtoria. Panegyrici Euſebiani lectio commendatur.* p. 136.

SECT. XXXV.

Socrates quo tempare vixerit; unde & quoúſque Hiſtoriam perduxerit: item Theodoritus quid quóque libro complexus ſit. Photii de eo cenſura. Sozomenus Salaminius, novem libris hiſtoriam continuat, ad An. Chr. 423. D. *Gregorii locus adversùs Sozomenum expenditur. Eique reſpondetur. Sozomeni*

meni Candor; *de eo Evagrii teſtimonium. Tripartitam Hiſtoriam ſequitur Evagrius, eámque continuat, ad an.* 594. *Theophylactus Simocatta inde ad An.* 601. p. 140.

SECT. XXXVI.

Seculo ſeptimo, & duobus vel tribus id ſequentibus, qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint, rariſſimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portentiloquiorum, & ignorantiæ tempora. p. 145.

SECT. XXXVII.

Nicephorus Conſtantinopolitanus, *Simocattam ſequi poteſt. Nicephorus* Calliſtus *erroribus plenus. Georgius* Credenus. *De eo Scaligeri &* Voſſii *cenſuræ.* p. 147.

SECT. XXXVIII.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur. Hiſtoriam complectitur ad An. 1118. *Annæ* Comnenæ *Alexiada. Egregiæ illius Heroinæ laudes.* p. 149.

SECT. XXXIX.

Nicetas Acominatus Zonaram immediatè ſequitur. Nicetam Gregoras. *In hoc cenſu quare ponantur. Lipſii de eorum utroque judicium. Gregoræ fides in dubium vocatur. Joannes Cantacuzenus hoc loco à doctiſſimo Voſſio lectoribus commendatur. Superioribus ſubſequatur* Läonicus *Chalcocondylas.* p. 150.

SECT. XL.

Blondus Forlivienſis Orientalium Scriptorum defectum in Hiſtoriâ Eccleſiæ ſupplere poteſt, unà cum aliis. Sigebertus Gemblacenſis. De eo ſententia Card. Bellarmini. *Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad Ann.* 1210. *Chronicon Hirſhavenſe, ad Ann.* 1370. *Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta, ad ſeculum proximè elapſum. Gobelini Perſonæ Coſmodromium. Ubi & quando legendum. Ejus laus. Loco Coſmodromii, legi poteſt Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa è Gobelino congeſta,*

geſta, & Hiſtoria à Caroli M. temporibus, ad an. 1504. *perducta. Poteſt etiam Nauclerus horum vicem ſupplere. Et, ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Joh. Sleidanus Commentarios Eccleſiaſticos ſcripſit, ab an.* 1517, *ad an.* 1556. *quos continuavit Caſpar Lundorpius, ad an.* 1609. p. 154.

SECT. XLI.

Venerabilis Beda, *& Uſuardus minimè prætereundi; neque Pontificum Rom. vitarum Scriptores; Anaſtaſius Biblioth.* Bartholomæus *Platina; eorum inſignia elogia. Platinam recenſuit Onuphrius, & continuavit ad an.* 1566. *Sigonius quoque ſuis Hiſtoriis res Eccleſiæ intertexuit, & in hoc cenſu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.* p. 156.

SECT. XLII.

Centuriatores Magdeburgici opus in hoc genere perquàm utile ediderunt. Rev. Epiſcopi Ciceſtrenſis de eo judicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum ejus probè locatum. Materies ad ſtructuram unde collecta. Defectuum excuſatio. p. 159.

SECT. XLIII.

Centuriatores erroribus obnoxios, docet eruditiſſimus & Reverend. Ciceſtrenſis. Caſaubonus *agnoſcit. Opus ipſum tamen valdè utile eſſe, oſtendit idem Reverend. Antiſtes.* p. 162.

SECT. XLIV.

Baronii *Annales Centuriis pares. Opus planè ſtupendum. Caſauboni de eo judicium; item Reverend. Præſulis Ciceſtr. Annales iſti cautè legendi, quare. Spondanus Jeſuita eorum* Epitomator. p. 163.

SECT. XLV.

Priores centurias Magdeburgicas octo, compendifecit Lucas Oſiander; nec inutiliter. Ab octavâ, ad decimam ſextam tranſilit. Ejus res meritò fuſiùs tractat. Ad hanc centuriam pertinet Hiſtoria Concilii Tridentini. Iſtius operis, atque etiam Auctoris

rũ encomia. Jac. Auguſt. Thuanus, accuratæ ſuæ Hiſtoriæ, res etiam Eccleſiaſticas interſeruit, ab an. 1546. *ad an.* 1608. *Inde continuatur Hiſtoria, ad an.* 1618. p. 166.

Partis Secundæ SECTIONES.

SECT. I.

Juvenis utì moralis Philoſophiæ auditor, ita & Hiſtoriarum Lector minùs idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumque. Finis & ſcopus lectionis. Doctiſſimi Voſſii & Keckermanni circa hanc quæſtionem, ſententiæ diſcrepantes. p. 170.

SECT. II.

Keckermanni ſententia defenditur. Linguæ abſque præceptis haud optimè diſcuntur. Linguarum, atque actionum longè diverſa ratio. Philoſophia practica tam legenti Hiſtorias, quàm ſcribenti, requiritur. Ubertus Folietta, Sebaſtianus Foxius, Viperanus, ab hâc parte ſtare videntur. Etiam doctiſſimus Voſſius argumenta ſubminiſtrat non infirma. p. 173.

SECT. III.

Tertium doctiſſ. Voſſii argumentum contra Keckermannum, haud ſatis firmum videtur. Nuda rei geſtæ cognitio, Lectori cordato non ſufficit. Id ex Ludov. Vive, Dion. Halicarnaſſeo, & ipſo Voſſio probatur. Puerorum, & virorum in Artibus verſatorum, lectio Hiſtoriarum valdè diverſa. p. 177.

SECT. IV.

Argumentum à Quintiliano mutuatum, expenditur, eíque reſpondetur. p. 179.

SECT. V.

Simonis Grynæi ſententia hâc ex parte probatur. Quis ſit idoneus Lector, fuſiùs oſtenditur. Philoſophiæ practicæ guſtum ſaltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Hiſtoriæ oculorum. Artium denique aliarum, cognitio aliqualis neceſſaria. p. 181.

Partis Tertiæ

SECTIONES.

SECT. I.

CAput ultimum tractandum proponitur. Conſilium Lud. Vivis circa ea, quæ ſunt in Hiſtoriarum lectione notanda. Auguſti Cæſaris mos, in legendis Hiſtoriis. Quæ reperiantur apud Hiſtoricos obſervanda, & ad quid conducant. p. 184.

SECT. II.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philoſophica: ſub utriſque, ſpecies quænam contineantur: quomodò ſingulæ ſint diſponendæ, & quis inde fructus, oſtenditur. Locorum Communium formulas, multi ſcripſerunt. p. 186.

SECT. III.

Modus excerpendi, & in uſum transferendi, varius indicatur, ex Annæo Senecâ. p. 188.

SECT. IV.

Modus excerpendi exemplis illuſtratur. Primò Philologicis, ex Vell. Paterculo. Magnorum virorum ortus, & obitus notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus diſſenſio. Odium ejus adversùs Carthaginem. Urbis Corinthi conditus, Duratio. Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominum ratio antiqua. Civium

Rom. diſcrimen. Obſervationes Criticæ ſub philologicis. Scipio non fautor tantùm, ſed & auctor (contra Lipſ.) omnis doctrinæ, non ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Diſpungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur. Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Conſules, Exconſules, Exprætores, &c. Senatorum diſtinctio. Patricii, Conſcripti, Pedarii, unde dicti. p. 189.

SECT. V.

In Philoſophicis quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii, & aliorum Hiſtoricorum. Duplex uſus exemplorum. J. Lipſius, Jo. à Chokier; & R. Dallingtonus noſtras, Hiſtoriarum & exemplorum uſum luculenter indicârunt. Specimen unum atque alterum à nobis ſubjicitur: Ex L. Floro, Juſtino, Herodoto. Romuli & *Remi Hiſtoriam, veram ſupponit Auguſtinus. Quis indè uſus. Camilli & Fabricii fides, atque indè axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejuſque expeditionis ſucceſſus, quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo. Caligulæ, Neronis, ac Valentiniani exemplis, oſtenditur malignitas philautiæ, invidiæ, ac livoris. Polybius frequens in Hiſtoriarum uſibus.* p. 196.

SECT. VI.

Chriſtiani Ethnicorum exemplis utiliter inſtrui poſſunt; & non in virtute morali tantùm, ſed in actibus etiam pietatis, ac vitæ Chriſtianæ promoveri. Id docetur ex D. Auguſtino, D. Hieronymo, & aliis. Talia imitationum præcepta, ab Ethnicis quoque nonnullis adimpleta. Quos denique eleganter expreſſit D. Ambroſius. p. 203.

SECT. VII.

Fructus uberiores, atque etiam præſtantiores ab Eccleſiæ Hiſtoriâ. Ethnicorum bona opera, ſplendida

dida peccata. Ethnica Hiſtoria, ſecundam tantùm Decalogi tabulam illuſtrat: Eccleſiaſtica, totam Legem. In illâ, virtutum ſimulacra; in hâc, veræ virtutes leguntur. In illâ, jucunda quidem cognitu, & utilia; in hâc, etiam neceſſaria memorantur: inde, hortatione ad ſedulam Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lectionem, diſſertatio concluditur. p. 208.

Oratio Auſpicalis. p. 211.

ANTELOGIUM
AD
AUDITORES HIST.

Occaſio harum Relectionum. item exempla. Scopus, publica utilitas. Haud temerè tamen publicandæ. Scripturientium hujus ævi præfidentia perſtringitur. Modeſtia ſuadetur, exemplo Plinii Secundi. Mos antiquus recitandi apprimè utilis, & quomodo; hoc ævo optabilis; ſapientibus gratiſſimus. Non oſtentationis, ſed modeſtiæ potiùs argumentum. Viva vox. Quo præſtet auditio lectioni. Hiſtoriæ definitio, finis, diviſio, ſpecies.

ANNORUM luſtra jam facta ſunt duo, (ſpectatiſſ. Academici) & ſi rectè calculum pono, menſes aliquot ampliùs; ex quo, de ratione & Methodo legendi Hiſtorias, diſſertatio hoc ipſo è ſuggeſto, non infrequente circumſtante Corona, à me habita fuit. Inde paulo poſt, meditationes illas primas, quales-quales ut evulgarem, & publicâ luce donarem, ex iis qui tunc auditores fuiſſent non-

 nulli,

nulli, importunâ quâdam flagitatione mihi extorſerunt. Eaſdem verò nuper, alii quidam amicorum, & ipſi non ineruditi, ut ſub incudem denuò revocarem, vehementer hortati ſunt. Quod à me ut impetrarent, adhuc inſtant, urgent, inculcant: priora exempla ab aliquot retrò annis omninò defeciſſe; haud parum à plurimis iterum deſiderari: novam editionem rem gratiſſimam, juxta & utiliſſimam ſtudioſæ juventuti fore, idque neutiquam ambigendum. Poſtremò, ſunt inter eos qui hac tempeſtate aurium operam mihi præbere ſæpiùs dignantur, nonnulli, quos aliquoties impenſiùs optantes audivi, ut relectiones ſuper eodem ſubjecto publicas inſtituerem, eaſque poſtea (ſi ita viſum foret) cum literatâ plebe communicarem, & in lucem proferrem. Adnui tandem, votis utrorumque pro viribus facere ſatis: quamvis propriæ voluntati, nedum judicio, idem vix aut ne vix quidem facere poſſim. Priores igitur meditationes illas, novis cogitationibus auctas, nec non alicubi emendatas, proximis lectionibus, vobis (Auditores) propitiante Deo, repræſentare animus eſt; ita inquam, novis cogitationibus auctas, & cum curâ emendatas; ne fortaſſe veſtrum quiſpiam, vulgatum illud Satyrici mihi obvertat;

Juven. ſat. 7. *Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.*

Et tamen, dum vos cogito; quid ſi per omnia eaſdem ipſas, planè nudéque proponerem? quotuſquiſque veſtrûm qui nunc dierum hæc ſubſellia occupare ſoletis, non dicam ab ore meo eas auribus exceperit, ſed vel ſcriptis mandatas, uſpiam oculis uſurpaverit? Nemo herculè; nemo: *vel duo, vel nemo*; & qui de iis fando inaudiverint, haud multò plures (inter vos) eſſe auguror. Porro, ante editas concedamus; dummodo aliquando, alicubi, aliquanti æſtimatas noverimus, cum aliquo fructu etiam à nonnullis lectas, atque ita leviuſculâ quâdam

dam commendatione non indignas habitas: cur apud novitios meos, quos non ita pridem ſortitus ſum, auditores, pleroſque Hiſtoriarum ſacris nondum initiatos, eaſdem relegere, & retractare, mihi vitio verteretur? Nova plane hiſce videbuntur, quæ aliis fortaſſe novata. Neque rem inauditam, aut factum inſolens ita faciendo me auſurum arbitremini; *habeo bonorum exemplum*; *quo exemplo mihi licere id facere, quod illi fecerunt, puto.* Obtinuit enim illa olim in tradendis diſciplinis laudabilis conſuetudo, etiam hodiéque obtinet, ut præter quotidianam lectionem, aliquid accuratiùs elaboratum, Magiſtri relegerent, quo, velut adipe ſelecto, diſcipulorum animi vegetati, avidiùs ad ſuam quiſque profeſſionem allicerentur. Ita Patrum noſtrorum memoria, *Franciſcus à Victoriâ*, ſuas habuit Relectiones Theologicas: *Melchior Canus*, ejus diſcipulus, etiam ſuas: ambo inter Pontificios magni nominis *Theologi*. Recentiori memoriâ, *Henningus Arniſæus* clariſſimus Philoſophus & Medicus, ſuas Relectiones politicas edidit. Sed & alii plures diverſarum profeſſionum, homines docti, ſuas lucubrationes ſimili modo repetitas, in medium protulerunt. Verum hiſce tantis quorſum opus defenſoribus? quando certam res ipſa ſibi fidem & autoritatem faciat, promptamque defenſionem ſuppeditet? Quicquid enim ſemel placuerit, ſi meritò id, neque temerè contigiſſe opinemur, ejuſdem haud ingratam repetitionem fore meritò ſperemus. Δὶς καὶ τρὶς τὸ καλόν, vetus eſt verbum. De præclarâ Poeſi etiam *Venuſinus* ille vates:

Ter. Heaut. Proe.
Liſeng. ap. M. Can.

Judicis argutum quæ non formidat acumen,
Hæc placuit ſemel, *hæc* decies *repetita placebit.*

Horat. de de Arte Poet.

Sed quod de præclarâ poeſi *Venuſinus* ſibi ſpondet, oppidò nimis hic præclarum foret, longeque glorioſius, quàm ut ipſe in votis haberem. Neque ſanè adeo ſum mihi *Suffenus*, aut inepte φίλαυτος, ut

ut meas haſce lucubrationes rudes, & impolitas, tali fato dignas putem. Juvandi quidem certe utilitatem mihi ſcopum deſtinavi; eamque, placendi curæ, non hic modò, ſed in universâ etiam ſuſcepti muneris executione, ſemper prætuli. Quanquam apud rectas mentes, hæc duo ſejungi non oporteat: par enim eſt & æquum, eadem ſemper placere, quæ ſemper prodeſſe poſſunt. Qua propter, hæc mecum dum reputo, ne tenuem hanc noſtram opellam, gratam minùs, parúmve acceptam mei nunc auditores habituri ſint, cauſam ſubverendi nullam video. Quin & amicorum quoque (illorum, quos ſupra dixi, velle priores meditationes meas reproduci, & à paucis hactenus viſas, omnibus exhiberi) hortatubus ac deſideriis obſequendi, non deeſt voluntas; eoque promptior, quo fidentiùs de juventute Academicâ, & Hiſtoriarum amatoribus, me ſic non leviter promeriturum affirment. Quorum judiciis, quaſi præ amore non ſynceris, licet haud planè diffidam; cogito tamen ſeriò & frequenter, (cum *Plinio Secundo* emendatiſſimo ſcriptore) *quàm ſit magnum dare aliquid in manus hominum; nec perſuadere mihi poſſum, non & cum multis & ſæpe tractandum, quod placere, & ſemper, & omnibus cupias.* Lib. 7. Epiſt. 17

Hac propter (Academici) me non ita pridem ſtatuiſſe dixi, meditationes illas diligenter & accurate recognoſcere, recognitas parte non contemnendâ augere, auctas meis demùm Auditoribus recitare, adeóque exponere; neque ſic tamen priùs orbi literato ſiſtere, quàm ab aliis pluribus, edecumati judicii viris, harúmque literarum peritis, non improbabiles habitas cognoverim. Paucis incompertum opinor, nec me quidem latet, quot & quanta hujus atque omnis ævi ingenia obrepere ſoleat ſui ſuſpectus, & nimia confidentia. Hanc igitur (Adoleſcentes) ſuadeo, tanquam peſtem fugiamus omnes, & à nobis procul amandemus. Parcè de nobiſmet ipſis ſentiamus. Noſtro pede ac modulo, noſmet ac noſtra metiamur: nec quidquam

quidquam de nobis magnificentiùs credamus, quàm cujus reverà conſcii ſumus. Modeſtia, modeſtia eſt, quæ omnem decet ætatem; omnemque ducit recto calle ad ſolidam gloriam. Sine ea præcipites ferimur; & pro gloriâ ludibrium hominibus debemus; pro famâ dedecus, ignominiam, contemptumque reportamus. Sed ut pergamus; legiſtis unquam vel audiviſtis illud *Mimographi? Animus vereri qui ſcit, ſcit tutò ingredi*, vel ut alii legunt, *ſcit tutò aggredi?* dubium mihi non eſt, quin audiveritis: effatum ἀξιόπιςον credite, ſed & monitum quantivis pretii, in re militari præſertim: ac reverà non magis verum, in illis militiæ ſagatæ (quam vocant) periculis, quàm in iſtis noſtræ togatæ & Scholaſticæ palæſtris. Id quidem probè novit (quem modò nominavi) elegantiſſimus *Plinius Secundus*: ideoque ſuo parum fiſus ingenio, aliorum ſæpe judicium, conſiliumque, imò ſemper requiſivit; quoties quid meditatus fuiſſet, quod in publicum prodire vellet. Audite ipſum: *Recitaturus* (inquit) *orati-* *Lib. 5.*
unculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut *ep. 13.*
vererer, paucos, ut verum audirem. Atque alibi; *nullum emendandi genus omitto: ac primùm, quæ ſcrip-* *Lib. 7.*
ſi, mecum ipſe pertracto, deinde, duobus, aut tribus *ep. 17.*
lego, mox aliis trado adnotanda, notáſque eorum, ſi dubito, cum uno rurſus, aut altero penſito, noviſſime pluribus recito. Amo herculè, immo veneror (politiſſime *Secunde*) hanc tuam cautam modeſtiam, prudentem hanc ingenii diffidentiam; quam examuſſim imitari vehementer ipſe cupio; & aliis imitandum fidentèr propino. Nec tantùm ſingularem ejus modeſtiam (Auditores) & unicam fere μετεωροφροσύνην vobis hîc commendo; ſed ipſum etiam recitandi morem imprimis laudo. O pulchrum valdè morem! ac noſtro hoc ſcripturientium ævo magnoperè expetendum! *Scribimus indocti, doctique paſſim*, & effrænata quædam libido chartas commaculandi ubique dominatur. Hinc tot effœta, ari-

da, jejuna; tot cruda ſemper & inchoata in vulgus trudi ſolent. O igitur ſi mos ille antiquus recitandi, ſaltem privatim & inter amicos poſſet revocari! quàm utilis foret vel *ſiſtendis præcocibus quibuſdam & diffluentibus ingeniis, vel aliàs dirigendis!* quàm gratum etiam & optabile videretur cordatis hominibus, eruditorum & benevolentium judiciis, ſenſibuſque ſcripta ac publicanda, priùs cenſenda ſubmittere! *vix quenquam enim invenias, quem ſua non fallunt ſcripta, & auctorem ipſum* (divi Ambroſii verba) *frequenter prætereant; & ſicuti deformes liberi ſuos, ut plurimum, delectant parentes: ita etiam indecores ſermones, ſuos plerumque palpant ſcriptores.* Cordatis itaque hominibus pergratus indubiè foret mos iſte, quem ſecutus eſt *Plinius*, quemque ego nunc jam, imitator non otioſus, affectari decrevi. Atqui fortaſſe (dicet quiſpiam) oſtentatio hæc pleriſque videbitur, & κενοδοξία: inanis gloriolæ ambitioſa quædam cupiditas. Immo inquam ego, nihil minùs: quin potiùs modeſtia, prudentia, verecunda ſui æſtimatio, αὐθαδίας καὶ ἀλαζονείας fuga & deteſtatio; ideo enim ſua recitat ipſe ſcripta, vel aliis perlegenda ſubmittit, *ut aliorum judicia noſcat, conſilia exquirat, verum audiat,* ut ſi quid eum fugerit, admoneatur; ſi quid obſcuriùs dictum fuerit, illuſtretur; ſi quid non rectè, corrigatur: juxta illud αἱ ἀναγνώσεις ποιοῦσιν ἐπανορθώσεις, recitationes pariunt emendationes. Vultis ite ùm *Plinio* aures præbere, & ſuas recitandi cauſas juxta & utilitates audire? Sic igitur ad *Ariſtonem* ſcribit. *Has* (inquit) *recitandi cauſas ſequor. Primùm quòd ipſe, qui recitat, aliquantò acriùs ſcriptis ſuis auditorum reverentia intendit. Deinde, quod de quibus dubitat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit. Multa etiam à multis admonetur, & ſi non admoneatur, quid quiſque ſentiat, perſpicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, ſilentio. Quæ ſatis apertis notis judicium ab humanitate diſcernunt. Atque adeò ſi*

Lipſ. ep. 48. cent. 2. ad Bel. ubi multa de Recitat.

Amb. Ep. l. 6. ep. 40. ad Sabinum

Theophraſti,

Lib. 5. ep. 3.

ſi cui fortè eorum qui interfuerunt, curæ fuerit, eadem illa legere, intelliget me, quædam aut commutaſſe, aut præteriſſe, fortaſſe etiam ex ſuo judicio, quamvis ipſe nihil dixerit mihi. Videtis jam (auditores) quales fuerint *Plinianæ* recitandi cauſæ: quotuplicesque inde exurgant utilitates, ſatis manifeſtum eſt. Quod ſi noſtri temporis ſcriptores eiſdem rationibus moti, eundem recitandi morem de induſtriâ æmulari ſatagerent, ecquis eos reprehenſione dignos pronunciaret? ecquis ambitioſæ vanitatis reos ageret? quid ſi *M. Catonis* vitilitigatores paſſim occurrant? qui nihil quicquam tam recte ab aliis dictum factumve agnoſcant, quod vellicare non audeant? quid ſi hariolatores etiam non vereantur eſſe? ac de alienâ mente, tam promptè, quàm pravè conjicere? eorum malignas præcipiteſque conjecturas, prudentes omnes, & cordati viri præterfluere ſinunt; rectæque conſcientiæ præmio libenter acquieſcunt. Quin & ultro fatemur olim id moris fuiſſe, ambitioſorum quorundam, ac φιλοδόξων hominum, vulgi famam actionum ſuarum finem ſtatuere, auram popularem captare; grande & inſanum plebeculæ *Sophos* aucupari: eugè! bellè! facetè! atque ejuſmodi nugatorias audientium acclamationes recitando conſectari. O inepti, vani, futiles homunciones! O miſera gloriolæ mancipia! liberaliora noſtra ſperamus ingenia; pectora magis generoſa. Norint id minime ſapientis eſſe, opinioni ac famæ tantùm velificare: ὁ σοφὸς οὐδὲν ἐπιτηδεύει ἢ πράττειν τοῦ εὐδοκιμεῖν, dixit Græcorum non ignobilis auctor. Alium igitur volumus, ut noſtri ſibi recitandi, aut ſcripta cum aliis communicandi finem proponant; aliud ſequantur conſilium; nimirum, ut quæcunque in publicum rei literariæ bonum elucubrare atque vulgare conceſſum fuerit, diligentiùs emendata, limatiùs expolita, omni denique modo probabilia in manus hominum perveniant. Nempe hæc caſtigatiſſimi *Novocomenſis* unica cura fuit, non

Plin. l.7. ep.17. *ut dum recitaret, ſed dum legeretur, laudari poſſet.* Et tamen (neque diſſimulamus) haud diſplicet nobis, illa *Satyrici* reſponſio.

Perſ. ſat. 1.

Non ego dum recito, ſi fortè quid aptiùs exit,
Laudari metuam; nec enim mihi cornea fibra eſt.
Sed recti finemque extremumque eſſe recuſo,
Eugè tuum & bellè!

Jam vero (Academici) meipſum quod attinet, ſi provinciam quam nactus ſum, commodiſſimè adminiſtrare velim, ſi in eâ plurimùm prodeſſe cupiam (cujus rei deſiderio flagrare me profiteor) quis veſtrum (niſi planè tyro ſit, & horum ſtudiorum omninò rudis) non novit recitandi ac relegendi neceſſitatem quandam ſæpè mihi impoſitam, pro ratione auditorum meorum, qui quotidiè mutant, & ſucceſſione ac viciſſitudine quotidiè renovantur? præſertim quum acceſſerint novitii, & qui ſuper hoc argumento, quod præ manibus jam tenemus, inſtrui atque informari multum opus, ne dicam neceſſe habeant. At regerit fortaſſis eorum non nemo, dicendo; fruſtrà nos recitationibus moraris; quandoquidem hæc ipſa publici juris facere in animum nuper induxeris: quod ſi feceris, penſiculatiùs & tranquillo in otio, ea legere cuivis licebit. At inquam, jam antea dixi, ideo me recitare, ut pleniora & correctiora prodeant. Addo aliam rationem, nec inferioris momenti. Præcepta cujuſlibet diſciplinæ, ſicuti omnes concedunt, ab ipſo dictantis ſive docentis ore, fœliciùs imbibuntur, quàm è libris hauriuntur: & cur non idem ſentiamus de lectionis Hiſtoricæ regulis? Certè ea fuit Plinii, toties à nobis citati, hac ex parte ſententia; ſiquidem ad Lib.2. ep.3. *Nepotem* ſuum ſcribens. *Dices, inquit, habeo hîc quos legam, non minùs diſertos; etiam: at legendi ſemper erit occaſio, audiendi non ſemper, multò magis, ut vulgò dicitur, viva vox afficit. Nam licet*

acriora

acriora ſint quæ legas, altiùs tamen in animo ſedent; quæ pronunciatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. A nobis etiam ſtat *D. Hieronymus*, in epiſtola ad *Paulinum. Habet*, inquit, *neſcio quid latentis energiæ viva vox; & in aures diſcipuli, de auctoris ore transfuſa, fortiùs ſonant.* Ideoque *Fab. Quintilianus*, maximus Artis Rhetoricæ magiſter, in Oratoris ſui gratiam ita præcipit. *Præceptor* (inquit) *aliquid, immo multa quotidie dicat, quæ ſecum audita referant diſcipuli; licèt enim ſatis exemplorum ad imitandum ex lectione ſuppeditet, tamen viva illa* (*ut dicitur*) *vox, alit pleniùs, præcipuéque præceptoris, quem diſcipuli, ſi modò rectè ſint inſtituti, & amant & verentur.* Neque aliam fuiſſe mentem *Marci Tullii* liquidò conſtat; quippe in perfecto Oratore; *carent* (inquit) *libri ſpiritu illo, propter quem majora eadem illa cùm aguntur, quàm cùm leguntur, videri ſolent.* Hinc illud: in *Demoſthene magna pars Demoſthenis abeſt, quòd legitur potiùs quàm auditur.* Atque huc optimè quadrant *Horatiana* illa, quibus facetè & admodum urbanè deridet Epicureum illum, à quo *Catius* in arte culinariâ inſtitutus fuerat.

Lib. 1. c. 2. *Val. Max. l. 8. c. 10.* *Lib. 2. Sat. 4.*

Docte Cati, per amicitiam Divoſque rogatus
Ducere me auditum, perges quocunque momento.
Nam quamvis referas memori mihi pectora cuncta;
Non tamen interpres tantundem juveris: adde
Vultum habitumque hominis: quem tu vidiſſe beatus,
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos,
Atque haurire queam, vitæ præcepta beatæ.

Hæc quum ita ſe habeant (Auditores) quid deinceps obſtat, quo minùs ad opus deſtinatum noſmet alacriter accingamus? quod ſecuri veſtræ benevolentiæ, jam nunc facimus, & proximâ lectione opus ipſum aggrediemur. Interim, ne dum nos de

de ratione & methodo legendi Hiſtorias diſſertamus, contra *Methodum* peccemus, ſi novitiis Auditoribus noſtris (quorum gratiâ imprimis ſuſceptus eſt hic labor) minus conſtet quaſnam Hiſtorias intelligamus: operæ pretium fore putamus, primo definitionem, inde diviſionem Hiſtoriarum præmittere, eaſque breviter explicare, quò majori cum perſpicuitate munus noſtrum penſumque modò ſuſceptum, ad extremum uſque exequamur. Definitio igitur, à nobis olim poſita eſt hujuſmodi, quam hic retinere placet. *Hiſtoria eſt notitia, & explicatio rerum ſingularium, eo fine ſuſcepta, ut earum memoria conſervetur, atque inde univerſalia evidentiùs confirmentur, quibus ad benè beatéque vivendum inſtruamur.* Dico, *notitia juxta & explicatio*; quia de Hiſtoriâ quatenùs legendâ, nos acturi ſumus: cujus genus, *notitiam atque explicationem* ſtatuimus: pro objecto ſive materiâ, *res ſingulares* pono: hoc eſt, res geſtas publicas vel privatas, memoriâ hominum dignas. Finem multiplicem aſſigno: ut memoria rerum ſingularium conſervetur; nec non ut ex ſingularibus, præcepta univerſalia eliciantur, & confirmentur: denique ut hiſce inſtructiores fiamus ad benè beatéque vivendum. Hinc enim eſt quod *M. Tullius* Hiſtoriam *vitæ Magiſtram* dixerit. Atque huc ſpectant lactea *Titi Livii* verba, in præfatione ad Hiſtoriam ſuam. *Hoc illud eſt præcipuè in cognitione rerum ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita monumento intueri: inde tibi, tuæque Reipub. quod imitère capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.*

Secundùm hanc noſtram definitionem, ſubjiciamus quoque diviſiones, minimè ſubtiles, aut argutas (neque enim hujus loci eſſe putamus) ſed populariores, & magis communes. Ab antiquis ſcio, uti etiam à recentioribus nonnullis, Hiſtoria diſtribuitur in *Divinam*, quæ de Deo, rebuſque divinis tractat;

tractat; *Naturalem*, quæ de rebus naturæ earumque cauſis agit; & *Humanam*, quæ hominis actiones, vitam in ſocietate agentis explicat. Hanc poſtremam ſolummodò reſpicit noſtra definitio; & hanc diſtinguimus, in *Politicam*, & *Eccleſiaſticam*. Atque harum utramque, in *Univerſalem*, ac *particularem* Hiſtoriam. *Politica* Hiſtoria, quam etiam *civilem* dicimus, eſt quæ Imperiorum, Rerum Publicarum, civitatum initia, conſtitutiones, incrementa, converſiones, res denique geſtas exponit: *Eccleſiaſtica*, quæ præcipuè res Eccleſiæ tractat, etſi *Monarchiarum* & regnorum negotia interponat. *Univerſalis* (ſive Politica ſit, ſive Eccleſiaſtica) eſt quæ univerſorum, vel etiam multorum, maximéque illuſtrium populorum, Rerumque publicarum, aut Eccleſiarum res geſtas per omnia ſæcula complectitur. *Particularis*, quæ unius populi civitatis, vel Reipub. aut unius particularis Eccleſiæ actiones, ſive res geſtas comprehendit. De hiſce omnibus diſtinctè, & ſuo ordine legendis, noſtra *Methodus* inſtituenda eſt. Alia porro Hiſtoriarum diviſio eſt, quæ noſtræ conſiderationi ſeſe offert, & à junioribus præſertim notatu digna, hæc eſt; à circumſtantiis & Methodo narrandi, ſive explicandi ducitur. Siquidem Hiſtoriæ, aliæ dicuntur *Chronica*, eæ ſcilicet quæ tempus in quo res quælibet geſta ſit, denotant. Aliæ *Vitæ* appellantur, quæ perſonas ſingularium quorundam virorum, eorumque res geſtas, juxtà & mores deſcriptos complectuntur. Aliæ denique *Relationes* indigitantur; quibus id operæ imprimis datur, ut actiones hominum memoratu dignæ, & quævis Rerumpub. negotia utcunque fideliter & perſpicuè narrentur. Quod primum membrum attinet, omnes Hiſtoriæ, tempus in quo res geſtæ fuerint, adnotare aut ſolent, aut debent; cæca enim eſt quælibet narratio, ſimiliſque fabulæ, ſine temporis notatione: & tamen omnes eadem temporum intervalla haudquaquam obſer-

obſervant: nec eundem in rebus narrandis ordinem tenent. Hinc Chronici generis, varias ſpecies eſſe dicimus; *Annales*, *Faſtos*, *Ephemerides* ſive *Diaria*, *Menologias*, *Bimeſtria*, *Trimeſtria*, *Semeſtria*, *Decades*, *Centurias*, *Commentarios*. De quibus omnibus, inter *Præmetia* Hiſtorica fuſiùs diſputavimus. *Chronici* generis Scriptores, ſunt *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Dionyſius Halicar. Juſtinus*, *T. Livius*, *Sabellicus*, & hujuſmodi. Βιογράφοι ſeu *Vitarum* Scriptores, perſonas (uti dictum eſt) repræſentandas ſibi proponunt, ad eaſque (quod notandum eſſet) maximâ ex parte concurrunt mixti generis actiones; publicæ, privatæ, civiles, domeſticæ, &c. In hoc cenſu reponuntur *Suetonius*, *Plutarchus*, *Cor. Tacitus*, *Dion Caſſius*, *Æmilius Probus*, *atque alii*. Διηγηματογράφοι, ſive *Relationum* Scriptores, ſunt Hiſtorici, qui rerum memorabilium narrationes integras, rerum geſtarum & negotiorum omnis generis relationes plenas perpetuaſque inſtituunt; quales ſunt *Xenophontis* Κύρου ἀνάβασις, Sive *expeditio Cyri*, *Saluſtii Catilinaria*, *Halicarnaſſei Legationes*, & hujuſmodi. De quibus omnibus legendis, ſequenti diſſertatione (propitiante Deo) audietis.

Dixi *Octob.* 17. 1635.

DE

DE RATIONE ET METHODO *Legendi Hiſtorias.*

PARS PRIMA.

SECT. I.

Ad fructuoſam Hiſtoriarum Lectionem tria requiruntur. Inde tres hujus diſſertationis partes proponuntur.

UT fructuoſa magis fiat Hiſtoriarum Lectio, largumque ſecum ferat operæ ſuæ pretium; tria mihi videntur ſtudioſo cuique inſigniter neceſſaria. Primò, ut rectus idemque conſtans ſervetur ordo; ne confusè, vagè, deſultoriè legat. Secundò, perſpicax adſit & intelligens judicium; ut quæcunque legerit, dextrè capiat; & quæ ſint elegenda, probè diſcernat. Tertiò, ſedula & accurata adhibeatur induſtria; ut electa cujuſcunque generis, velut annona, in horrea quædam diſpoſitè recon-

recondantur. Tria igitur quaſi capita, præſentis noſtræ diſſertationis ſtatuere animus eſt: Quorum *primum*; Auctores præcipuè legendos continebit, eorumque ordinem quo ſint legendi indicabit. *Secundum*; quis ſit idoneus hiſtoriarum lector habendus, docebit. *Tertium*; fructus colligendi perſpicuam monſtrabit viam: nec non, modum & rationem eos, tanquam in cellâ quâdam promptuariâ, diſpenſandi, explicabit.

SECT. II.

Hiſtoriarum ſeries qualis inſtituenda. Quomodo ordinanda. Temporum intervalla tria obſervanda. Epocha quid. Quotuplex. Cataclyſmi. Quibus temporibus inciderint. Intervallum ἄδηλον. μυθικόν. Olympiades, intervallum Hiſtoricum.

QUod *primum* attinet; Auctorum ſeries & catena ejuſmodi inſtituatur, quæ temporum intervalla, *Summorumque Imperiorum* ſucceſſiones ἀκριβῶς, & ad amuſſim imitetur. Temporum autem intervalla, quatenùs Hiſtoriam, & rerum geſtarum memoriam reſpiciunt, ex *Varrone* notat *Cenſorinus* tria. Primum, ab hominum principio ad *Cataclyſmum* priorem, quod propter ignorantiam (inquit) ἄδηλον vocatur. Secundum à *Cataclyſmo* priore, ad *Olympiadem* primam; quod, quia in eo multa fabulosè referuntur, μυθικὸν nominatur. Tertium à Primâ *Olympiade* ad nos, (ubi intelligit *Cæſares* & tempus deinceps,) quod dicitur ἱϛορικὸν; quia res in eo geſtæ veris Hiſtoriis continentur. Hæc temporum intervalla (uti videtis) quibuſdam *Epochis* diſtinguuntur. *Epocha* verò, illuſtre quoddam

De die Natali, c.21.

dam temporis principium dicitur, à quo reliqua tempora numeramus. Et duplices quidem obſervamus *Epochas: Eccleſiaſticas*, & *Politicas*. Illæ in *Sacris Scripturis*, & *Hiſtoriis Eccleſiaſticis* uſurpantur; quales ſunt: Ab *Orbe condito*, ſive à Creatione: à *Cataclyſmo* ſive Diluvio: *à Turre Babylonicâ*, vel à linguarum confuſione: à migratione ex *Ægypto*; & hujuſmodi. Hæ autem ſequentes, in *profanis* Hiſtoriis & Auctoribus *Ethnicis*, legi ſolent. Ex. grat. Ab *Excidio Trojano*: ab *Olympiade* primâ: ab *Expeditione Cyri*: à Tranſitu *Xerxis*: &c. Ita hoc in loco *Cenſorini*: ab hominum principio ſive ab initio *Mundi*, ad *Cataclyſmum*. Et notandum eſt quod dicit *Cataclyſmum* priorem: *Cataclyſmi* enim ſive Diluvia tria magna in Hiſtoriis memorantur. Primum erat Diluvium univerſale, tempore *Noachi Patriarchæ*; de quo in *Sacro Codice* ſcribit *Moſes*; quod in Annum Mundi 1656. 2256 incidit. Secundum erat *Ogygium* in *Achaiâ*, *Oroſ. l. 1. cap. 7.* quod totam ferè provinciam vaſtavit: & quia *Ogygii* (qui tunc *Eluſinæ* conditor, & Rex,) temporibus effuſum eſt, nomen loco & tempori dedit, juxta *Oroſium*. Hoc in annum M. 2185. incidit; florente tunc *Jacobo Patriarcha*. Tertium erat *Lib. 1. c. 9.* *Deucaleoneum*, *à Deucaleone* ſic dictum; cujus tempore, *aquarum illuvies* (*Oroſii* verba) *majorem partem populorum Theſſaliæ abſumpſit*, *paucis per refugia montium liberatis*; *maximè in monte Parnaſſo*; *in cujus circuitu*, *Deucaleon tunc regno potiebatur*: *qui tunc ad ſe ratibus confugientes ſuſceptos*, *per gemina Parnaſſi juga*, *fovit aluitque*: à quo propterea Genus humanum reparatum ferunt. Hoc diluvium incidit in annum Mundi, *2437. Tempore *Cecropis Athenienſium* Regis; & quaſi annos ter quinos ante *Iſraelitarum* Egreſſum ex *Egypto*. 4291.

** Chronologiam ſequimur Scaligerianam, quod ſemel in univerſum monitum velim.*

Auguſt. de C. D. l. 18. c. 10. v. Juſtin. l. 2. c. 6.

Jam verò primum illud intervallum, quod *Varroni* (doctiſſimo licèt) ἄδηλον videbatur; Nobis

Chriſti-

Chriſtianis ἔνδηλον potiùs, & ex ſacrâ paginâ meridiano Sole clarius eſt: Annoſque novimus continere mille ſexcentos quinquaginta & ſex. Quorum Hiſtoriam primis ſex capitibus *Geneſeos*, à *Moſe* breviſſimo compendio deſcriptam habemus. Neque alibi per omnia quæ extant literarum monumenta, aut quæ reperiri poſſunt, occurrit certi quicquam, de rebus ante *Diluvium* geſtis, ullibi legendum.

Secundum intervallum à *Diluvio* primo, ad primam * *Olympiadem* (hoc eſt, ad primum illud certamen quod quarto quoque anno, in honorem *Jovis Olympii à Græcis* celebrabatur; & in annum quartum, aut quintum ſupra triceſimum, *Uzziæ* Regis *Judæorum* incidit:) annos complectitur mille quingentos octodecim, nimirum ab anno M. 1656. ad ann. M. 3174. *Mythicum* autem fabuloſumque à *Varrone* dicitur hoc intervallum, idque non ſine ratione, quandoquidem huc poeticarum fabularum argumenta pleraque referri ſolent. Et licèt in poematis *Græcis*, nec non in Hiſtoricorum nonnullis, de rebus paulò antiquioribus, *De bello Trojano*, expeditione *Argonauticâ*, de *Perſeo*, *Oedipo*, *Hercule*, *Theſeo*, &c. narrationes quædam extant, quas *Ovidius* in ſuo *Chronico* pleraſque complexus eſt: tamen verè, ut *Africanus* inquit, omnia plena ſunt confuſionis & diſſonantiæ, & certâ annorum diſtinctione carent; nec de toto illo intermedio 400. annorum tempore, quod inter excidium *Trojæ* & *Olympiadem* primam interjectum eſt, quicquam ἀξιόλογον in *Græcorum* monumentis proditum eſt. Multò minùs de rebus ante tempora *Trojana* geſtis. Hinc *Juſtinus Martyr*; οὐδὲ τοῦτο ἀγνοεῖν ὑμᾶς προσήκει, ὅτι οὐδὲν Ἕλλησι πρὸ τῶν ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱστόρηται. &c. *Neque hoc vos ignorare decet, nihil à Græcis ante Olympiadas accuratè ſcriptum eſſe. Et Euſebius*, μέχρι μὲν τῶν ὀλυμπιάδων, &c. *Uſque ad Olympiadas nihil certò perſcriptum eſt*

ab

* *Olympius τετραετηρικὸς ἀγών. Hercules inſtituit. Iphitus inſtauravit. An. M.* 3174. *& ab hoc anno numerantur Olympiades, ſive quaternorum annorum circuitus. V. Scal. Anima. in Euſe. p.*66.

In Oratione ad Græcos.

*De præpar. Ev. cap.*10.

à Græcis : ſed omnia ſunt confuſa, neque ante id tempus uſpiam conſentiunt. Nihilominùs, totius hujus fabuloſi intervalli certam nos Chriſtiani habemus hiſtoriam, & (quod Eccleſiam ſpectat) amplam ſatis & luculentam, à *Moſe* ac *Prophetis*, divinis illis *Sancti Spiritûs* amanuenſibus, literis conſecratam: cui etiam de *Gentium Nationúmque* imperiis, & de rebus ab iis geſtis, haud pauca immiſcentur; quorum ad veritatem, dubioſa illa & incerta narrationum, quæ de iiſdem temporibus in profanis pleriſque hiſtoricis habentur, examinanda cenſemus.

Denique *Tertium* intervallum, (quod ſolum volunt hiſtoricum eſſe, & *Varro* & *Cenſorinus*;) ab *Olympiade* primâ ad *Cenſorini* ætatem, annos ſupra mille & quatuordecim comprehendit: ad quos refertur hiſtoriæ veteris profanæ totum illud, quicquid hodiéque extat integrum, & certâ temporum notatione diſtinctum.

**Scripſit Cenſorinus circa an. Chri. 240. ab V.C. 991 uti ipſe, cap. 21.*

SECT. III.

Summorum Imperiorum ſeries, & ſucceſſio. Fatalis perhibetur. Quadruplex eminenter probatur. Medorum & Perſarum unicum Imperium aſſeritur. Singula, Prophetarum oraculis præmonſtrata. Summorum appellatio, fruſtrà à Bodino cavillata. Romanum, omnium maximum Imperium.

QUA propter, cùm intra duo poſteriora temporum intervalla (*Mythicum* videlicet, & *Hiſtoricum*,) quatuor ſumma, & (in quantum ſciri poſſit) in genere humano præcipua, ſucceſſivè inciderint *Imperia*; quibus terrarum orbis pars maxima

paruiſſe dicitur; & ſub quibus eorum pleraque, quæ in totâ hiſtoriâ continentur, geſta fuiſſe memorantur; placétne, ut quænam ſummorum iſtorum *Imperiorum* fuerit ſeries, qualiſque ſucceſſio, proponamus? Id pro nobis faciet, neſcio quis *Æmilius Sura*, apud *Velleium Paterculum*. *Aſſyrii* (inquit ille) *Principes omnium gentium, rerum potiti ſunt; deinde Medi; poſteà Perſæ; deinde Macedones; exinde duobus Regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multò poſt Carthaginem ſubactam devictis, ſumma Imperii ad populum Rom. pervenit.* Hanc ipſam *Summorum imperiorum* ſucceſſionem, fatali quâdam neceſſitate, eo ordine diſpoſitam, *Arrianus Nicomedienſis* aſſerere videtur: ἐχρῆν ἤδη καὶ Πέρσας πρὸς Μακεδόνων ἀφαιρεθῆναι τῆς Ἀσίας τὴν ἀρχὴν, καθάπερ οὖν Μῆδοι μὲν πρὸς Περσῶν, &c. h. e. *oportebat Aſiæ Imperium Perſis à Macedonibus adimi, quemadmodum Perſæ Medis, ac prius Medi Aſſyriis ademerant.*

Lib. 1. cap. 6.

Lib. 2. de expedit. Alexan. p. 94. Ed. Blanc.

Planè idem *Claudianus* poeta,

De laudibus Stilic. l. 3.

--Sic Medus ademit
Aſſyrio, Medoque tulit moderamina Perſes.
Subjecit Perſen Macedo; ceſſurus & ipſe
Romanis, hæc auguriis firmata Sibyllæ.

Eandem omnino ſucceſſionem *Imperiorum*, *Dionyſ. Halicarnaſſeus* memorat in proœmio *Antiquitatum Romanarum*; ubi collationem ſingulorum inſtituit, & reliquis omnibus *Romanum* longè præfert. Verùm hîc obiter notemus, quod licet *Æmilius Sura*, *Arrianus*, *Halicarnaſſeus*, aliique ſatis multi *Auctores* vetuſti, inter Summa *Medorum* diſtinctè numerant *Imperium*; nos tamen *Medos* & *Perſas* unicum conſtituiſſe *Imperium*, è ſacris literis docemur: tunc præſertim, ubi ſummo dominatu *Aſſyrios* privâſſent: ideóque quatuor tantùm numero fuiſſe *Monarchias* illuſtres, & maximè notabiles, *Eccleſiæ*

veteri

veteri cum primis infeſtas, vulgò obſervatum eſt. Quas * viſione quatuor *Beſtiarum*, *Danielis Prophetæ*; quatuor quadrigarum *Zachariæ*; Regi *Nabuchodonoſori*, ingentis *Coloſſi* imagine, quadruplici materiâ conſtante repræſentatas, ſacra volumina teſtantur. Ita enim & *Patres* antiqui, & recentiores etiam plerique interpretes, iſtas prophetias intelligunt. Recentiores autem ut miſſos faciamus, ex antiquioribus tres tantùm nobis ſufficient ad probandum, quòd jam olim à multis ſæculis receptum fuerit, quatuor *Monarchias* prædictis tribus *Viſionibus* deſignari. *Iſidorus Peluſiota*, ante annos mille ducentos, quatuor *Beſtiarum viſionem*, ad hanc mentem interpretatus eſt. τοῦ θεσπεσίου Δανιὴλ ἡ περιβόητος ὅρασις &c. *Divini viri Danielis, illa celebris atque hominum ſermone pervulgata viſio, Aſſyriorum & Medorum ac Macedonum regnum, ut uniuſmodi atque ex unâ quodque natione conflatum, uni belluæ comparavit; aliud nimirum Urſæ, aliud Leænæ, aliud Pardo. Quarta autem viſio, hoc eſt horrenda bellua, (utpote ingentem ſtuporem afferens) ferreis dentibus ſepta, æreiſque unguibus armata, devorans & comminuens, & conculcans, nec ad ullius animantis ſimilitudinem accedens, Romanorum Imperium perſpicuè deſignabat; utpote ex omnibus nationibus & tribubus compactum, omnique robore & gloriâ in ſeipſo præditum. Neque enim uno nomine exprimendum vidit propheta principatum illum, qui potentiæ ſuæ jugum, in omnes extendit, atque Dominicæ incarnationis tempore in infinitum imperium proceſſit.* Hactenus *Peluſiota* de quatuor *Beſtiis*. Jam *Zachariæ* quadrigas *Beatus Hieronymus*, *Peluſiota* paulò antiquior, huc etiam refert. *In quadrigâ primâ* (inquit) *Equi rufi erant, cruenti & ſanguinarii, & Babyloniâ crudelitate terribiles. In quadrigâ ſecundâ equi nigri: regnum Medorum atque Perſarum, &c. In quadrigâ tertiâ equi albi. Macedones: ſub quorum rege Antiocho, Machabæorum victo-*

* Iſa. 21 Dan. 7. Eſter. 1. 3, &c. Dan. 7. 17. Zac. 6. 2, 3. Dan. 2. 37, 38, &c.

Lib. 1. ep. 218. pag. 63. Edit. Paris. 1638.

Hieron. in Zach. 6. 1.

victoriam legimus. In quadrigâ quartâ equi varii fortes. Scimus enim Romanorum Reges, alios in gentem Judæam fuiſſe clementes, ut Caium Cæſarem; Auguſtum, & Claudium; alios perſecutores atque terribiles; ut C. Caligulam, Neronem, Veſpaſianum & Hadrianum. Hæc B. Hieronymus de *Zachariæ* quadrigis. Denique ſtupendus ille *Nabuchodonoſoris Coloſſus*, explicatione *Danielis* ipſius, quatuor regna ſignificat. Beatus autem *Sulpitius* diſertim applicat, & quatuor iſtas quas diximus *Monarchias* prænunciatas fuiſſe, nominatim affirmat. *Secundùm Prophetæ interpretationem* (inquit) *imago viſa, mundi figuram gerit. Caput aureum Chaldæorum Imperium eſt. Siquidem id primum & opulentiſſimum fuiſſe accepimus. Pectus & Brachia argentea, ſecundum regnum annunciant. Cyrus enim, victis Chaldæis atque Medis, Imperium ad Perſas contulit: in ventre æreo tertium regnum portendi pronunciatur: idque impletum videmus: ſiquidem Alexander ereptum Perſis Imperium, Macedoniæ vindicavit. Crura ferrea Imperium quartum, idque Romanum intelligitur; præ omnibus ante regnis validiſſimum: pedes verò partim ferrei, partim fictiles, dividendum eſſe Romanum regnum, ita ut nunquam inter ſe coeant, præfigurant. Quod æquè impletum eſt.* ita B. *Sulpitius.* Hæc aliquantò longiùs produximus, à quibus tamen ſuperſediſſe poteramus, niſi hanc opellam à nobis expreſſiſſet *Johannis Bodini* viri impensè docti argutatio; quâ decantatam illam regnorum antiquioris mundi diviſionem in quatuor *Monarchias, nuperâ auctoritate, & inſulsâ Neotericorum quorundam opinione niti* aſtruit. Nobis verò ex ſupradictis, contrà liquidò paret; *Summa* quatuor *Imperia*, antiquitùs obſervata, & deſignata fuiſſe. Quorum priora duo, in *Aſiâ* ſucceſſivè floruerunt, ideóque *Aſiatica* dicta: duo reliqua, ſuo ordine in *Europâ*, eâdémque ratione *Europea* nuncupata. Has appellationes, nec non *Imperiorum* diſtinctio-

Sacræ Hiſt. l. 2.

Methodi c. 7.

ſtinctiones probare, ſuâque auctoritate confirmare, nobis videtur ipſe etiam *Velleius* loco ſuprà citato. *Inſequenti tempore* (inquit) *Imperium Aſiaticum ab* Lib. 1. *Aſſyriis, qui id obtinuerant annis mille ſeptingentis,* c. 6. *tranſlatum eſt ad Medos, &c.* Verùm, inquam, haud tanti quidem eſt, ut de appellatione, ſive etiam de diſtinctione *Imperiorum* prolixiùs litigemus. Breviter ergo, dicimus longè teſtatiſſimum illud eſſe, apud omnem etiam antiquitatem notiſſimum, adeò latè olim per totam *Aſiam* dominatos fuiſſe *Aſſyrios & Chaldæos*; poſteà *Medos* & *Perſas*, ut *Summa* tenuiſſe totius orbis (quà tunc habitabatur) *Imperia*, jure meritóque dicantur: idem etiam de *Græcis* ſuo tempore, atque inde multò magis de *Romanis* affirmari poteſt: à quibus non *Aſiæ* modò, & *Europæ*, ſed & *Africæ* quoque partem, ſi non maximam, certè potiorem ſubjugatam, ex Hiſtoriis novimus. Unde *Megalopolitanus*: Ῥωμαῖοι γε μὴν οὐ τινὰ μέρη, σχεδὸν δὲ πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς, &c. *Romani non partibus ſolummodo aliquot, ſed univerſo ferè terrarum orbe, in jus ditionémque ſuam coacto, Imperium ſuum in tantum evexerunt faſtigium, ut prædicare quidem illius fœlicitatem, præſens ætas meritò queat: ſuperare verò illud, nulla unquam ſæcula ſint valitura.*

SECT. IV.

Aſſyrio-Chaldaici Imperii inſtitutio ac duratio. Item Medo-Perſici, inde Græcanici. Romani Imperii initium ante Jul. Cæſarem. Inde ad Carolum M. quot anni interceſſerint. Denique ad Carolum V.

UT progrediamur igitur, primum illud Imperium *Aſſyrio-Chaldaicum* (ſic enim lubet appellare)

pellare) à *Nemrodo* (qui etiam à nonnullis *Belus*
2787. dicebatur) inſtitutum eſt, An. M. 1717. aut circa. Durationis erat longiſſimæ, utique annos plus minùs mille ſeptingentos complectens; nam per totum quaſi intervallum ſecundum *Cenſorini*, & porrò ad annum uſque ducenteſimum triceſimum octavum tertii intervalli, excurrit illud Imperium; haud quidem ſemper integrum, ſed fractum nonnunquam, atque imminutum; ſicuti à doctiſſimo *Joſepho Scaligero* notatum eſt. Amplitudo enim ejus, initio quidem immenſa fuit, poſtea per ſubditarum nationum defectiones, in multas quaſi lacinias divulſum eſt; Regibus Aſſyriorum in luxum ſolutis, & quidvis potiùs quàm arma, & ſalutem regni ſui meditantibus. Verùm à primâ ejus origine, ad captam à *Cyro Babylonem*, quo tempore ad *Medos* & *Perſas* transferebatur, interceſſerunt anni paulò minùs ſeptingenti ſupra mille. Nam licèt *Aſſyrios* Imperium tenuiſſe annos ter centenos tantùm ſupra mille, autumet *Juſtinus*; *Georgius Monachus*, ter centenos ſexaginta; *Diodorus Siculus*, quadringentos: Omnes tamen intelligendos auguror, de ſpatio quo regnabant poſteri *Nemrodis* & *Nini*, qui illius Imperii fundamenta jecerunt circa A. M. 1717. præſertim *Nini*, à quo *Sardanapalus* (teſtante *Velleio*) tertio & triceſimo loco (ita ut ſemper ſucceſſor regni paterni foret filius) ultimus regnabat. *Nini* verò familiam excepit *Phul Belochus*, & ejus poſteritas: inde *Merodach Baladan*, ejuſque progenies, uſque ad interitum *Baltazaris*, qui regum *Babylonicorum* extremus, urbe à *Cyro* captâ periit. Ita quidem *Funccius*, *Reinerus Reineccius*, *Viginerius*, atque alii ex ſacrâ Scripturâ ferè, colligere videntur. Verùm *Joſephus Scaliger*, *Dionyſ. Petavius*, *Jac. Capellus*, atque alii, ex *Beroſo Megaſthene*, ac *Ptolomæo*, interitum *Baltazaris* prævertiſſe *Babylonis* expugnationem per *Cyrum*, annos circa ſeptendecim contendunt. *Baltazar* enim con-

ſpiratione

Scalig. Can. Iſagog. l. 3. p. 315.

Vell. Pat. l. 1. c. 6.

A. M. 3976.

ſpiratione ſuorum, quos ob pravam indolem à ſe alienos fecerat, interfectus eſt, Olymp. 55. cui ſucceſſit *Nabonidus* quidam, origine *Medus* (*à Daniele Darius Medus* appellatus) idque communi ſententiâ conjuratorum. Hic autem decimo ſeptimo imperii ſui anno, ab *Cyro* Perſarum Rege bello ſuperatus, ac *Babylone* exutus, vitâ & *Carmaniæ* præfecturâ donatur: atque ſic Imperium ad *Perſas* tranſlatum, anno videlicet 2. *Olympiadis* 60. & anno M. 3412. Haud igitur difficile videtur ex præmiſſis demonſtrare, *Monarchiam Aſſyrio-Caldaicam* prima ſuâ inchoatione, ad hunc, quem poſuimus, Epilogiſmum duraſſe paullò minùs annis mille ſeptingentis. Quod inſuper ex iis confirmari poteſt, quæ retuliſſe perhibetur *Calliſthenes*, *Ariſtotelis* diſcipulus. Is enim *Alexandrum M.* in expeditione *Aſiaticâ* ſecutus, rogatu Magiſtri ſui, captâ *Babylone*, diligenter à *Babylonicæ* antiquitatis peritis, aſtrorum obſervationes, & Regum primæ illius & antiquiſſimæ *Monarchiæ* ſucceſſiones, nec non annorum numerum inquiſivit. Quaſcunque autem nanciſci potuit *Babyloniornm* antiquitates, καὶ τηρήσεις ἀστρονομικὰς, in *Græciam* tranſmiſit; quas mille nongentos & ter annos complexas fuiſſe, teſtatur alicubi *Simplicius.*

Secunda *Monarchia*, *Medo Perſica* indigitata, à captâ *Babylone* per *Cyrum*, ad eandem ab *Alexandro Macedone* occupatam (*Dario Codommano*, Rege decimo & ultimo *Perſarum* victo) non ultra decem annos ſupra ducentos continuaſſe dicitur. *Alexander* enim *Babylonem* intravit anno 3. Olympiadis 112. anno M. 3620.

Tertia verò *Monarchia*, *Græca* vocata, & ab *Alexandro* M. poſt *Darium* victum, inchoata, uſque ad *Perſeum Philippi* Secundi *Macedonici* filium à *Paulo Æmylio* debellatum, & *Macedoniam* in provinciam redactam, perduráſſe æſtimatur: quod ſpatium, annos paullò plus centum ſexaginta comprehendit.

hendit. *Perſeus* enim à *L. Æmylio Paulo* victus, captus, ac triumphatus eſt, an. ab V. C. 586. an. M. 3782. atque circa id tempus, ad immenſam il-
Lib. 1. lam magnitudinem ſuam, à *Polybio* in tantum prædicatum accreverat *Imperium Romanum:* quod poſteà latiùs adhuc ſeſe extendit; verùm ab hoc tempore, quarta *Monarchia* facta eſt. Siquidem huc ejus initium diſertis verbis refert *Æmilius* ille *Sura*, (quem ex *Paterculo* ſuprà citavimus:) *duobus* inquiens *regibus Philippo & Antiocho devictis, ſumma Imperii ad populum R. pervenit.* Quod eiſdem fe-
Lib. 3 *p.* 159, & 160. rè verbis affirmat etiam *Polybius*; *Regno Macedonico everſo, Romani orbem terrarum ſuo Imperio ſubjecerunt:* πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς ἐποίησαντο. Immò, uti ex eodem *Polybio* colligere eſt, certatim ſeſe addixerunt populi eorum obſequio, ab iiſque pacis inter ſe, ac belli arbitria ſumpſerunt. Quod *Florus* itidem noſter confirmat:
Lib. 2. *c.* 7. *Quippe jam gentium reges, duces, populi, nationes, præſidia ſibi ab hâc urbe petebant.* Iterùm *Polyb.*
Lib. 3. *p.* 160. *Hoc tempore in confeſſo apud omnes erat, atque adeò confeſſionem hanc neceſſitas omnibus exprimebat, parendam porro eſſe Romanis, & illorum juſſa capeſſenda.* Denique huc ipſe Propheta *Daniel Monarchiæ* quartæ initium refert, ſi rectè opinetur doctiſſimus *Melancthon*, qui hunc in modum loquitur. *Cum*
Chro. l. 3. *p.* 146. *Daniel quartam Monarchiam nominat & pingit, non tantùm à Julio & Auguſto eam orditur, ſed complectitur tempus, quo urbs Roma ſummum Imperium tenuit, etiam ante bella civilia.* Qua propter ſi hinc initium durationis hujus *Monarchiæ* putemus; ad *Jul. Cæſarem* anni numerantur, 118. inde ad *Conſtantinum* M, 356. poſt, ad *Auguſtulum*, qui ab *Odoacro* rege *Herulorum* coactus eſt ſeſe abdicare, reperiuntur anni ſupra 170. inde denique ad *Carolum* M, 325. Sic ut ab everſione regni *Macedonici*, ad *Carolum* M. interſint anni, 978. inde ad *Carolum* V. ſequuntur anni, 720, ita à victo

Perſeo,

Perſeo, ad *Carolum* V. numerantur Ann. 1688.

SECT. V.

Quatuor iſthæc imperia quare dicebantur Summa.

NOn me latet, alias multas reſpub. & dynaſtias, alia regna atque imperia hinc illinc, per orbem terrarum, ſuperiorum etiam trium *Summorum Imperiorum* tempore floruiſſe; imprimis autem, dum Prima & Secunda vigebat *Monarchia*: e. g. *Ægyptiorum*, *Sicyoniorum*, *Spartanorum*, *Æthiopum*, aliorum; de quibus frequens mentio apud Antiquos habetur; horúmque nonnullos latè aliquando rerum potitos legimus;

> *Venit ad occaſum, mundique extrema Seſoſtris,* Lucan. *l.* 10.
> *Et Pharios currus regum cervicibus egit.*

Ita cecinit *Lucanus*. Et *Juſtinus*, *Vexorem* tradit *Lib.* 15. regem *Ægypti*, ad *Pontum* uſque produxiſſe imperium. *Strabo* etiam *Tearchonem Æthiopem* uſque in *Europam* cum exercitu proceſſiſſe teſtis eſt. Denique, Rerum dominos aliquando *Æthiopes* fuiſſe claros & potentes, uſque ad *Trojana* tempora, *Memnone* regnante, ſcribit *Plinius*. *Lib.*6. *c.*29. Præ cæteris tamen omnibus, prædictas quatuor *Monarchias* longè eminuiſſe, notius eſt, quàm ut probatione diutiùs immoremur. Namque id ſemper meminiſſe oportet, haud ita à nobis quatuor *Summa Imperia Monarchias* vocatas, quaſi omnes omninò regiones & gentes complecterentur, ſed quòd magnam orbis terrarum partem tenuerint, tantamque habuerint potentiam, ut cæteros reges compeſcere, iiſque leges imponere, facili labore poſſent. Siquidem *id-*

circo

Chron. l.1.p.10. *circo voluit Deus Monarchias conſtitui,* (*Melanſthonis* verba) *ut homines legibus, judiciis, & diſciplinâ probabili regerentur.*

SECT. VI.

Hiſtoriarum lectio undè auſpicanda. Epitomæ juſtæ non penitùs damnandæ. Synopſeis Hiſtoriarum. Chronologi. Alia etiam compendia nominatìm commendantur. Qui denique Auctores præcipuè circa univerſalem Hiſtoriam ſint conſulendi. Raulæus inter præcipuos. Sed Hiſtoria Biblica omnium prima, & primò ediſcenda.

QUapropter, ſi quis *Monarchiarum* ſive *Imperiorum* iſtorum, adeóque totius mundi Hiſtorias, cum uberiori fructu percurrere cupiat; priuſquam illud immenſum pelagus ingrediatur, compendium aliquod (ſuadeo) deguſtet; & à ſuccinctâ aliquâ *Chronologiâ*, aut brevi aliquâ Hiſtoriarum *Synopſi* incipiat. Inde enim ſeries temporum, *Imperiorum* ſucceſſiones, generis humani præcipuas mutationes, inſimul diſcere poterit. Inde exemplar ideamque τῆς οἰκουμενικῆς ἱστορίας, totius univerſalis Hiſtoriæ, uno quaſi intuitu contemplandam facili negotio (ſi voluerit) comparabit. Id *Ludovici Vivis* conſilium: *A principio* (inquit) *legendus aliquis, qui ab ultimis temporibus ad noſtram memoriam, aut ei proximam, hiſtoriam tenore uno contexat, ut ſummâ quâdam proponantur omnia.* Namque reverà, licèt negari non poſſit, quod vulgò dici ſolet, compendia nonnunquam diſpendia fuiſſe; Auctoribuſque præſtantiſſimis cladem atque interitum

Lib 5. de Trad. Diſcip.

tum attuliſſe: *Epitomas* tamen cum abbreviationibus juſtis, ſi viâ quâdam planâ & ad incedendum expeditâ, rationem proficiendi demonſtrent, haud prorſus contemnimus. Quinimò, ſicut infantes modicè manu alienâ ducti, paſſibus incertis ambulare diſcunt: Ita in re Hiſtoricâ, ab epitomis & abbreviationibus, juvenibus ordiendum eſſe omninò perſuaſum habeamus; donec probè jactis fundamentis, proceſſu temporis fontes ipſi, cum fructu & utilitate ab iis frequentari, adeóque exhauriri poſſint. Proderit igitur haud parùm, vel *Synopſin Beureri* legiſſe, vel *Sleidani* compendium de quatuor *Summis Imperiis*, eleganti, concinno, rotundo orationis genere ſcriptum; (ita de eo *Reineccius*) & quod ex eorum numero ſtatuere nos oportet, de quibus Poeta; *Victurus genium debet habere liber.* Vel denique *Melancthonis Chronicon*; *quod qui non deguſtaverit*, (ſi *Stephano* cuidam *Prætorio* auſcultemus) is verè bardus eſt. Quippe inquit, *eruditiſſima & elegantiſſima Epitome eſt omnium ferè Hiſtoriarum totius mundi.* Alia etiam, nec inferioris notæ ſcripta, Lectori noſtro Hiſtoriæ ſtudioſo commendari, jure meritóque poſſunt. Quale eſt *Reineri Reineccî Syntagma* de Familiis, quæ in *Monarchiis* Rerum potitæ ſunt, opus quidem laborioſum, & exquiſitum; cujus ceu χειραγωγία, per amœnos Hiſtoriarum campos, faciliùs multò, jucundiùs, fœliciúſque iter ſuum inſtituere poterit. Sed & *Jacobi Capelli*, (viri multæ eruditionis, & harum literarum callentiſſimi,) *Hiſtoriam Sacram* & *Exoticam*, accuratâ quidem diligentiâ ad temporum rationem concinnatam, meritâ ſuâ laude neutiquam privandam cenſeo: dignam videlicet lectione perquàm ſeriâ, & in ipſis ſtudii Hiſtorici primordiis; quam utinam ad hæc noſtra tempora produxiſſet; nam in Nativitate *Auguſti* deſinit. Verùm eodem in genere ſingularem navavit operam nuperrimè, *Dionyſius Petavius* è *Societate Jeſu*, qui

Franken. l. 1. Inſt. H.

Epiſt. ad Henr. Meibomium.

Lib. de formandis ſtud. p. 37.

A. V. C. 691.

qui *Temporum Rationarium* dedit, in quo, ætatum omnium Sacra profanaque Hiſtoria, Chronologicis probationibus munita, ſummatìm traditur, ab Orbe condito, ad Annum Chriſti. 1632. Inter Chronologos autem celebriores ſi cupiat aſſueſcere pauliſper, (quod ut faciat etiam, plurimùm intererit) præter *Capellum* & *Petavium*, quos in eodem cenſu pono, *Funccium* adire poterit, *Buntingum*, *Bucholcerum*, *Heluicum*, aut denique *Sethum Calvitium*, qui nuperâ ſuæ *Chronologiæ* editione, operoſam adeò diligentiam adhibuit, ut nihil quicquam omiſerit; quo verum Hiſtoriarum tempus exquiſitè doceatur. Quòd ſi poſt *Chronologos* diutiùs adhuc & pleniùs in *Univerſali Hiſtoriâ* libeat verſari; * *Juſtinus* legi poteſt: qui ſub *Antoninis* floruiſſe putatur; neque *eo quiſquam alius inter Latinos*, * *tot Imperiorum tempora politiùs aut elegantiùs perſtrinxit.* Inde *Herodotus*, tum *Diodorus Siculus*, poſtea *Polybius*: de quibus plura mox erunt dicenda. Hos autem ſequi poſſunt nonnulli ex recentioribus: quos inter, principem locum obtinere meretur *Gualterus Raulæus* noſtras, Eques auratus, vir clari nominis, & ob ſingularem fortitudinem ac prudentiam, meliori fato dignus. Is univerſalem Hiſtoriam ab initio Mundi uſque ad *Macedonici* Imperii, ſive tertiæ *Monarchiæ* occaſum, ex probatiſſimis Auctoribus coagmentavit; noſtræ quidem gentis idiomate vernaculo, ſed accurato admodùm judicio, methodo perſpicuâ, Stylo elegante ac virili. Quin & omnis ævi res geſtas, ante aliquot annos digerere aggreſſus eſt, vir incomparabilis *Gerardus Johannes* * *Voſſius*; illud opus videre, & unà vobiſcum frui (Auditores) utinam daretur! Quid enim aliud quàm eximium, & ſupra ingeniorum, non hujus tantùm ſeculi, ſed ſuperiorum etiam multorum aleam poſitum, à tanto antiquitatis & Hiſtoriarum condo promo expectandum? Utcunque tamen hoſce univerſos præcedat *Hiſtoria Biblica*,

* *Claruit circa an. Chr. 140. Voſſ de Ar. H. l.*

* *Omnium penè gentium res à Nino uſque ad Auguſtum complectitur.*

* *V. Epi. ded. l de Ar. Hiſ.*

ca, quæ omnium antiquiſſima eſt, atque ἀναντιῤῥήτως veriſſima. Atque huc tendit, gravis admodùm & ſeria *Caroli Sigonii* moris vulgati in ſtudio antiquitatis inſtituendo reprehenſio, juxtà & monitio. *Ut in pleriſque aliis rebus inſtituendis,* (inquit) *ſic in jaciendis ad rerum veterum temporumque præteritorum cognitionem fundamentis, neſcio quo modo pravæ cujuſdam conſuetudinis æſtu abrepti, vehementer erramus; ab iis fermè luſtrandis monumentis exordientes, quæ falſorum Deorum traditiones & commentitias fictorum Heroum actiones à Græcis, acutiſſimis hominibus, ſed planè veritatis ignaris, proditas complectuntur. Quibus neque ad aliquem prudentiæ uſum, neque ad ullum pietatis fructum excolimur. Cùm ſi quid in nobis ſenſûs, ne dicam ſanitatis ineſſet, ab iis potiùs quæ ſacris continentur Hebræorum literis, initium ducere deberemus. Nam ſi prima rerum principia quærimus, non altiùs repetere, quàm ab ipſo mundi hominùmque, quod ibi tractatur, opificio poſſumus; ſi vera, nihil tam verum exiſtit, quàm quod Dei ipſius viventis ore prolatum eſt; ſi gravia, quid magnificentius iis inveniri monumentis poteſt, in quibus ſancta Dei mandata, ſalutaria promiſſa, certa oracula, cæteráque his adnexa ſalutis noſtræ adminicula concluduntur? porrò autem, unde aut virtutum exempla præſtantiora ad perſequendum, aut vitiorum deteſtationes acriores ad declinandum, aut actiones inſigniores ad memorandum, quàm ab ipſis Hebræorum commentariis peti poſſunt? in quibus ſolis apertè docetur, quantùm humanum genus, aut religione colendâ ſummo præſentis Dei auxilio ſublevetur, aut eâ negligendâ acri ejuſdem iracundiâ conteratur.*

SECT. VII.

Aſſyrio-Chaldaica unde petenda Hiſtoria.

De

De Beroſo, Cteſia, Megaſthene, eorumque ſuppoſititiis Scriptis. Ad Joſephum potiùs in eorum defectu recurrendum. In Diodoro Siculo magna jactura aliundè ſarcienda. Præſertim ex Joſepho, & Hiſtoriâ propheticâ. Diogenes Laërtius laudatur.

JAm verò, ſi ad partes per *Imperia* ſumma deſcendere placeat, & Hiſtorias eorum ſeparatìm ſuo ordine perſequi; Res *Aſſyrio-Chaldaicas* qui narrant, * *Beroſum* habemus; *Cteſiam*; *Megaſthenem*: habemus dixi? immò (quod maximè dolent Hiſtoriarum cultores) non habemus. Fragmenta quædam * *Cteſiæ*, fortaſſe non notha, atque iſta de rebus tantùm *Perſicis*, nam *Aſſyriaca* protinùs interierunt, habemus; paucas * *Megaſthenis* lacinias, & adulteratas quaſdam *Beroſi* rapſodias, à *Viterbienſi Monacho*, inſtitore ſubdolo ſuppoſitas; quibus parum fidei adhibendum cenſent, viri longè doctiſſimi. Etenim de *Cteſia*, *Joſephi Scaligeri* maximi philologi tale eſt judicium, nimirùm, *ineptum eſſe Græculum, & modò Herodoto adverſetur, nihil penſi habere: multa ab eo humanitùs, multa etiam conſultò per ζηλοτυπίαν peccari, atque id non obſcurè cognoſci ex Photii parietinis.* Floruit temporibus *Cyri* junioris, & ab *Artaxerxe* prælio captus, ei medicinam fecit. *Megaſtheni* quoque fidem detrahit ipſe *Strabo*, etiam genuino illi, quem toties citat: quantò magis viri eruditi, fictitio iſti *Anniano*, *Megaſtheni* ignoranter dicto? Ille autem cum *Seleuco Nicanore* vixit, teſte *Clemente Alexandrino*; iſte, figmentum planè *Annianum*. Ejuſdem furfuris *Beroſum* illum eſſe qui circumfertur, autumant plerique doctorum. Audite *Ludov. Vivem*; *libellus* (inquit ille) *circumfertur, Beroſi Babylonii*

* *Claruit ante Ch.* 250.

* *Clar. ante Chr.* 375.

* *Ante Chr.* 290.

Scalig. de em. Temp. in notis.

Strabo l. 14.

*Lib.*2.

*Strom.l.*1

*Lib.*5 *de Tra.diſc.*

nii Antiquitates; *ſed commentum eſt, quod indoctis, & otioſis hominibus mirè allubeſcit.* Cujuſmodi *ſunt, Xenophontis Æquivoca, tum Archilochi,* Cato*nis, Sempronii, & Fabii Pictoris fragmenta, quæ eodem ſunt libro ab Annio Viterbienſi conferruminata, commentiſque reddita magis ridicula. Non quin inſint quædam in illis vera, nam alioqui frontem non haberet narratio; ſed ipſum hiſtoriæ corpus commentitium eſt, nec illius, cujus titulum mentitur.* Hactenus doctiſſimus *Vives.* Atque idcirco tum ille, tum alii, nos ad *Joſephum, Juſtinum Trogi Epitomatorem, & Diodori Siculi Antiquitates* mandant. Et meritò quidem ad *Diodori Siculi Antiquitates,* *Cla. ante Chr. an. 60.* (ſi extarent integræ) quas veterum nonnulli ἁπλῶς βιβλιοθήκην, vel etiam βιβλιοθήκας nominare non dubitarunt. Siquidem ipſe ſuâ Præfatione nos docet, *Lib. 1. p. 5. edit. Hanov. 1604.* qualem ſeculorum priſcorum memoriam libris ſuis conſignaſſet, Ejus n. hæc ſunt verba: *Ex libris noſtris* (inquit) *primi quidem ſex, continent res ante Trojanum bellum geſtas, eaque quæ fabulis de ſeculo iſtoc prodita fuerunt, horumque priorum tres Barbarorum, proximè ſequentes Græcorum Antiquitates continent. In ſequentibus undecim, res ubique locorum geſtas, à bello Trojano uſque ad Alexandri interitum deſcripſimus.* Ita *Siceliota.* Verùm quinque illi qui ſequebantur poſt quintum, (quem βίβλον νησιωτικὴν ipſe indigitat, quia in eo de *Inſulis* tractat) immensâ rei Hiſtoricæ jacturâ periêre. Nam in illis erat memoria totius vetuſtatis regnorum Orientis: quæ multùm *Hiſtoriæ Sacræ,* (*Veteris* nimirum *Inſtrumenti* libris) allucere poſſent: uti notat doctiſſimus ille *Joſ. Scaliger.* Hanc tam *Ad Euſ. an. 1967* deplorandam jacturam æquiore animo ferendam cenſeremus, ſi præter illos ſuprà nominatos, ſupereſſent *Theopompus, Euphorus, Calliſthenes, Timæus,* atque alii, ex quibus ſua aſſiduo labore congeſſerat *Diodorus.* De quibus videte eruditiſſimum *Voſſium, lib. de H. Gr.* Habet quidem fateor *Siceliota*

ta ſuos reprehenſores, propter libros illos priores, quos diximus hic in primis legendos; eoſque inter, *Ludov. Vivem*, qui miratur *Plinium* dicere potuiſſe, *Diodorum primùm apud Græcos nugari deſiiſſe*; *cùm nihil* (inquit) *ſit eo nugacius*. Sed eruditum illum *Cenſorem* dicimus non ſatis animadvertiſſe, *Diodorum* non diffiteri, iſtorum temporum Hiſtoriam fabulis multis eſſe permiſtam, eaſque aliter atque aliter apud *Veteres* traditas: ſed contentum eſſe referre, quæ veritati maximè conſentanea putaret: ac ne ſic quidem haberi ea vult pro uſquequaque veris: ſed ſatiùs putat, quomodocunque res priſcas noſſe, quàm eas penitùs ignorare: Sicuti vir acerrimi judicii ſummæque eruditionis, *Gerardus Joh. Voſſius* obſervavit; quem videte. In defectu igitur Auctorum quos nominavimus, & ad ſarciendam utcunque jacturam factam inter *Siceliotæ* libros priores, advocanda ſunt ſubſidia, ab *Euſebio Chronico*; ubi priſca multa digito deſignata videbimus: à *Plutarchi Theſeo*, *Licurgo*, & *Solone*: à deſcriptione *Veteris Græciæ* per *Pauſaniam*: ab *Oroſii* libro primo. Præſertìm verò ab *Hiſtoriâ Propheticâ*, in quâ ſolâ, pleraque eorum, quæ certæ ac indubitatæ fidei de *Aſſyriis* & *Chaldæis*, (poſt interitum *Sardanapali*) haberi poſſunt, reperiuntur; etiam uſque ad initium *Monarchiæ Medo-Perſicæ*, & paullò ulteriùs. Neque alibi uſpiam ferè apud *Antiquos* de *Rep. Judaicâ* (ſi *Joſephum* excipiamus) quidquam legere conceditur. Is reverà, ubi vetus *Teſtamentum* deſinit, reliqua gentis *Judaicæ*, uſque ad ann. decimum tertium principatûs *Domitiani Cæſaris*, ætatis verò ſuæ quinquageſimum ſextum, in *Archæologiâ* deducit. Sed de *Joſepho* ſuo loco. A *Diogenis Läertii* vitis quoque hauriri poſſunt multa ſcitu digniſſima; quæ primæ *Monarchiæ* Hiſtoriam locupletare poſſunt. Præſertim Hiſtoriam centuriæ poſtremæ; quâ floruerunt ſeptem *Græciæ* Sapientes: Nec non *Pythagoras*

Lib.2. de cauſ. cor. art. & li. 5. de tra. diſc.

Lib.2. de Hiſt. Gr. c. 2.

Clar. an. Chr. 140.

goras ille πυθαγόρας, aliique *Philoſophi* multi; quorum vitas deſcripſit Laërtius, aureo libello illo (ſicuti H. Stephanus,) opere utiliſſimo, & auro contra non caro, ſicuti doctiſſimus V*oſſius* affirmare non dubitat. *l.* 2. *de Hiſt. Gr. c.* 13.

SECT. VIII.

Herodotus undè ſuam inchoaverit Hiſtoriam; ubique deſierit. Ejus laus; quo tempore floruerit. Secundæ Monarchiæ initium. Argumenta ſingulorum librorum Herodoti recenſentur. Muſarum nomina cur eis impoſita. Contra Lud. Vivem excuſatur. Ex quibus Auctoribus locupletior, vel etiam illuſtrior fieri poſſit ejus Hiſtoria.

H*Iſtoriam* propheticam immediatè ſequitur *Herodotus*; *Ethnicæ* pater Hiſtoriæ: idque divinâ cùm bonitate, tùm providentiâ factum; ut ferè in eo ipſo quaſi momento, quo deſinit *Prophetica Hiſtoria*, *Halicarnaſſenſis Herodotus* ordiatur ſuam. Nam cùm *Prophetæ* ea quæ *Spiritui* S. digniora eſſent viſa, in ſacris ſuis ſcriptis ab ineunte Mundo, ad *Cyrum* uſque enarraſſent; *Herodotus à Gyge Lydorum* Rege (*Hezechiæ* & *Manaſſi Judæorum* Regibus σύγχρονω) auſpicatus, circa ann. M. 3238. quaſi annos centum & quinquaginta ante *Cyri* regnum in *Perſiâ*; mox ad *Cyrum* Magnum illum *Medo-perſici* Imperii fundatorem devenit. Atque ita *Medorum* & *Perſarum* Hiſtoriam, ſtylo ſine ſalebris, ſedati amnis inſtar fluente, (uti *Cic.* in *Oratore* loquitur) uſque ad turpem illam atque ignominioſam *Xerxis* è *Græciâ* fugam deduxit. Ea

Claruit ante Chr. an. 440. *Olym.* 84.

 autem

autem contigit, ann. 2. Olymp. 75. an. M.3471. quo tempore etiam *Herodotus* floruit, & uſque ad initium belli *Peloponneſiaci* vixit. Id *Dionyſius* ejus popularis hiſce verbis docet. ὁ δ' Ἁλικαρνασεὺς Ἡρόδοτος γενόμενος ὀλίγῳ πρότερον τῶν Περσικῶν, παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν. Nimirum ab anno primo Olymp. 74. ad primum belli Peloponneſiaci, h. e. Olymp. 87. annum ſecundum; (ita enim ejus ætatem putat magnus
Anima. in Euſeb. Chr. p. 97 *Scaliger*) & intervallum Olympiadum præciſè xiii. facit. h. e. annorum 52. *quot*, inquit, *vixit dulciſſima* τῆς Ἰάδος μοῦσα. Atque ita pergit *Scaliger* in ejus præconio: *Vetuſtiſſimus omnium Solutæ orationis Scriptorum, qui hodiè extant: ſcrinium originum Græcarum & barbararum, Auctor à doctis nunquam deponendus, à ſemidoctis, & pædagogis, & ſimiolis nunquam tractandus.* Cæterùm, utcunque diutiùs vixerit *Herodotus*, Hiſtoriam ſuam non ultrà *Xerxis* tempora propagavit. Continuam autem ducentorum triginta quat. ann. ſeriem, libris novem complexus eſt; quos *novem Muſarum* nominibus diſtinxit. Vultis ſingulorum librorum argumenta?
Clio. dabo quàm breviſſima. Libro primo, præter ea quæ de *Lydorum* regno Regibuſque à *Gyge* ad *Crœſum*, de vetere *Ioniâ*, de moribus *Perſarum*, *Babyloniorum*, ac nonnullis aliis narrat; *Cyri* principis *Monarchæ Medo-Perſici* nataleis exponit: indè miraculoſam ejus conſervationem, porrò educationem, &
Euterpe. res geſtas eleganter deſcribit. Libro Secundo, *Ægyptum* univerſam graphicè depingit, *Ægyptiorum* mores prodit, regumque ſeriem commemorat.
Thalia. Tertio *Cambyſis* Hiſtoriam contexit; inde *Magi*, *Smerdim Cyri* ſimulantis, atque ita menſes ſeptem regnantis, dolum, interitumque explicat. Tum *Darii Hiſtaſpidæ* electionem ſubjungit; mox provinciarum *Imperii Perſici* enumerationem inſtituit: *Babylonis* denique à *Dario* receptionem adnectit, operâ nimirùm fideliſſimâ *Zopyri*, in cujus laudibus con-

concludit. Quartus liber *Scythiæ* deſcriptionem ſatis accuratam exhibet, nec non infœlicem *Darii* contra *Scythas* expeditionem. Ibidem etiam *Myniarum* legimus Hiſtoriam, urbemque *Cyrenem*, ab iiſdem in *Lybiâ* conditam, regionis inſuper illius gentes prolixè deſcriptas. Liber Quintus, *Perſarum* legationem ad *Amyntam Macedoniæ* regem continet, nec non *Siſamnis* injuſti judicis juſtam vindictam; *Ariſtagoræ Mileſii* ſeditionem & exitum: ſtatum denique *civitatis Atticæ Lacedæmoniorum* & *Corinthiorum*, qualis tempore *Darii Hiſtaſpidæ* fuerit, oſtendit. Sextus *Hiſtiæi* ſeditioſi ſupplicium tradit: Regum *Laconicorum* originem indicat: *Darii* apparatum & bellum adverſus *Græcos* exponit, pugnamque ad *Marathonem*, quâ *Miltiades Perſas* fortiter profligavit. Septimus deliberationem luculentiſſimam de bello ſuſcipiendo adverſus *Græcos*, à *Xerxe* habitam, deinde famoſiſſimam ejus expeditionem in *Græciam*, & prælium ad *Thermopylas* complectitur. Octavus prælium ad *Salaminam* Inſulam deſcribit. Nonus, præter *Lycidæ* cujuſdam pœnas, duas narrat pugnas, uno eodemque die pugnatas: ad *Plateas* primam, diluculo diei: alteram ad *Mycalen Aſiæ* promontorium, eamque veſperi: quibus utriſque *Perſæ* devicti, & è *Græciâ* penitùs ejecti fuere. Atque hiſce novem libris, præter *Medorum* ac *Perſarum* Hiſtoriam, *Lydorum*, *Ionum*, *Liciorum*, *Ægyptiorum*, *Myniarum*, *Græcorum*, *Macedonum*, aliarumque nationum res geſtas, mores, religiones, intertextas reperietis; tantâ ſermonis puritate, elegantiâ, ſuavitate, ut ipſæ Muſæ à veteribus fingantur ore *Herodoti* locutæ eſſe: eamque ob cauſam libris hiſce *Muſarum* Nomina ab aliis (non ab ipſo Auctore) impoſita, nonnulli opinantur. Doctiſſimus tamen *Voſſius* (quod hîc notare placuit) aliter ſentit: *Eâque ratione* (inquit) *opus ſuum novem Muſarum nominibus inſcripſit, quâ tres Æſchinis orationes, ob nume-*

Melpomene. *Terpſichore.* *Erato.* *Polyhymnia.* *Urania.* *Calliope.* *Lib. de Scr. Græ. l. c. 3.*

numerum, ſimulque gratiam ſermonis, Gratias dixere: & novem ejus Epiſtolas Muſas vocarunt, à Muſarum numero, teſte Photio, Tmem. 61. Satis autem liquere aſſerit idem vir doctiſſimus, *non ita nuncupari Herodoti libros, ut mendacia titulo ipſo excuſentur, quod cenſuit Ludovicus Vives; nempe quaſi in ipſo operis ingreſſu commoneri nos opus fuerit, quædam in eo ad animos oblectandos, aliquantò licentiùs dici, quod Muſis permittitur.* Nam licèt quaſdam narrationes recitet *Herodotus*, fabulis non abſimiles; totum tamen Hiſtoriæ corpus, ſingulari fide, & diligenti veritatis ſtudio coagmentatum eſt. De aliis verò narrationibus plerunque præfatur ipſe, ſe eas non quòd veras eſſe exiſtimet, ſed ut ab aliis acceperit, recitare. ἐγὼ δὲ (inquit) ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα· πείθεσθαι γε μὴν οὐ παντάπασιν ὀφείλω. i. *Ego quæ fando cognovi, exponere narratione meâ debeo omnia, credere autem vera eſſe omnia, non debeo: quod in totâ Hiſtoriâ meminiſſe lectorem volo.* Jam temporum iſtorum Hiſtoriam de quibus ſcripſit *Herodotus*, non nihil amplificare poſſumus, aut confirmare, lectione *Juſtini, lib.* 2, 3, *&* 7. lectione etiam vitarum ducum iſtorum celebrium, *Ariſtidis, Themiſtoclis, Cimonis, Miltiadis,* & *Pauſaniæ, à Plutarcho & C. Nepote* deſcriptarum. Adjicere porrò licet *Philoſophorum* συγχρόνων vitas à *Laërtio*; videlicet, *Anaximandri, Zenonis, Empedoclis, Heracliti, Democriti,* & aliorum ejuſdem ævi.

SECT. IX.

De Thucydide. Ejus elogia. Undè & quouſque deducat Hiſtoriam ſuam, quam octo libris complexus eſt. Eorum argumenta breviter & ſingulatìm explicantur: quinam Auctores de iiſdem temporibus

bus ac bellis cum Thucydide ſcripſerint, indicatur.

HErodoto ſuccedit *Thucydides*, dicendi artificio, juxtà & fide clariſſ. Hiſtoricus. Cujus elogia à doctiſſimis viris poſita, hîc etiam repetere non gravabor; indè enim fortaſſis Hiſtoriarum ſtudioſi ad ſeriam ejus lectionem acriùs accendentur. *M. T. Cicero* ſic: *Thucydides* (inquit) *omnes dicendi artificio meâ ſententiâ facilè vicit, ut verborum propè numerum, ſententiarum numero conſequatur: ita porrò verbis aptus, & preſſus, ut neſcias utrùm res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur. Fabius Quintilianus*, ſic: *Denſus, & brevis, & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis, & candidus, & fuſus Herodotus: ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior; ille concionibus, hic ſermonibus: ille vi, hic voluptate.* Recentiorum etiam audiamus judicium. *Juſtus Lipſius* ita de eo loquitur. *Thucydides* (inquit) *res nec multas nec magnas nimis ſcripſit, ſed palmam fortaſſe præripit omnibus, qui multas & magnas. Elocutione totâ gravis & brevis, denſus ſententiis, ſanus judiciis: occultè ubique inſtruens, actioneſque, vitamque dirigens, orationibus & excurſibus pænè divinus. Quem quò ſæpiùs legas, plus auferas; & nunquam tamen dimittat te ſine ſiti.* Iſaacus Caſaubonus. *Magnus & vir, & Scriptor Thucydides; qui à gerendis rebus, ad eaſdem ſtylo perſequendas quum ſeſe contuliſſet, Hiſtoriæ ad uſum politicorum ſcriptæ mortalium, credo, primus exemplum poſt-futuris mirandum potiùs quàm imitandum dedit.* Chriſtophorus Colerus. *Thucydides Hiſtoriam conſummavit; cùm Herodotus prior exornaſſet. Volve, & in ſinu geſta illum theſaurum. Bellum Peloponneſiacum deſcripſit, vidit, & partìm etiam attigit. Et tu illud apud eum non legere; ſed ſpectare videare. Præterea apud eundem tantum verborum graviſſimorum,*

Claruit ante Chr. 460. Olymp. 87.

De Ora. l. 2.

De Inſt. Orat. l. 10. c. 1.

In not. ad polit. l. 1. c. 9.

Præfat. ad Polyb.

Epiſt. de ſtud. politico.

rum, quantum ſententiarum reperias. Res explicat prudenter, ſeverè, graviter. Unde planum fit quantum homini politico conferre poſſit. Qui de bello & pace deliberant, hunc arctiſſimo ſibi nexu devinciant conſiliarium, & omne punctum ferat Thucydides. Is igitur (ut pergamus) à *Xerxis* è *Græciâ* diſceſſu, (ubi deſinit *Herodotus*) uſque ad viceſimum primum *Belli Peloponneſiaci*, annorum ferè ſeptuaginta Hiſtoriam, octo libris definivit. Etſi enim bellum ſuo tempore geſtum, inter *Athenienſes* & *Peloponneſios*, (cujus & ipſe pars magna fuit) ex profeſſo deſcribendum ſuſceperat; libro tamen primo, ſub ipſo ingreſſu, *Veteris Græciæ* ſtatum, ab *Argonautarum* uſque, & belli *Trojani* temporibus repetit; magnitudinemque *Peloponneſiaci* cum anteactis bellis conferens, ejuſque cauſas, prætextus, & occaſiones exponens, annorum quinquaginta, (qui inter *Xerxis* fugam, & hujus belli initium interceſſêre,) Hiſtoriam, à propoſito nonnihil digrediens, præmittit. Horum verò quinquaginta annorum, ſi lector plenam & perfectam deſideret Hiſtoriam, priuſquam ulteriùs progrediatur in *Thucydide*; adjungat hoc in loco *Plutarchi*, vel etiam *Cornel. Nepotis Themiſtoclem, Ariſtidem, Pauſaniam*, & *Cimonem. Diodori Siculi lib.*11, & 12. *Juſtini* etiam *l.* 2, & 3. huc facere poſſunt. Tum demum pergat in *Thucydide*, qui libro ſecundo bellum ipſum narrare aggreditur; ejus initii tempus primo limine deſignans, ordinemque totius operis exponens, nec non quæ fuerint primæ belli faces, & à quibus pugna primùm inita oſtendit. Indè ſequitur Regis *Laconici* ad ſuos hortatio: *Pericleæ* auctoritatis juxtà & Eloquentiæ prædicatio, horrendæ peſtis *Atticæ* deſcriptio. Poſt hæc *Phormionis, Athenienſium* ducis præſtantiam, victoriaſque navales celebrat. Tum *Potideæ* deditionem, *Plateenſium* obſidionem, *Thracum* denique adversùs *Perdiccam Macedonem* caſſam expeditionem commemorat.

morat. Atque ita trium primorum annorum Hiſtoriam nobis exhibet. Libro tertio, trium immediatè ſequentium annorum res geſtæ continentur: *Mitylenæorum* ſcilicet, ac reliquorum *Lesbiorum* ad *Lacedæmonios* defectio: quibus in poteſtatem denuò ab *Athenienſibus* redactis, illuſtris admodùm de eorum ſupplicio habetur deliberatio. *Pachetis Attici* ducis crudelitas notatur. Urbs *Platea* capta, & ſolo æquata. *Corcyræorum* ſeditio deſcripta. Belli *Siculi* ſemina. *Demoſthenis* adverſus *Ætolos* infauſta pugna: adverſus *Ambraciotas* magis proſpera. Libro quarto, *Pylus* communita, obſeſſa, defenſa; & *Nobilitas Spartana*, ibidem victa, & capta legitur. Res à *Braſidâ* inſigni *Lacedæmoniorum* duce fœliciter in *Thraciâ* geſtæ narrantur; atque hæc trium etiam annorum hiſtoriam conficiunt. Quintus inde liber, ſeptem ferè annorum res geſtas comprehendit: nimirum *Braſidæ* ducis *Spartani* & *Cleonis Attici* prælium ad *Amphipolim Thraciæ* urbem, ubi interiêre ambò, pænaſque inquietudinis ſuæ meritas pertulêre. Tum varia utrinque fœdera, infirma omnia, & inconſtantia. *Meliorum* ſtolidam & amentem pertinaciam, cujus denique triſtis narratur eventus. Libro Sexto Auctor, primo *Siciliæ Antiquæ* deſcriptionem, hiſtoriaſque veteres nonnullas repetit. Tum prætextus belli *Siculi*, & pulchras quaſdam circa illud proponit deliberationes: diſſuadente *Niciâ*, *Alcibiade* verò impellente, atque incitante. Ad hæc, portenta nonnulla, quæ expeditionem *Siculam* anteceſſêre, memorat. Denique *Alcibiadis* ad *Lacedæmonios* defectionem, & res nonnullas in *Siciliâ* geſtas, poſt *Atticæ* claſſis appulſum, recenſet; quæ anno decimo ſeptimo hujus belli acciderunt. Libro Septimo *Micaleſſus Beotiæ* civitas capitur à *Thracibus*, qui ibidem immaniter ſæviunt: indè bellum *Siculum* perſequitur Auctor, quod quidem Athenienſibus oppidò infœliciter ceſſit, eaſque in-

genti admodùm clade mulctavit; ducibus *Demoſthene* & *Niciâ* captis, atque invito *Gylippo*, cui ſeſe dediderant, interfectis. Hæc autem annis decimo octavo & decimo nono belli *Peloponneſiaci* geſta ſunt. Libro denique octavo, poſt cladem *Athenis* nunciatam, ſequitur defectio fœderatorum *Athenienſium*, ad *Lacedæmonios* hoſtes: fœdus etiam inter *Perſici* regis *Satrapas* & *Spartanos*. Poſthæc *Democratia Athenienſium* mutatur in Statum *quadringentorum virorum*; qui paullò poſt iterùm diſſolvitur: *Alcibiades* ad claſſem *Atticam* revocatur. Poſtremò claſſem *Laconicam*, & ducem *Mindarum*, *Thraſybulus* ac *Thraſylus Athenienſes*, poſt dubium certamen ad *Abydum*, vicerunt. Atque hæc victoria contigit, anno 2 Olymp. 92. anno hujus belli 21, tempore æſtivo, quo deſinit *Thucydidis* Hiſtoria. an. M. 3539. Cum *Thucydide* legendi ſunt, *Plutarchi*, & *Cornelii Nepotis*, *Pericles*, *Alcibiades*, *Chabrias*, *Thraſybulus*, *Nicias*. Item *Diodori Siculi* lib. 13us, *Juſtini* 4, & 5. denique *Oroſii* lib. 1. c. 14, 15. ex quibus plenior aliquantò fiet Hiſtoria, & locupletior.

SECT. X.

De Xenophonte. Laudes ejus & elogia. quando, & quo ordine legendus. Quadraginta octo annorum Hiſtoriam dedit. Quam ex Plutarcho, Juſtino, Diodoro Siculo amplificare licet.

Claruit ante Chr. 410. Laert. & Suid. in ejus vitâ

THucydideæ Hiſtoriæ filum continuat *Xenophon*, *Attica Muſa*, & *Apes Attica*, ob melleam dicendi ſuavitatem, nuncupatus. Cujus etiam voce *Muſas* quaſi locutas vulgò ferri ſolitum, teſtatur *Cicero* in *Oratore*. Luculentum *Xenophontis* elogium

um extat apud *Dionem Chryſoſtomum*, in oratione de dicendi exercitio, ubi mirè ad ejus lectionem adhortatur: atque inter alia ait, vel ejus ſolius lectionem ſufficere poſſe homini politico. Neque inter ejus laudes minima hæc eſt, quam refert *Diogenes Laërtius*, in ejus vitâ circa finem. *Fertur* (inquit) *Xenophon Thucydidis libros eatenus latentes, quum ſubducere poſſet, ipſe primus, in ejus viri gloriam, in lucem dediſſe.* Quo ſuo facto, quantam ſibi ab omnibus, ſive eloquentiæ, ſive Hiſtoriæ *Græcæ* ſtudioſis mereatur gratiam, nemo non intelligit. Hiſce paria, ei recentiores etiam Critici tribuunt elogia. *Xenophon* (inquit *Lipſius*) *in Hiſtoriâ ſuavis quidem & fidus, certè circumſpectus Scriptor: è quo tamen hauriæ magis prudentiam civilem, quàm ut ultrò eam propinet.* Et tamen *Chriſto. Colerus. Prudentia certè in libris Xenophontis ante cæteras virtutes palmam obtinet. Elucet eximiè ex Cyri inſtitutione & expeditione illâ in Artaxerxem, in quâ etiam patefecit, quantus ipſe Imperator eſſet.* Regibus itaque & principibus ἔσοπτρον; Imperatoribus, ut *Alexandro Homerus*, ἐφόδιον ſit *Xenophon*. *Tergemina Xenophontis gloria* (inquit *Voſſius*) *nam de facundiâ viri nihil dicam; fuit & Philoſophus, & Hiſtoricus, & bello dux bonus*, &c. Reverà, Hic à Philoſophiâ profectus, princeps Hiſtorias ſcribere aggreſſus eſt. Elegantes illos de pædiâ ſive Inſtitutione *Cyri* libros miſſos faciemus, quòd ſuperiora ſpectent tempora, (de quibus *Herodotus*) neque ad Hiſtoriæ fidem, ſed ad Imperii juſti effigiem concinnati dicantur. Ἑλληνικῶν ſive Rerum *Græcarum* ſui temporis Hiſtorias compoſuit, ſeptem libris: quorum Primus & Secundus, immediatè poſt *Thucydidem* legendi: reſiduum enim belli *Peloponneſiaci* complectuntur. Ac ubi deſinit *Thucydides*, indè (quaſi narrationis telam pertexens) orditur *Xenophon*; quæque porrò inter *Athenienſes* ac *Lacedæmonios* geſta fuerint, poſt illam anno 2° Olym. 92. juxta

In not. ad Pol. l. 1. c. 9.

Epiſt. de ſtud. politico.

Cyri παιδεία, Imperator laudatiſſimus Scipio Afr. nunquam è manibus deponere ſolebat.

Floruit max. an. 40. Olym. 94. Laer. A M. 3550.

juxta Abydum, *Thraſybuli* de *Mindaro* victoriam navalem, (de quâ ſuprà dictum) uſque ad *Athenas* à *Lyſandro* captas, anno 4. Olym. 93. luculenter exponit. Quædam etiam *Medo-Perſica* hiſce libris interſerit: nimirum quomodò *Medi* à *Dario* rege *Perſarum* defeciſſent, ſéque denuò ejus imperio ſubmiſerint: quomodò *Cyrus* minor *Darii* filius, ad patrem valetudine laborantem, in *Aſiam* ſuperiorem abierit, datis, in uſum belli contra *Athenienſes*, *Lyſandro* pecuniis. Quomodò denique vivendi finem fecerit *Darius Nothus*, regnique ſucceſſionem *Artaxerxes Mnemon*, ejus filius natu major, conſecutus ſit. Extremò demùm libro Secundo, *Triginta Tyranni*, qui per biennium *Athenis* enormiter graſſati eſſent, à *Thraſybulo* ſublati ſunt. Pax etiam atque *ἀμνηςία*, ſive injuriarum oblivio, inter *Athenienſes* jurejurando ſancita. Atque ita Bello *Peloponneſiaco* finis impoſitus: quod bellum *Thucydides* *ἀξιολογώτατον* vocat *τῶν προγεγενημένων*, & *μακρότατον*; Ac verè quidem: in annum enim viceſimum ſeptimum, ſive etiam octavum, uti ex *Xenophonte* liquet, protractum eſt. Hæc, inquam, *Xenophon* duobus primis Ἑλληνικῶν libris; quibus abſolutis, Ἀναβάσεως ſeptem libros, hoc eſt de *Cyri Junioris* expeditione, ſive de *Aſcenſu* ejus in *Aſiam* ſuperiorem, contra *Artaxerxem Mnemonem* fratrem ſuum natu majorem, ab eodem *Xenophonte* ſcriptos interponat Lector. Quibus memoriæ proditum habemus, quo pacto *Cyrus* copias *Græcas* collegerit: & cum iis adversùs fratrem adſcenderit: tum quî pugna commiſſa fuerit, & ipſe perierit: indè quâ ratione duces Græcorum (poſt pugnam) contra fidem datam occiſi fuerint. Denique, ut ipſe *Xenophon*, *Cyri* in hâc expeditione ſequutus ſigna, poſt ejus mortem, dux à militibus *Græcis* electus, eos à penitiſſimâ quidem *Perſide*, quotidiè contra *Barbaros*, aut alias difficultates dimicans, in patriam reduxerit; ann. 1°. Olym. 95.

His

His jam expeditis, redeat Lector ad Ἑλληνικῶν libros, quibus rerum cùm Perſicarum, tum Græcarum narrationes luculentæ continuantur, uſque ad pugnam *Mantinenſem*, quâ *Thebani Lacedæmonios* vicerunt, ſub ductu *Epaminondæ*: qui dum non ducis tantùm, verùm etiam fortiſſimi militis officio fungitur, graviter vulneratus, paullo poſt occubuit; & cum eo, vires quoque reip. *Thebanorum* ceciderunt. Anno 2. Olym. 104. ſic ut quadraginta & octo annorum Hiſtoriam, facundam quidem, nec reverà minùs rerum fœcundam, nobis ſuppeditaverit *Grylli* filius. Hanc tamen ampliorem, & locupletiorem efficere poterit Lector, ſi (uti inter legendum *Thucydidem*, *Plutarchi Periclem*, *Niciam*, *Alcibiadem*) ita cum *Xenophonte* adjunxerit *Plutarchi & Nepotis Lyſandrum*, *Ageſilaum*, *Artaxerxem*, *Thraſybulum*, *Chabriam*, *Cononem*, *Datamen*. Namque hi omnes, intra illud temporis intervallum, de quo *Thucydides* & *Xenophon* ſcribunt, floruere: & eorundem temporum Hiſtoriæ, materiam minimè contemnendam ſuffecêre. *Juſtini* quoque 4, 5, & 6, huc advocari poſſunt: etiam 13, 14, 15, libb. *Diodori Siculi*. Quem auctorem proximo in loco diligenter legendum propono.

SECT XI.

Diodori Siculi pulcherrimum elogium. Hiſtoriam ſcripturus, varias regiones peragravit. Xenophonteam continuat Hiſtoriã l. 15. circa finem. Inde Philip. Maced. res geſtas narrat. l. 16. Mox ad Alexand. M. pergit, & Tertiæ Monarchiæ inſtitutionem deſcribit.

Floruit Dio. Siculus temporibus J. Cæſ. & Auguſti. Olym. 183

NAM licèt aliquot annorum centurias antiquitate *Xenophonti* cedat, in hâc noſtrâ tamen

Auctorum

Auctorum ſerie, ſuccedat velim immediatè *Diodorus Siculus*; non unus de multis, ſed celeberrimus Scriptor, & cui antiquitatis cognitione, vix habet Græcia quem conferat. Quod quidem judicio Theologi cujuſdam noſtratis valdè eruditi, abundè confirmari poteſt, elogio illo quo præſul admodùm Reverendus, & harum, immo omnis generis, literarum peritiſſimus, ſuper hoc Auctore uſus eſt. *Laudatiſſimus cumprimis* (inquit) *Auctor, Diod. Siculus, qui ſummâ fide, labore immenſo, curâ & ſolertiâ ſingulari, Hiſtoricas conſtruxit Bibliothecas (quemadmodùm loquitur Juſtinus Martyr) ſuas & aliorum, in hoc ipſo genere* πραγματείας, *humanarum actionum buccinam; ſed ut ipſe illas nominavit, commune quoddam* χρηματιστήριον, & ἀκίνδυνον τοῦ συμφέροντος διδασκαλίαν. Rectè dixit, *immenſo labore*, doctiſſimus Præſul; nempe triginta annos (uti de ſe fatetur Auctor) huic ſcribendæ Hiſtoriæ impendit, variis, interim, regionibus diſcendi gratiâ peragratis, periculiſque, ut fit, obitis & ſuperatis. Recte & Ipſe, κοινὸν χρηματιστήριον. Apud hunc enim varias antiquitates, *Ægyptiacas*, *Aſſyriacas*, *Libycas*, *Perſicas*, *Græcas*, aliarumque nationum res geſtas ante bellum *Trojanum*, ſummatim prioribus * quinque libris explicatas habemus; ſicuti jam ſuprà notavimus. Inſequentes quinque libri, à quinto videlicet ad undecimum, periêre. Ab initio verò libri undecimi, ad decimum ſextum, eorum temporum Hiſtoria, de quibus *Thucydides* & *Xenophon* (uti ſuprà jam dictum eſt) ſcripsêre, continetur. Extremò autem decimo quinto, Hiſtoriam *Xenophonteam* continuare, & quaſi pertexere, haud temerè dici poteſt. Ipſe enim in fine an. 2. Olymp. 104. ita expreſsè loquitur, *Hoc anno* (inquit) *Xenophon Athenienſis, Græcorum Hiſtoriam cum Epaminondæ interitu* concludit. Atque inde pergit *Siceliota*, ad annum 3. ejuſdem Olympiadis, quo bellum *Artaxerxis* cum rebellibus *Perſis*, & cum *Ægyptio*,

Ciceſt. Epiſc. in præf. ad Apparatum.

* *Priores editiones latinæ ſex libros numerant; erroris anſam præbuit libri primi diviſio in partes duas ab Auctore ipſo inſtituta, unde interpres latinus, & Volaterranus, atq; alii decepti fuerunt, qui ſex libros ex illisquinque conficiunt.*

gyptio, perſtringit: ibidem etiam reliqua *Ageſilai* facinora exponit. Nec non utriuſque mortem, *Ageſilai* ſcilicet & *Artaxerxis*, (cui in regno *Perſarum* ſucceſſit *Ochus*) denarrat. A. M. 3588. Libro decimo ſexto, *Philippi Macedonis Amyntæ* filii res geſtas recenſet, ab ingreſſu in regnum, ad vitæ uſque exitum. Eodemque libro, alia, quæ per cognitas terræ partes accidêre, commemorat. Iſtius libri decimi ſexti Hiſtoriam illuſtrare atque amplificare poſſunt, *Corn. Nepotis Chabrias*, *Dion*, *Iphicrates*, *Timotheus*, *Phocion*, & *Timoleon*; horum ducum præſtantiſſimorum geſta, hæc tempora admodùm clara reddidêre: ab Olympiade CVa. ad Olympiadem CXIam, à cujus ann. 2° incipit *Diodori* liber decimus ſeptimus, *Alexandri* Magni egregia narrare facinora, & quomodo is *Monarchiam Tertiam* inſtituerit, docere: Viz. Olym. 112.

SECT. XII.

Alexandri M. res geſtas varii ſcriptores executi ſunt. Arrianus, & Q. Curtius. Eorum elogia. Quo tempore floruerint. Succeſſores Alexandri proſequitur Diodorus. Cui utiles ſuppetias, alii Auctores ferre poſſunt.

MAgni autem illius *Monarchæ* res geſtas, alii tam *Græci* quàm *Latini* uberiùs expoſuerunt. Nimirum *Plutarchus* in *Alexandri* vitâ, nec non duobus aliis libris de *Alexandri* fortunâ peculiariter ſcriptis. Et *Arrianus Nicomedienſis*, ſeptem libris, eleganti ac planè *Xenophonteo* dicendi genere compoſitis. Septem libris dico, quia octavum illum qui vulgò circumfertur, de *Alexandri* expeditione *Indicâ*, ſingularem eſſe librum conſtat ex *Photio*;

Plutarchi elogia vi. infrà, Sect. 17.

tio; tum ex fine libri ſeptimi; quemadmodum notavit doctiſſimus *Voſſius*. Hi duo Græcè: Latinè verò *Juſtinus* lib.10, & 11. Q. etiam *Curtius Rufus*, Scriptor valdè bonus & argutus, ſed ἀκέφαλος, vel hominum, vel temporum, vel utrorumque iniquitate factus. *Arrianus* & *Quintus Curtius*, *floridus uterque* (inquit *Colerus*) *ſed nitidior Curtius, & quovis melle dulcior. Lectorem citùs defatigatum, quàm ſatiatum dimittat. Sententiæ paſſim directæ & obliquæ, quibus mirè illuſtretur vita humana.* Idem de *Curtio J. Lipſii* judicium. *Hiſtoricus* (inquit,) *me judice, probus, legitimuſque, ſi quiſquam fuit. Mira in ſermone ejus felicitas, in narrationibus lepos. Aſtrictus idem & profluens; ſubtilis & clarus; ſine curâ ullâ accuratus. Verus in judiciis, argutus in ſententiis, in orationibus ſuprà quàm dixerim facundus. Acidalius.* Q. Curtius rerum Alexandri M. Latinus ſuper omnes Græcos diligens, verus, candidus & prorſus integerrimus ſcriptor, ſi integrum haberemus. Sub *Veſpaſiano* floruiſſe *Curtium*, & Hiſtoriam ſuam edidiſſe, prolixâ diſputatione probabiliter oſtendit doctiſſimus *Voſſius*. Neque ſuo privandus eſt elogio *Arrianus*; qui inter Hiſtoricos *Græcos* tantæ in ſcribendo integritatis eſſe perhibetur, ut φιλαλήθης veritatis conſectator, ſtudioſuſque cognominatus ſit, atque ita etiamnum honeſtetur in libris *Cælii Rhodogini*. Fuit autem Philoſophus ex *Nicomediâ* oriundus, atque *Adriano*, ac *Antonino* imperantibus, *Romæ* clarus, novus *Xenophon* cognomento indigitatus; uti teſtatur *Catanæus* in Commentariis ad *Plinii* Epiſtolas. Hi, inquam, de Magno *Alexandro* fuſiùs ſcripſerunt. Ejus ſucceſſorum Hiſtoriam proſequitur idem *Diodorus Siculus*, libris, 18, 19 & 20; ab Olympiadis CXIV anno ſecundo, ad finem Olympiadis CXIX. A. M. 3650. Cujus intervalli Hiſtoriam pleniorem adhuc reddere poterit Lector, ſi admittere placeat *Juſtini* libros 13, 14, & 15; *Plutarchi Demetrium*,

atque

Lib.2.de Hiſt.Gr. c.11.

Epiſt. de ſtudio politico.

In not. ad 1.lib. Polit. c.9

Præf.ad l.4.

Claruit circa an. Ch. 80. (*quantum licet conjicere.*)

Lib. de Hi. Lat. 1.*c.*28.

Claruit Arriãus poſt Chr. 145.(*pr. ipſius, & Suid.*)

Lib. 1.*c. ultimo.*

Lib 1. *ep.* 2.

atque *Eumenem.* Et quia *Siceliotæ* noſtri poſteriores viginti libri, quibus Hiſtoriam univerſalem uſque ad expeditionem *Julii Cæſaris* in *Britanniam* (h. e. uſque ad Olympiadem CLXXXam) continuaſſet, periêre; Velim ut hiſtoriæ ſtudioſus, *Juſtinum* adhuc non dimittat, ſed reliquos ejus percurrat libros, uſque ad viceſimum nonum; quibus ſubjungat *Plutarchi Pyrrhum, Aratum, Agidem, Cleomenem* & *Philopœmena.* Nec non Eclogas illas, ſive *Excerpta* ex *Diodori lib. ſex*, qui viceſimum ſequuntur, & in editione *Laurentii Rhodomanni* extant. In illis haud pauca de *Agathocle Siciliæ* Tyranno; de rebus in *Siciliâ* geſtis; de *Pyrrho* ibidem belligerante; de primo bello *Punico*, notatu non indigna reperiet. Neque multum puto à rectâ methodo legendi Hiſtorias deviabit, ſi à *Juſtino* nequicquam nunc recedat, donec libros reliquos, uſque ad penultimum, abſolverit.

SECT. XIII.

Polybius ubi legendus. Quorum temporum hiſtoriam ſcripſerit. Quomodo animum ad ſcribendum appulerit. Quantus vir fuerit. Quibus elogiis celebratus. Ejus Hiſtoriæ pars maxima periit, aut in fragmenta diſſipatur. Librorum ſuperſtitum contenta.

SIN autem; poſt *Diodorum Siculum*, *Polybius* legendus accedat: prudens Scriptor ſi quis alius. Eorum temporum res geſtas literis conſignandas ſibi proponit, quibus & incepiſſe, & conſummata fuiſſe, traduntur Romani Imperii incrementa. Quod ut fœliciùs ac certiùs effectum daret, itinera quoque longinqua, & pericula haud mediocria ſuſcepit;

Floruit Polybius ante Chr. 220. Olymp. 140 Suid.

ſuſcepit; in peragrandis Africâ, Hiſpaniis, Galliis, ipſiſque Alpibus; indè Hiſtoriam ſuam compoſuit univerſalem, annorum quinquaginta trium. Qualis autem, quantúſque vir fuerit, ex èo promptum eſt conjicere, quòd tot ſtatuas ei erexerint Græci: ad *Palantium*, *Mantinæam*, *Tegæam*, *Megalopolim*, & alias *Arcadiæ* urbes. Quarum inſcriptiones (inquit *Pauſanias*) teſtabantur; Alia, *vagatum eum fuiſſe per terras & maria omnia; amicum & ſocium Romanorum fuiſſe, quos etiam iratos Græcis placavit.* Alia, *Græciam nihil ab initio offenſuram fuiſſe, ſi Polybii conſiliis paruiſſet: jam vero graviter affectæ, unum illum præſidio fuiſſe.* Quid quod ipſe *Pauſanias* teſtetur, tantum eum fuiſſe politicum, ut quæcunque monitu ejus geſſerit Romanus Impe. omnia benè ei eveniſſe: in quibus verò minùs ſe ejus viri dicto audientem præbuit, in iis offendiſſe. Tantum etiam, ut civitates planè omnes, quæ ſe *Achæis* contribuiſſent, eum Rerum ſuarum publicarum Auctorem, legumque latorem habuerint. Hinc non dubitamus, quin meritiſſimò à doctis viris ampliſſima elogia Hiſtoriæ ejus ſint tributa. Exempli gratiâ; *à Joh. Bodino. Polybius non modò æqualis ubique, & ſui ſimilis; ſed etiam intelligens, gravis, in laudibus parcus, in reprehenſionibus acerbus, ac veluti prudens legiſlator, & bonus Imperator. Multa de re militari urbanâque diſciplinâ, multa de Hiſtorici officio diſputat.* Neque differt ab hiſce *Juſtus Lipſius*, diffuſior in ejus laude. *Polybius, judicio & prudentiâ Thucydidi haud diſpar, curâ & ſtylo ſolutior; qui excedit, abrumpit, diffundit, & ſæpè non tam narrat, quàm ex profeſſo docet. Sed recta & ſalutaria ubique ejus monita, & quem ego, hoc magis Principibus commendatum velim, quòd anxiâ in eum inquiſitione non opus; ſed ſenſus ſuos aperit, & revelat ipſe*; &c. Verum *Polybii* excellentiam, & in quantum aliis præſtet Hiſtoricis, luculenter demonſtravit eruditiſſimus *Caſaubonus*, in Præfatione ſuâ ad *Polybium.*

Pauſan. in Arca. — *Lib. 8.* — *Metbodi, c. 4.* — *Inter not. ad 1. lib. Polit. c. 9*

Polybium. Scripſit libros quadraginta, quorum ſolos quinque priores, ſuâ integritate conſpicuos, habemus: reliquorum fragmenta tantùm & excerpta quædam, multo labore, & ſingulari induſtriâ dicti *Clariſſimi Caſauboni*, in unum collecta, & quatenus licuit, ſuo nitori reſtituta. Primis duobus libris quos Apparatûs, ſive præparationis libellos nuncupat, Reip. *Romanæ* tempora ſtrictìm attingit; à captâ *Româ* per *Gallos*, duce *Brenno*; ad primum extra *Italiam* cum claſſe tranſitum: & paulò uberiùs, à primâ trajectione in *Siciliam*, quando bellum *Punicum* primò eſt conflatum, ad *Punici* Secundi annum primum. Quas ille res cum *Græcanicis*, aliorumque populorum, ratione temporum congruentibus, in illâ duorum librorum præparatione comparat. In quibus (verba ſunt ipſius doctiſſimi *Caſauboni*) *multa ſtudioſi invenient, nuſquam alibi tam benè deſcripta: Quædam omninò apud alium nullum, neque Græcum, neque Latinum invenienda.* Tres qui deindè ſequuntur, propter ſubjecti magnitudinem, varietatem ingentem, accuratam ejus tractationem, doctrinæ denique; quà civilis, quà bellicæ, uberrimam copiam, ut magni duces, ac viri politici, eos diligentiſſimè frequentiſſiméque verſent, meritò merentur. Reliqui libri (quorum fruſta quædam & fragmenta ſuperſunt) pari accuratione compoſiti, Hiſtoriam continuabant ad finem belli *Macedonici Secundi* cum *Perſeo*, & ad ultimam regni *Macedonici* everſionem. Ita ut jam conſtet Hiſtoriarum ſtudioſis, me in hâc lectionis Hiſtoricæ diſpoſitione atque ordine, viam eoúſque monſtraſſe, quò digitum intenderat (ille quem ſuprà nominavi, neſcio quis) *Æmilius Sura.* Nempe ad illud ævi, quo populi Romani magnitudo in tantum creverat, ut penes eos ſummum totius ferè orbis Imperium fuiſſe; non immeritò dicere poſſimus. Id autem eo anno adimpletum autumamus, quo *Macedonia* in provinciam redacta eſt, uti

Olym. 98 *V. C.* 365 *Olymp.* 128. *V. C.* 489. *Olym.* 140 *V. C.* 534 *A. M.* 3731.

ſuprà probavimus. Nimirum, An. ab V. C. 587. A. M. 3784.

SECT. XIV.

De quartâ Monarchiâ Romanorum. Ad ejus Hiſtoriam tranſitio. Utriuſque laudes. Hiſtoricorum Romanorum fata deplorantur.

QUapropter, quum inter eminentia illa quatuor, & *Summa* Mundi *Imperia*, de quibus loquuti ſumus, *Romanorum* iſtud maximè eminuiſſe conſtet: quumque eorum reſpub. (uti prudenter obſervat, ex *Polybio*, eruditiſſimus *Caſaubonus*) ſi qua unquam alia, omnes temporum diverſitates, ſecundùm naturæ communis leges, ſit experta; noſtro Hiſtoriarum Lectori plurimùm expediet, retrò hîc tempora aliquantùm ſpectare, & ipſa *Romanorum* primordia (quæ durante adhuc primâ *Monarchiâ* contigerunt) repetere, atque indè ad incrementa deſcendere; poſteà, ipſorum ad interitum inclinationem contemplari: recto temporum atque Auctorum ordine diligenter obſervato, atque ita demum, ad exitum hujus intervalli perveniet, quod nobis tertio loco definivit ex Varrone *Cenſorinus*. Et reverà, ut Lector noſter Hiſtoriarum ſtudioſus magis prompto, attentoque magis animo, huc ſeſe applicet, *Juſt. Lipſium*, virum inter philologos haud immeritò magnum, & de Hiſtoriâ *Romanâ* optime meritum, ſeriò invitantem audiat. *In Romanâ* (inquit) *Hiſtoriâ, ubertim rerum & eventuum, eorumque inſignium; & quæ plures Scriptores illuſtrarunt. O magnum, O pulchrum imperium! & addo diuturnum. Ideóque non mirum, ſi viris factiſque brevia illa & fugacia Græcorum ſuperavit.* Græci

Cent. 3. miſc. ep. 61.

præceptis

præceptis valent, *(ait quiſpiam)* Romani exemplis. *Et herculès ita eſt: non fuit gens, puto non erit, quæ plura, vel in militiâ vel in pace, laudis & virtutis ſuppeditabit. Itaque ad hanc (mi adoleſcens) ad hanc ſegetem veni, manipulos frugum collige, & in uſum tuum reconde.* Et meritò quidem *(Juſte Lipſi!)* Nam quod olim *T. Livius*, *Aut me amor negotii ſuſcepti fallit, aut nulla unquam Reſpub. nec major, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit.* *Livius in proem. libri.* *Et* M. T. Cicero; *quæ tanta gravitas, quæ tanta conſtantia, magnitudo animi, probitas, fides? quæ tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut ſit cum majoribus noſtris comparanda?* *Cic. Tuſcul. qu. l. 1.* Firmat omnia *Val. Maximus. Noſtra urbs omni genere mirificorum exemplorum, totum Orbem terrarum replevit.* *Lib. 2. c. 7. 6.* Atque hinc ſanè *Romanorum* Hiſtoricorum fata lugendi, juſta nimis emergit occaſio. Nam ut parentes leviùs ferunt, non natos ſibi liberos, quàm poſteà denatos: ſic nobis fortaſſe, ſi de principum illorum Hiſtoricorum ſcriptis nunquam audiſſemus, dolor nullus adveniſſet. Nunc cùm fragmenta intuemur, & titulos pulcherrimorum operum videre contingit, angimur deſiderio, & torquemur animitùs; quòd magna pars eorum penitùs interierit; quòd reliqua, aut vetuſtate corrupta, aut temporum invidiâ fœdè mutilata, aut ſciolorum manibus interpolata, peſſiméque tractata fuerint: id quod neminem antiquitatis indagatorem fugere queat. *Trogus*, optimus Auctor, & quem diſertiſſimis viris in *Probo* annumerat *Vopiſcus*, deſideratur totus, niſi quod ejus operis *Epitomam* habemus ſatis elegantem; ex quâ tamen, de integro *Trogi* opere judicare, deſipere eſſe affirmat doctiſſimus *Bongarſius*. *In Annot. ad Juſtin.* *Saluſtii* optima periit Hiſtoria. De *T. Livio* minimum ſupereſt. Non multum de *Tacito*. Dimidiatus extat *Ammianus*. Eandem paſſi ſunt temporum injuriam, *Græci* rerum *Romanarum* Scriptores; (quemadmodum ſuprà quoque notavimus,) *Polybi-*

us, *Diodorus*, *Dionyſius*, *Dion Caſſius* : qui ſi extarent integri, perfectam haberemus Rerum *Romanarum* memoriam, ab U. C. ad annum paullò minùs milleſimum. Sed contenti ſimus hoc *Catone*; divinâ factum providentiâ eſt, ut ex iis quæ adhuc ſuperſunt reliquiis, Hiſtoriæ Romanæ corpus concinnari poſſit venuſtum ſatis; cujus imaginem, ab Auctore noſtro *L. Annæo Floro*, brevi quâdam tabellâ graphicè depictam, reperietis.

SECT. XV.

Romanæ Hiſtoriæ curſus unde auſpicandus. L. Annæus Florus commendatur. Doctorum de eo judicia. Non eſt idem cum Livii Epitomaſte. Ejus hallucinationes excuſantur. Ejus ſcribendi Methodus. Unde errores veroſimiliter irrepſerint. Sigonii & Onuphrii Faſti Conſulares, item Pighii Annales, laudantur.

Floruit L. Flor. ann. Chr. 201. ab U.C. 953

Elect. l. 2 c. 5.

Epiſt. de ſtud. politico.

HAnc igitur tabellam, *Hiſtoriæ Romanæ* ſtudioſum, oculis atque animo intentis perluſtrare, intueri, contemplari, primo loco hortantur viri doctiſſimi, & rei Hiſtoricæ peritiſſimi. Nec immeritò; cùm ſit rerum *Romanarum* Compendium (ſi quid in *Juſto Lipſio* ſit judicii) compoſitè, diſertè, eleganter Scriptum. Neque ibi ſiſtit ejus cenſura: addit porrò: *ſubtilitas quidem & brevitas ſæpè mira; & ſententiarum quædam gemmulæ, cum judicio inſertæ, & veritate.* Nec divertit ab hac cenſurâ, quem ſupra ſæpius advocavi, *Chriſtoph. Colerus*, J. Ctus, vir inſigniter doctus. Ejus verba ſunt. *Nihilo me-herculè injucundiùs terſiſſimum illum libellum legas, quàm Apellis tabulas intueare. Ita compoſitus,*

poſitus, ita elegans eſt! Miror judicium, quod ubique cum ſubtilitate & brevitate ſententiarum, in tanto rerum acervo & varietate, inſerit. Horum utrique præivit jam olim Auctorum cenſor prædoctus *L. Vives, in libro de tradendis diſciplinis,* ubi palàm affirmat, eo opuſculo nihil poſſe fingi, in ſuo genere vel acutius, vel lepidius. In eo tamen fruſtrà eſſe, tum ipſe *Vives*, tum alii viri docti putantur, qui *Florum* hunc noſtrum eundem eſſe cenſent, cum *T. Livii* Epitómaſte, qui ſingulorum ferè *Livii* librorum argumenta reliquit: multò magis illi, qui *Florum* noſtrum *Livianæ* Hiſtoriæ Epitomen, hoc ſuo compendio dare voluiſſe opinantur: ſiquidem nec *Livianam* obſervat Methodum; & à *T. Livio* ſæpè diſcedit. Atqui, ut huic *Floro* detrahant nonnulli, latæ eum culpæ reum eſſe objiciunt, tempora confundendo; id quod priùs geſtum eſt, poſteriùs commemorando; *Imperatorum* nomina & munia, frequenter aut perturbando, aut permiſcendo: ſic ut non poſſit non ſæpiùs hallucinari, qui hunc ducem ſequi velit. Haud ibo inficias, hujuſmodi errores apud hunc Auctorem nonnunquam reperiri: nec dicam utrùm per incogitantiam, an per negligentiam, an denique per inſcitiam admiſſi fuerint. In quibuſdam tamen excuſari eum poſſe, mea fert opinio. Nam quòd temporum confuſionem objiciunt, ſciant, quòd narrationes ſuas per capita & ſpecies inſtituat, potiùs quàm per tempora; homogenea ab heterogeneis, & contrà, ſegregans: bella à conjurationibus: civiles diſcordias à militaribus expeditionibus diſtinctè exponens. Utcunque, quod de *Paulo Diacono* magnus quidam *Philologus*, id ego de *L. Annæo Floro* lubens uſurpaverim; Nemo Chronologorum tam fatuus fuerit, ut exactam Faſtorum ſeriem à *L. Floro* petat, ceu calculatore jurato. Deindè, quod nominum & muniorum perturbationem attinet; ejuſmodi ſphalmata, quis neſcit librariorum incuriâ nonnunquam,

Lib. 5. p. 356.

nonnunquam veterum notarum imperitiâ, irrepere ſolita? præſertim in nominibus Imperatorum, ac magiſtratuum Rom. Nec non in annorum numeris tranſcribendis. Nec me latet, quid *Andræas Schottus*, vir impensè doctus, alicubi conqueſtus eſt: *Nominum affinitas*, (inquit) *vocumque cognatio, dici non poteſt quantas in Hiſtoriâ Romanæ Reipub. familiiſque ipſius dijudicandis, tenebras ſemper offuderit; & quantum bodieque faceſſat hominibus Antiquitatis ſtudioſis, veterum Scriptorum interpretibus.* Itaque duces hac ex parte longè certiores ſibi adſciſcere Lector noſter, ſi velit, poteſt, (& ut velit ſuadeo) *Caroli Sigonii*, vel *Onuphrii Faſtos Conſulares & Triumphos*: nam in iis Hiſtoriam *Romanam*, breviter & ordine adumbratam reperiet. Vel etiam *Stephani Vinandi Pighii Annales Magiſtratuum*, & *Provinciarum S. P. Q. R.* Extra quos nullum aptiorem commentarium, non ad *Florum* noſtrum modò, ſed ad ipſum *T. Livium* etiam, ad *Dionyſ. Halicarnaſſeum*, *Dionem*, omneſque adeò *Romanarum* rerum Scriptores, nec ſperari, nec optari quidem poſſe, affirmat eruditiſſimus ille Jeſuita *Schottus*, modò nominatus. Denique, quum in pulcherrimo alicujus puellæ corpore, ob cæteras eximiæ formæ dotes, ſi quid fortè nævi occurrat inſpectanti, facilè condonetur; cur non pauculos quoſdam errores, in tam concinno alioquin utilíque opere, non promptè Auctori ignoſcamus?

Obſerv. Hiſt. l. 3. c. 34.

Claruit Sigonius ann. Chr. 1583. *Onuphrius an.* 1580. *Pighius* 1595.

SECT. XVI.

In lectione Romanæ Hiſtoriæ, quo ordine pergendum. Dionyſius Halicarnaſſ. laudatur. Hiſtoria ejus, quot annorum ſeriem contineat. Cur ei principem locum tribu-

tribuamus, ratio redditur, & ex J. Bodino confirmatur.

POſt imaginem verò & umbram attentiùs inſpectam, corpus ipſum *Romanæ* Hiſtoriæ, per ſuas partes, luſtrare & explorare pergat: quod hoc Auctorum ordine, ſi me audiat, faciet. *Dionyſius Halicarnaſſeus*, omnium confeſſione, Scriptor graviſſimus, & in *Romanis* Antiquitatibus perveſtigandis, deſcribendiſque accuratiſſimus perhibetur. Eum igitur agmen ducere volo. Quippe, ut liquidò liqueret undè genus ſuum hauſerint *Romani*, ea primùm quæ de *Aboriginum* populo, & priſcis *Italiæ* gentibus, non ex fabulis tantùm & vulgi rumoribus inaudiverat, ſed ex libris etiam *Portii Catonis, Fabii Max. Valerii Antiatis*, aliorumque plurium didicerat, refert: mox pertexit Hiſtoriam viginti libris, uſque ad primum bellum *Punicum*; quod cœpit anno 3° vel 4° Olym. 128. anno U.C. 488. Verùm ex iſtis viginti libris, quos teſte *Photio* reliquit, undecim tantùm ad nos pervenerunt, in quibus annorum tercentum & duodecim Hiſtoriam, multâ fide & curâ deſcriptam, habemus. Nec temerè primus huic *Dionyſio* tribuitur locus, in hac noſtrâ Auctorum catenâ; facem enim lucidiſſimam prælucebit philiſtorico noſtro, ſine quâ fieri non poteſt, quin frequenter hæreat, cæcutiatque, & in nocte denſiſſimâ ambulet, dum *Latinas* tantùm verſat Hiſtorias. Vultis rationem? multiplicem nobis ſuppeditabit *Johannes Bodinus, Methodi Cap.* 4. ubi de hoc Auctore ſententiam ſuam profert hiſce verbis. *Dionyſius Halicarnaſſeus, præter moderatum dicendi genus, & Atticam puritatem, Antiquitates Romanas ab ipſius Urbis origine, tantâ diligentiâ conſcripſit, ut Græcos omnes & Latinos ſuperaſſe videatur. Nam quæ Latini quaſi pervulgata neglexerunt, putà Sacrificia, ludos, triumphos, Magiſtratu-*

Floruit an. Chr. an. 26. ab U.C. 725

um inſignia, tum univerſam Romanorum in gubernandâ Rep. diſciplinam, cenſum, auſpicia, Comitia, totiuſque populi difficilem in claſſes ac tribus partitionem; poſtremò Senatûs auctoritatem, juſſa plebis, magiſtratuum imperia, populi poteſtatem, unus omnium accuratiſſimè tradidiſſe mihi videtur. Quæ ut planiùs intelligerentur, Græcorum leges ac ritus, cum Romanis inſtitutis comparat, ut cùm jura Clientelarum, quæ Romulus inſtituit (quanquam ea quoque Gallorum communia fuiſſe tradit Cæſar) ab Athenienſibus & Theſſalis altiùs repetit. Ac Romanorum Dictatorem parem poteſtatem habuiſſe, atque Harmoſten Lacedæmoniorum; Archum Theſſalorum; Æſymneten Mytelenæorum. Leges autem Romuli, Numæ, Servii, unà cum antiquâ Romanorum origine, ſine hoc Auctore penitùs interiiſſent; quæ Latini, quaſi pervulgata, negligenter omiſerunt. Atque id ferè omnibus Hiſtoricis contigiſſe videmus, ut quæ vulgò cognita ſunt, Reipub. inſtituta prætermittant; quaſi exteris æquè ac civibus nota, vel etiam immutabilia fore judicarent. Hactenus *Bodinus.* Quantus autem vir fuerit *Dionyſius Halicar.* ſi quis ſcire porrò deſideret, quantæque ſint ejus Hiſtoriæ utilitates; legat operas varias *Henrici Stephani*, Hiſtoriæ *Halicar.* adjectas. Vixit ſub *Auguſto Cæſare*; ita ipſe in Præfat. *Varroni* domeſticum fuiſſe & familiarem, & ex ejus fontibus optima quæque hauſiſſe, vult *Johannes Bodinus. lib. 3. de Rep. c. 3.*

SECT. XVII.

T. Livius abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit. Quot libros ſcripſerit. Eorum diviſio unde. Quo ordine legendi. Quómodo eorum Hiſtoria vel ampli-

amplificanda, vel in defectu ſupplenda. Plutarchi laudes & Elogia.

POST hunc *Dionyſium*, ſequatur Latinæ princeps Hiſtoriæ, *T. Livius*: Eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis: (id ei eulogium tribuitur apud *Tacitum* à *Cremutio Cordo*) quod prolixiùs confirmat *Quintilianus*, ubi eum cum *Herodoto* componit. *Non indignetur* (inquit) *ſibi Herodotus æquari T. Livium, cùm in narrando miræ jucunditatis, clariſſimique candoris, tum in concionibus ſuprà quàm enarrari poteſt eloquentem, ita dicuntur omnia, cùm in rebus, tum perſonis accommodata. Sed affectus quidem, præcipuè eos qui ſunt dulciores (ut parciſſimè dicam) nemo Hiſtoricorum commendavit magis, ideòque immortalem illam Saluſtii velocitatem, diverſis virtutibus conſecutus eſt.* Neque his inferius (licèt recentius) eſt *Caſauboni* viri clariſſimi atque eruditiſſimi de eo teſtimonium: *magnus (Deus bone!) Auctor T. Livius; lacteâ quâdam ubertate dictionis divinitùs facundus, amans virtutum, oſor vitiorum, rectus judicii, rerum togæ, rerum ſagi (etſi non eo uſu, neque experientiâ, egregiè tamen) peritus: denique, ſi quid judico, hoc ſolum ingenium (de Hiſtoricis* loquor) *Pop. Romanus par imperio ſuo habuit.* Solidæ ſunt hæ laudes, & ſatis prolixæ, quibus ornatur *T. Livius*; neque tamen mihi poſſum temperare, quin huc etiam adſcribam *Johannis Alarienſis Epiſcopi* de eo cenſuram; quam adeò miratur *Lud. Vives.* Et reverà ſpero me quoque ſic facturum rem ſtudioſis utilem juxtà & gratam: ſiquidem virtutes oſtendet, quas in Hiſtoriâ ſequamur, & quæ fugiamus vitia: ſive hæc ille in *T. Livio* obſervârit, ſive in ratione Hiſtoriæ componendæ, ſive in collatione amborum. *Non illum* (inquit) *varietas confuſum, non ſimplicitas Hiſtoriæ faſtidientem reddit. In tenui, quod perſæpe accidit,*

Claruit an. 12. à Chr.

Annal. 4

Lib. 10. c. 1.

In præf. ad Polyb.

De ratio. dicen. l. 3 p. 194. 1. de Hiſto.

accidit, atque humili rerum materiâ, non eſt exanguis, aridus & jejunus: in copiâ verò ac magnitudine, non turgeſcens ac vaſtus; plenus citra tumorem; æquabilis ac lenis citra mollitiem, nec luxuriosè effluens, nec nimiâ ſterilitate tabeſcens. In aſperis rebus non ſalebroſus, neque languens; in mollibus, non violentâ & coactâ oratione ſubſultans; non ita tamen copioſus, ut nimius; neque ita ſuavis, ut laſcivus; nec adeò levis, ut remiſſus: non ſic triſtis, ut horridus; neque ita ſimplex, ut nudus; aut adeò comptus, ut affectatâ compoſitione calamiſtris videatur inuſtus: par verbis materia, par ſententia rebus. In re geſtâ exprimendâ, gravis atque magnificus, & tamen ſuccinctus ac proprius. In narratione naturalis, & ſemper ſpectatus, ordinem minimè confundens, & rerum eventa non præcurrens; minimè in gratiam adulator, aut reprehendendo parcus in veniam, non amarulentus in noxam. Ipſi quoque Senatui, ordini illi orbis terræ moderatori venerando, Populoque Rom. terrarum principi, ſi vel temeritate præcipites, vel errore Lapſi, vel quâcunque forent ratione ſupra modum juſtumque evecti, nequaquam parcens: Res etiam adverſariorum debitâ commendatione non defraudans, ut modò narrator tantùm, modò cenſor eſſe videatur: atque ita ſeverus, & tetricus, ut ne Cenſoribus quidem graviſſimis, quibus nihil Romæ ſanctius fuit, ubi facto uſus fuerit, unquam ignoverit. At verò in concionibus, ante omnia verborum parcus, ſententiarum dives; multò eſt verbis, quàm ſenſu reſtrictior, atque conciſior, in quâ parte non cæteros Scriptores tantùm, ſed ſeipſum quoque longè antecellit. Hæc ille de *Livio* inquit *Lud. Vives*, atque adeò de Hiſtorico optimo. Sub *Auguſto* ſuam edidit Hiſtoriam; quarto *Tiberii* anno mortem obiit. Libros ſcripſit centum & quadraginta, (quos in *Decades*, non ipſe, ſed faſtidioſa legentium ſcindit ignavia; *Petrarchæ* opinione.) Verùm ex his triginta quinque ſoli ſuperſunt. Quorum tres quidem priores,

Variarum. Ep. 22.

ores, multa habent cum *Dionyſio* communia, tantâ tamen ſermonis ſuavitate atque elegantiâ deſcripta, ut repititionis Lectorem pigere nequaquam poſſit. Reliquis Septem libris primæ decadis, Hiſtoriam continuat Auctor, ad Annum U. C. 461. Jam verò, priuſquam ulteriùs progrediatur Lector noſter, quamvis locupletiſſimam fortaſſis primorum temporum *Romanorum* ex *Dionyſio Halicarnaſſeo*, & ex prædictis *T. Livii* libris, Hiſtoriam nactus jam fuerit; hoc in loco tamen haud inutiliter legi poſſunt, *Plutarchi. Romulus*; *Numa Pompilius*; *Valer. Poplicola*; *Coriolanus*, & *Camillus*. Haud inutiliter dixi? ecquid ejus Auctoris ſine magno emolumento, & operæ pretio legi poteſt? præſertim ſi lector ſeriùs accedat, perſpicax & judicandi peritus? Theſauros ſapientiæ, doctrinæ, Hiſtoriæ, in *Plutarcho* reperire eſt. Immo ſunt qui ejus monumenta (*Parallela* dico majora, & *Moralia*) omnium veterum Hiſtoriæ Scriptorum, omnium denique qui præclarè, rectè, ac ſapienter aliquid aut fecerunt, aut dixerunt, (ſeu Græcos, ſeu Latinos putemus;) *Bibliothecas* eſſe affirmarunt. Ut non immeritò *Theodorus Gaza*, interrogatus aliquando, quemnam Auctorem ſibi reliquum fieri vellet, ſi cæteris omnibus carendum eſſet; Unum *Plutarchum* reſponderit. Hac propter, eum toties Hiſtoriarum ſtudioſis, ſuprà & deinceps, commendamus; atque per partes legendum, ſed ſuo quaſque tempore præcipimus. Per partes (inquam,) quia (uti *J. Lipſius*) *non Hiſtoriam propriè, ſed particulas Hiſtoriæ ſcripſit, & ablègit, illuſtrium virorum vitas*: Et tamen inibi (ſi *Coleri* judicio ſtemus) *omnibus numeris leges Hiſtoriæ abſolvit, magis quàm Suetonius, aut alius talis*. Utcunque dignus herculè, ſi quis alius (opinione *Lipſii*) *principe Scriptor, qui judicium mirificè format, & diffusâ ac planâ quâdam ſcribendi viâ ad virtutem ubique & prudentiam ducit.*

In no. ad polit. li. 1. c. 9.

Epiſt. de ſtud. pol.

Loc. cit.

SECT.

SECT. XVIII.

T. Livii Decas Secunda, h.e. à libro 10. *ad* 21. *tota interiit. Quomodo, & undè ea Hiſtoria ſuppleri poſſit. Appianus Alexandrinus. De eo quid cenſeant viri doctiſſimi.*

SED ut pergamus quo eundum erat; in *T. Livio*, à libro ejus decimo, ad viceſimum primum, tota Decas ſecunda deſideratur. Hiſtoria ſcilicet annorum ſeptuaginta, ab anno videlicet U. C. 461. ad annum U. C. 531. intra quod temporis intervallum, (præter alia notatu apprimè digna) incidiſſe dicuntur, Bellum *Tarentinum* cum *Pyrrho Epirota*; Bellum *Punicum* Primum; Bellum *Liguſticum, Illyricum*, & *Gallicum*. Huic igitur defectui ſupplendo, inſerviunt *Epitomaſtis* illius (Auctoris noſtri cognominis) argumenta. Ad conſummandam verò iſtorum temporum Hiſtoriam, adſciſcendus eſt *Plutarchi Pyrrhus*, nec non *Juſtini* liber decimus ſeptimus, inde decimus octavus. Denique viceſimus ſecundus, & viceſimus tertius. Hiſce adjungenda quatuordecim capita libri quarti *Oroſii*. Et quatuor prima capita Libri tertii *Hiſtoriæ Miſcellæ Diaconi*. Præcipuè verò *Polybii* lib. 1us, & 2us. Ubi de bello *Punico* primo, licèt plenam non habeamus Hiſtoriam, plura tamen quàm apud omnes *Latinos* qui extant, inveniemus. Idem de bellis quæ *Romani* geſſerunt cum *Gallis* in *Italiâ* degentibus, cenſendum. Hùc etiam poſſunt advocari, *Fabius Maximus Plutarchi*, & *M. Marcellus*; qui fortiter inprimis & fœliciter contra *Ligures* & *Gallos Ciſalpinos* pugnavêre: ſicuti poſteà fecerunt bello *Punico Secundo* adversùs *Carthaginenſes*. Siquidem

Floruit Oroſius poſt Chr. ann. 415. *Diacon.* 787.

quidem ille, primus *Annibalem* morâ fregit; hic eum poſſe vinci, primus docuit; uti ſcribit Auctor de *Viris Illuſt.* Poſtremò, *Johannes Zonaras*, qui res *Romanas* ab urbe conditâ, ad *Conſtantinum magnum* breviter perſtrinxit, tomo Secundo *Annalium*, poteſt fortaſſis adminiculi huc aliquid conferre, ad lacunam illam in Hiſtoriâ *Livianâ* explendam: nonnihil etiam *Appianus Alexandrinus*, in *Punicis* & *Illyricis*, Scriptor ex cenſurâ *Photii*, quoad ejus fieri potuit, veritatis amans. Militaris diſciplinæ (ſi quis alius) enarrator: ſed unus eſt ex omnibus Hiſtoricis, qui Romanorum provincias, opes, exercitus, totiuſque Imperii deſcriptionem ad intuendum, velut in ſubjectâ tabulâ, proponit; uti obſervavit *Johannes Bodinus*. In eorum tamen antiquitate ſæpiſſimè offendit, inquit idem *Bodinus*. Et *Joſephus Scaliger*, in *Animadverſionibus Euſebianis*, eum in Hiſtoriâ vel *admodùm infantem fuiſſe* autumat, vel *multa ejus Syriacis eſſe adſuta*. Quin & doctiſſimus *Voſſius*, eum *Polybio* multum debere, ac *Plutarchum* ad verbum exſcribere ſolitum, affirmat. Reverà *Franc. Balduinus* aliquot *Plutarchi* in *Craſſo* paginas, de bello *Parthico*, in libris quoque *Appiani* repetitas legi fatetur. Verùm id eſſe factum ſuſpicatur, non ab ipſo *Appiano*, qui *Plutarcho* fuit æqualis; ſed à librariis, ut ſupplerent aliquam in *Appiani* commentariis lacunam.

Cap.45. *Biblioth. cod. 57. Claruit App. an, Chr. 123.* *Methodi Lib. 2. c. 4* *Balduin. l. 1. de In. Hiſt. p. 87*

SECT. XIX.

Ad reliquos viginti quinque libros T. Livii ubi pergendum. Eorum Hiſtoriam quinam alii Auctores confirmare, aut illuſtrare poſſint. Decades novem poſteriores cum dimidiâ prorsùs deſiderantur. Unde reſarcienda earum jactura. Saluſtii Hiſto-

Hiſtoria laudatur. Item Cæſaris Commentarii; ab eruditis priſci ævi, juxtà & modernis.

HIſce utcunque ſubſidiis auctus Lector noſter, Hiſtoriæ ſtudioſus, ad librum XXI. *T. Livii* procedat, (h. e. ad *Decadem Tertiam.*) Indè continentèr pergat omnes reliquos, quotquot ſuperſunt, diligenter ordine percurrere; (duas videlicet *Decades*, & dimidiatam) in quibus, Hiſtoriam minimè interciſam, annorum quinquaginta & ſex, videre poteſt, uſque ad annum U. C. 587; ſed & unà cum iſtis *T. Livii* viginti quinque libris, (totidem enim, poſt primam *Decadem* commune naufragium evalèrunt,) præter illos *Plutarchi* ſuprà nominatos, *Fabium* & *Marcellum*; conjungat *Hannibalem*, *Scipionem Africanum*, *T. Quinctium Flaminium*, *Paulum Æmylium*, *Catonem Majorem*, ſive *Cenſorium* vocatum. Horum enim quilibet intra ſpatium prædictum floruit, eorumque ſingulares Hiſtorias, & unà rerum *Romanarum* ſucceſſus, *Plutarchus* literis aliquantò fuſiùs, nec minùs luculenter conſignavit. À libro 45° *T. Livii*, novem *Decades* cum dimidiâ, (quatuordecim enim ſcripſerat) h. e. nonaginta & quinque libri, communi (inquam) illo, & deplorando naufragio periêre: Hiſtoria nimirum annorum 157, uſque ad mortem *Druſi Neronis*, *Auguſti Cæſaris* privigni, qui bellum *Germanicum* ultra *Rhenum* adminiſtrans, fato eſt functus. A. U. C. 744. Horum librorum periochæ, ab *Epitomatore* ſuprà nominato collectæ, extant: quibus amplificandis, poſt *Majorem Catonem Plutarchi*, ſequantur legendi duo *Gracchi*, *Marius*, *Sylla*, *Cato Minor* ſive *Uticenſis*, *Sertorius*, *Lucullus*, *Pompeius M.* *M. Craſſus*, *Cicero*, *Antonius*, & *M. Brutus*, ſuo quiſque tempore. Hos inter, *Saluſtii* Bellum *Jugurthinum* ponat Lector. *Catilinarium* adjungat,

&

& *Cæſaris* Commentarios. Quos Auctores etiam, inter principes Hiſtoricos numeravit Antiquitas. *Saluſtium, Quintilianus Thucydidi* opponere non vetetur. *Tacitus* eum Rerum *Romanarum* Auctorem florentiſſimum nuncupat. *A Martiale Epigrammatiſtâ, Criſpus Romanâ primus in Hiſtoriâ*, dicitur. Indè *Colerus ad Staniſläum Zelenium. Cogita* (inquit) *in Saluſtio omnia fuiſſe, quæ in perfectum Hiſtoricum cadunt, vel antiquorum teſtimonio.* Et poſteà: *Bellum Catilinarium memoriter tenes: ſed fruſtrà, niſi conſideras profundam illius viri Reipub. ſcientiam, quam ille vel breviculo illo libello prodidit. Non minori arte Bellum Jugurthinum confecit. Duæ * illæ Epiſtolæ de Repub. Ordinandâ ad Cæſarem, nonne Cœlo delapſæ videntur?* * Juſtus Lipſius; *Saluſtium, ſi mei arbitrii res ſit, in hoc luſtro principem Senatûs Hiſtorici legere non dubitem.* Jam verò *Cæſaris* Commentarios, quis non laude digniſſimos, & diligenter à juventute legendos unquam cenſuit? *Cicero* valdè probandos affirmavit. *Aulus Hirtius*, etiam admirandos. *Adeò probantur* (inquit) *omnium judicio, ut prærepta, non præbita facultas ſcriptoribus videatur.* Cujus *tamen rei* (pergit) *major noſtra, quàm reliquorum eſt admiratio. Cæteri enim, quàm benè, atque emendatè, nos etiam, quàm facilè, atque celeriter, eos perſcripſerit, ſcimus.* Quid Critici hodierni? haud minoris æſtimant. Clariſſimus *Voſſius. Scriptor eſt purus & elegans, inque verborum ſtructurâ accuratus, ac omninò placidi inſtar fluminis procurrens: intereà* Πολιτικὸς, *ac gravis in ſententiis: quo Xenophontem exſuperat: cæteroquin ei non diſſimilis multùm.* Et poſteà; *ſanè ex eo haurire eſt maximarum & utiliſſimarum rerum copiam: quam qui verborum elegantiâ contenti negligunt, minùs etiam pueris ſapiunt, qui nunquam ſe ita arboris frondibus oblectabunt, ut egregios ejus fructus contemnant.* Librum de Bello *Africano*, ſive ſit *Cæſaris*, ſive *Oppii*, ſive *Hirtii*, reliquis

Claruit Saluſ. ante Chr. 44. ab V. C 707. Li. 10. c. 1. Hiſt. 3 Lib. 14. Epiſt. de ſtud. pol.

** Quæ tamen an Saluſtii ſint, non convenit intereruditos.*

** Epiſt. ad Maximil. 2. Imp.*

Claruit Cæſar ante Chr. 42. Cic. in Bruto. In præf. l. 8. de Bello Gall. Lib. 1. de Hiſt. La. c. 13.

Epiſt. de ſtud. poli. reliquis omnibus præfert *Colerus. Ita non ſanguine & colore tantùm, ſed robore ac nervis ea commentatio* (inquit) *præſtat. Habent certè principes, & militares viri, quod legant & imitentur, aut mirentur potiùs. Quis enim Cæſarem imitetur?* A *Colero,* & *Voſſio, J. Lipſius* de *Cæſare* nonnihil diverſum ſentit. Epiſt. ad Maximil. Imp. Sic n. ſcribit. *Ex iis qui ſuperant Hiſtoricis,* C. *Cæſar laudatur imprimis. Si ut diſertus narrator, libens aſſentio : eſt n. ejus viri pura oratio, ſine fuco & calamiſtris ornata, vel Romanis, vel Atticis Muſis digniſſima. Sin ut perfectus Hiſtoricus, dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem ejus in Hiſtoriâ Civili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ Πολιτικὸν totum ei deſit. Itaque ipſe Cæſar, cæteroqui minimè ſui contemptor, Commentarios inſcripſit, non Hiſtorias; & hoc ipſo laudem veram meruit, quòd falſam contempſit.*

SECT. XX.

De Dione Caſſio, & ejus Hiſtoriâ. Quot libros ſcripſerit. Eorum quot perierint, & quantâ jacturâ. Inter optimos Scriptores quàm meritò cenſendus Velleius Paterculus. Ejus virtutes indicantur. Sed & nævi non diſſimulantur. Ad Cæſariorum temporum Scriptores tranſitur.

POſſunt etiam poſt *Lucullum Plutarchi, Dionis Caſſii* ſive *Cocceii* (inter nobileis Hiſtoricos meritò numerati) *Reliquiæ* huc accerſiri. A *Quinti Metelli* rebus in *Cretâ* geſtis, Anno U. C. 686. incipiunt. Dein *Pompeii* egregia facinora exponunt, à bello pyratico auſpicando, atque ita *Romanam* continuant Hiſtoriam ad mortem *Claudii Cæſaris,* An. U. C. 806. Scripſit quidem *Dion* Hiſtoria-

Floruit Dio à Chr. an. 231.

Phot. Biblioth. cod. 71.

rum libros octoginta, inchoando ab *Æneæ* in *Italiam* adventu, & *Albâ* urbe, ac *Româ* conditâ. Undè continentèr pergebat; & in ejus, qui *Heliogabalus* eſt cognominatus, cæde finivit. Sed primi triginta quatuor libri periere; ſequentes viginti quinque extant; qui indè ſequebantur, pariter intercidêrunt. Quanta autem fuerit iſtorum quinquaginta quinque librorum jactura, ex iis quæ de eo refert *Johannes Bodinus*, æquò cuivis rerum æſtimatori, facile eſt conjicere. *Cum enim* (inquit) *Dio totum vitæ ſuæ tempus, in repub. gerendâ conſumpſerit, ac per omnes honorum gradus, bis ad conſulatum evectus, deinde proconſul factus, provincias ſummâ cum ſuâ laude gubernârit, magnam denique bonarum artium ſcientiam, cum uſu conjunxerit, quis dubitet eum inter optimos Scriptores cenſere? Profectò Comitiorum, ac magiſtratuum Romanorum totiuſque publici juris diſciplinam, accuratè collegit. Principum verò conſecrationes, & ἀποθεώσεις unus tradidit, & ea quæ Tacitus Imperii Arcana vocat, pænè ſolus evulgavit. Fuit enim publici conſilii diligens indagator.* Methodi Cap. 4. Aut ſi compendioſâ magis viâ uti velit noſter Lector, reliquamque Hiſtoriam, quâ *T. Livius* deficit, uno quaſi filo pertextam legere; *Velleius Paterculus* non ineptè poteſt admitti: *explicator veteris Hiſtoriæ luculentus, & preſſus, & efficax imprimis.* Ita de eo *Aldus Manutius.* *Probus & fidus, donec ad Cæſarum res venias, ubi haud uſquequàque verus: adulatione enim multa celat, aut velat; immo & palàm aliter narrat: diſertus tamen ubique, & eloquentiâ quâdam facili, ac profluente.* Ita *Juſt. Lipſius.* Ejus dicendi genere nihil puriùs, ac ſuaviùs fluere poteſt: Antiquitates Romanorum ab ultimo principio, tantâ brevitate ac perſpicuitate (ſi quidem integer extaret) comprehendit, ut nemini ſecundus eſſe videatur. *Laudes etiam illuſtrium virorum, egregiâ quâdam oratione, & magno viro dignâ, commendare ſolet*: ita *Johannes Bodinus.* Du-

Claruit ſub Tib. (teſte ipſo) ann. Chr. 27.
In Scholiis ad Vell.
In animadv. ad Vell. Pater.
Cap. 4. Meth.

 obus

obus libris ejus, compendium hiſtoriæ *Romanæ* conſtare vulgò receptum eſt. Prioris libri fruſta tantùm (uti loquitur *Rhenanus*) ſuperſunt; à nono tamen capite editionis *Gruterianæ*, ſi Lector incipiat, Hiſtoriam à *Perſeo Macedonum* rege devicto, ad *Tiberiani* Imperii annum decimum ſextum, continuatam reperiet. Cum *Velleio*, *Plutarchi* vitas, illas quas ſuprà indicavi, ſuo ordine, & cùm libuerit, ad ampliandam Hiſtoriam conjungat, & ſic denique ad *Cæſariorum* temporum *Scriptores* accedat.

SECT. XXI.

Hiſtoria Cæſarum à Suetonio & Tacito primò petenda. De utroque præclara doctiſſimorum virorum teſtimonia. Circa Tacitum variant celeberrimorum Criticorum judicia, ne dicam pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à Dione Caſſio.

In Firmo. c. 1. *An. Chr. 127.* *Spartia. in Adriano c. 11* *l. 10. ep. 95.* *Lib. 5. de Tra. diſ.* *Epiſt. de ſtud. pol.*

EOS inter, à *Suetonio Tranquillo* incipiat, emendatiſſimo & candidiſſimo Scriptore: id ei Elogium à *Vopiſco*. Floruit ſub *Trajano*, & *Adriano* Imperatoribus. Huic etiam ab epiſtolis fuit: *Plinio Secundo* valdè charus: nec immeritò; *probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimumque virum* cum appellat, in Epiſtolâ quâdam ad *Trajanum*. Undè recentiorum *Criticorum* de eo teſtimonia, veriſſima eſſe conjicio. Quale eſt illud *Lud. Vivis*. *Græcorum* (inquit) & *Latinorum Scriptorum diligentiſſimus, atque incorruptiſſimus: Res duodecim Cæſarum videtur mihi integerrimè exponere, qui in optimis principibus, nec vitia, nec ſuſpiciones vitiorum tacet: in peſſimis verò etiam colores virtutum non diſſimulat.* *Vivem* ſequitur *Colerus* ferè, quoad rem, ſed & de ſtylo

ſtylo addit. *Oratio ejus brevis & nervoſa eſt. Nemo ritus publicos diligentiùs miſcuit. Emendatiſſimus & candidiſſimus eſt, nemini obnoxius. Quis enim ingenia & mores principum liberiùs unquam? Aulici* & *Politici non exiguum fructum ex hoc, & ſimul exemplum capiant fugiendæ adulationis ab ipſo Suetonio.* Cum *Suetonio Tranquillo*, *Tacitum* admittere poteſt Lector noſter, magni & acerrimi ingenii Hiſtoricum; qui de temporibus iiſdem cum *Suetonio* ſcribit. Novæ cujuſdam gravis, conciſæ, & ſententioſæ eloquentiæ genere, eximiè præditum, aiunt Critici. De uſu tamen ac utilitate ejus Auctoris variant, imò forteàn pugnant doctiſſimorum virorum judicia. *Juſtus Lipſius* Criticorum Coryphæus: *Utilem magnumque ſcriptorem (Deus bone!) & quem in manibus eorum eſſe expediat, in quorum manu gubernaculum & reipub. clavus.* Iterùm, *Acer Scriptor (dii boni!) & prudens: & quem ſi unquam in manibus hominum verſari utile fuit, his certè temporibus, & hâc ſcenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Romanis victorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non vatum prodigia, aut Etruſca portenta recenſet, & quæ alia ſunt oblectandi magis quàm inſtruendi Lectoris: hic mihi quiſque principum Aulas, principum interiorem vitam, conſilia, juſſa, facta conſideret, & obviâ in pleriſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſis pares exitus animo præcipiat. Invenies ſub tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſeculo mala; nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes majeſtatis, unicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quovis bello ſæviorem. Triſtia ex iis pleraque, fateor, & legentibus mœſta: ſed ſingulis noſtrûm à Thraſeâ jam moriente dictum putemus,* ſpecta juvenis, & omen quidem dii prohibeant, cæterum in ea tempora natus es, ut firmare animum expediat

Claruit Tac. anno Chr. 108

Epiſt. ad Ord. Bat.

Epi. ded. ad Maximil. 2. Imp.

conſtantibus exemplis. *Accedit genus ipſum ſermonis minimè ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris, & neſcio unde ex abdito erutis ſententiis, quæ vel veritate vel brevitate vicem oraculi poſſis accipere.* Denique; *mirabilis omnino Scriptor, & qui ſeriò hoc ipſum agit, quod non agit. Nec enim Hiſtoria ſolùm eſt: ſed velut hortus & ſeminarium præceptorum.*

Not. ad l. 1. *pol. c.* 9.

Lipſii judicium planè ſequitur *Colerus.* Ita enim ſcribit; *Nos cenſuram Lipſii unà cum Tacito æſtimamus. Tu Aulam & Palatia cogitas, & cogitas ſeriò? Amabò te, diſce priùs ex Tacito Aulicorum fortunam, & ingenia principum parumper inſpice. Sit tibi ad latus Cornelius, verus ille Comes Palatinus. Nec eſt quòd te moveant Centauri nonnulli, aut rupicones, qui hæc talia antiqua nimis, & noſtris moribus aliena cavillantur. Non, inquam, ita eſt. Eadem fabula nunc luditur, quæ olim; eædem virtutes & vitia repreſentantur: Tantùm perſonæ mutatæ ſunt; ſed quæ doctum & prudentem ſpectatorem deſiderent.*

Epiſt. de ſtud. pol.

A *Lipſii* & *Coleri* ſententiâ, hac ex parte, longè abit *Iſaacus Caſaubonus*, virtute atque eruditione juxtà admirandus. Is enim, ubi alios Hiſtoricos cum *Polybio* ſuo comparat, de *Tacito* affirmat, ſi à fortunâ non eſſet deſtitutus, quæ ei dignam ſuâ facultate materiam negavit, quemvis è Principibus, ſive *Romanorum*, ſive etiam *Græcorum* Hiſtoricorum, videtur potuiſſe provocare: *ſed ejuſmodi tempora conſtat* (inquit) *ab eo, præſertìm in Annalibus, eſſe deſcripta, quibus nulla unquam fuerunt turpiſſimis vitiis fœdiora; neque aut virtutum ſteriliora, aut virtutibus inimiciora.* Mox utriuſque, *Polybii* ac *Taciti* materias particulatiùs, ac ſummatim recenſens, tandem ſic concludit. *Tacitum igitur, facilè nos quidem excuſamus: illos excuſari non poſſe judicamus, qui unicum hunc Hiſtoricum, omnibus aliis anteponunt. Vnum Tacitum Politicis hominibus aſſidue terendum pronunciant: Vnum eſſe unde principes, & principum Conſiliarii documenta regendæ Reipub.*

petere

petere debeant. Cujus abſurditatem ſententiæ ſi vellemus exagitare, facilè probaremus, qui ita ſentiunt, eos tyrannidis principes hodiernos accuſare, vel palàm tyrannidis inſtituta videri velle eos docere. Quid enim, præſertim juveni, lectione illorum Annalium eſſe queat pernicioſius? Ut bona exempla, ſi ſæpè ob oculos verſentur, proficiunt, etiam non ſentientibus nobis: ſic mala nocent; paulatìm namque deſcendunt in animos, & vim præceptorum obtinent, frequenter legere, aut frequenter audire. Jam verò ut pergamus. Utrumque, *Suetonium* & *Tacitum*, rectiùs intelliget Lector noſter, & majori claritate percurret, poſt *Dionem* ſuprà nominatum; ita *Colerus* expreſsè ſuadet. *Tacitum tu & Suetonium vis rectiùs intelligere? Dionem òbducito. Illud ſcire te velim, unam illam Mæcenatis orationem ad Auguſtum, inſignem ac politicam, reliquorum omnium inſtar eſſe. Eſt & Agrippæ illa ſatis ſplendida. In cæteris rebus, ac narrationibus, ἑλληνισμοῦ ſuſpicionem non effugit.* *Epiſt. de ſtud. pol. p. 190.*

SECT. XXII.

Quomodò ad alios Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores tranſeundum. viz. Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, & reliquos non leviter æſtimandos Auctores. Juſti Lipſii de iis judicium; ita Caſauboni. Herodianus ſuo loco cum ſuperioribus legendus. Quouſque in Hiſtoriâ proceſſerint iſti: quos inter, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus meritò admittendi.

HIS expeditis, ſi *Nervæ Cocceii* & *Trajani*, duorum inſignium bonitate principum, vitas

ex *Aurelio Victore, Xiphilino*, aut alio quopiam ἐκ τῶν βιογράφων adnectat, immediatè & recto ordine ſequetur *Spartiani Adrianus, Capitolini Antoninus*, cæterique Imperatores, quorum vitæ ac res geſtæ, à ſex illis *Hiſtoriæ Auguſtæ* Scriptoribus, non tam diſertè, quàm verè in literas referuntur; quos accuratè emendatos, atque illuſtratos, *Iſaacus Caſaubonus*, noviſſimi hujus ſeculi immortale decus, & *Claud. Salmaſius*, rerum literarumque veterum uſque ad miraculum doctus, haud ita pridem nobis dederunt. Hoſce Auctores, licèt exili quidem ac levidenſi teſtimonio proſequatur *Caſper Barthius* alicubi, & ipſo ævo *Theodoſiano*, vel etiam *Juſtinianæo* latinitatem in pleriſque deformiorem pronunciet: nolim quiſquam, utilitatis parùm ex eorum lectione comparari poſſe putet. *Juſto Lipſio* potiùs auſcultet, atque etiam *Caſaubono*. Quorum ille breviter ſic. *Alius Scriptor in aliam rem utilis. Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quaſi partium ſecundarum Hiſtoricis, eloquentiæ non multum, rerum & morum veterum immenſam copiam eſt haurire.* Iſte verò fuſiùs & pleniore elogio. *Horum Auctorum lectio cùm omnibus & Hiſtoriæ & morum antiquorum ſtudioſis neceſſaria, nedum utilis; tum vel maximè iis, qui cognitione juris civilis Romanorum delectantur. Quàm multa enim toto ſparſim opere invenias, quæ ad Juriſprudentiæ ſtudia propriè pertineant? quàm multis locis, aut novum jus aliquod introductum, aut vetus antiquatum obſervatur? ut taceam, quòd abſque his Scriptoribus fuiſſet, plurimos prudentes, quorum extant in Pandectis & nomina & fragmenta, ignoraremus: taceam item dictionis genus, in multis commune cum antiquis juriſconſultis. Quid? Tot principum pulcherrimas epiſtolas, tot graviſſima Senatûs-conſulta, tot alia publica monumenta, e Scriniis Auguſtorum, Actis Senatûs & Populi, aut neſcio undè ex abdito eruta, quanti cenſemus facienda? Aut quem mihi dabis ex omni*

Floruere Spartianus, Lampridius, & Capitolinus, ſub Co ſtan. Chloro. & Gal. ann. Ch. 295. Vulcatius ſub Diocleſ. 289.

Adv. l. 26. c. 16.

Epiſt. quæſt. l. 5. ep. 2.

In Prolegom. ad Hiſtor. Aug.

omni veterum Auctorum numero, cui propter ſimilem vel fidem, vel diligentiam tantùm debeamus. Nec prætermiſerim eruditas illas, neque longè petitas, ſedè re natas digreſſiones, quibus hi libri, tanquam ſegmentis purpuræ veri luminis, variis locis ſunt ornati. Ita *Caſaubonus.* Hi verò Auctores annorum plus minùs centum ſexaginta ſeptem (niſi me fallant Chronologi) Hiſtoriam Lectori noſtro ſuppeditabunt. Certè ſeptuaginta, atque eo ampliùs fuiſſe docebunt, qui horum temporum decurſu, ſeu jure ſive injuriâ, vel *Imperatorum,* vel ſaltem *Cæſarum* ſint adepti nomina: quorum etiam nonnullorum vitas & res geſtas, politiſſimus ac judicii non vulgaris Auctor *Herodianus,* diſertè & elegantèr octo libris deſcripſit. Eum igitur ſi cum ſuperioribus *Biographis,* ſuo tempore conjungat Lector noſter; *Commodi* Imperatoris, aliorumque ſeptem, qui eum ſunt ſecuti, uſque ad *Gordianos,* Hiſtoriam pleniorem, longéque illuſtriorem habiturus eſt. Siquidem in eo Scriptore, negotiorum perſonarumque varietatem multam; multam rerum novitatem deprehendet; crebra in utramque partem fortunæ, ceu vacillantis, exempla habebit: conſilia admirabilia, & conſiliorum inopinatos eventus obſervabit. Graves pro tempore ſententias, & plenam ubique dignitatis, plenam ſuavitatis orationem comperiet. Denique *copioſam quandam ad inſtruendos mores ſupellectilem* (ita * *Politianus*) *inibi inveniet; & ceu ſpeculum humanitatis agnoſcet; in quod inſpicere omnis vita, undè ea capere atque haurire documenta queat, per quæ vel publicis, vel privatis rationibus conſulatur.* Legat igitur cenſeo, ſive Græcè ſive Latinè, hunc Auctorem; nam haud ſcio uter majorem laudem mereatur, *Herodianus* nè, quem in linguâ ſuâ, ubere verâ fluere non negaverim: an *Politianus,* qui *Herodiani* ſcripta, tantâ fœlicitate interpretatus eſt, ut non tranſtuliſſe, ſed ipſe compoſuiſſe videri poſſit. Utcunque,

Claruit Herodia. poſt Chr. an. 224.

In Herodia. Hiſt. præfat. Ad Innocent. 8. Pont. Max.

que, ſex illi priores *Biographi*, quorum ultimus eſt *Vopiſcus*, ſed eruditus admodùm & præ cæteris accuratus, Lectorem ultra annum U. C. milleſimum triceſimum ſextum deducet; ad mortem ſcilicet *Carini Cæſaris*, qui cum *Numeriano* poſt *Carum* imperâſſe, aut imperium affectâſſe, perhibetur. Fatendum eſt in hac ſerie, quam nobis exhibent Auctores iſti ſex βιογράφοι ſuperiùs nominati, hiatum quendam eſſe inter *Gordianum* Tertium, & *Valerianum* Imperatorem. *Gordiano* enim, non ſucceſſit immediatè *Valerianus*; ſed duo *Philippi*; iis *Decii*; deindè *Vibius Gallus*, cum filio *Voluſiano*; tum *Æmylianus Libycus*, quem immediatè *Valerianus* excepit. Alios plures recenſet clariſſimus *Caſaubonus*, uſque ad quindecim, Auguſtos vel Cæſares, intra novem vel ad ſummum decem annorum ſpatium, de quibus apud hos Scriptores nulla jam extat mentio. Huic itaque defectui ſupplementum quæratur ab *Aurelio Victore*, Auctore neque indiſerto, nec inarguto; quem, *virum ſobrietatis gratiâ multilaudum*, dicit *Ammianus Marcellinus*: & *Caſaubonus*, opuſculum ejus de vitis *Auguſtorum*, *elegantiſſimum* appellat. Vel à *Pomponio Læto*, *Antiquitatis & bonarum literarum* (ut in eâ ætate) *conſultiſſimo*; ac *inter præclara ſui ſeculi ingenia conſpicuo*; qui *Romanæ* Hiſtoriæ compendium, ab interitu *Gordiani* Junioris, paullò ultra *Heraclii* mortem, non ineptè concinnavit.

In Not. ad Trebell. Poll.

Floruit poſt Chr. ann. 395. (*teſte ipſo.*) *Lib.* 21. *c.* 18.

In No. ad Hi. Auguſtam Poli. Miſcella. c. 73

Paul. Jovius. E. log. 40.

SECT. XXIII.

Poſt Conſtantinum Chlorum, uti & paullò antè, Hiſtoria nonnihil perturbata videtur: præſertìm apud Latinos Scriptores. Euſebius, Zoſimus, Zonaras, explicatiorem reddere poſſunt. De Zoſimo & Zonara,

nara, eorumque ſcriptis; item de Jornande. Ammianus Marcellinus hîc locum habet. Lipſii & Balduini Jcti de eo cenſuræ.

SED quoniam temporum iſtorum, uſque ad *Conſtantini* M. liberos, Hiſtoria ſatis eſt perplexa, & tenebris involuta, præſertìm ſi Latinos tantùm Scriptores conſulamus; non erit operæ diſpendium, à Græcis, *Euſebio*, *Zoſimo*, *Zonara*, aliove aliquo auctore ſuppetias petere, tam ad Imperatorum ſupradictorum, quàm ad ſequentium, *Diocleſiani*, *Conſtantii Chlori*, *Galerii*, & *Conſtantini* M. Hiſtorias illuſtrandas. Namque hac ætate floruit *Euſebius*, nempe ſub ipſo *Conſtantino*, ac filiis ejus; & ob πολυμαθίαν καὶ πολυϊστορίαν valdè celebris fuit. De quo plura erunt dicenda, quum ad Scriptores Eccleſiaſticos ventum erit. *Zoſimus* Imperii declinationem deſcripſit, ab *Octaviano Cæſare* exorſus, ad urbem à *Gothis*, *Alarico* duce, captam, libris ſex. Quorum primo, *Cæſares* priores, uſque ad *Diocleſianum* brevitèr percurrit; reliquos paulò fuſiùs & explicatiùs depingit, libris quinque poſterioribus. Vixit tempore *Theodoſii* Junioris. Dictio ejus brevis, perſpicua, pura, & ſuavis. Ita de eo *Photius*. Homo fuit quidem Paganus, atque indè principes *Chriſtianos* frequenter ſugillat; propter quod tamen, ei fidem non temerè idcirco abrogandam cenſet *Leunclavius*: immò addit inſuper; *Si quis eum, ſepoſito animi adfectu, legerit, experietur hanc ipſius Hiſtoriam (ferè totam ex illarum rerum narratione contextam, quæ ab aliis memoriæ proditæ non ſunt) ad cognoſcendum jucundam, ad uſum in vitâ civili ſanè idoneam, & fructuoſam eſſe. Henricus* etiam *Stephanus*, eum *veritatis, & eruendæ è tenebris, & in lucem proferendæ, valdè ſtudioſum fuiſſe* perſuaſum habet. *Johannes* quidem *Zonaras*, Hiſtoriam καθολικὴν ſcripſit, ab initio mundi ad ſui

à Chr. an. 325.

Cir. An. Chr. 410.

In præf. ad Sambucum.

Epiſt. ad Phi. Sydneium.

Claruit an. Chr. 1118. ſui ævi Imperatoris *Alexii Comneni* obitum. Eam in tres tomos diſpertivit. Tomo primo res *Orientales*, inprimis ab orbe condito, ad excidium uſque *Hieroſolymitanum* ſummatìm recenſentur. Tomo Secundo, Hiſtoria *Romana*, ab U. C. uſque ad *Conſtantinum M.* breviter perſtringitur. Tertius denique Tomus, *Chriſtianorum* Imperatorum res geſtas complectitur, à *Conſtantino M.* ad *Alexii Comneni mortem.* Ex his igitur vel omnibus, vel aliquibus, Imperatorum ſuprà memoratorum Hiſtoria, explanatior juxtà & uberior fieri poteſt. Præſertim, ſi, dum ea quæ ſub *Gallieno*, proximiſque Romanorum Principibus, à *Gothis* geſta, ordine apud *Zoſimum* legantur, *Jornandes* advocetur, qui bonâ fide ſingula fuiſſe narrata, teſtis idoneus oſtendet. *Floruit circa an. 540. Præf ad Zoſim.* *Perpulchrè enim conveniunt* (*Leunclavii* verba ſunt) *quæ ab utriſque de Gothis commemorantur; nec aliud ferè diſcrimen eſt, quàm quòd à Jornande pleraque paullò pleniùs enarrantur, non omiſſis rerum circumſtantiis; quas non perinde Zoſimo ac Jornandi cognitas fuiſſe, minimè mirum videri debet. Gothus enim erat, vel Alanicâ natione Gothis affini, oriundus Jornandes. Et rectiùs haud dubiè res ille patrias tenebat, & Gothicos Scriptores, Græcis atque Romanis, ut ipſemet fatetur, adjunxerat.* Hinc rectà *Claruit an. Chr. 395.* *Amm. Marcellinum* adeat Lector; fidei ac judicii apud rigidiſſimos cenſores ſatis clarum: ſuâ confeſſione Styli militaris, ac ſcabroſi. *Rem militarem ut miles, diligentiſſimè perſequitur. Et deſcriptiunculis non raro divertit, nec raro ſententias miſcet.* Ita de eo *J. Lipſius.* Et *Balduinus: Homo quidem militaris, ſed tam literatus miles, tamque veterum literarum ſtudioſus, ut nihil non perveſtiget. Uno verbo dicam, diligentiſſimus Scriptor eſt. Eſt quidem ſcabra ejus* (*hominis nempe Conſtantinopolitani*) *oratio Latina: ſed rebus eſt doctis referta, & variam, multiplicem, reconditamque lectionem includit; & verò Hiſtoriam, quam alius non expoſuerit, copioſè explicat.*

Hæc

[H]æc & plura de eo *Balduinus*. Scripſit libros [X]XXI: à principatu *Cæſaris Nervæ* exorſus, aduſ[q]ue *Valentis* (in cujus Aulâ floruit) interitum: [s]ed ex his XIII communi naufragio peſsùm iverunt. [I]n iis qui ſuperſunt, incipiens à *Gallo Cæſare*, circa [A]nn. Chr. 353. res *Conſtantii Cæſaris*, *Juliani*, [J]*oviani*, *Valentiniani* & *Valentis*, quarum ipſe mag[n]am partem inſpector erat, enarratè deſcribit, [S]ic igitur ad Ann. U. C. 1128. Ann. ſcilicet à [C]hriſto Nato 378. Lectorem perducet.

SECT. XXIV.

[H]iſtoria Miſcella Diaconi, item Jornandes de Rebus Geticis; nec non Procopius & Agathias, ſuum hîc locum habere poſſunt. Vel ſi placeat, Zonaræ Tomus Tertius. Quem ſequatur Nicetas Choniates. Tum Nicephorus Gregoras. Aut ſi prolixum nimis id videatur; poſt Zoſimum, Blondus Forlivienſis legi poteſt. Vel aliter, poſt Vopiſcum, Sigonii Hiſtoria Occidentalis admitti poteſt. Inde ad 7. vel 8 lib. primæ Decadis Blondi, pergat Lector.

POST *Ammianum*, ſi *Pauli Diaconi Hiſtoriam Miſcellam* accerſat Lector; eique comitem ad[j]ungat (quem ſuprà in ſubſidium *Zoſimo* aſſignavimus) *Jornandem*, *de Regnorum ac Temporum ſucceſſione*, nec non *de Rebus Geticis*; non inclinationem modò, quam à *Zoſimo* didicit, ſed etiam interitum ipſum *Romani* Imperii animadvertet. Et ne rerum fortè à ſuperioribus memoratarum, moleſta nimis, *Clar. cir. an. Chbr.* 870.

mis, & tædio plena ſit repetitio: incipiat à 12° *libro Hiſtoriæ Miſcellæ*, qui à *Valentiniano* auſpicatur, & reliquos indè percurrat; quibus Hiſtoria uſque ad *Michaëlis Curopalatæ* tonſuram continuatur; h. e. ad an. *Chr.* 812. *Jornandem* etiam, ubi tempora & res geſtæ requirere videbuntur, adhibeat. Is enim de *Getarum* origine, necnon de rebus ab iis circa illa tempora geſtis (uti ſuprà innuimus) Hiſtoriam non contemnendam ſcripſit.

Clar. cir. an. Chr. 532. *Procopius* etiam, qui de Bellis, *Perſico, Gothico* & *Vandalico, Juſtiniani* auſpiciis, ductu *Beliſarii* geſtis, ſeptem libros compoſuit, hoc in loco opportunè, & non ſine fructu legi poteſt. Siquidem in ejus libris, (ſi *Volaterrano* credamus) *tanta eſt rerum cognitio, ut quemvis curioſum alere; tot etiam (ut ſolet in hujuſmodi bellis) ducum vertigines, Stratagemata, conſilia ordinandi, captandi, refellendi, tergiverſandi, mitigandi, ut quemvis ignavum, prudentem planè hominem, ac publicis & privatis actionibus idoneum, reddere valeant. Magnum Scriptorem* eum vocat eruditiſſimus *Caſaubonus*. Et *Johannes Bodinus, inter ſelectos eum recenſere*, nullus dubitat. *Procopium* ſequatur *Agathias*, floridus & non *contemnendæ prudentiæ* Scriptor. Quod ſi *Zonaræ* (cujus itidem ſuprà mentionem fecimus) Tomum tertium perlegere, & ſequi placeat; *Nicetas Choniates* proximum locum vendicat, tum *Nicephorus Gregoras*; qui quidem Auctores, narrationis quaſi filum, alter ab altero excipientes, Hiſtoriam, præſertim *Orientis* Imperii, uſque ad *Andronici Palæologi* poſterioris mortem, hoc eſt, ad Ann. Chr. 1341. pertexunt. Nec fraudabimus hoſce Auctores ſuis elogiis: quibus etiam à viris apprimè doctis honeſtantur. *Illi* (inquit *Chriſtophorus Colerus*) *qui ab oriente procedunt, floridum quoddam dicendi genus conſectantur, & nimio ſæpè mundo ſtudentes, ab immundo propiùs abſunt. Gregoras ad prudentiam civilem unicus eſt, fateor, & ſententiarum*

Notis ad Spartia. Meth. c. 4 Grutc. diſcurſ. Clar. Agat. cir. an. 567.

1400. 1280.

rum uber quoddam. Zonaras Reipub. ſatis gnarus fuit: & proficiant ex eo legum ſtudioſi. Choniates ab ineptiis ſæpè non abſtinet. Piè tamen multa, & aliquando de cauſis malorum publicorum non imprudentèr diſſerit. Verùm de his etiam infrà, loco fortaſsè magis idoneo.

Si autem totidem Auctorum lectione φιλοΐςωϱ noſter defatigari videatur, & iter ſuum nonnihil cupiat in compendium contrahere. Poſt *Dionem*, aut *Suetonium*, *Zoſimum* ſibi adſumat: is (uti jam monuimus) Imperii declinationem ex profeſſo contemplandam proponit: ita ipſe de ſe teſtatur: Hiſtoriamque ab *Octaviano Cæſare*, ad urbem à *Gothis* captam, perpetuâ ſerie continuat. Hinc ad id tempus, quo *Carolus Magnus* diadema Imperiale obtinuerat, (quod hìc notatu indignum non eſt) per quadringentos ferè annos, Urbs *Roma*, & tota *Italia*, quæ multis ſeculis, formidini & terrori, exteris gentibus fuerat, calamitatum aut præſentium ſenſu, aut impendentium metu perculſa, nunquam quievit. Ab eo igitur tempore, quo Urbem victor ingreſſus eſt *Alaricus*, & deſiit *Zoſimi* Hiſtoria, pergit *Blondus Forlivienſis*, *Gothorum*, *Vandalorum*, *Longobardorum*, aliorumque nationum facta narrare; Hiſtoriamque mille triginta annorum pertexit. Nempe ad Annum Salutis Chriſtianæ, 1440. Aut ſi Lectori viſum fuerit, ubi *Vopiſcum* expediverit, haudquicquam à rectâ ſtudii Hiſtorici Methodó deviabit, ſi *Caroli Sigonii* Hiſtoriam de *Occidentali Imperio* admittat. Eam (uti profitetur ipſe) primò ſingulari diligentiâ, & accuratione collegit; deindè quàm veriſſimè, in maximâ rerum obſcuritate, temporum vetuſtate, ſcriptorum diſſentione potuit, literis conſignatam poſteritati commendavit. Incipit ab Anno Chr. 284. quo anno *Carinus*, à *Diocleſiano* ad *Murtium* victus, occubuit: Definit in morte *Juſtiniani*, qui obiit Imperii ſui anno. 39. Chr. 565. *Poſthæc* (inquit) *ipſo*

A. V. C. 1162. A. Chr. 410.

Claruit an. 1450

Epiſt. prælim.

ipſo prorſus extincto Imperio, Res Romana in mult regna eſt diſtributa, Francorum & Burgundionu in Galliâ, Gothorum in Hiſpaniâ, Anglorum & Scotorum in Britanniâ, Longobardorum & Normannorum in Italiâ: Itemque Saracenorum in Africâ Atque à *Sigonio* ad *Blondum* (ſi libuerit) procedat Lector; & à 7°, vel 8° primæ Decadis libro incipiat, & ſic ad finem uſque pergat.

SECT. XXV.

Breviorem adhuc Hiſtoriæ curſum ab initio Cæſarum, ad hoc uſque ſeculum Lectori ſuppeditabunt, Johannes Cuſpinianus, Paulus Jovius, & Auguſtus Thuanus.

** Claruit an. Chr. 1540 ſub Car. V.*

**Cl. 1540 Bodinus Meth. Melch. Canus p. 538. Paulus Jovius in quamlibet partem nimius odio & amore, gratiâ & ſimultate. Et quoniam pecuniam amabat, in Hiſtoriâ quoque ſcribendâ, pecuniæ ſervus fuit.*

QUod ſi breviorem adhuc Lector deſideret Hiſtoriæ curſum, nec multorum Auctorum lectione delaſſari ſuſtinebit; Hiſtoriam *Cæſaream* ſcripſit * *Johannes Cuſpinianus*, ſolers antiquitatis indagator, à *Julio Cæſare*, uſque ad *Maximiliani* I. mortem, luculentum ſanè opus, & omnium Lectione digniſſimum: utpote quo, dum vitas omnium ordine Imperatorum deſcribat, non tantùm inſignia eorum exempla, dicta, & facta, quicquid in illis honeſtum eſſet vel ſecùs, proponit: Sed univerſam etiam temporum ſeriem (ſuprà mille quingentos & viginti annos) integram connexamque, non interciſam aut mutilatam, poſteritati reliquit. Ab eo ferè tempore orditur * *Paulus Jovius*, & Hiſtoriam non *Cæſaream*, ſed univerſalem, ſplendidè ſatis, ac ornatè, per quinquaginta annorum ſpatium continuat. Sed parùm fidus in aliquibus putatur, & ad gratiam non pauca ſcripſiſſe perhibetur; in tantum, ut *Gorræus Pariſienſis*, ſe quas finxiſſet

Amadiſi

Amadiſi fabulas, non minùs veras ac probabiles, quàm *Jovii* ſcripta fore, confiſum affirmaverit. *Laudandus* tamen, (ſi *Juſtum Lipſium* audiamus) *legenduſque, ob multiplicem & variam rerum ſeriem, quas redegit compoſitè, & dilucidè, in unum Hiſtoriæ corpus.* Eum excipit *Præſes* ille celeberrimus, *Jacobus Auguſtus Thuanus*, qui inter Hiſtoricos poſtremæ hujus ætatis, facilè principatum obtinuit; Hiſtoriamque rerum per totum orbem geſtarum, ab ann. Chriſt. incarnati 1545. ad annum uſque 1608. ſtylo perquàm luculento propagavit.

SECT. XXVI.

Particularium Hiſtoriarum Scriptores quidam, lectu digniſſimi, recenſentur. Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Comminæus. Quorum egregia memorantur elogia. Meteranus, Chromerus, Bembus.

NON ſum neſcius, multos eſſe alios Auctores, qui nationum quorundam particularium, & perſonarum ſingularium etiam geſta, ſtylo ſunt perſecuti; non antiquos modò, ſed & recentiores quoque, ſuo tempore lectu digniſſimos: hos inter *Franciſcus Guicciardinus* occurrit, qui de rebus ſuo tempore in *Italiâ* geſtis tractat. *Prudens peritusque Scriptor, & qui tales Lectores ſuos facit*, (inquit *Lipſius.*) *Liber eſt & verax; ab affectibus immunis; ſi tamen ab odio, quod retegere mihi non ſemel videtur in Ducem Urbinatem.* Largus eſt etiam *Johannes Bodinus* in *Guicciardini* laudibus, nec ſine ſuo juſto merito. Siquidem *in ſcribendâ Hiſtoriâ, judicio*

Floruit an. Chr. 1530.

In not. ad Pol. 1. c. 9

Cap. 4. Methodi

judicio graviſſimorum virorum, ſuos æquales (atque haud ſcio, an veteres quoque Hiſtoricos) ſuperavit. Nam ubi quid in deliberationem cadit, quod inexplicabile videatur, illic admirabilem in diſſerendo ſubtilitatem oſtentat, & graves ubique ſententias, veluti ſat accommodatè, perſpergit : & paulò pòſt, *mirum in eo ſtudium veritatis inquirendæ; nihil enim temerè; ſed omnia neceſſariis argumentis confirmat.. Fertur enim Epiſtolas, decreta, fœdera, conciones, ex ipſis fontibus hauſiſſe, & expreſſiſſe. Denique, fuit & rerum & locorum, & perſonarum tam diligens inveſtigator, ut omnes Italiæ urbes, municipia, caſtra, fluvios, quódque maximum duco, publica monumenta penitùs inſpexiſſe videatur.* Eàdem proavorum noſtrorum ætate floruit *Paulus Æmylius Veronenſis,* qui orſus à primis *Galliæ* regibus, mille ampliùs annorum *Gallicam Hiſtoriam,* laconicâ tamen brevitate perſcripſit. Huic inclyto quidem operi, annos impendiſſe triginta dicitur; eoque magnum ſibi nomen paravit. Omninò Scriptor eſt *elegans & diſertus,* opinione doctiſſimi *Gerardi Johannis Voſſii.* Elogio etiam valdè præclaro eum donat *J. Lipſius,* biſce verbis. *Ille* (inquit) *ut rem dicam, pænè unus inter novos, veram & veterem Hiſtoriæ viam vidit; eamque firmo pede calcavit. Genus ſcribendi ejus doctum, nervoſum, preſſum; ad ſubtilitatem & argutias inclinans, & relinquens defigenſque aliquid in animo ſerii Lectoris. Sententias & dicta ſæpè miſcet, paria antiquis. Rerum ipſarum ſedulus ſcrutator, ſeverus judex : nec lègi noſtro ævo, qui magis liber ab affectu.* Paulò ante hunc *Paulum Æmylium, Philippus Cominæus* de rebus à *Ludovico* XI *Gallorum* Rege geſtis, ita laudabilitèr ſcripſit, ut *J. Lipſius* nihil vereatur eum componere cum quovis Antiquorum. *Incredibile eſt* (inquit) *quàm ille omnia videat, penetret, arcana conſiliorum eruat, & ſubinde inſtruat nos ſalutaribus raríſque præceptis. Et id diffusè, Polybiano quodam exemplo.*

Marginal notes: 1530. — *Lib. 3. de H. Lat. c. 12.* — *In not. ad 1. li. Polit. c. 9* — *Clar. an.* 1490. — *Loc cita.*

De

De *Cominæo* & ejus Hiſtoriâ, teſtimonium haud illaudabile poſteritati reliquit celeberrimus ille *Præſes Pariſienſis, Jac. Auguſtus Thuanus. In Hiſtoriâ* (inquit) *Ludovici undecimi, à Philippo Cominæo prudentiſſimo equite ſcriptâ, ut multa prudentiæ præcepta, tradi non inficias ierim; ita plura minùs ingenui, atque adeò parùm regii animi exempla reperiri, minimè negari poteſt.* Hiſtoriam Belgicam ſcripſit *Emmanuel Meteranus: Polonorum* Hiſtoriam, *Chromerus: Venetorum, Petrus Bembus:* alii alias particulares Hiſtorias, lectu digniſſimas, ſcriptis conſignârunt: ſed mihi animus non eſt ſingulas recenſere; aut quis unus omnes poteſt? nedum legere. Id verò operam dedi, ut auditoribus meis, præſertim junioribus, Hiſtoricorum claſſem quandam, recto ordine diſpoſitam proponerem, undè temporum viciſſitudines, ac varietates, rerumque per terrarum orbem geſtarum ſeries, uſque ad hoc noſtrum ſeculum, diſtinctè haberi poſſint.

Lib. Hi. 21. p. 578

Quid Lipſius de Bembi Hiſt. cenſeat, vide ep. 57. cent. 2 Miſc.

SECT. XXVII.

Ad Hiſtoriam Britannicam tranſitio. Quomodò ad eam legendam Lector ſe accingat. Quò ordine in eâ pergendum. Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta, primò legenda. Georgii Lillii Chronicon. Hiſtoriæ Britannicæ compendium.

NE tamen exoticas dum ſcrutamur *Hiſtorias*, noſtratium rudes prorsùs, aut negligentes exiſtimemur: lubet ſuperiori Catalogo, mantiſſæ loco, attexere Rerum *Britannicarum* Scriptores nonnullos; atque unà ordinem, quo eos arbitramur legendos, quaſi digito commonſtrare. Inde enim gratiam, paulò fortaſſis ampliorem ab noſtrâ ju-

 ventute

ventute Academicâ lucraturum me, haud temerè confido. Nimirum ſi viam ad Hiſtoriæ *Britannicæ* cognitionem, (ſicuti jam factum in Univerſali videtis) aliquantò vel certiorem, vel expeditiorem indicavero. Quotus enim quiſque eſt, cui, in urbe propriâ ſi reperiatur hoſpes, ſi in ſuâ patriâ peregrinus audiat, non videatur res dignâ, in quâ erubeſcat? Ego herculè, quod olim *M. Cicero* apud ſuos *Romanos* de poëtis Latinis, apud noſtrâtes Anglos de Hiſtoricis *Britannis* fidentiùs pronunciaverim: *mihi quidem nulli ſatis eruditi videntur, quibus noſtra ſunt ignota.* Quinimmò ulteriùs, res aliarum gentium præclarè geſtas, curioſiùs inquirere, noſtræ nationis inſupèr habere, aut inertiſſimæ eſt ſegnitiei, aut faſtidii nimis delicati. Nam licèt apprimè verum ſit, quod nobiliſſimus *Henricus Savilius* (inter ſplendidiſſima hujus Academiæ ornamenta æternùm memorandus) ait; cui etiam ſuffragatur, non harum modò, ſed & omnium veterum literarum callentiſſimus *Johannes Seldenus*, Juriſconſultus: *Neminem planè hactenus extitiſſe, qui noſtræ Hiſtoriæ corpus totum, eâ fide, eâque dignitate ſcriptis complexus ſit, quam ſuſcepti operis magnitudo poſtularet.* Particulas tamen aliquas ſuperioribus ſeculis non malè contextas, fatetur ille; alias noſtrâ ætate inſigniter benè ſcriptas, agnoſcit hic, & prædicat: pulchra nihilominùs facinora haud pauca, reſque contemplatione noſtrâ, ac diligenti obſervatione digniſſimas, in pleriſque eorum qui leguntur, reperiri poſſe, audacter aſſeveramus. Hoc igitur ordine legendos, *Hiſtoriæ Britannicæ* ſtudioſo, Scriptores ejus præcipuos commendo. Primò, clariſſimi *Gulielmi Camdeni Britanniam* legat; undè (præter accuratiſſimam totius Inſulæ deſcriptionem) primos incolas, *Britanniæ* nomen, *Britannorum* mores, *Romanorum* denique in *Britanniâ* Hiſtoriam, aliáque quàm plurima, cognitu digniſſima; *non è fabellis, quas vani eſſet ſcribere,*

Epiſt. præfim. ad Malmesbur. an. 1601

Epiſt. ad Aug Vincent.

bere, & imperiti credere; (uti ipſe loquitur) ſed ex incorruptis priſcæ Antiquitatis monumentis ſummatìm, & carptìm collecta, ediſcat. Hunc inquam librum, ſeu Theſaurum potiùs ditiſſimum, pervolvat ſuadeo, idque primo loco. Nec pigebit operæ ſuæ, ſi hîc etiam accerſat, eruditiſſimi *Seldeni Analectῶν Anglo-*Britannic*ῶν* libros duos; quorum uterque octo conſtat Capitibus, quibus ea maximè quæ ad civilem illius, quæ jam dicitur *Anglia*, *Magnæ* B*ritanniæ* partis, antiquitùs adminiſtrationem pertineant; quæque res domi publicas, ſacras, profanas, ſtatûſque cataſtrophas, uſque ad *Normanni* adventum attingant, ex antiquis ſimul, ac neotericis luculenter explicantur. Deindè (juxta Methodum à nobis in principio curſûs Hiſtorici propoſitam) *Chronicon* (ſive brevis enumeratio Regum & Principum, in quos, variante fortunâ, B*ritanniæ* Imperium diverſis temporibus tranſlatum eſt) à *Georgio Lillio* Scriptum, legi poteſt. Vel etiam Commentarioli quidam de Rebus geſtis B*ritanniæ*; quos recudi fecit *Johannes Theodorus Claïn*, Anno, M. DC. III. ſub titulo *Hiſtoriæ* B*ritanniæ*: Compendium ſanè haud ineleganter formatum, atque inſtitutum. *Claruit an.* 1560

SECT. XXVIII.

Gulielmus Malmesburienſis. Savilii de eo judicium: Item Camdeni. Undè Hiſtoriam inceperit, & quouſque progreſſus ſit. Galfridus Monumethenſis quare prætermittendus. Super ejus Hiſtoriâ, cenſuræ Neubrigenſis, Johannis Withamſted, Balæi, & Johannis Twini. A quibus omnibus diſſentit Virunnius. Malmesburien-

ſem ſequatur Huntingdonienſis; eum Hovendenus.

QUòd ſi inter Scriptores Hiſtoriæ noſtræ antiquiores, primùm ordine verſari potiùs libeat; poſt *Camdeni* Britanniam, ac *Seldeni Analecta*, *Gulielmum Malmesburienſem* ante alios admittendum duco; idque meritiſſimo ſuo: cùm inter Hiſtoricos noſtros, & narrationis fide, & judicii maturitate principem locum teneat. Tantundem de eo teſtatur, vir nobilitate atque eruditione juxtà celeberrimus, *Henricus Savilius*: *Guil.* (inquit) *Malmesburienſis, homo, ut erant illa tempora, literatè doctus, qui Septingentorum plus minùs Annorum res, tantâ fide & diligentiâ pertexuit, ut è noſtris propè ſolus Hiſtorici munus explêſſe videatur.* Et Clariſſimus *Camdenus*; *ejus eruditæ induſtriæ, tum Eccleſiaſticam, tum politicam Angliæ Hiſtoriam plurimum debere affirmat.* Is igitur ab Anno Chr. 449; quo venerant *Angli* & *Saxones* in Britanniam, de geſtis *Regum Anglorum* ſcripſit libros 5, ad Ann. Chr. 1116, qui fuit annus decimus ſextus *Henrici I*: ac *Novellarum* porrò *Hiſtoriarum* libros duos, ab anno viceſimo prædicti Regis, ad octavum uſque Regis *Stephani*; Ann. Chr. 1143. Sunt qui *Galfridum Monumethenſem* primo loco legendum præſcribunt; quod ſcilicet altiùs longè Hiſtoriam incipiat, & Brutum quendam *Æneæ* pronepotem, atque alios ſexaginta octo ab eo Reges, hîc Imperium, per mille ampliùs annos ante *Cæſarem*, tenuiſſe affirmat. Nos autem, quia res nimiâ vetuſtate obſcuras, & fabuloſis prorsùs narrationibus involutas ſcribere videtur, eum de induſtriâ prætermittendum cenſemus. Neque ex privatâ opinione ita dicimus, facimuſve; plurimi è Senatu literatorum in eandem ſententiam pronunciarunt. Audite *Neubrigenſem*, qui paulo poſt *Galfridum* vixit.

Floruit an. 1144 (falſus n. eſt Poſſevin. qui Berengarii æqualem fecit. Epiſt. pr. ad Rerum An. Scriptor.

Claruit an. 1160 (ſub Hen. II.)

Quidam,

Quidam, inquit, *noſtris temporibus, pro expiandis Britonum maculis, Scriptor emerſit, ridicula de iiſdem figmenta contexens, eoſque longè ſupra virtutem Macedonum & Romanorum, impudenti vanitate attollens. Gaufridus hic dictus eſt, agnomen habens Arturi, pro eo quòd fabulas de Arturo, & ex priſcis Britonum figmentis ſumptas, & ex proprio auctas, per ſuperdictum Latini ſermonis colorem, honeſto Hiſtoriæ nomine palliavit. Qui etiam majori auſu, cujuſdam Merlini divinationes fallaciſſimas, quibus utique de proprio plurimum adjecit, dum eas in Latinum transfunderet, tanquam authenticas, & immobili veritati ſubnixas prophetias vulgavit, &c.* Cum *Neubrigenſi* ex parte concinit *Johannes Withamſted*, qui *Henrici Sexti* temporibus floruit. *Juxta Hiſtorias* (inquit) *alias, quibus quorundam judicio major adhibenda eſt fides, totus proceſſus de Bruto iſto, Poëticus eſt potiùs quàm Hiſtoricus, opinativuſque magis propter varias cauſas, quàm realis. Balæus etiam, Galfridi* Hiſtoriæ multa ineſſe profitetur, quæ fidem excedant. Et *Johannes Twinus*, antiquitatum *Britannicarum* diligentiſſimus indagator, *Homerum* Britannicum, & *mendaciorum patrem eum* appellat. Sed meliùs de *Galfrido* ſenſit *Ponticus Virunnius*, (vir *eruditiſſimus*, teſtimonio doctiſſimi *Voſſii*,) qui antè annos vixit 130; ac *Galfridi* libros, præteritis fabulis, in epitomen redegit, eumque Elogio iſtiuſmodi ornavit. *Galfridus Hiſtoricus egregius, & Cardinalis, magnæ vir auctoritatis apud Robertum Claudioceſtriæ ducem, Henrici Regis filium, ac patriæ ſuæ curioſiſſimus fautor, ex ſummâ Philoſophiâ, atque archivis regalibus Hiſtoriam antiquiſſimam continuâ ſerie, ab ipſis Trojanis collectam tranſtulit: veriſſimas eſſe* Britannorum *Hiſtorias arguit, regum occidentalium conſuetudo, quæ erat ſecum ſemper habere eos, qui veritate præcipua eorum geſta notarent.* Utcunque, nos eum, (uti jam dictum eſt) ob cauſas recen-

In Proœ. ad Hiſt.

In Granario.

Commen. l. 1. p. 13 Galfridum tuetur etiam Joh. Leland. contra Neubrig. & Polyd.

ſitas prætermittimus, & Lectorem noſtrum ad *Malmesburienſem* potiùs vocamus. Poſt *Malmesburienſem*, ***Henricus Huntingdonienſis Archidiaconus***, libris octo, noſtræ gentis originem demonſtrans, ac prædicti Regis ***Stephani***, juxtà & deceſſorum ejus Hiſtoriam pertexens, progreditur ad annum uſque 1153: multa alia ſcripſit, quæ Hiſtoriam noſtram locupletare poſſunt; ſed quæ in Bibliothecis M. SS. latent, nec, dum publici juris facta, à vulgo leguntur. Hiſtoricus egregius à *Polydoro Virgilio* audit. A *Johanne Lelando*, Auctor probatus appellatur. Deindè *Gulielmus Neubrigenſis*, à morte *Henrici* I. exordium ſumens, Hiſtoriam ulteriùs paullò, ad annum Chr. ſcilicet 1197 continuat. Veridicus Auctor, ſi *Polydorus* ſit opinione verus. A *Lelando* tamen reprehenditur, quòd in culpando *Galfrido Monumethenſi* modum non tenuerit. Deníque, *Rogerus Hovenden* Annalibus ſuis, quos in duas diviſit partes, Hiſtoriam eandem noſtram, ad annum 1202 (qui fuit annus quartus *Regis Johannis*) deducit.

Claruit an. 1160

Voſſ. l. 2. *de Hiſt. Lat. c.* 51

Claruit an. 1220

Clar. ſub Henr. II. Ric. & Johanne Regibus.

SECT XXIX.

Aſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur. Cum ſuperioribus, quo tempore legenda. Item Eadmeri Hiſtoriæ novorum. Matthæus Pariſienſis. De eo Baronii judicium. Thomæ Walſinghami Chronica. Geſta Regis Stephani ab Anonymo, & vita Edvardi II. à Thoma De la Moore ſcripta, ſuo tempore interponenda.

FAtendum eſt quidem, poſteriores iſtos, quos nominavi, paucorum admodùm annorum acceſſione,

ceſſione, *Malmesburienſis* Hiſtoriam propagare; illuſtrare tamen poſſunt, & materiâ nonnunquam fortaſſè haud contemnendâ, auctiorem reddere. Id etiam abundè factum reperiet Lector, ſi circa Annum Chr. 849, & deinceps, *Alfredi* vitam & res geſtas, ab *Aſſerio Menevenſi* conſcriptas interponat. *Claruit circa an. 910.* Quæ quidem Hiſtoria (inquit clariſſimus *Camdenus*) *non mediocrem menti tuæ voluptatem infundet,* *In pr. ad Aſſeri.* *neque minorem adferet cum voluptate utilitatem, ſi in præclariſſimarum rerum contemplatione defixus, te ad earum imitationem, & quaſi imaginem, totum effinxeris.* Porrò, poſt annum Chr. 1060, *Eädmeri Hiſtorias Novorum* advocare placeat, in lucem *Floruit an. 1120* nuper productas, notiſque ac ſpicilegio perquàm docto illuſtratas, à ſuprà nominato *Johanne Seldeno,* eruditionis admirandæ *Juriſconſulto.* His etiam adnectat veram illam & fidelem *Matthæi Pariſienſis* Hiſtoriam, quæ anno Chr. 1067 (quo inaugurabatur *Guliel. I. Conqueſtor dictus*) auſpi- *Cl. 1253. (teſt. Balæo,) ad quem an. Hiſtoriam à ſe perductam, poſteà continuavit alius ad 1273.* cata, in mortem *Henrici* III. continuatur; h. e. in annum 1273. De hoc Auctore quid arbitratus ſit *Baronius,* videre eſt ad annum 296. *Quàm fuerit animo infenſiſſimo* (inquit) *in Apoſtolicam ſedem, quivis facilè poteſt intelligere: niſi probra illa fuerint additamenta ejus, qui edidit. Quæ ſi quis demat, aureum ſanè dixeris Commentarium: utpotè quod ex publicis monumentis totidem verbis redditis, egregiè contextum, & coagmentatum inveniatur. Pariſienſis* Hiſtoriam, *Thomæ Walſinghami Chronica* ſequi vo- *Claruit an. 1440* lo: Is Sti *Albani* quondam Monachus fuit, & Chronica ſua orditur ab *Edvardo* I. quæ in *Hen-* *A. 1422* *rico V.* deſinunt. Verùm ſicut, dum *Matthæum Pariſium* percurrimus, circa annum 1135, geſta Regis *Stephani* ab anonymo quodam ejus contemporario ſcripta, commodè ſeſe obferunt interſerenda, ad Hiſtoriam vel amplificandam, vel illuſtrandam: ita poſt primum librum *Walſinghami,* circa annum 1306; vita & mors *Edvardi* II. à

Thomâ de la *Moore*, equite aurato, & ejuſdem Regis famulo conſcripta, non ſine materiæ incremento, interponi poſſe videtur. Is quidem, ut equeſtri dignitate conſpicuus erat; ita à voluntate bene-merendi de poſteris, non minùs dignus fuit; fidemque eo magis meretur, quòd Regi intimus fuerit, ac ſub ejus auſpiciis ductúque ſtipendia fecerit.

Voſſ. de H. Lat. l. 2. c. 64.

SECT. XXX.

Walſinghami Hypodigma Neuſtriæ, & Rerum Normannicarum Scriptores, haud inſuper habendi. Eos inter, Oldoricus Vitalis præcipuæ notæ. Ab Henrico V. ad Richardum III. Hiſtoria à Polydoro Virgilio petenda. De quo, nobiliſſimi Savilii noſtri judicium animadvertendum. Richardum III. deſcripſit Thomas Morus, Eques Auratus, & Angliæ Cancellarius. Henricum VII. Vice-Comes Santalbanus. Henrici VIII, Edwardi VI, & Mariæ Reginæ Annales, Fr. Godwinus Landavenſis Epiſcopus, literis conſignavit. Sicuti Gulielmus Camdenus, Elizabethæ.

EXpeditis *Walſinghami Chronicis*, pergat lector ad ejus *Hypodigma Neuſtriæ*. Hiſtoriam ſuperiorem, & illuſtratiorem faciet, & auctiorem, à tempore *Rollonis* primi Ducis, uſque ad annum ſextum *Henrici* V. qui *Normanniam* per annos circiter ducentos & vigenti abalienatam, ſub jugum Re-

gum

gum *Anglorum* redire compulit; Anno Chr. 1416. Neque temerè id à me datum conſilii exiſtimabit: Nam (uti rectè ab eruditiſſimo *Seldeno* obſervatum eſt,) *Normannorum* rebus vetuſtis, adeò noſtræ plerunque intermiſtæ ſunt, ut ſine ignaviâ aut inſcitiâ, præteriri illæ non poſſint, ſi quis de noſtris diligentiùs conſulat. Rerum autem *Normannicarum* Scriptores varios, uno volumine edidit *Andræas Duchenius*, Anno 1619: quos inter, *Oldoricus* quidam *Vitalis* noſtrâs, utpote in agro *Salopienſi*, apud *Attengham* natus, eminet. Tredecim libros *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* ſcripſit, quorum pars Secunda & Tertia, bellicos *Normannorum* eventus, in *Franciâ*, *Angliâ*, *Apuliâ*; plurimaſque res alias memoratu dignas, uſque ad annum Chr. 1141, *Stephano* regnante, continent.

Sed ut redeamus ad Hiſtoriam *Anglorum*. Poſt *Walſinghami Chronica*, (quæ uti diximus in *Henrico* V. deſinunt) fruſtrà erit Lector noſter, ſi aliquem è noſtratibus requiſiverit, qui temporum ab *Henrico* V, ad *Richardum* III, Hiſtoriam Latinè ſcripſerit; niſi fortè manuſcripti aliqui, in vetuſtatis antiquæ Sacrariis deliteſcant, qui publicam nondum viderunt lucem: aſt ego meis Auditoribus parabilem commendo Hiſtoriam, talium ſcilicet Auctorum, qui vulgò proſtant, & facili negotio comparantur; hîc igitur magnus erit hiatus, & lacuna annorum ferè ſeptuaginta, niſi à *Polydoro Virgilio* ſupplementa accerſere placeat. Quod quidem in tantâ Auctorum noſtrorum penuriâ, non dedignabitur Hiſtoriæ ſtudioſus. Quamvis enim (uti nobiliſſimus *Henr. Savilius* de eo Scribit,) *homo fuerit Italus, & in rebus noſtris hoſpes, & quod caput eſt, neque in repub. verſatus, nec magni alioqui judicii, vel ingenii*: quamvis *in rebus noſtris tradendis, ſæpe erraverit, & multa memoratu digniſſima ſilentio pertranſierit, immo falſa pro veris ſæpenumerò amplexus, mendoſam nobis reliquerit Hiſtoriam*: id

Clar. cir. an. 1540 *Plurimos Polydori iſtius errores detegit Jo. Leland. in decl. antiq. dictionum, quæ occurrerent in Genet. Pr. Edv.*

id tamen ego fuiſſe crediderim, ubi *Henrici Octavi* tempora deſcribit maximè. Nam præter quòd Linguæ noſtratis prorſus ignarus, plurima eorum temporum neſcire habuit neceſſe: plurima etiam, ut *Mariæ Reginæ* gratiam promptiùs demereri poſſet, ſcripſiſſe, non ſine causâ perhibetur. Priorum verò temporum, eadem non eſt ſuſpicio. *Henricos* igitur duos, V. ſcilicet & VI. duos etiam *Edvardos* IV. & V. à *Polydoro* petat Lector noſter. Qui proximè ſequitur, *Richardum Tertium*, hiſtoricè deſcriptum, reliquit celeberrimus ille *Thomas Morus* Eques Auratus, & *Angliæ Cancellarius*. Sed opus omninò imperfectum cenſet doctiſſimus *Voſſius*: quippè, *ut fusè*, inquit, *perſequitur, quibus ſceleribus ille ad regnum pervenerit*; ita *quomodo id geſſerit, non exponit: ac nec eâ parte quam habemus, ultimam manum accepit. Præterea, elegantiâ Latini Sermonis, ab aliis ejuſce viri operibus longè vincitur*. *Richardum* III. excepit *Henricus Septimus*, cujus vitam & res geſtas, haud ita pridem nobis repreſentavit Nobiliſſimus *Vice-Comes Sancti Albani*; adeò fœliciter, adeóque plenè, ut Hiſtoricorum præſtantiſſimos, ſi non ſuperaverit, certè prorſus æquaverit. Illud opus vernaculâ quidem linguâ prodiit primò, ſed latinitate donatum poſteà, teſtatur epiſtola præliminaris ad ejus libellum, cui *Guſtuum* Titulus. Poſt indè *Godwini*, præſulis admodùm Reverendi, *Annales* adeat Lector; quibus rerum *Anglicarum* ſeries, *Henrico* VIII. *Edwardo* VI. *Mariâ Reginâ* regnantibus, non magis ſuccincta, quàm laudabili brevitate deſcribuntur. Denique, clariſſimus *Gulielmus Camdenus*, munificentiſſimus hujus *Spartæ* noſtræ conditor olim, & patronus, *Annales* ſcripſit accuratiſſimos, Rerum *Anglicarum* & *Hibernicarum*, regnante *Elizabethâ* glorioſiſſimâ, & omnium quæ unquam ſceptrum geſtârunt, fœliciſſimâ fœminâ. His elogiis eam olim decoratam ab illuſtriſſ. *Heroinâ*

Cir. an. 1533.

De. Hi. Lat. l. 3. c. 13.

ginâ, *Annâ Ateſtinâ*, *Guiſiarum* ac *Nemoroſiorum* parente, meminit *Thuanus*. Hos ultimo loco diligentèr legat noſtratis Hiſtoriæ ſtudioſus; indè mihi dicat bonâ fide, utrùm eos cum antiquorum *Annalibus* quibuſlibet, jure meritóque componere, non valeamus. *Hiſt. l. 129. p. 1051. Edit. Geneve. 1620.*

SECT. XXXI.

Etſi noſtratis Hiſtoriæ corpus integrum, pro rei dignitate concinnatum, Latinè nondum habemus; Anglicè tamen qui id multâ cum laude præſtiterunt, habemus. Johannis Speedæi Theatrum Britannici Imperii oppidò illuſtre, à noſtris adoleſcentibus imprimis contemplandum. Præſertim ab iis, qui regiones exoticas viſere cogitant.

IAM verò, ſi quis ex noſtratibus, & noſtræ Hiſtoriæ ſtudioſus, adeò delicatus ſit, ut penſum nimii laboris, ac tædii arbitretur, totidem pervolvendos ſuſcipere Auctores; malitque unum aliquem (quem reliquorum inſtar habeat,) optare, eique ſoli inſiſtere, atque adhærere: Meminerit ſuprà notatum, neminem talem Latinè extare, qui noſtræ *Britanniæ* Hiſtoriam, à primo incolatu, ad poſtrema hæc tempora, ſatis dignè produxerit: linguâ tamen vernaculâ, nonnullos extare, qui multâ cum laude hac ex parte deſudârunt. Quos inter, clariſſimum virum *Johannem Speedæum*, principe loco, Hiſtoriæ *Britannicæ* ſtudioſo commendare nullus dubitem. Is peragratâ *Magnâ Britanniâ*, ſcriptoribus patriis, aliiſque curioſè pervolutatis, Archivis, Tabulariis, Monumentis publicis, veteribuſque

buſque ſchedis excuſſis, *Theatrum* ſtruxit *Imperii Bri tannici*, ſplendidum mehercule, & meritò ſuſpic endum: quod quidem operoſo admodùm, & va dè impendioſo bis ſeptem annorum labore, libr (quaſi *Scenis*) decem abſolvit; hoc ordine. I *Primâ Scenâ*, totius Regni facies, cum ſuis diſtinct regionibus, urbibuſque præcipuis, graphicè depir gitur. *Scena Secunda Walliæ* provincias, accurat etiam deſcriptas, oculis repræſentat. *Tertia*, totiu Regni *Scotiæ* inſignem exhibet delineationem *Quarta*, Regnum *Hiberniæ* ejuſque partes ſingula ſuis tabulis oſtentat. Neque nudas tantùm imag nes, aut chartas ſolummodò *Chorographicas*, exa ctiſſimè licèt, & exquiſitiſſimè ſculptas, in hiſce pr mis quatuor Scenis (tanquam κωφὰ πρόσωπα ſpectandas propoſuit; ſed etiam memorabilia qua que potiſſima, in quâlibet regione notatu, viſúv digniſſima, ſuccinctis narrationibus adjunctis, pro palavit. Inde ſi ad *Quintam Scenam* Lector ocu los convertat, Situm, circuitumque *Britannia rum*, Nomina priſca, primos incolas, mores, pol tias, Reges, & Rectores primos agnoſcet: ibi eti am priſcorum *Britannorum* effigies, indumentorum veſtiumque figuras pulchrè deſcriptas, inveniet Ad *Scenam Sextam* pergat; ibi *Monarcharum*, præ ſidumque ſucceſſionem, reſque geſtas ediſcat: eo rum ſcilicet, qui, dum Romani hîc rerum poti ſunt, floruerunt. *Septima Scena* Reges *Saxonico* & *Monarchas Anglicos* monſtrat; ubi eorum quo que temporum memoriam, Auctor diligenter expo nit. *Scena Octava Danorum* originem, expeditio nes, atque incurſiones in *Angliam*, necnon facino ra lectu digniora, commemorat. *Nona*, *Normanno rum* appulſum, victoriam, *Conqueſtoris*, ſucceſſo rumque cunctorum ejuſdem Hiſtorias, ordine per texit. Denique *Scena ultima* lætiſſimum regis *Ja cobi* introitum, fœliciſſimam duorum regnorum u nionem, pacem cum univerſis Regibus, Principi

buſqu

uſque circumvicinis ſtabilitam, complectitur : inde
ro coronide, venerabilis Auctor, parricidium il-
id infandum, atrox, inauditum, horridum, hor-
endo ſulphurei pulveris impetu perpetrandum, ſed
ivinitùs, & miraculosè patefactum, oppreſſumque,
ylo quidem (uti reliqua omnia) vivido, minimé-
ue affectato, luculenter exequitur. Quamobrem
dolefcentibus noſtris magnoperè hortator ſum,
ſque inprimis, qui nobilitate ſtirpis præſtant, &
udio peregrinandi ducuntur; ut hoc pulcherri-
ıum ſuæ *Britanniæ Theatrum*, parteſque ejus ſin-
ulas, oculis priùs diligenter obeant, quàm regio-
es exoticas peragrare, genteſve alienigenas inviſe-
e aggrediantur : licèt enim haud inficias iverim,
ppidò laudabile ſtudium eſſe, varia gentium in-
ituta cognoſcendi, multorum populorum ritus,
ioreſque explorandi, formas denique diverſarum
rbium videndi, undè Πολύτροπος multifariæ
rudentiæ compos audivit *Ulyſſes* : præpoſterum ta-
ıen, ne dicam abſurdum, arbitror eſſe deſiderium,
liena, & longinqua luſtrare velle, citeriora, & do-
ıeſtica prorsùs negligere : exteras urbes, & procul
inc remotas quærere; noſtras, & proximas, vix
emel vidiſſe, aut noſſe. Præſertim cùm *Britannia*
oſtra, una ſit totius orbis inſula celeberrima, mul-
aſque habeat civitates præclaras, multa templa
eligione auguſta, antiquitate veneranda, ornatu &
plendore conſpicua; montes famâ nobiles; fontes
ſu & efficaciâ mirabiles; fluvios navigabiles; por-
us tutos; atque alia plurima ſpectatu, cognitúque
igniſſima. Primas itaque *Theatri* prædicti qua-
uor *Scenas* (iterùm vos hortor Adoleſcentes)
iligentiùs intuemini, partemque *Geographicam* at-
entiùs perluſtrate; fallor, ſi qua uſpiam ſub cœlis
egio, pluribus ſpectandorum monumentorum inſi-
gnibus, ſe jactet. Indè per ſex reliquas ite *Scenas*,
artemque Hiſtoricam ſeriò percurrite; ſpondeo,
es in omnes partes valdè memorabiles reperietis :
neque

Turpe, & cive ſubdito indignum, externa inquirere, & res peregrinas admirari; bona verò patria, ac propria, non conſiderare: nec poſitam ante oculos principum ſuorum virtutem ſuſpicere, & magnifacere. Georg. Fabric.

neque ſanè (opinor) terrarum ulla eſt, quæ t
illuſtrium alumnorum factis ingentibus, tam m
ritò gloriari poſſit. Denique, illud certò ſciat
licet, quantò quis veſtrum hæc noſtra magis hab
at in numerato, & cum aliis, ubicunque appuleri
promptiùs communicare dignatus fuerit; (qu
plerunque plurimùm deſideratur :) tantò gratior e
teris hoſpes accedet, tantóque liberior ei dabit
poteſtas, viciſſim percontandi (ſicuti à peregrina
tibus fieri convenit) de moribus gentis, de legibu
de facie cujuſque urbis, de principibus, bellis, c
ſibus, aut ſi quid aliàs eventuum, illuc inſigne f
erit annotandum. Atque ita demùm, optatis p
regrinationis ſuæ fructibus, longè refertior domu
redibit. Hactenùs autem de Hiſtoricis civilibus,
ve politicis dictum; quo loco, & quo ordine ſi
legendi.

MAN

MANTISSA

DE

HISTORICIS

Gentium Particularium,

QUA

Vetuſtioribus, quà Recentioribus.

ARTIC. I.

Inſtitutum, & ratio iſtius Appendicis. Quo ordine in Hiſtoriis Particularibus progrediendum. Præcipui cujuſque Gentis ſcriptores ſeligendi. Hiſtorici ſequioris ſæculi, cum Antiquioribus collati.

HActenùs quidem de Hiſtoricis *Civilibus* Author noſter, ad *Eccleſiaſticam* Hiſtoriam Lectorem ſuum mox deinceps deducturus; quem tamen nos paucis hîc morabimur: neque ullus ambigo, pronam fore, & facilem tam importunæ interpellationis veniam apud eos, quicunque * κύκλον ἱςορικὸν emetiri, atque abſolvere ſatagunt; ſi forteàn

* Κύκλον *app. hiſt. ſuas Diony. Mil. teſt. Sui. & Pind. Sch.*

teàn ipſorum ſtudio iſtos quales quales conatus, quo cunque tandem modo, obſtetricari ſentiant. Fa tiſcente quondam ſub mole ſuâ *Romano Imperio* tandémque divulſo planè ac diſtracto, propriis una quæque Gens viribus nixa, res ſibi ſuas domi ac fo ris geſſit; atque inde *Peculiares* gentium Hiſtoria dimanârunt: quas (*Britannicis* duntaxat exceptis *Supra Sect.* 27. intactas, atque inſalutatas præterire, Authori viſun eſt; in hanc igitur meſſem, falcem noſtram im mittemus, de *Hiſtoriâ* (ut *Romanè* loquar) *Barba ricâ*, hoc eſt, gentium earum quæ aut partem ho diéque obtinent veteris *Romani* Imperii, aut eo rum jugo nunquam colla ſubdiderunt, nonnihi *Appendicis* huc adjecturi; in quâ Scriptores, ſe antiquioris, ſeu ſequioris ævi, qui celebriorum po pulorum res, & geſta monumentis ſuis illuſtrârunt ſaltem exhibere, & παχυλῶς utcunquè deſignar voluimus: curioſiùs quidem omnes adquirere, 8 percenſere, non hujus eſt inſtituti, (& herclè qui unus valet?) ſollicitè etiam digerere, & ἀκριβεστέρως de iis agere, & res erat anxia, neque noſtra tenuitatis.

Illud in limine monendum eſſe φιλοΐστορι duxi mus, hanc rationem atque ordinem in eis evolven dis commodiſſimè inſtitui, ut ab Antiquitatibu ſuæ gentis auſpicetur, (ut v.g. *Britannus* à *Bri tannicis*.) Inde autem ad gentes alias ſe conferat & quidem eas primùm, quibus cum gente ſuâ fœ dus, commercium, aut bellum ſit. Quin utile e tiam fuerit, in quâvis gente primorem aliquem ſe ligere, qui potiſſimas in ejus gentis Hiſtoriâ obti nere videtur: ut in Germanicis *Lambertum Schafna burgenſem*, in Auſtriacis *Lazium*, in Hungarici *Bonfinium*, in Gothicis *Jornandem*, in Danicis *Saxo nem Grammaticum*, in Sclavicis *Helmoldum*, in Lon gobardicis *Paulum Diaconum*, in Polonicis *Chrome rum*, in Pruſſicis *Stellam*, in Bohemicis *Æneam Syl vium*, in Helveticis *Simlerum*, in Burgundici

Heuterum

Heuterum, in Saxonicis *Crantzium*, in Boïcis *Aventinum*, in Flandricis *Mejerum*, in Batavicis *Grotium*, in Francicis *P. Æmylium*, in Hiſpanicis *Marianam*, atque ita in aliis. Sciat interim Lector Hiſtoriæ Barbaricæ ſtudioſus, Scriptores iſtos in quibus verſabitur; pleroſque omnes longè infra illos Majorum gentium auctores ſubſidere; qui *Græcum* & *Romanum* nomen ſtylo ſuo ornârunt; atque ab eorum virtute & dignitate multùm abeſſe, tum quoad alia, tum præcipuè ſi dictionis rationem ſpectemus: ſiquidem plurimi, in illis caſcæ ætatis tenebris, ejuſmodi utuntur ſermone, qui terſis & delicatis auribus, horrore ſuo & ſcabritie, nequit non eſſe faſtidio. Si qui autem politiores Gratiis & Muſis litare voluiſſe videantur, ii ferè medii illius ævi ſcriptorum ſimiles eſſe maluerunt; nec *Cæſarem*, *Saluſtium*, *Livium*, cæteroſque Hiſtorici Senatûs Principes, in quibus ſuccus ille & ſanguis nativi Latii inerat; ſed *Eutropium*, *Oroſium*, *P. Diaconum*, & alios, qui ab illa ἀκμῇ indeflexæ maturitatis non minùs ſtylo quàm ſæculo abſuerunt, imitandos ſibi duxerunt. Verùm rari ſunt, qui faſtigium illud perfectæ ætatis ante oculos habuerunt, rariores qui fœliciter huc collimârunt. Atqui nec hoc nomine inſectandi ſunt, aut repudiandi; ſed veniâ potiùs digni, qui temporum magis vitio, quàm ſuâ culpâ peccârunt: in nummis veteribus pondus & materiam, potiùs quàm ſculpturæ elegentiam ſpectamus; itidem in authoribus, quorum virtus quâdam ſeculi iniquitate preſſa humi jacuit, rerum momenta magis attendenda, quàm orationis vel nitor vel lenocinium. Quod *Cicero* de Philoſopho dixit, *ſecum ſi adferat eloquentiam, non aſpernari, ſi non adferat, haud admodùm flagitare*; idem nobis de Hiſtorico uſurpandum. Qui verò poſt ea tempora ſcripſerunt, quibus (ut rerum omnium circuitus eſt,) literarum atque eloquentiæ honos revireſcere cœpit; ii Hiſtori- *1. de Fi.*

 am

àm magis illuſtrârunt, & pro dignitate ſuâ tractârunt: adeo ut habeant quæ deinceps ſecuta ſint ſecula, quos *Veteribus* opponendos eſſe ſi dixerim, ſummorum virorum ſuffragio non deſtituerer: Etenim *Guicciardinos*, *Cominæos*, *Æmylios*, Antiquorum *Liviis*, *Saluſtiis*, *Tacitis* non cedere; ſed de palmâ cum iis contendere, non infimæ eruditionis viri jamdudum cenſuêre.

ART. II.

Hiſtorici Germanorum, ac populorum omnium, qui ab Alpibus uſque ad mare Balticum, & à Rheno uſque ad Viſtulam ſedes habent: quibus conjuncta eſt Hiſtoria Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, Herulorum, Helvetiorum, Longobardorum, Polonorum, Moſchovitarum, Danorum, Suecorum.

Clar. an. Chr. 108

DE ſitu, moribus, ac populis omnibus *Germaniæ* Veteris, *Libellum* habemus *Corn. Taciti*; cui res *Germanicas* probè notas fuiſſe, inde etiam exiſtimare par eſt, quòd in *Germaniâ* militaverit, & *Belgicæ Galliæ* ſub *Hadriano* Imperatore Procurator fuerit: Idemque paſſim in *Annalibus* rerum *Germanicarum*, & præcipuè expeditionis *Cæſaris Germanici*, & *Arminii Cheruſcorum* Ducis ab eo devicti, meminit. Sed prælium *Arminii*, quo *Quintilium Varum* ad internecionem uſque cecîdit, nemo eorum qui ſuperant, fuſiùs & planiùs deſcripſit quàm *Dion*, libro 56. *Ammianus* etiam *Marcellinus* (qui & ipſe in *Germaniâ* ſub *Conſtantio* & *Juliano* Imperatoribus militavit) plurima de Francis, Alemannis, aliiſque gentibus Germanicis, & vera.

Contigit. an. Ch. 10

Clar. an. Chr. 388.

vera, & cognitu utiliſſima commemoravit. De Germanorum primâ origine, moribus, inſtitutis, legibus & memorabilibus pace ac bello geſtis, libros 31. ſcripſit *Huldericus Mutius Hugwaldus*; in quibus eorum Antiquitates, & res geſtas à primordiis, uſque ad annum Æræ Chr. 1539. ex probatioribus Germanicis ſcriptoribus deduxit. *Abbas Urſpergenſis* (Conradus à Liechtenaw) *Chronicon* condidit à *Belo* primo Aſſyriorum rege, uſque ad annum 9. *Frederici* ſecundi (hoc eſt ad annum Chr. 1229.) qui in cæteris quidem breviſſimus, in rebus verò Germanicis, præcipuè ſui ævi, & ſæculorum quæ proximè antecedunt, fuſior eſt; *atque ea habet* (inquit *Doct. Voſſius*,) *quæ magno cum fructu legantur*. *Urſpergenſem* continuavit *Gaſparus Hedio*, Παραλειπομένοις illi adjectis rerum memorabilium, ab anno Chr. 1230. ad 1537. qui præterea etiam *Chronicon Germanicum* ſcripſit. *Lambertus Schafnaburgenſis*, Hiſtoriæ Germanicæ (quam perducit uſque ad ann. Chr. 1077.) *Volumen unum* (verbis *Trithemii* utor) *inſigne, & jucundæ lectionis ſcripſit*: de quo hujuſmodi eſt *J. Lipſii* judicium, eum in Germanicis (ut & *Rod. Toletanum* in Hiſpanicis) *bonum eſſe, quantùm potuit in tali ævo*. Sed illuſtre inprimis eſt elogium Eruditiſſ. *Joſ. Scaligeri* in libris de Emend. temporum. *Equidem miror in ſæculo tam barbaro, tantam hominis & in loquendo puritatem*, & *in temporum putatione ſolertiam fuiſſe, ut in Chronologis noſtri temporis pudorem aliquem exprimere poſſit, ſi aliquem ſenſum harum rerum haberent*. Nec reticebo quid *Phil. Melancthon* de eo judicaverit; *nondum vidi*, inquit, *à Germaniæ Scriptoribus, eo argumento quicquam diligentiùs eſſe expoſitum, tametſi quædam admiſcuerit de privatis rebus, indigna poſterum memoriâ*: quo nomine, (ut & quòd in rebus ad controverſiam inter *Hen.* 4. & *Gregor.* 7. ſpectantibus, fides ejus nonnihil claudicaverit,) aliorum etiam cenſuram non

[Margin notes: *Cla.* 1551. — *Cla.* 1230 — *De Hiſt. Lati. l.* 2. — *Cla.* 1077 — *Chro. l.* 1. — *Not. ad Polit. l.* 1 *c.* 9. — *Præf. ad Gaſpar. Chur.*]

non effugit. Schafnaburgenſem *Monachus* quidam *Erphordenſis*, uſque ad annum 1472. perduxit; qui & prætereà de Landgraviis Thuringiæ Hiſtoriam confecit. *Marianus* etiam (natione *Scotus*)
Cl. 1080. Monachus *Fuldenſis*, *vir ætate ſuâ admodùm diſer-*
Sigeb. *tus*, (ut de eo *Sigebertus*) Chronicon perduxit uſ-
catal. c. que ad ſua tempora, h. e. annum 1073. libris tri-
173. bus; quod *Dodechinus* uſque ad annum 1200 con-
Clar. an. tinuavit. Itidemque *Otto Friſingenſis* (à *Friſingâ*
1150. in Noricis, non *Friſienſis*, ne Æneæ Sylvio credas) proſapiâ Imperatoriâ oriundus, rerum ab orbe condito ad ſua uſque tempora (h. e. *Frederici* I. ann. Chr. 1146.) Chronicon libris VII. complexus eſt; (octavus enim non hiſtoriam, ſed diſputationem de Antichriſto, reſurrectione mortuorum, interitu mundi, & extremo judicio continet;) quod à vetuſto quodam authore continuatum eſt uſque ad annum 1210. Idemque *Otto* res geſtas Frederici I. (cognomento Ænobarbi, ſeu Barbaroſſæ) patruelis ſui, ipſius juſſu atque ſubſidio, libris duobus conſcripſit (quos, adjectis aliis duobus, *Radevicus* ad annum 1160. deduxit,) in quibus, judicio Æneæ Syl. qui poſtea *Pius* Pontifex dictus, veritatis uſque adeò legem ſervavit, ut *quamvis Friderici hujus patruus eſſet, nil tamen cognatio obſtiterit veritati. Luitprandus Ticinenſis* ab *Arnolpho*
940. Imperatore Germaniæ, & anno 891, quo *Saraceni* Fraxinetum in *Italiâ* occupârunt, exorſus, res præcipuas per totam Europam ſuâ ætate geſtas, quibus pleriſque ipſe interfuit, uſque ad annum 963. ſex libris conſignavit. Fuit ille Berengario ſecundo Italiæ Regi à ſecretis; à quo pulſus, ad *Ottonem* I. fugiens; Francofurti ad Mœnum Hiſtoriam hanc
1536. conſcripſit, teſte ipſo lib. 5. cap. 14. *Beatus Rhenanus* luculentos rerum Germanicarum commenta-
1533. rios lib. 3. concinnavit. *Joan.* etiam *Aventinus* Germaniæ illuſtratæ libros 10. exaravit; idemque inſuper Annales Bojorum à Diluvio, uſque ad an-

num Chr. 1460. libris ſeptem complexus eſt: (de eo quàm malè ſenſerit Baronius, liquet ex T. 9. ad annum 772.) *Geor. Fabricius* Chemnicenſis, rerum Germaniæ Magnæ, & Saxoniæ univerſæ Memorabilium volùm. 2. Denique, ſcriptores aliquot inſignes rerum Germanicarum, anteà incognitos, uno volumine edidit primùm *Marq. Freherus.*

ART. III.

Hiſtorici Auſtrorum.

DE antiquâ & verâ origine domûs Auſtriacæ, libros ſeptem condidit *Franc. Guillimannus*: *cl.* 1500. Hiſtoriam verò Auſtriacam libris 4. comprehendit *Wolfg. Lazius* Viennenſis: & Annales Auſtriæ *Gerh. de Reo*, & *Conr. Decius* conſcripsêre. Extat etiam Chronicon ducum Bavariæ & Sueviæ, incerti authoris. His adjungendi *Ric. Bartolini Peruſini* Auſtriados libri 12. qui de Bello Norico, 1510. ſive Ducum Bavariæ, & Principum Palatinorum agunt: quod opus Scholiis illuſtravit *Jac. Spigelius* Seleſtadienſis.

ART. IV.

Hiſtorici Hunnorum, Hungarorum.

RErum *Hungaricarum Chronicon*, ab ipſius gentis incunabulis, & rege *Attila*, uſque ad *Matthiam* regem Diademate indutum, quod incidit in annum 1464. perduxit *Joh. de Thwrocz* ſive *Turocius* (à *Turocenſi* provinciâ) de quo Trithemius; *cl.* 1494. *Joh. Thuroth Pannonius, vir in ſæcularibus literis ſtudioſus & exercitatus, ac divinarum ſcriptu-*

rarum non ignarus, ingenio præſtans, & clarus eloquio. Rerum autem Hungariæ Hiſtoriam, quæ Decades 4. cum dimidiâ complectitur, & uſque ad *Matthiæ Hunniadis* mortem & Uladiſlaï initia (ad annum 1495,) pertingit, elegantiſſimè con-
1496. cinnavit *Anton. Bonfinius, Matthæi* ipſius regis impulſu. Indices etiam (ut appellat) rerum Hun-
Præf. ad Ranz. garicarum condidit *Pet. Ranzanus*, de quo ita *Joh. Sambucus*, (qui primus eum è ſitu & tenebris, in lucem produxit.) *Variæ apud antiquos rationes colligendarum hiſtoriarum fuiſſe videntur; hic verò Auctor per Indices quoſdam Regum à Beatrice ſibi Viennæ datos, ex iiſdem unde Bonfinius ſua deſcripſerat, ita deduxit ac illuſtravit, ut, qui de rebus Hungaricis aliquid prodiderunt, nullâ ex parte ſit illis poſtponendus; etenim hâc brevitate cuncta eleganter eſt complexus, ac nihil quod in hiſtoriâ requiritur, uſpiam omiſit: Atque hoc nomine hic ſcriptor vel præcipuè cognoſcendus, quod aliqua in Bonfinio vel interrupta, vel mendoſa librariorum incuriâ cùm ſint, hinc omnium admoneri, & non parùm ad ſinceram & integram veritatis cognitionem juvari queamus.* Hæc
1490. ille. *Phil. Callimachus Experiens* de rebus ab Uladiſlåo, Poloniæ atque Hungariæ rege, opus compoſuit; quod non dubitat *Jovius* dicere adeò eleganter atque exactè compoſitum eſſe, *ut omnes qui*
In Elog. *à Cornelio Tacito per tot ſecula id ſcribendi genus attigerint, ſuo judicio ſuperârit.* De Bello Panno-
1530. nico ſcripsêre *Melchior Soiterus*, & *Petrus Bizarrus.*

ART.

ART. V.

Hiſtorici Gothorum, Danorum, Sclavorum, Suecorum

DE bellis Geticis, Græcè ſcripſere *Procopius* lib. 3. *Agathias* etiam *Smyrnæus* l. 5. Latinè *Jornandes* Epiſcopus Gothorum lib. 2. qui *Aur. Caſſiodori* (erat is *Theodorico* Gothorum regi ab Epiſtolis) hiſtoriam de reb. Gothicis, 12. libris comprehenſam, in epitomen redegit. De origine Gothorum, & regno Suevorum & Vandalorum, hiſtoriam condidit *Iſidorus Hiſpalenſis*: De omnibus etiam Gothorum Suecorumque regibus, *Johannes Magnus*; (qui & de Epiſcopis Sueciæ libellum confecit.) *Leon. Aretinus*, cujus ea laus propria eſt, quòd *primus Græcarum literarum decus* (ut de eo in *Elogiis* refert *P. Jovius*) *à multis ſæculis barbarorum immani tyrannide proculcatum, erexit atque reſtituit*; is Hiſtoriam Gothorum contexuit, ſed hîc adeò nil affert, quod non è *Procopio* deſumpſerit; ut veriùs ejus Paraphraſtes videatur. De Gothis ſimul & Longobardis ſcripſit *Hieron. Rubeus*. Danicæ gentis Hiſtoriam *Saxo Grammaticus* libris 16. ex altiſſimâ vetuſtate ad ſua uſque tempora, & regem Canutum ſextum, ac Waldemarum fratrem, S. Canuti nepotes, ferè uſque ad annum 1200. deduxit. In eo non omnia ἀβασανίστως ſunt admittenda, cùm in pleriſque ſubleſtâ ſit fide: neque tamen tantus eſt fabulator, ac nonnullis videtur, qui eum nullo habent loco: inter quos eſt *Geor. Becanus*; de quo minùs eſt mirandum, cùm argumentum tractet non παράδοξον modò, ſed etiam ἄδοξον. Quod ad dictionem attinet, *tanta* (inquit Cl. *Voſſius* l. 2.) *eſt ejus elegantia, ut ætatis illius captum planè excedat; imò cum antiquiorum,*

Cla. 530. 550. 540. *Cla.* 1420. 1220. *De Hiſt. Lat.*

410. *& noſtri ſæculi plurimis certet.* *Idacii* Chronicon Danicum à Theodoſio magno, uſque ad annum Ch. 400. pertingit. Regum Daniæ res monumentis ſuis conſignârunt *Joan. Bocerus*, & *Erpoldus Lindenbruch.* Prodiit etiam *typis Plantin.* 1596. Hiſtoria compendioſa de regibus Dan. uſque ad Chriſtianum IV. deducta. Rerum Danicarum terrâ maríque geſtarum, Friderico 2º rerum potiente, commentarios, bella Dithmarſicum & Suecicum, maximè memoratu digna, complectentes, elaboravit *Gaſpar Ens.* Res geſtas à *Chriſtiano* primo, Johanne ejus filio, & nepote Chriſtiano 2, ab anno ſcilicet Chriſti 1448 ad annum 1523, tribus li-
Cla. 1516 bris complexus eſt Cl. *Joh. Meurſius.* Alb. *Crantzius* Hiſtoriam ſcripſit Vandalicam lib. 14. & Chronicon aliarum rerum Septentrionalium, ut putà Daniæ, Norvegiæ, Sueciæ, quæ Gothia & Scandia dicta eſt: orditur à Caroli M. temporibus, &
1168. uſque ad annum 1504 progreditur. *Nicol. Mareſcalcus* de Herulis & Vandalis. *Helmoldus* Presbyter Sclavorum Hiſtoriam ab anno 800 ferè, & Saxonum vicinarúmque gentium per Carolum M. converſione auſpicatur, deducitque uſque ad annum 1168, quo & floruit: (uti ex *præfatione* ipſius liquet, temporibus ſcilicet *Barbaroſſæ.*) Inde verò incipit *Arnoldus Abbas* Lubeccenſis, qui præfatio-
1210. nem ſic orditur; *Quia bonæ memoriæ Helmoldus ſacerdos Hiſtorias de ſubactione ſeu vocatione Sclavorum, & geſta Pontificum, quorum inſtantiâ Eccleſiæ harum regionum invaluerunt, debito fine, ut voluit, non conſummavit: Deo cooperante, huic operi vel labori inſiſtere decrevimus.* Supplementum ſuum uſque ad tempora Ottonis 4. perducit (ſub quo
De Hiſt. & ipſe vixit.) De eo Doct. *Voſſius*; *in rebus Scla-*
Lat. l. 2. *vonicis fide dignus eſt*; *non iis item, quæ de Galliæ, Siciliæ, Græcorúmque rebus adnectit*; *in quibus ſatiùs ſit alios audire, qui ex profeſſo de iis tractarunt.*

ART.

ART. VI.

Hiſtorici Longobardorum.

DE rebus Longobardicis libros 6. conſcripſit *Paulus Warnefridus Diaconus* Aquileienſis, (fallitur enim oppidò Raph. Volaterranus, qui hunc alium fuiſſe à Diac. *Aquilegienſi* exiſtimat) Deſiderii Règis Longob. Cancellarius; de quo Sigebertus cap. 61. *Hiſtoriam quoque Vinnulorum, qui poſteà nominati ſunt Longobardi, luculento & plano ſermone ſcripſit.* De Gothis & Longobardis *Hieron. Rubeus.* Res ſuis temporibus geſtas in Inſubribus & Euganeis (h. e. in Lombardiâ, & vicinâ Marchiâ Tarviſinâ) tribus libb. complexus eſt *Monachus Paduanus* (incerti nominis.) Orſus ab A. C. 1207. quo Azo Marchio Eſtenſis à Monticucullis, Veronâ ejectus fuit; ad annum pervenit 1270. quo Chriſtiani Principes in Africam tranſeuntes, Carthaginem cœpêre, & Tunetanam urbem obſederunt. De rebus etiam Longobardiæ *Flav. Blondus* Italiæ illuſtratæ lib. 7. (qui pluribus Pontificibus Romanis à ſecretis fuerat; ad cujus honorem & illud non parùm ſpectat, quod ſcripta illius in Epitomen contrahere non dedignatus ſit *Pius Pontifex Max.*) & paſſim Scriptores Italici.

[Cl. a. 780.] [1274.]

ART. VII.

Hiſtorici Polonorum, Boruſſorum.

DE Origine & rebus geſtis Polonorum, Hiſtoriam contexuit libris 30. *Mart. Chromerus*; 1552. & primis quidem decem, (ait ipſe in proœmio Operis) originem, & prima incunabula gentis ſub barbaris

barbaris & Idololatris Ducibus; deinde florem juventæ ſub Chriſtianis Regibus; morbum denique & καχεξίαν quaſi ægrotantis Reip. ſub pluribus ac diſſidentibus inter ſe principibus, poſt ſublatum regnum, perſecutus eſt. Idem & de ſitu, populis, moribus, magiſtratibus, & republicâ regni Polonici ſcripſit lib. 2. *Alexander Gaguinus* etiam de rebus Polonicis à *Lecho* primo gentis duce, uſque ad *Henricum Valeſium*. *Joh. Decius lib.* 1. de Vetuſtatibus Polonorum; idemque de *Jagellonum* fa-
1540. miliâ; & de Sigiſmundi Regis temporibus. *Mat. Michovius* Chronicon Poloniæ à primo gentis ortu, uſque ad annum 1504. libris 4. contexuit (eſtque is paulò horridior, *Chromerus* verò politior.) *Jo-*
1479. *an. Dugloſſus*, qui & *Longinus*, Leopolienſis Epiſcopus, maximis Legationibus ſub Caſimiro 3. Polon. Rege functus, liberorum quoque ipſius præceptor, Chronicon Pol. uſque ad annum 1480. perduxit, quo & ipſe deceſſit. *Philippus* etiam *Callimachus* Polonicam Hiſtoriam contra Turcas condidit. De
1508. Boruſſiæ Antiquitatibus, *Eraſmus Stella* Libanothanus, libros duos conſcripſit, quos Friderico Saxoniæ Duci dicavit; quorum prior de veteribus Incolis, eorum propagatione, nominibus, & moribus agit; poſterior de priſcis Regibus, eorumque ſucceſſione in Boruſſiâ. Sequi autem ſe ait Annales Boruſſiæ, item *Jornandem* de Gothis, *Helmoldum* de Sclavis, nec non *Albertum Magnum* qui Boruſſiam peragavit, atque alios.

ART.

ART. VIII.

Hiſtorici Bohemorum, Suitiorum ſeu Helvetiorum, Saxonum.

COſmus Pragenſis Eccleſiæ Decanus, in *Chronico* Bohemico (quod tres lib. complectitur) gentis originem, & res priſcorum Ducum, uſque ad *Vartiſlaum* primum Regem, creatum ſub Henr. 4. Imp. ad annum Chr. 1086. exequitur. *Dubravius* etiam, ab origine Gentis uſque ad Ferdinandum Imperatorem, Hiſtoriam libris 33. perducit. 1416.
Æneæ verò *Sylvii Hiſtoria Boëmica* pertinuit uſque ad Fridericum 3. ad annum ſcil. 1458. (quo eodem, ipſe Romanus Pontifex factus, *Pii* 2. nomine:) de totâ quidem Ducum & Regum ſerie, uſque ad Georgium Poigebrachium agit; in rebus autem *Huſſitarum*, iiſque quæ ſub Sigiſmundo Imp. contigerunt, multò eſt diffuſior. De vitâ ſuâ Commentarium conſcripſit *Carolus* Bohemiæ Rex, qui idem poſteà Imperator IV. Georgius Bartholdus de Hiſtoriâ Bohemicâ. 1458.

De Antiquitatibus & rebus *Helvetiorum*, *Frant. Guillimanus* lib. 5. contexuit: eorundemque res geſtas ad ſua uſque tempora narravit *Henr. Suizerus*, in *Chronologiâ Helveticâ.* De fœdere ac Rep. Helvetiorum, *Joſias Simlerus*; qui & de eorum rebus à Rudolphi imperio, uſque ad Carolum quintum ſcripſit.

De Weſtphalorum ſeu antiquorum *Saxonum* ſitu, moribus, virtutibus, & laudibus *Wernerus Rolevinckius* lib. 3. De rebus geſtis Saxonum *Witikindus Saxo* lib. 3. *Albertus Crantzius*, (cujus hiſtoriam continuavit Anonymus quiſpiam.) *David Chytræus* in Chronico Saxoniæ, & vicini orbis Arctoi, ab anno Chr. 1500, uſque ad 1599. *Georgius* 950. 1520.

gius Fabricius Saxoniæ Illuſtratæ libb. 2. qui perducuntur uſque ad annum 1606. *Joh. Garzo* de rebus Saxoniæ, Thuringiæ, Miſniæ. *Rein. Reineccius* de familiâ, & rebus geſtis Palatinorum Saxoniæ. *Cyriacus Spangenbergius* Chronicon Saxon. Denique *Sebaſt. Boiſſelinerus* de obſidione Magdeburgicâ.

ART. IX.

Hiſtorici Celtarum ſive Gallorum, & Francorum; quo nomine eos omnes complectimur populos, qui Rheno, Pyrenæis, Alpibus, & utroque mari cinguntur.

Regni Gallici, quod nunc Franci tenent, Scriptores primarii (ut de vetuſtis nihil dicam viz. *Jul. Cæſare* de Bello Gallico l. 7. & *Hirtio* qui eum excipit, & *Appiano*, cujus *Celticus* huc ſpectat) ſunt iſti; nimirùm, *Gregorius Turonenſis* Epiſcopus, qui libro 1. Hiſtoriam ab initio mundi ad Theodoſium primum Imperatorem perducit; reliquis *novem* lib. res geſtas Regum Francorum ad ſua uſque tempora, & annum Chr. 594. exponit: liber autem undecimus, (qui à *Fredegario*, ut putant, adjectus eſt,) in Caroli Magni obitu (qui contigit anno 814.) deſinit. *Paulus Æmylius Veronenſis*, *Livianæ* facundiæ æmulus; (de quo ſupra Sect. 26.) qui, teſte *Reinero Reineccio* Hiſtoriæ ſuæ 30 annos impendit; de quâ (præter *J. Lipſii* elogium, qui inter alia cenſet eum, ſi vel leviter, eáque pauca refingantur, virum fore ſupra omnem ævi noſtri notitiam, & planè ad priſcam laudem;) iſta eſt *Lud. Vivis* ſententia; *meliori fide eam eſſe conſcriptam, quàm Gaguini Hiſt. qui affectus ſuos miſcuit*: Hic à *Waramundo*, & primis Francorum Regibus, poſt excuſſam Romanorum dominationem

Clar. ante Chr. 43.

Poſt Chr. 620.

Floruit an. 1530

Orat. de Hiſtor.

Not. ad 1. Pol.

De trad. Diſci. l. 5

minationem, ad Philippum & Carolum fratres, Ludovici filios, (hoc eſt ab anno 420, ad 1488.) 1540. pertingit. Poſt *Æmylium*, *P. Jovius* regum Francicorum Caroli 8. Ludovici 12. & Franciſci, bella, & res geſtas ornatè & eleganter deſcripſit. Etiam *Arnoldus Ferronius Burdigalenſis*, *Æmylii* Hiſtoriam à Carolo 8. ad Henricum 11. produxit. Ludovici 11. res geſtas, atque etiam filii ejus Caroli 8. perſpicuâ & eleganti oratione contexuit *Phil. Cominæus* (de quo ſuprà ſect. 26.) quem 1488. etſi *Jac. Mejerus* non uno loco dicat, in pluribus *In Ann. Flandr.* falli; tamen *Hiſtoricus eſt*, inquit doctiſſimus *Gerh. Voſſius*, *verax & prudens*: luculentum etiam de eo *Joan. Sleidani* elogium; *ſiquis autem eſt omnium, vel* *Præf. ad Commen.* *noſtræ, vel etiam paulò ſuperioris ætatis, qui prudentiâ & veritate proximè ad antiquos accedat, is meo quidem judicio eſt hic Auctor, quoniam graviſſimas deliberationes, habitas in ipſis regum penetralibus, antequàm in actum venirent, ponit ob oculos, & diligenter explicat, quod vix pauci fecerunt, & pauciores multò præſtare poſſunt; & ut poſſent, vix tamen audent, ne quid offendant.* Bella illa ingentia & atrocia, quæ inter Anglos & Gallos ab anno 1335 ad 1400 duraverunt, ornatè & copiosè perſecutus eſt *Joan. Froſſardus*; qui eò etiam magis fidem 1420. meretur, quòd Regum principúmque familias diu ſectatus ſit; inprimis Philippæ Comitis Hannonienſis filiæ, Edvardi III. Anglorum Regis uxoris; neque alia in libros retulerit, quàm quæ vel ipſe coràm vidiſſet, vel ab iis accepit, qui aut eas viderunt, aut rebus etiam ipſi præfuerunt. Ex eo, quæ cognitu digniora ſunt, excerpſit & Latio donavit *Joan. Sleidanus*. *Froſſardum* excepit *Enguer. Mon-* 1500. *ſtreletus*, & Hiſtoriam *Gallicam* uſque ad Ludovicum XII. perducit. De rebus geſtis *Franciſci Valeſii* I. Franciæ Regis, ſcripſit *Martinus Longæus* Commentarios lib. 10. déque eodem Rege, *Steph.* 1209. *Doletus*: & *Galëacius Capella*, de bellis in Italiâ 1530. geſtis

geſtis circa *Mediolani* ditionem, ab anno 1520. uſ-
que ad ann. 1530. inter *Carolum* V. Imperatorem
1555. & eundem *Franciſcum* : quem ſequitur *Guil. Par*-
dinus, qui proximorum annorum Hiſtoriam, ad
1555. pertexit. Hiſtoriam *Gallicam* ſub Regib.
Henrico II. *Franciſco* II. & *Carolo* IX. *Anonym*
quiſpiam (fortè *Franc. Hottomannus*) conſcripſit:
expeditionem etiam *Henrici* II. adverſus *Carol*
V. Imp. Principum Germanorum gratiâ ann.
1552. ſuſceptam, *Rabutinus* : De Carol. IX.
1556. juſque matre, *Euſebius Philadelphius* ; (h. e. *Th*-
od. Beza, qui ſub hujus nominis involucro delite-
ſcere voluit.) Libros 7. hiſtoriarum *Henrici* IV.
Franciæ & *Navarræ* Regis, *Pet. Matthæus* J. C. Hi-
ſtoricus Regius.

Præter eos autem, quos jam indicavimus, ſunt
& alii rerum *Francicarum* ſcriptores, his adjiciend
quales *Car. Molinæus*, qui de ortu & progreſſ
Regni & Monarchiæ Francorum, & Coronæ Fran-
1490. ciæ ; & *Hubertus Leonardus*, qui etiam de Franco-
500. rum origine ſcripſit. *Hunibaldus Francus*, qui r
Francorum à bello *Trojano*, ad Clodovei uſque tem-
Voſſius de Hiſt. La. l. 2. c. 22. pora deducit, eo loco habendus quo *Beroſus*, *A*-
nii, & ejuſdem farinæ nugatores ; nihil enim
ineptius aut nugacius, judice Clar. *Voſſio*. At lon-
830. gè potiori loco cenſendus *Aimoinus Monachus*, *egr*-
Lib. 3. c. 21. *gius hiſtoriarum ſcriptor* ; (ut eum appellat *Auct*
de Regim. principatûs ; quod opus vulgò, ſed fal-
sò, *Aquinati* addicitur :) qui geſta Francorum a
anno Chriſti 420. uſque ad ann. 826. libris V
complexus eſt ; ad cujus fidem, hæc ipſius verba mul-
tùm ſpectant ; *erat ſanè alius in eodem Monaſteri*
religioſus Monachus æquè Sacerdos & converſu
(Barbaræ ætatis ſcabritiem patienter ferant aure
terſiores ;) *Audaldus nomine, ſpeciali ei familiarita*-
te connexus, ætate ac vitæ moribus penè conſimilis
cujus AB ORE quæ dicuntur, & multò etiam
ampliora, nos in fide accepiſſe confidimus. Nec te-
mer

nerè prætereundus *Joan. Trithemius Germanus*, 1500.
qui de origine, geſtis, & regibus Francorum ab anno Chr. 433. uſque ad annum 1500 à Chriſto, & *Maximiliani* ſecundum, tres Tomos condidit: aut *Nicolaus Gilius*, qui *Annales Francorum* compoſuit. Et *Hermannus Comes*, qui de eorum uſque ad 1500.
annum 1525 egit: denique *Rob. Gaguinus*, qui res 1530.
Gallicas à vetuſtiſſimâ earum origine, ad ſua uſque 1498.
tempora, & ad expeditionem Caroli VIII. in Italiam, anno 1493. initam, deduxit; *admiſtis tamen, ut fama eſt, affectibus*, inquit de eo erudiiſſ. *Vives*: Nec tamen audiendus *Mejerus*, qui eum *ſcriptorem frivolum* appellat, quòd potiùs iniquo ejus de totâ Francorum gente, eorumque hiſtoricis, judicio tribuendum: de his enim ait; *res ſuas Galli non majori ſolent ſcribere fide, quàm gerere*: Atque ut de rebus patriis, ſuæ inprimis ætatis, ex nimio affectu hallucinatus eſt; ita in rebus etiam externis, non nimium ei tribuendum; utpote de quo *Jovius* pronunciet, eum *in rebus Italicis uſque adeò inſolenter, & pingui ſtylo cæcutire ſolere, ut, qui nulla orationis ornamenta in eo conſpiciunt, paſſim ejus imprudentiam ſtomachentur.*

Lib. 17. Re. Fla.

In Elog.

Sunt præterea, qui *Orientalium* expeditionum, & Regni Francorum Hieroſolymitani Hiſtorias ſcripſere, varii Auctores; quos pleroſque omnes, à tineis & ſitu Bibliothecarum vindicatos, collectos, ac magno ſtudio emendatos, in publicum dedit Doct. *Jac. Bongarſius* typis Weychelianis: quales *Robertus Monachus*, qui *Hiſtoriam Hieroſolymitanam* con- 1099.
ſcripſit; *Anonymus Italus*, qui geſta *Francorum*, & aliorum ad *Hieroſolymam*, quibus ipſe plerumque interfuit, ut eò magis fidem mereatur; & *Baldricus Aurelianenſis*, qui ejuſdem cum *Anonymo* illo 1100.
quinquenii Hiſtoriam narrat, ab anno viz. 1095 ad 1100; ut & *Raymundus de Agiles*, *Canonicus* 1100.
Podienſis; hos excipit *Albertus* ædituus Eccleſiæ *Aquenſis*,

Aquenſis, qui ab Expeditionis *Godefridi Bullionii*,
1120. *& aliorum principum* initio, uſque ad annum 2. Regis Balduini II. progreditur; atque ita res 24 annorum, libris 12 *accuratè perſecutus eſt* (inquit
Voſſ. de Hiſtor. Lat. l. 3. Doct. *Voſſius.*) Eum ſequuntur *Fulcherius Carnotenſis*, qui ab initio Belli Sacri, ad annum 1124
1120. pertingit; & *Gauterus Cancellarius*, qui res ad *Antiochiam* geſtas, * *quibus ipſe interfuit*, deſcripſit:
* *In præfat.* hos autem, *totius hiſtoriæ hujus princeps, doctrinâ non vulgari, & ſuprà ſæculum illud amœnâ*, (quo
1184. eum elogio ornat eruditus *Bongarſius*) *Gulielmus Tyrius Archiep.* qui res in *Terrâ Sanctâ*, totâque *Syriâ* geſtas, per annos 84. (orſus ab anno 1095. & uſque ad annum 1180 perveniens) libris XXIII, complexus eſt; quem excipit Suffraganeus ipſius, *Acconenſis* Epiſcopus. Atque hæc de *Francis* dicta ſufficiant.

ART. X.

Hiſtorici Belgarum, Batavorum, Flandrorum, &c.

De Flandris nil pænè memoriâ dignum ſatis ex fide traditum, ante annum 445. unde auſpicatus *Mejerus*, res Flandricas *Annalium* libris 17. complexus eſt; in quibus etiam *Comitum Flandrenſium* geſtas, à *Lyderico Harlebecano*, qui floruit circa annum Chr. 800, uſque ad *Caroli Burgundionis* exitum, qui obiit an. 1476. copioſè perſecutus eſt. *Had. Barlandus Chronicon* de rebus geſtis à Brabantiæ ducibus, à *Pipino* primo Duce (*Carolomanni*, filii *Brabonis* tertii Brabantiæ Principis, antequàm hæc provincia Ducatûs nomen acciperet, nepos) uſque ad *Carolum* Philippi filium, Impera-
1520. torem Germaniæ, pertexuit. *Jacobus Marchantius* libros 4 de rebus *Flandriæ* memorabilibus conſcripſit:

ſcripſit: *Æmundas* de Ducibus Burgundiæ à bello Trojano, uſque ad Carolum 5. Imper. *Beiſſellus* de Flandrenſium geſtis. Et nuperrimè *Geneologias Flandricas, & Hiſtoriam Comitum Flandrenſium*, non ſine ingenti ſtudio condidit *OLivarius Vredius* J. C. *Brugenſis*. 1658.

Hadriani Junii Batavia, gentis & Inſulæ Antiquitates, originem & mores, aliáque ad eam Hiſtoriam ſpectantia exponit. *Noviomagi Hiſtoria Batavica* res à Batone primo Rege ad Carolum 5. Imper. Auguſtum uſque, & Carolum Geldrium, Batavorum principes exequitur. Nec reticendus *Gerhardus Geldenhaurius*, qui hiſtoriam Bataviæ condidit, cum *Appendice*, in quâ de vetuſtiſſimâ nobilitate, regibus ac geſtis Germanorum. *Hiſtoriam Gelricam* (ingens quidem opus) *Joh. Iſaacus Pontanus*, Daniæ Regis & *Ordinum* Gelriæ Hiſtoricus, ipſorum Ordd. juſſu, à primordiis ad annum uſque 1581. perduxit. Hiſt. Friſicam *Vtbo Emmius* & *Winſemius*; Daventrienſem *Jac. Revius* conſcripſit. 1530. 1640.

Ludov. Guicciardinus res omnes, quæ in Europâ, maximè verò in *Belgio* evenêre inſignes, ab anno Chr. 1529. ad annum 1560. hoc eſt, à pace *Cameracenſi* inter Carolum 5. Imp. & Franciſcum I. Franciæ regem, *Laconicῶς* (ut ait ipſe) *perſtrinxit*. *Rerum Belgicarum* elegantiſſimos ſcriptores nobis dedit hoc ſæculum; *Joh. Meurſium*, qui res à Gul. Auriaco ejuſque tempore toto Belgio geſtas, ad exceſſum Lud. Requeſenſii (hoc eſt ab anno 1550 ad 1576.) libb. 10. complexus eſt: atque alio opere, Ferdinandi Albani ſexennium, & belli Belgici principium, libb. 4. quibus quintum attexit, in quo Induciarum Hiſtoria: *Fam. Stradam*, qui res ab exceſſu Caroli quinti Imp. hoc eſt, ab anno 1558. ad 1590. duabus Decadibus commemoravit: & *Hugonem Grotium*, qui Annalium Belgicorum libros quinque, Hiſtoriarum etiam

libb. 18. conſcripſit; quibus res in Belgio ab anno Chr. 1566. ad ann. 1609. (à digreſſu ſcil. Philippi II. Regis in Hiſpaniam, ad *Inducias*) geſta continentur. *

* *De* Baudio, *atque aliis jam taceo.*

ART. XI.

Hiſtorici Hiſpanorum.

RErum Hiſpanicarum ſcriptores ſecundùm quatuor hujus regni ætates fortè non incommodè diſtinguamus. Atque ita, infantia Hiſpaniæ à Pomponio Mela, qui ipſe Hiſpanus erat, obiter attingitur. Quæ autem ad adoleſcentiam ejus (ut ita appellem) ſpectant, quæ ſub Romanorum & Gothorum imperio fuit, ea ex Tacito, Dione, Vopiſco, Suetonio, Appiani Ibericis, Procopio, Euſebio denique & aliis petenda ſunt. Juveneſcere illo demùm tempore cœpit Hiſpania, quo jugum Mauritanum excutere eſt aggreſſa; quo in bello Septingenti & ampliùs anni effluxerunt; hæc itaque virilitas. Denique matura ætas cœpit Ferdinando Catholico imperante, qui Mauros ex Hiſpaniâ universâ prorsùs expulit: de hac & præcedenti ætate (præcipuè) ſcripſerunt iſti quos deinceps recenſebimus. *Iſidorus Pacenſis*, qui auctor Chronici Hiſpaniæ perhibetur; de quo rigidè Vaſæus cap. 4. Chronici ſui. *Iſidorus Pacenſis Epiſcopus etiam ſcripſit Chronicon Hiſpaniæ; cujus ſi eſt Chronicon illud, quod ejus titulo prænotatum vides, portentum potiùs dixerim quàm Chronicon, adeò prodigioſè ſcribit, & Gothicè potiùs, quàm Latinè.* 1244. *Rodericus Ximenes* Archiepiſcopus Toletanus, plurimum adeptus eſt gloriæ libris ix. quos de rebus Hiſpaniæ conſcripſit, quarum narrationem uſque ad tempora Ferdinandi III. producit: id *brevi ſed ſuavi eloquio eum facere*, ſententia eſt Rod. Sanctii Pal. Et doct. Lipſius, ait *eſſe bonum quantum potuit in*

Not. ad Po. l. 1. c. 9.

in tali ævo. Præclarum quoque de eo eſt judicium Joh. Marianæ non uno in loco: nec præteribo quid Joh. Gerundenſis cenſuerit; in rebus Hiſpanicis *laudabiles eſſe Trogum Pompeium, Oroſium, & Iſidorum Hiſpalenſem; tolerabilem Roder. Toletanum, cæteros ſomnia contexere.* Idem iſte *Johannes Margarinus* Gerundenſis Epiſc. Παραλειπόμενα Hiſpaniæ (ita appellat, quia ea refert quæ à proximorum ſaltem ſæculorum Hiſtoricis præteribantur) lib. decem complexus eſt, ab adventu Herculis in Hiſpaniam, uſque ad Theodoſium ſeniorem, ejuſque filios Arcadium & Honorium; quorum temporibus Gothi in Hiſpaniam fuere ingreſſi. *Johannes Mariana* à primordiis rerum Hiſpanicarum, ad eam uſque ætatem, quâ Maurorum imperium in Hiſpaniâ everſum eſt, pertingit libris 20. atque indè uſque ad mortem Ferdinandi Regis, hoc eſt ad annum 1516. aliis decem libris. *Franciſcus Tarapha* ad Carolum V. Imp. Hiſtoriam perducit. Rodericus Sanctius Palentinus, qui Henrico IV. Caſtellæ & Legionis Regi à Sacris fuit, & à conſiliis, ingenti volumine res Hiſpaniæ perpetuâ narratione ad ſuum uſque ſæculum conſignavit: de quo, atque inſimul antiquioribus duobus, Lucâ Tudenſi & Rod. Ximenio, tale judicium eſt Alph. Garſiæ, Rhetoris Complutenſis; *cùm non ad voluptatem aurium, ſed ad memoriam & judicium poſteritatis ſcripſiſſent, cùm à deliciis longiſſimè, tum ab ineptiis & mendacio procul abfuiſſe. Marinei Siculi* opus libris 22. comprehenſum (quod inſcripſit de rebus Hiſpaniæ memorabilibus) in Carolo Ferdinandi nepote definit. Res à Ferdinando Aragoniæ Rege geſtas, lib. 3. complexus eſt *Laur. Valla*: ſed, ut haud iniquè cenſuit Jovius, *opus hoc eo ſtyli charactere perſcripſit, ut ejus minimè videri poſſit, qui cæteris elegantiarum præcepta tradiderit*: plura de eo apud eundem videas. De expugnatione Regni Granatæ, atque Hiſtoriam Bæticam

Initio Παραλ. 1486. 1530. 1467. *Lib. de doct. vir. & Aca. Hiſp.* 1456.

1484. ticam ſcripſit *Carolus Verardus*, qui ſub Innocentio VIII. claruit. De conjunctione Portugalliæ cum Regno Caſtellæ, Hieron. Coneſtagius libb. 10. ubi Regni Luſitaniæ ſtatum deſcripſit, ab illo uſque tempore, quo Sebaſtianus I. cum ingenti claſſe in Africam ad bellum Mauris inferendum trajecit, ad illud, quo auſpiciis Philippi II. cum reliquis Hiſpaniæ provinciis conjuncta eſt. De rebus *Luſitanorum* in Indiâ geſtis, *Damianus à Goës.* Res à
1510. Ferdinando & Elizabethâ conjuge geſtas, duplici
1509. Decade complexus eſt *Ælius Antonius Nebriſſenſis*, idemque præterea de bello Navarrenſi libris duobus conſcripſit: Hiſtoriam ejus *tanto viro dignam* cenſet *Vaſæus*, in Chronico ſuo Hiſpanienſi cap. 4. & tanquam *variæ eruditionis vir* ab *Eraſmo* laudatur, in *Ciceroniano*; idque meritiſſimo ſuo: præclarum quoque de eo extat judicium *Alphonſi Garſiæ*, libro quem de eruditis Hiſpaniæ viris atque Academiis contexuit. * *Petrus Medimma* de rebus memorabilibus Hiſpaniæ. *Johannes Brucellus* de bello Hiſpano lib. V. *Florianus Ocampus*, qui Caroli V. mandato, Chronicon generale Hiſpaniæ concinnavit. Alios prætereo.

* *His addendus* Hier. Oſorius *politiſſimus ſcriptor.*

1496.

ART. XII.

Hiſtorici Turcarum, & Arabum; qui olim Africæ, Syriæ, Perſiæ, Hiſpaniæ Imperia tenuerunt, vulgò Saraceni appellati.

SAracenorum res ex *Hermanno Dalmata*, *Leone Afro*, *Roberto Monacho*, *Gulielmo Tyrenſi*, *Benedicto de Accoltis*, (cujus egregium extat elogium apud *Lil. Gyraldum*, Dial. 2. de Poetis ſui temporis;) aliiſque quos ſuprà recenſuimus, cùm de ſcripto-

ſcriptoribus rerum Gallicarum in Oriente geſtarum egimus, petendæ ſunt: Saracenicam etiam hiſtoriam libris tribus complexus eſt *Cælius Aug. Curio*; idemque Marochenſe Regnum à Saracenis in Mauritaniâ conditum, peculiari opere deſcripſit. In Origine Turcarum (inde enim in Hiſtoriâ Turcicâ evolvendâ commodè initium ſumetur) eruendâ, ſunt qui non inutilem navarunt operam; nimirum *Baptiſta Egnatius*, *Theodorus Gaza*, & *Andreas* 1488.
Cambinus: *Marinus* Barletius in Chronicis ſuis, Turcarum ortum, Principes, Imperatores, bella, victorias, rei militaris ordinem, &c. expoſuit; idemque 13. libris eleganter deſcripſit vitam ac geſta *Georgii Caſtrioti*, qui ab *Amurathe*, ob præſtantia facinora, vocatus eſt *Scanderbegus*; cujus ad fidem, pertinent illa in præf. *A majoribus diligenter* 1490.
relata, & à quibuſdam etiam qui interfuerunt viſa, memoriæ mandavi. *Läonicus Chalcocondylas Atheni-* *Claruit*
enſis, qui poſt ſæculum 14. cùm effera Turcarum 1490.
rabies *Conſtantinopolin* à Repub. Chriſtianâ abripuiſſet, unus pænè Græcorum Hiſtoricus celebratur, Hiſtoriam Turcicam libris X. Græcè condidit. Orditur ab *Ottomanno* Orthogulis filio, qui regnare cœpit circa an. Ch. 1300. definit in anno 1363. quo Mahometes II. bellum à *Venetis* & *Matthia* Hungariæ Rege illatum fortiter repulit. Hiſtoriam Muſulmannam etiam *Johannes Leuncla-* 1560.
vius, ex ipſorum monumentis, collegit & concinnavit; ſummâ cum diligentiâ, quam libris 18. complexus eſt. Huc etiam accerſiri debet *Paulus* 1540.
Jovius, qui res Turcicas accuratè & ornatè perſequitur; præcipuè verò à lib. 12. ad 17. atque iterùm à libro 32. ad 37. (de quo auctor. pag. 78.) *Henr. Pantaleon* rerum memorabilium terrâ marique, à 600 ferè annis pro Republ. Chriſtianâ in Aſiâ, Africâ, & Europâ, contrà Barbaros, Saracenos, Arabes & Turcas fortiter geſtarum, ad annum 1581. hiſtoriam condidit. Adde *Rein.*

Reineccii Hiſtoriam Orientalem. De rebus Turcarum in Hungariâ geſtis, *Mart. Stella.* De bello Pannonico contra Maximilianum à Solymanno moto, *Pet.* Bizarrus: & de bello auſpiciis Car. V. & Ferdinandi fratris geſto, *Melchior Soiterus.* De Solymanni XII. & Selymi XIII. Turcarum Imp. rebus geſtis contra Chriſtianos, *Nic. Honnigerus:* De obſidione *Melitæ*, & variis in Africam expeditionibus, *Ubertus Folietta*; idemque de Bello Cyprio inter Venetos & Turcas geſto; de quo etiam ſcripsêre *Ubio Eſinius*, & *Cælius Sec. Curio* (qui & bellum Melitenſe narravit.) De expugnatione Conſtantinopolis, quæ incidit in annum 1453. extat liber *Leonardi Chienſis Epiſcopi Mitylenæi*, &
1490. *Godefridi Langi:* De clade Varnenſi (quæ ante illam expugnationem 9 annis contigit) eruditè conſcripſit libris 2. *Philippus Callimachus Experiens.* Bellum Tunetanum à Car. V. geſtum, deſcripſit *Joh. Eutropius*; Africæque ab eodem expugnationem Chriſtoph. Claudius Stella. De bellis inter Iſmaelem Sophi Perſarum, & Selymum geſtis,
1514. Henr. Penia. Non contemnenda etiam ſubſidia ad rerum Turcicarum cognitionem, peti poſſunt ex opere Collectaneo *Nic. Reuſneri*, quod libros 14. Epiſtolarum Turcicarum variorum auctorum complectitur: & ex elegantiſſimis *Augerii Busbequii* Epiſtolis de Legatione ſuâ Turcicâ.

ART.

ART. XIII.

Hiſtorici Tartarorum, Muſcovitarum, & Sarmatarum.

HAïtonus (Armeniæ Regis nepos) multis annis in patriâ miles, deinde Monachus Cyprius (ut ipſe refert, cap. 46.) tandem in Galliam venit, ubi circa annum Chr. 1307. juſſu *Clementis* 1307.
V. Tartarorum in Aſia imperium,& cætera Orientis regna deſcripſit. Tartarorum Imperator primus fuit *Changius Cham*, circa annum 1200. ab hoc quintus erat *Chobilas*, (ut ab Haïtono vocatur,) vel *Cublai* Magnus Cham; ejus aulam & imperium latiſſimè in India & toto Oriente patens, prolixè deſcripſit *M. Paulus Venetus* l. 2. & 3. de *Regionibus Orientalibus & imperio Tartarorum*: de 1280.
quibus ea quæ narravit, ſatis fidem noſtram merentur. Hic *Cublai* pater erat *Timuri Lechi* (quem vulgus *Tamerlanem* vocat,) qui Bajazetem Turcarum Imp. caveæ ferreæ incluſit. In libris quos *Matthias à Michon* de Sarmatia Aſiana atque Europæâ 1546.
conſcripſit, hiſtoria Tartarorum & Muſcovitarum breviſſimè quidem continetur. Hiſtoriam Tartaricam contexuit *Martinus Proniovius*. De *Moſchorum* bellis adversùs finitimos geſtis, *Joh. Leunclavius*. De vita Johannis Baſilidis magni Ducis Muſcoviæ, *Paulus Oderbornius* ornatè ſcripſit. De bello 1583.
Muſcovitico, quod Stephanus Poloniæ Rex geſſit, *Reinoldus Hidenſtein* Comment. libros 6. De bello Livonico à Muſcóvitis geſto, *Bredenbachius*; quod univerſæ Torpatenſis provinciæ excidium & vaſtationem complectitur. *Pau. Jovius* Novocomenſis 1540.
de Legatione Muſcovitarum. His accenſeo rerum Muſcovitarum commentarios *Sigiſmundi Liberi*.

ART. XIV.

Hiſtoria Æthiopiæ, Indiæ, Africæ panè totius, & Novi Orbis ſeu Americæ.

RES Æthiopicæ petendæ ſunt ex *Johanne Bohemo, Damiano à Goës, Franciſco Alvareſio*, & *Lud. Romano Patritio*, qui Navigationum Æthiopiæ, Ægypti, utriuſque Arabiæ intra & extra Gangem, libros 7. condidit. *Joan. Monachus* narrationem de gentibus interioris Æthiopiæ conſcripſit. *Joan. Maërus Santineus* Hiſtoriam Indicam libris 3. complexus eſt. De rebus Abaſſinorum
1520. *Nicol. Godignus. Lud. Vartomannus*, cùm Æthiopiam, Ægyptum, Arabiam, Perſidem, Syriam, Indiam intra & extra Gangem obiiſſet, omnem Peregrinationem ſuam ſex libris conſignavit. *Leo*
1510. *Afer*, Maurus genere, natione Hiſpanus, religione Mahumedicus, deinde Chriſtianus; poſtquam totum pænè Africam, & Aſiam minorem, bonam Europæ partem peragraſſet, à Piratis captus eſt, & Leoni X. dono datus; apud quem ea quæ incredibili ſtudio ac diligentiâ de Africæ populorum moribus, legibus, inſtitutis, totiuſque regionis deſcriptione, Arabicâ linguâ compoſuerat, in Italicam tranſtulit; quod opus poſteà Latio donavit *Joannes Florianus*: Is itaque in rebus Africanis, ferè inſtar omnium eſſe poteſt; cui tamen adjungere licet Jovium & Alvarezium.

De Gentium Americanarum Origine, ſunt qui eruditè diſſeruêre; quales *Grotius Läet, Hornius, &c.* Ad rerum verò Novi Orbis, ſive Americæ, plenam notitiam adipiſcendam, evolvendæ ſunt Navigationes Chriſt. Columbi, Aloyſii Cadamuſti, Americi Veſpucii, Corteſii, Nonii, Benzo, Lyrii, Gomaræ, &c; quas varii auctores deſcripſerunt.

runt. Gonſalus Fernandus Oviedus, rerum Indicarum Novi Orbis ſcriptor adeò eruditus, ut hunc ſolum antiquis, inter Hiſtoricos noſtræ ætatis annumerari dignum cenſeat *Cardanus de Subtil. lib. de Metall.* Et univerſim, res utriuſque Indiæ, Orientalis & Occidentalis, Chinæ, Japoniæ, Magellanicæ &c. ex Navigationibus & Peregrinationibus Luſitanorum, Belgarum, Anglorum, Hiſpanorum, cognoſci poſſunt. Quibus Jeſuitæ addendi, ut *Petr. Maffæus, Joh. Acoſta, Mart. Martinius*, & alii; quos tamen cautè legère oportet, cùm plerumque nimii ſint in miraculis ſuis, & martyribus extollendis. 1504.

ART. XV.

Hiſtorici inſigniorum quarundam Urbium.

PRæter Scriptores, qui res populorum ac gentium communes, ſunt etiam qui res quæ Civitatum quarundam illuſtrium propriæ ſunt, monumentis ſuis conſignârunt. Nos hiſtoricos Urbium aliquot tantùm celebriorum, deinceps indigitabimus; ſingulis enim immorari, pænè eſſet infinitum.

VENETIÆ.

Hiſtoriam *Veneticam* libris duodecim complexus eſt *Petrus Bembus, Decemvirorum Venetorum* poſtulato, 1490. (ut ipſe in initio teſtatur) ſummâ quidem fide & elegantiâ: In cujus ſermonem ac ſtylum, etſi *J. Lipſius* ὁ πάνυ inter Criticos, alicubi brevem quaſi invectivam quandam vibret, (Epiſ. Miſcell. Cent. 2. ep. 57.) alibi tamen, quaſi acriùs quàm par erat locutus, obtulit

Σπόγγον

Σπόγγον ἀκεςρεῖλω πλαζομδύης γεαφίδ@.

Imò eruditiſſ. *Heinſius* ait, *Bembum ſolum propè eâ tempeſtate Latinè ſcripſiſſe;* & *quod proprium tum Italorum erat, puram ac ingenuam, nec calamiſtris ullis aut pigmentis infuſcatam atque inuſtam, excluſiſſe orationem.* (Orat. 19.) Venetorum etiam geſta libris XXXIII. à *M. Antonio Sabellico* comprehenduntur; & brevi Chronico ab *And. Dandulo* Duce Veneto (cujus non ſine laudis præfatione meminerunt *Petrarcha*, *Blondus*, & alii paſſim plurimi;) concinnè deſcribuntur. *Petrus Juſtinianus* ab urbe condita, ad annum Chr. 1575. res Veneticas deduxit. His accenſere licet *Joh. Bapt. Egnatii*, & *Pet. Marcelli* Venetias; *Janottum* inſuper, *Card. Contarenum*, *Blondum*, & *Moccenicum*.

GENUA.

Hiſtoriam Genüènſem deſcripsêre, *Jac. de Voragine*, uſque ad annum Chr. 1296. *Georgius Stella* ab anno 1296. ad 1422. Inde uſque ad annum 1435. *Joan. Stella. Cepharus*, ab an. 1488. ad 1514. Parthenopæus à 1527, ad 1541. Quibus adjicere oportet *Pet. Bizarri* hiſtoriam *Genüenſem*, *Ubertum Foliettam*, *Pau. Interianum*, *Jac. Bracellium*, &c.

PATAVIUM.

Rerum *Patavinarum* hiſtoriam exorſus eſt *Gul. Cortuſius*; ſed perfecit *Albigretus* ipſius cognatus; de quo ita *P. Vergerius*: *Cortuſius, cùm ſcriberet, venuſtatem orationis, quam præſtare non potuit, facilè neglexit.* *Joan.* Bonus Patavinus, geſta ſuæ Urbis ab ejus natalibus, uſque ad Imperatorem *Albertum*

In vitis Princ. Carr. 1334.

m deſcripſit. Quibus adnumerandi *Bernard.* *cardëonius*, *Joan. B. Ramnuſius*, *&c.*

FLORENTIA.

De rebus Florentinis hiſtoriam condidit *Leon.* *retinus* libris XII. de quo *Æneas Sylvius* haud *Epiſt.* 41 ɛritus eſt pronunciare, *neminem illo poſt Lactanti-* *n, Ciceroni proximiorem fuiſſe*: In eodémque ar- ɿmento verſatus eſt *Poggius Florentinus.* Sed u- rque offenſæ, ut videtur, metu, (contra illam le- timæ hiſtoriæ Legem, quæ jubet, ut *nec falſi* *uidpiam quis audeat dicere, nec veri non audeat*;) ı iis quæ ad inteſtinas diſcordias ſpectant, nimiùm let: quam potiſſimam ſibi cauſam fuiſſe refert *ic. Machiavellus*, cur hiſtoriam ſuam non à *Me-* *icum* Principatu, ſed ab Urbis incunabulis ordire- ır. Hic itaque inde orſus, res Florentinorum ad nnum 1493. deducit. Liceat hîc ἐν παρόδῳ reviter diſpicere, quid *Machiavello* tribuendum t. Quæ de Principe & de rebus ad Politicam ɔectantibus ſcripſit, adeò veneno ubique turgent, t tàm manifeſtam peſtem nemo tutò attigerit, ıi *Antimachiavelli*, aliúſve cujuſpiam ſatis valens ntidotum ad manus non ſit. Quod interim ad hi- :oriam ejus Florentinam attinet, ſanè nec acumen uic ſcriptori deeſt, nec recondita prudentia: mul- a etiam apud eum occurrunt oppidò utilia, atque nſignia; cujuſmodi ſunt, quæ ſuccinctè & elegan- er de ruinâ Imperii Romani, dè migrationibus ɔopulorum Septentrionalium, de Incremento Pon- ificum retulit. Nihilo tamen minùs, non tutò in :o verſatur, qui ſecurè; atque is duntaxat cum ɔrofectu eum volvet, qui aurum à ſtercore (ùt ille ɔlim de *Ennio* dixit) ſecernere non ignorat. Lu- ɔet illud *Poſſevini* attexere, *non defuit Machiavello* *Poſſev. Bibl. l. 16. c. 5.* *ɛcumen, ſed defuit pietas, & uſus rerum, quibus tan-*

quam

quam duabus alis qui caret, ſi volatum attentet, præceps ruat neceſſe eſt. Sed è diverticulo in viam. *Aretino, Poggio* & *Machiavello* adjungere licet *Jac. Nardum, Leon. Florentinum, Vgolinum, Verinum*; qui hiſtoriam Florent. ſcriptis ſuis illuſtrarunt.

NEAPOLIS.

Hiſtoriam Neapolitanam ab Auguſto, uſque ad Carolum V. Imper. condidit *Pandulphus Collenutius.* Cui adjicias *Joviani Pontani* Neapolin, &c. Sed feſtinandum. De rebus in Italiâ geſtis, ab anno 1494. ad 1596. *Franc. Guicciardinus*: *Mich. Coccinius Tubingenſis*, de bellis Italicis.

De Siciliæ rebus, *Fazellus, Ritius, Vercerius.* De Ferrarienſibus *Joh. B. Pigna.* De Brixienſibus, *Elias Capreolus.* De Bononienſibus, *Sigonius.* De Ravennatibus, *Hier. Rubeus.* De Mediolanenſibus *Corius*, & *Arlunus.* De Mantuanis, *Platina.* De Eſtenſibus, *Joh.* Bonacoſta. De Bergomenſibus, *M. Antonius Michael.* De Inſubrium geſtis, *Gaud. Merula.* Atque itidem in aliis.

Habes Lector, quæ de Hiſtoricis gentium Particularium horulis vacivis levidenſi opere commentatus ſum: nolui hanc Appendicem in molem ampliorem excreſcere, ne (ut ait quiſpiam) *Lucil.*

——*Mantiſſa opſonia vincat.*

SECT.

SECT. XXXII.

Ad Hiſtoriam Ecclesiaſticam tanſitio. Eam tractare, cui imprimis convenit. Duo (in genere) temporum intervalla reſpicienda. Hiſtoriam primi intervalli, Sacra Biblia continent. Cum iis Joſephi Antiquitates Judaicæ legantur. De Joſepho, doctiſſimorum virorum judicia. Hegeſippus ille pſeudepigraphus, Auctor haud penitùs rejiciendus. Quo ſenſu utilis & laude dignus. Sulpitii Severi Hiſtoria Sacra, meritiſſimò hîc Lectori commendatur.

HUC uſque cùm perveniſſem, capite primo ſuſcepti negotii me planè ac plenè defunctum arbitrabar. Verùm enim verò, aurem non ita pridem mihi vellicarunt docti quidam viri juvenes, ex Auditoribus quondam meis, monuerúntque; optari plurimùm, ut de Scriptoribus *Hiſtoriæ Ecleſiaſticæ* pari modo nonnihil commentarer. Hanc operam, licèt à *Theologorum* noſtrorum *Coryphæo*, *Profeſſore Regio* longè digniſſimo, potiùs expetendam putaverim; utpote qui, ſicut omnium aliarum diſciplinarum, ita quoque omnis generis Hiſtoriarum, quaſi fons ſit uberrimus; cujus hauſtu, ſitim ipſe meam frequentèr, & cum ſummâ voluptate ſedaverim: mihi tamen, nonnullis ex eruditionibus amicis ad id cohortantibus, haud prorſus defugiendam cenſui. Quin & tandem, Scriptorum *Rerum Eccleſiaſticarum* etiam Catenam, huc attexere conſtitui. Quiſquis igitur *Eccleſiæ Hiſtoriam* rectè intelligere, & ordine cognitam habere cupiat, duo

Doct. Joh. Prideaux Exon. Col. Rect.

duo in univerſum (ut paucis rem conficiam) tem porum intervalla diſtinctè reſpectanda, animo pro ponat. Unum ab *Ortu Mundi*, ad Chriſti Reden ptoris incarnationem; quo intervallo veteris *Te ſtamenti* Eccleſia, *Judaica* dicta, nunc floruiſſe nunc ſervitutem ſub tyrannis duram ſerviiſſe, leg tur. Alterum ab *Incarnatione Domini*, ad hoc ſe culum quod excurrit, quo militat *Novi Teſtamen* Eccleſia, *Chriſtiana* dicta. Primum intervallu continet annos quater millenos quinquaginta m nùs, ſi *Scaligero* (quem in ſuperioribus etiam ſe cuti ſumus) credamus. Secundum, mille ſexce tos, & quos in fluxu adhuc ultrà putamus. Qu propter, *Eccleſiæ Hiſtoriam* per primum illud tem poris intervallum, à Sacris utriuſque inſtrumen voluminibus, primò petendam dicimus; quæ di genter ac præ cæteris omnibus pervolvenda, ſtud oſéque perſcrutanda, noverit Lector. Sed & ii haud operæ ſuæ pretium grande defuturum ſcia ſi adhibeat libros *Antiquitatum Judaicarum*, à *J ſepho* ſcriptos, nec non eos, de bello *Judaico*. S quidem in his, *Eccleſiæ Veteris Teſtamenti* Hiſtori ab initio *Mundi*, uſque ad poſtremum *Hieroſolym* excidium, paullò ſupra annum Mundi quater mill ſimum triceſimum, eruditiſſimus *Matathiæ* fili contexuit: adeò fidelitèr, ut *Divus Hieronym* cenſor minimè obtuſus, eum inter *Scriptores E cleſiaſticos* retulerit. Et magnus *Scaliger*, ei no ſolùm in rebus *Judaicis*, ſed etiam externis tuti credendum cenſuerit, quàm omnibus *Græcis* & *La tinis*. Sunt quædam in *Joſepho* peccata (inqu *Balduinus JCtus*;) quis negat? *ſed quàm mul ſunt recta, præclara, neceſſaria, ad ipſam quoq Sacram Hiſtoriam illuſtrandam?* Præterea, pecca quæ objiciuntur, aliquantò mitiùs à *Melchiore Ca errores* dicuntur ignorantis, non *mendacia* fallent *Joſepho* ſubnectere, ſive potiùs cum ejus libris bello *Judaico* conjungere, nonnemo ſuadet *Heg ſippun*

Claruit circa 80. an à Chr. ſub Domitiano.

Lib. de Emen. Temp. in prol.

De Inſt. Hiſt. l. 1.

Lib. 11. p. 546.

ſippum: (*Melchioris Cani* judicio) bonum inprimis Auctorem, virumque probatæ fidei, ac gravem omninò Hiſtoricum. A Magno *Scaligero* quidem, ſicuti etiam ab eruditiſſimo *Caſaubono*, doctiſſimóque *Voſſio*, Scriptor ὑποβολιμαῖος, ψευδεπίγραφος, & *ſuppoſititius*; denique, Auctor *infimæ vetuſtatis* perhibetur: vel ſaltem alius ab illo nobili *Hegeſippo*, Apoſtolorum temporibus proximo, *Juſtino Martyri* & *Athenagoræ* æquali; cujus frequentem habemus mentionem apud *Euſebium*, & *D. Hieronymum*. Non deſunt tamen qui eum haud aſpernandum Auctorem putant, neque prorsùs inutilem. Hiſtoriam quidem bellorum *Judaicorum*, à Tempore *Maccabæorum*, uſque ad *Chriſti Natalem*, & *Herodis* mortem libro 1°; atque indè uſque ad *Veſpaſiani* expeditionem in *Judæam*, & annum *Chriſti* 69, libro 2°; & deinceps libris, 3°, 4°, 5°, uſque ad *Judæam* & urbem *Hieroſolymam* per *Veſpaſianum* & *Titum* funditùs everſam, Anno Chriſti 72°; poſteritatis memoriæ conſecravit. Atqui iſta omnia, (inquit *Joh. Bodinus*) meliùs ac veriùs ipſe *Joſephus, qui non modò adfuit ſed etiam præfuit; & captivus à Veſpaſiano ac Tito, jus Civitatis, & Nomen Flaviæ gentis, ac ſtatuam adeptus eſt.* Denique, *principes illæ virtutes* Hiſtorici, nempè *ſumma eruditio, eximia integritas,* & *maximus rerum agendarum uſus,* in *Joſepho* claræ fuerunt. Quin & contra fictitium iſtum *Hegeſippum* objicitur porrò, quòd de rebus Eccleſiæ non agat, ſed de *Judæorum* geſtis tantùm, indè à *Maccabæis*, uſque ad urbis excidium. At *Bodino* reſponderi poteſt; primò, quòd ea quæ à *Joſepho* copiosè libris 7. de Bello *Judaico*, & ſparſim in antiquitatibus referuntur, breviter & argutè complexus eſt *Hegeſippus* iſte in hoc opere. Deindè, nonnulla de *Servatore* noſtro *Jeſu Chriſto*, à *Joſepho* prætermiſſa, vel obiter (quod eſſet fortaſſis à fide noſtrá alienus) indicata, Auctor iſte non minùs religiosè, quàm verè explicat. Deni-

Lib. 11. loc. Com. cap. ult.

Scal. Animad. in Euſeb.

Caſaub. exerc. 1. con Bar.

Voſſ. de H. Græ. l. 2. c. 14

Caſ. Bar. l. 25. Adv. c. 10. & l. 34. c. 11.

Methodi, c. 4.

Gualter. in præf. ad Heg.

que,

que, belli cauſas paucis recenſet; fontes maximarum calamitatum eruditè commonſtrat; cur populus ille à Deo ſingularitèr electus, multúmqne dilectus, tam gravitèr attritus fuerit; cur *Hieroſolyma* everſa, non ſolùm (ut *Plinius* ait) *Urbium totius Orientis*, verùm, ſi inſignia Dei ſpectemus beneficia, totius *Orbis* longè clariſſima. Cur Templum deletum; ſacra ablata; Gentis politia, quæ per tot annos ſteterat, penitùs ſublata. Harum enim rerum non otioſa conſideratio, præſtantiſſimum qui ex cognitione Hiſtoriæ peti ſolet fructum, pio prudentíque Lectori affatim ſuppeditabit. Vel ſi noſtro *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* ſtudioſo ſuppoſititium hunc Auctorem prætermittere placeat, nec poſt Sacros Codices, & *Joſephi Antiquitates* exantlatas, gravetur retrò oculos conjicere, & univerſam *Hiſtoriæ Sacræ* & *Eccleſiaſticæ* imaginem, uno quaſi intuitu, ab Orbe condito ad Chriſtum natum, & inde porrò ad annum quaſi quadringenteſimum ſecundi intervalli, contemplari; *B. Sulpitii Severi Hiſtoriam Sacram* accerſat; quam à *Mundi* initio exorſus, *Synodo Burdigalenſi* concludit. Vir erat doctrinâ & ſapientiâ plurimùm pollens; Scriptor valdè politus. Dictione utitur adeò terſâ & eleganti, ut Eccleſiaſticorum *puriſſimus Scriptor*, à *Joſepho Scaligero* vocetur. Cujus præſtantiſſimi viri judicium, prolixiori, nec minùs eleganti teſtimonio *Victoris Giſelini*, ſummæ eruditionis medici, ac *Philologi*, confirmare lubet. Ille ſic: *Res à Mundi exordio, ſacris literis editas, brevitèr conſtrinxit B. Sulpitius, & cum diſtinctione temporum, ad ſuam uſque memoriam carptìm perduxit. Quo opuſculo, non ſanè magno, aliud an ullo unquam ſeculo Reipub. Chriſtianæ utilius, ac præſtabilius editum ſit, iis, quorum illud eſt judicium, judicandum relinquo. De elegantiâ verò præſtare auſim, & affirmare me poſſe confido, nulli idem omnium Scriptorum Eccleſiaſticorum quicquam concedere: alia verò omnia, quæ in*

Lib. 5. c. 14. Hiſt. Nat.

Claruit an. Chr. 427.

in eodem genere verſantur, tanto intervallo omnimodis ſuperare, ut ne ſint quidem ad hoc comparanda. Magnum eſt quod dico, & fortaſſe plurimis incredibile. Sed ejuſmodi tamen, quod non tam dicenti mihi, quàm teſtificanti pro me veritati creditum iri confidam, ſi quibus operæ pretium erit, Oroſium, Florum, Eutropium, alioſque Epitomarum auctores cum hoc noſtro omnibus partibus contendere. Eam verò palmam, ſolâ, ut mihi videtur, C. Saluſtii rerum Rom. auctoris florentiſſimi, imitatione conſecutus eſt. In quo, cùm multa virtutis locum obtinere videret, quæ tamen ſub imitationem vix caderent, abruptum dico ſermonis genus, quod audientem Lectorem tranſvolat, nec, dum repetatur, expectat; ſive, ut loquitur Seneca, amputatas ſententias, & verba ante expectatum cadentia; eas virtutes, utpote Saluſtio ſuas, integras reliquit. A verbis item antiquis, ex Catonis (ut volebat Auguſtus) originibus excerptis, conſultò ſe abſtinuit. At concinnam illam brevitatem, lectiſſimis, ac ſignificantibus verbis temperatam, ſuo inſtituto cum primis accommodam, tantâ arte expreſſit, ut propemodùm quis dicat, non imitatum eum, ſed æmulatum. Neque enim ſatis habuit, eodem, quo ille, modo orationem ducere, ſecare, circumſcribere, colligare, ac denique à re unâ ad aliam tranſire; niſi & principiis iiſdem libros ſuos ordiretur: ita tamen, ut quæ ille, teſte Fabio, nihil voluit ad Hiſtoriam pertinere, hic paullò propiùs ad rem accommodârit. Quæ omnia ſaltem hiſtoriâ præclarè elucere, vel primo oculorum injectu facilè quivis animadvertit; confecta eſt enim, ut dixi, in primo ætatis flore, quum flagrans eloquentiæ ſtudium, ſevera Turonenſis contubernii diſciplina nondum reſtrinxiſſet. Hactenus *Giſelinus.* Hanc *Severi* Hiſtoriam Sacram accuratè recenſitam, atque emendatam, & ad *Carolum*, ejus nominis *Quintum Cæſarem*, ex *Sleidani* de *Quatuor Imperiis* libro, non inelegantèr continuatam, paucis ante annis emiſerunt *Elzivirii, Ty-* 1629.

 pographi

pographi Lugduno Batavi. Habet quidem ſuos errores, de quibus videndus *Bellarminus*, de *Scriptoribus Eccleſ.* An. 420. Atque hactenus de iis qui primi Intervalli *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* ſcripſerunt; & quos imprimis legendos cenſemus.

SECT. XXXIII.

Secundi intervalli (h. e. Eccleſiæ Chriſtianæ) Hiſtoria, primò ab Evangeliſtis, & aliis Novi Inſtrumenti libris, ubi ejus incunabula narrantur, haurienda eſt. Qui porro aliquam partem ejus infantiæ αὐτόπτ) deſcripſerint, vix ulli extant : circumferuntur nonnulli, qui iisdem temporibus vixiſſe perhibentur, & primorum Martyrum certamina deſcripſiſſe, ſed à doctis ſuppoſititii, quòd fabulis ſcateant, æſtimati. Ei vitio, Recentiorum aliquot obnoxios fatetur Baronius. Idem Vives conqueritur, & Melchior Canus. Item Veteres nonnulli. Ideóque Eccleſiæ Hiſtoria cum curâ legenda. Nimia tamen incredulitas vitanda : in lectione Hiſtoriarum, quales eſſe debeamus. Antiquiſſimi, & priores, recentioribus præponendi.

JAM verò alterum illud intervallum (quod à *Chriſto incarnato* ſumere initium dixi, & ad ætatem noſtram excurrere;) *Novi Teſtamenti Eccleſiæ* tribuitur; quæ *Chriſtiana* dicitur *Eccleſia*, ſicuti prior illa *Judäica* dicta eſt. *Eccleſiæ* verò *Chriſtianæ* Hiſtoria, à Sanctiſſimis quatuor *Evangeliſtis*, Spiri-

Spiritûs divini amanuenſibus fideliſſimis, primò requirenda eſt. Hi enim *Redemptoris noſtri*; *rerum Domini, Eccleſiæ fundatoris juxtà & fundamenti* (verbis Reverendiſſimi Ciceſtrenſis Epiſcopi loqui mihi liceat,) Hiſtoriam literis conſignarunt. Deindè beatiſſimorum *Apoſtolorum Actus, Petri* præſertim atque *Pauli peregrinationes, pericula, & ἀνδραγαθήματα*, *Sanctus Lucas* ὁ πάνυ (eruditiſſimum hîc etiam agnoſcite Antiſtitem) *luculento quidem & puriſſimo ſermone Græco, adeò ut ne ipſæ quidem Athenæ magis Atticè loquantur*, æternitati conſecravit. Præter hoſce *Novi Inſtrumenti* Scriptores, (qui etiam ipſi *Chriſtianæ Eccleſiæ* tantùm incunabula exhibuêrunt) pauci admodùm ad manus noſtras pervenerunt; pauci, inquam, aut potiùs nulli, qui prima ſecula, ut teſtes oculati deſcripſerint; aut qui res in *Eccleſiâ* geſtas, donec adoleſceret, memoriæ tradiderint. Circumferuntur quidem varii Scriptores, qui primo illo *Eccleſiæ* ævo vixiſſe dicuntur; qualis *Prochorus* (unus ex ſeptem *Diaconis*, quos Apoſtoli ipſi ordinarunt;) qui vitam *Evangeliſtæ* & *Apoſtoli Johannis*, quæ in *Orthodoxographis* & *Bibliothecâ Patrum* legitur, ſcripſiſſe perhibetur. *Abdias Babylonius*, unus ex 72. *Diſcipulis*, (ſi ei credere liceat) qui de certamine *Apoſtolorum* libros decem ſcripſiſſe dicitur. *Linus* de paſſione Divorum *Petri & Pauli*. *Presbyter Achaiæ* de paſſione Sancti *Andreæ Apoſtoli*, atque alii; quos omnes tamen ſuppoſititios, & inter *Apocrypha* reputandos, cenſuerunt *Patres Antiqui*, immò etiam *Baronius, Bellarminus, Sixtus Senenſis, Melchior Canus*, aliique viri doctiſſimi hujus, & ſuperioris ſeculi: nimirùm quòd fabulis adeò inſulſis referti ſint, ut nec in iis, quæ verè fortaſsè ſunt, fidem mereantur. Neque iſti ſolùm *primæ antiquitatis* vulgò dicti Scriptores, huic vitio obnoxii eſſe perhibentur; ſed è recentioribus etiam non pauci, de rebus vetuſtiſſimis ſcribentes,

Præf. ad Appar. n. 10.

Voſſ. l. 2. *de Hiſt. Gr. c.* 9.

nimiâ credulitate laborantes, fabularum figmentis mirè ſcatent. Id quod ingenuè fatetur magnus *Cardinalis. Nulla res* (inquit) *ita hactenùs negligi viſa eſt, ac rerum Eccleſiaſticarum geſtarùm vera, certa, & exactâ diligentiâ perquiſita narratio. Et ut de Antiquioribus loquar, qui ejuſdem argumenti Commentarios ediderunt, invenire difficile eſt, qui veritatem in omnibus ſit aſſecutus.* Tale quid, ante *Baronium*, graviter conqueſtus eſt *Johannes Ludovicus Vives. Maximum* (inquit) *ſæpenumerò dolorem cepi, dum ipſe mecum reputo, quàm diligentèr, quantâ curâ, Alexandri, Annibalis, Scipionis, Pompeii, Cæſaris, & aliorum ducum; Socratis, Platonis, Ariſtotelis, & aliorum Philoſophorum acta perſcripta ſint, & ſempiternæ memoriæ infixa, ut periculum non ſit, ne unquam excidant: Acta verò Apoſtolorum, Martyrum, denique Divorum noſtræ religionis, & ipſius ſive creſcentis Eccleſiæ, ſive jam adultæ, operta maximis tenebris ferè ignorari; tantò ſive ad cognoſcendum, ſive ad imitandum, quàm Ducum, aut Philoſophorum fructuoſiora. Nam quæ de iis ſunt ſcripta, præter pauca quædam, multis ſunt commentis fœdata; dum qui ſcribit, affectui ſuo indulget, & non quæ egit Divus, ſed quæ ille eum egiſſe vellet, exponit: & vitam dictet animus ſcribentis, non ipſa veritas.* Pergit porrò *Vives: fuêre qui magnæ pietatis loco ducerent, mendacia pro religione confingere; quod & periculoſum eſt, (ne veris adimatur fides, propter falſa,) & minimè neceſſarium, quoniam pro pietate noſtrâ, tam multa ſunt vera, ut falſa, tanquam ignavi milites atque inutiles, oneri ſint magis, quàm auxilio.* Hactenùs doctiſſimus ille *Hiſpanus*; cui cùm per omnia concinat popularis ejus *Melchior Canus*, magni etiam nominis apud pontificios (nec immeritò) Theologus; verba ipſius hîc quoque repetere non gravabor. *Dolenter hoc dico* (inquit) *potiùs, quàm contumelioſè, multò à Laërtio ſeveriùs vitas Philoſophorum ſcriptas, quàm à Chriſtianis vitas*

Baron. in præf. ad Tom. 1. Annal.

Lib. 5. de Tr. diſc. p. 360.

Lib. 11. loc. Com. p. 533.

vitas Sanctorum; longéque incorruptiùs & integriùs Suetonium res Cæſarum expoſuiſſe, quàm expoſuerint Catholici, non res dico Imperatorum, ſed Martyrum, virginum, & Confeſſorum. Illi enim in probis aut Philoſophis, aut Principibus, nec vitia, nec ſuſpiciones vitiorum tacent; in improbis verò, etiam colores virtutum produnt. Noſtri autem plerique, vel adfectibus inſerviunt, vel de induſtriâ quoque ita multa confingunt, ut eorum, me nimirùm non ſolùm pudeat, ſed etiam tædeat. Hos enim intelligo Eccleſiæ Chriſti, cùm nihil utilitatis attuliſſe, tum incommodationis plurimum. Ita *Melchior Canus.* Neque putare debemus, hujus noſtri ſolùm, aut ſuperioris etiam ſeculi homines, doctos pioſque, de corruptelis hujuſmodi, maculiſque ſcripta Eccleſiaſtica depravantibus, conqueſtos eſſe, quaſi nuper irrepſiſſent, aut hujus culpæ rei non forent Scriptores etiam nonnulli, inter antiquiſſimos numerati. Ante mille trecentos retrò annos, & cùm nondum adoleverat Eccleſia, reperti ſunt, qui rerum *Eccleſiaſticarum* monumenta falſitatibus turpiter inficere, aliiſque vitiis infuſcare ſatagerent. Id *Arnobius* *Lib. 1.* *contra Gentes* expreſsè cauſatur: *Sed neque omnia* *p. 47.* *conſcribi, aut in aures omnium pervenire potuerunt, geſta gentibus in ignotis, & uſum neſcientibus literarum: aut ſi qua ſunt literis, conſcriptionibuſque mandata, malevolentiâ dæmonum, quorum cura & ſtudium eſt, hanc intercipere veritatem, & conſimilium his hominum, interpolata quædam, & addita; partim mutata atque detracta verbis, ſyllabis, literis, ut prudentium retardarent fidem, & geſtorum corrumperent veritatem.* Sic *Arnobius.* Et reverà, quid ad corrumpendam, contaminandámque *Veteris Eccleſiæ* memoriam valeret, quod dolo malo non fecerunt *Ethnici, Judæi, Hæretici*? Quid fatua, creduláque ſuperſtitio non affinxit? Hæc (Auditores) eò fuſiùs perſequi libuit, ut ſcirent *Hiſtoriarum* ſtudioſi, & diligenter animadverterent, quantâ cùm cauti-

one & curâ, *Hiſtoria Eccleſiaſtica* ſit legenda: ſiquidem in ea, multò magis quàm in ulla alia Hiſtoria, à fabulis cavendum. Quia hîc multò periculoſius eſſe, quàm in rebus civilibus, erroribus implicari, omnibus in confeſſo eſt. Cæterùm, utì hac ex parte, operam dare non mediocrem convenit, ne falſum pro vero, temere accipiamus; ita etiam attentè proſpicere decet, ne verum pro falſo inconſultè rejiciamus. *Fateor* (inquit doctiſſimus *Balduinus* JCtus) *ubi tot inſidiæ ſunt, & tantum periculi, laudandam eſſe timidam eorum εὐλάβειαν, qui meminerunt non temerè eſſe credendum. Sed quorundam rurſus nimia eſt ἀπιστία, qui nihil credunt, quàm quod ab unius alicujus Scriptoris ſtylo conſignatum erit.* Ut de *Apoſtolorum* temporibus nihil dici velint, quod ab ipſo *Luca* non ſit expreſſum. Atqui *D. Lucas Pauli* potiſſimùm *Hiſtoriam* contexere voluit, & rurſus, in eâ quædam *Lucam* prætermiſiſſe, indicat ipſius *Pauli* ad *Galatas* Epiſtola. De *Simone Mago* loquens, ſimplicitèr narrat *D. Lucas*, eum in ſua *Samariâ* commotum increpatione *Petri*, agnoviſſe ſuum peccatum. Sed an propterea clamabimus eſſe falſum, quicquid præterea de eo narrant vetuſtiſſimi & graviſſimi Auctores, *Juſtinus*, *Tertullianus*, *Arnobius*, *Euſebius*, *Epiphanius*, *Auguſtinus*? quapropter illud ſemper teneamus & meminerimus, nos in lectione Hiſtoriarum eſſe debere, quales ab *Ariſtotele* eſſe dicuntur, qui neque pueri, neque ſenes ſunt: qui inquam, ad credendum neque ſunt nimiùm faciles, neque difficiles nimiùm: οὔτε (inquit) πᾶσι πιστεύοντες, οὔτε πᾶσιν ἀπιστοῦντες. Scitum profectò eſt illud Heſiodi. πίστεις δ' ἄρ τοι ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας, *Credulitas pariter ac diffidentia perdiderunt homines.* Verùm rectè quoque aliquis viciſſim dixerit, modò πίστεις, modò ἀπιστίας eſſe utiles, atque ſalutares. Nam non omne veriſimile ſtatim verum; utì neque quod primùm incredibile videtur, con-

De Inſt. p.93. edi. 16.

Lib.1. Opr.& D.v.370

continuò falſum. Crebrò faciem mendacii veritas retinet; & mendacium ſpecie veritatis occluditur: uti alicubi *Seneca.* Quocircà (ut pergamus) quum Auctores non occurrant, qui teſtes oculati rerum earum, quas memoriæ mandant, aliquando fuerint; proximum eſt, ut eos, qui quod ab aliis acceperunt, bonâ fide narrant, audiamus: præſertim, ſi & ætas ipſa, & antiquitas, & virtus fidem atque auctoritatem concilient. Inter hos enim, antiquiſſimos illos, atque (ut ita dicam) Claſſicos Auctores, recentioribus anteponere, non decet. Quod *Ariſtoteles* de teſtibus, id quidem hîc locum habere meretur; πιστότατοι οἱ παλαιοὶ, ἀδιάφθοροι γὰρ. Quin & ita fieri ſolet, ut quò poſterior, recentiórque ſit rei antiquæ narratio, tantò mendoſior, corruptiorque evadat. Namque ut vinum, quò magis transfunditur, evaneſcit magis, tandemque fit vappa: & quemadmodum fama ipſa, quò longiùs progreditur, longiùs recedit à vero, pluſque colligit vanitatis; ſic & perſæpe Hiſtoria, quæ à pluribus repetita, variè jactatur; & aliis atque aliis verbis recitata ſpargitur; tandem contaminatur, & in fabulam degenerat. Hæc quidem longiùs quàm in animo erat, produximus; ſed Lectores cordati, & veritatis amatores, huic prolixitati veniam faciliùs concedent, ſi meminerint, omnia eò ſpectare, ut ſumma demum cautela, in *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* voluminibus pervolvendis, adhibeatur. Jam igitur ad Auctorum Catologum & ſeriem, quos poſt *Novi Teſtamenti* libros, viri doctiſſimi præſcribunt legendos, deſcendam; & quà par eſt brevitate, percurram.

Rhet.l.1.

SECT. XXXIV.

Tertio demum ſeculo, florente Eccleſiâ, floreſcere cœpit Hiſtoria. Euſebius Pamphili inter Eccleſiæ Hiſtoricos princeps. In libris de vitâ Conſtantini, Xenophontis æmulus. Multa ab eo ſcripta periêre. Ejus auctoritas vindicatur. Quouſque Hiſtoria Euſebii procedat. De Ruffino Scaligeri judicium. Tripartita Hiſtoria. Panegyrici Euſebiani lectio commendatur.

QUandoquidem igitur Scriptores illi, qui cum *Apoſtolis* vixiſſe feruntur, pro ſuppoſititiis (uti ſuprà dictum eſt) rejiciantur: quique eos immediatè ſecuti ſunt, per duo prima ſæcula, aut vaſtâ illâ rei literariæ clade abſorpti, non extant; aut de Hiſtoria Eccleſiaſtica, (opinione doctiſſimi Caſauboni) *magis videantur cœpiſſe cogitare, quàm ad eam illuſtrandam seriò ſe compoſuiſſe.* Oculos in tertium ſeculum conjiciamus, quod cum duobus ſequentibus, *jure meritò* (inquit ille) ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipſe Eccleſiæ, & ætas illius aurea, nuncupari poteſt. Eo tempore, ſicuti Theologica ſtudia ubique florebant; ita Hiſtoria quoque Eccleſiaſtica hactenus tantùm non ignorata, cœpit efflorescere. In hoc ſtadio decurrere, princeps (quod quidem novimus) aggreſſus eſt ὁ τοῦ παμφίλου, *Euſebius Pamphili*, (quemadmodum propter amicitiam cum *Pamphilo Martyre*, teſte *Hieronymo* vocabatur) *Cæſareæ Paleſtinæ* (imperante *Conſtantino*) Epiſcopus, (quemque πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα *Cedrenus* meritiſſimò indigitat) ſui ſeculi ſine controverſia,

Pro'ego. ad exerc.

L. de Ill. viris.

Floruit Euſeb. ann. Chr. 330.

ſia, vir eruditiſſimus fuiſſe perhibetur. Is (inquam) uti ipſe in prooemio libri primi affirmat, princeps animum ad *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam univerſalem ſcribendam appulit, manum operi admovet, & à *Nativitate Domini* auſpicatus, perque tyrannorum tempora accuratè progreſſus, rerum in *Eccleſiâ* geſtarum ſeriem, *Apoſtolorum* & aliorum illuſtrium in *Eccleſiâ Doctorum* ſucceſſiones, doctrinam Evangelicam, Martyria, perſecutiones, quas tyranni quidam adversùs *Eccleſiam* moverunt, Hæreticorum etiam perverſa dogmata, ad ſua uſque tempora, decem libris, ſingulari diligentiâ pertexuit. De vitâ etiam *Conſtantini Magni*, quatuor libros, qui hodiéque extant, ac pro genuinis à *Photio* agnoſcuntur, ſcripſit. Verùm *Xenophontis* (qui *Cyri* V. Cicest.
παιδείαν καὶ ἐγκώμιον veriùs, quàm *Hiſtoriam* de- præfat.
ſcripſit, ut boni *Principis* imaginem contemplandam Ap.n.35
proponeret) exemplum ſecutus, non tam Hiſtoriam, quàm panegyricum de laudibus *Conſtantini*, & præclaris ejuſdem facinoribus, concinnavit. Unde ἐγκωμιαστικὴν τετράβιβλον à *Photio* illud opus nuncupatur. Certè principis optimi, vivum paradigma inibi ſubjecit oculis, quod cum fructu Reges, etiam & principes potentiſſimi contemplari poſſint: Uti *Grynæus* rectè obſervat. *Martyrum* quo- In præf.
que Hiſtorias, ex archivis *Eccleſiarum*, Notario- ad Hiſt.
rumque ſcriniis, tabuliſque, eundem *Euſebium* con- Eccl.
texuiſſe, animadvertit Reverendiſſ. *Ciceſtrenſis E-* Præf.ad
piſcop. Nec erant illa (inquit) *brevicula quædam,* Ap.n.
recitandis nominibus deſtinata; quale nunc eſt Ro- 14,& 18
manum quod proſtat publicè Martyrologium, Bedæ, Uſuardi, aut ſi quæ ſunt iſtiuſmodi aliorum, vel qualia Græcorum Menologia; ſed erant hiſtoricæ narrationes rerum geſtarum; Commentarii ſcripti κατὰ πλάτος: quod quidem probat eruditiſſimus præſul, ex ipſo *Euſebio*. Ubi de *Apollonio* agens, ait ipſe; *Iſtius coram judice verba, & reſponſa, quæ* Lib.5 c.
dabat, ad Perennis interrogata; orationem quoque 21. Edit. Vales.

ſcolo-

apologeticam apud Senatum habitam, ſi cui libitum fuerit accuratè cognoſcere, legat ille librum à nobis compoſitum, de veterum Sanctorum Martyrum rebus geſtis. Iſte autem liber, nec non alia plura *Euſebii* opera, (de quibus à *Divo Hieronymo* inter Scripto-
Voſſ. l. 2. de Scrip. Gr. c. 17. res Eccleſiaſticos facta eſt mentio) periêre, neque ad manus recentiorum ſæculorum pervenerunt. Sed auctoritati *Euſebianæ* multi detrahunt, Hiſtoriámque Eccleſiaſticam à *Galaſio Papa* in *Concilio* rejectam aiunt, atque *Apocrypham* pronunciatam. Verùm ad *Euſebii* auctoritatem aſſerendam, ſufficit et nobis, quod ipſe *Gelaſius*, in principio ejuſdem cenſuræ, *Chronicon Euſebii Cæſarienſis*, atque ejuſ-
Lib. 5. dem *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* libros, propter rerum ſingularem notitiam, uſquequáque non renuendos dixerit: quod idem teſtatur *Volaterranus*. In jure Pontificio, *Euſebii* tantùm Chronica, ſimul & Hiſtoria recipiuntur. Sin minùs, accedat *Melchioris*
Lib. 11. p. 543. *Cani* confirmatio. *In Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ Euſebii, ſatis Gelaſius oſtendit, cætera ſibi ac Concilio placuiſſe, dum quædam diſplicuiſſe commonuit. Itaque ſi fabulam Abgari, laudeſque Origenis, ab Euſebio demeres; digna ejus Hiſtoria eſſet, cui fides omnino haberetur.* Mihi quidem hac ex parte judicium doctiſſimi *Sculteti* valdè arridet, quod hiſce verbis
Medullæ ca. 3. p. 6 explicavit. *Qui Eccleſiæ Hiſtoriam continent libri luculenter demonſtrant Hiſtoriam veteris Eccleſiæ illam demùm eſſe veram, quæ ex germanis patrum Orthodoxorum libris eſt petita: quàm enim diu Juſtinum, Irenæum, Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Clementem Alexandrinum, alioſque probatæ fidei patres in Hiſtoriâ ſuâ ſequitur Euſebius; Hiſtoricum agit fide dignum: ſed ſimul atque ad traditiones, & non ad ſcripta, ſed audita provocat; fabuloſa multa miſcet.* Ita *Scultetus*. Reverà *Pontificii* ſæpiùs *Euſebium* acerbiùs perſtringunt, & in eum acriter incurrunt; maximè *Cardinalis Baroni-*
Ib. p. 2. *us* (uti notat idem *Scultetus*,) ſuum in *Euſebium* prodi-

odit odium, non aliunde natum, quàm quòd *Hi-ricus, qui laudes & donationes Conſtantini Ec-ſiaſticas fusè perſecutus, donationis Romanæ non dò mentionem facit nullam, ſed eam etiam fictam innuit, dum Conſtantinum non à Papa Romano mæ, ſed Nicomediæ baptizatum eſſe ſcribit.* Aſt riana Hæreſi eum laboraſſe aiunt, & Arianorum rtibus ſemper faviſſe; ideóque ſubleſtæ fidei non-nquam accuſatur. Reverà, ante Synodum Ni-nam, eâ labe infectum fuiſſe, nimis liquidò liquet: ıctorum verò deinde patrum auctoritatem liben-ſecutum, ſanctiſſimè atque piè in orthodoxia tiſſe, nonnulli ſcribunt. Immo fertur apud Græ-; (teſtante *Georgio Trapezuntio*) ab eo, juſſu pa-ım, ſacroſanctæ illius Synodi ſymbolum ſcriptum ſſe: quod ita compoſuit, ut ad dejiciendam abſ-e controverſiâ perniciosam hæreticorum opinio-m, filium Dei genitum, non factum, conſubſtan-lémque patri conſcripſerit, ac patribus tradide-. Certè quæ in eo conventu acta eſſent, fide-ſimè ac planiſſimè per literas, * quæ etiam nunc tant, omnia ſuis civibus indicavit: Uti ſcribit *onatus Veronenſis.* Sed ut procedamus, *Euſebii* iſtoria nos ad Annum Chriſti, 325. deducet: in-*Ruffinus Aquilëienſis*, Presbyter, *Divi Hieronymi* nulus, *Euſebii* Hiſtoriam è *Græco* in *Latinum* ſer-onem transferens, duos de proprio addidit libros; iſtoriamque ad *Theodoſii* Imperatoris mortem uſ-ıe, & annum *Chriſti* 400. propagavit. Verùm in transferendo, nimiâ uſus eſt libertate, & in ere proprio, *Euſebium* plurimùm exſcripſit: un-*futiliſſimum Auctorem* eum vocat *Joſephus Scali-r*, in *Appendice* operis incomparabilis de *Emen-tione Temporum.* Nec erit fortaſſe piaculum, ſi ſter Hiſtoriarum ſtudioſus, inſuper eum habendo, æteream: nam eorundem temporum Hiſtoriam, eriùs multò, & accuratiùs, *Socrates, Theodori-s,* & *Sozomenus* compoſuerunt. Hoſce Tres *Epi-phanius*

Præf. ad Nicolaum. V. Hiſt. Ec. Soc. l. 1. c. 8. Caſſiod. hi. Trip. l. 2. c. 11.

** Vid. Socrat. Ecc. Hi. l. 1. c. 8. Ed. Vale. Præf. ad Paul. 3.*

Voſſ. l. 2. de hi. lat. cap. 11.

phanius Scholaſticus latinè tranſtulit, *Magno Aure-* *Caſſid. de Div. lect. c. 17.* *lio Caſſiodoro* id poſtulante; qui ex tribus iſtis, u- num corpus confecit, ediditque, undè tripartitam Hiſtoriam appellatam ex ipſo conſtat. Hîc verò *David Chytræus* vir clariſſimus, & de utrâque Hi- ſtoriâ optimè meritus, ſtudioſos monet hortatúrque ut non modò fragmenta illa à *Caſſiodoro* conſuta ſed ſcriptores integros, qui *Græcè* & *Latinè* im preſſi extant, diligenter legant. Et *Euſebii* panegy ricum de vita *Conſtantini* præmittant, *ex quibus &* *triginta annorum* (inquit) *Hiſtoriam integram, &* *edicta præcipuè, ac leges Conſtantini de religion* *Chriſtianâ, libris* 2°, 3°, & 4° *expoſitas, dili* *genter conſiderent; fontemque ipſum, ex quo plurim* *Socrates, Theodoritus, & Sozomenus, initia ſuarum* *Hiſtoriarum hauſerunt, cognoſcant.*

SECT. XXXV.

Socrates quo tempore vixerit; unde & qu *úſque hiſtoriam perduxerit: item Theo* *doritus quid quoque libro complexus ſi* *Photii de eo cenſura. Sozomenus Sal* *minius, novem libris Hiſtoriam contin* *at, ad Ann. Chr.* 423. *D. Gregor* *locus adverſus Sozomenum expenditu* *Eique reſpondetur. Sozomeni Candor* *de eo Evagrii teſtimonium. Tripartita* *Hiſtoriam ſequitur Evagrius, eamq* *continuat, ad ann.* 594. *Theophylact.* *Simocatta inde ad ann.* 601.

An. 440 SUB *Arcadii* filio, juniore *Theodoſio*, flor *Socrates*, natione *Bizantinus*; à fine *Euſeb*

: victoriâ *Conſtantini* adversùs *Maxentium*, A.Chr. 13, vel potiùs ab ipſo anno, quo Imperator in *ritanniâ* palàm declaratus eſt, videlicet, An. Chr. ɔ9. *Hiſtoriam* exorſus; eam uſque ad decimum ptimum prædicti *Theodoſii* Junioris conſulatum ːrduxit; h. e. ad A. Ch. 441. Libros ſeptem ·ipſit, ſtylo non admodùm ſplendido; quorum imus, *Conſtantini Cæſaris* tempora continet. Se- ndus, *Conſtantii*. Tertius, *Juliani* & *Joviani*. uartus, *Valentiniani* & *Valentis*. Quintus, *Gra- ıni* & *Theodoſii* primi. Sextus, *Arcadii* tempo- . Septimus *Theodoſii* Junioris annos 32. com- ːctitur. Tota *Hiſtoria* annorum 140 ſpatium ntinet. Sicuti ipſe capite ultimo lib. 7. verbis preſſis nos docet; ita enim loquitur: *Hic ſepti- ıs liber ſpatium triginta duorum annorum continet. ta autem Hiſtoria, in ſeptem libros partita, annos* 40 *complectitur. Quæ orditur à primo anno du- nteſimæ ſeptuageſimæ primæ olympiadis, in quâ Con- ıntinus Imperator declaratus fuit: deſinitque ſe- ndo anno trecenteſimæ quintæ Olympiadis, ad XVII. nſulatum Imperatoris Theodoſii. Novati* partibus ım faviſſe pluribus è locis manifeſtum eſt. Nam quod obſervavit doctiſſimus *Jacob. Billius*) ni- l libentiùs fecit, quàm ut non modò oblatâ, ſed iam interdum quæſitâ occaſione, in *Novatianorum* udem multa commemoret. Et ſi quis pio Zelo cenſus, *Novatianos* acriùs inſectetur; hujus no- en exiſtimationemque perſtringere, ac labefactare ıduit. Sed ita obliquè, ut minùs perſpicaci Le- ːori, non tam dolori ſuo atque iræ obſequi, quàm ːritatis rationem habere videatur. Hæc (inquam) *acobi Billii*, viri admodùm docti, * cenſura eſt ː *Socrate*, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptore; quam εò adponendam duxi, ut majorem inter legen- um cautelam φιλοΐςωρ noſter adhiberet.

Obſerva. Sacrat. l. 1. c. 26.

** Cum Billio haud ſentit doctiſ. Valeſius; quem vide de Vitâ & Scriptis Socrat. atque Sozom.*

Theodoritus eiſdem temporibus vixit, *Cyri Me- potamiæ vel Syriæ Urbis* Epiſcopus. Hiſtoriam

Eccleſi-

Eccleſiaſticam ſcripſit, à fine *Euſebii*, & ab hære *Arianâ* exorſus, ad tempora *Theodoſii* Junioris qu que eam deducit. Secundæ *Synodi Generalis* geſt fuſiùs aliquanto narrat, quàm alii Hiſtorici: qui e tant, ſunt libri quinque. Eorum primo, *Hiſtor. am Eccleſiæ* ſub *Conſtantino Magno* repetit. Secu do, tempora *Conſtantii* exponit. Tertio, quid i *Eccleſiâ* geſtum ſit, imperante *Juliano Apoſtat* narrat. Quartum librum *Joviano*, *Valentinian* & *Valenti* tribuit. Quintum *Gratiano*, *Theodoſ Magno*, & *Arcadio* aſſignat: *Theodoſii* quoque *Ju nioris* initia eodem libro attingit. De ſtylo *The* Tom.31. *doriti*, hæc eſt cenſura *Photii*; nimirum Hiſtori eum magis convenire, quàm iſtum, quo vel *Socra* Lib.2.de *Hiſt.Gr.* c. 20. *tes* utitur, vel *Hermias Sozomenus*, vel etiam *Eva grius Ponticus*; atque eadem eſt ſententia doctiſſin viri *Gerardi Johannis Voſſii*.

* *Floruit eodem tempore cum Soc. & Theo.*

* *Hermias Sozomenus Salaminius* erat, & ſu *Theodoſio* quoque ſecundo floruit; cui Hiſtoria ſuam dedicavit. Eam à conſulatu *Criſpi* & *Co ſtantini* auſpicatus eſt, Anno Chr. CCCXXII continuatque ad *Honorii* uſque mortem, videlic ad An. Chr. 423, quod temporis intervallum, li bris novem complexus eſt; quorum duo primore *Conſtantini M.* tempora repetunt. Tertius & Quartus res ſub tribus *Conſtantini* filiis geſtas co tinent. Quintus & Sextus *Juliani*, *Valentiniani* & *Valentis* tempora comprehendunt. Septimus *Gra tiani* & *Theodoſii* primi. Octavus *Arcadii*. No nus *Theodoſii* ſecundi, uſque ad mortem *Hon rii*, tempora procurrit. Sed ipſam *Sozomeni* H ſtoriam, *ſedes Apoſtolica* ſuſcipere recuſat, (Magr Lib.6. ep.31. *Gregorii* verba ſunt,) quia multa mentitur; & *Theodorum Mopſueſtiæ* nimiùm laudat; atque u que ad diem obitûs ſui, magnum doctorem Eccl ſiæ fuiſſe perhibet. De hoc loco quidem me mon it nuperrimè, vir ab eruditione multifariâ, ac ſi gulari tum pietate tum prudentiâ Clarus, *Georg Hack*

Hackwillus S. Theologiæ Profeſſor. Verùm à *Melchiore Cano* jamdudum reſponſum; nihil tale apud *Sozomenum* reperiri de *Theodoro Mopſueſtiæ*. Et *Gregorium* memoriâ lapſum, dum pro *Theodorito*, *Sozomenum* ſcriberet; nam * *Theodoriti* verba ſunt illa, quæ *Gregorius* retulit. * *Cardinalis Baronius* etiam reſponſum ſuppeditat, dicendo nimirum, ab *Eccleſiâ R. Sozomenum Theodorum Mopſueſtiæ laudatorem non recipi: in reliquis, quæ vera dixit, quomodo potuit ab Eccleſiâ non recipi?* Præterea, à Gelaſio Papa (cui nemo, ob auctoritatem atque doctrinam, refragari poteſt, juxta ipſum *Cardinalem*) conſtat, *Sozomenum* non rejici; ſed majoris fidei haberi, quàm *Euſebium Cæſarienſem*; ejuſque Hiſtoriam majoris æſtimationis apud *Photium*, quàm *Socratis*, fuiſſe. Denique reſpondet *Canus*; *in Concilio Florentino, cui interfuit Imperator Palæologus, teſtimonium Sozomeni, non ſolùm uſurpatum, ſed etiam probatum.* Utcunque, nobis de eo candidè liceat ſentire, tum propter candorem, & veritatis amorem, quem præ ſe fert Ipſe, primo capite, & porrò ſpondet: nimirum, ubi orthodoxorum hominum contentiones, jurgia, perfidiam multorum, & alios defœdos nævos narraturus, ἐθελοκάκου προαιρέσεως opinionem deprecatur, uti doctiſſimus etiam obſervat *Caſaubonus*: non enim ille ſe ſcribere dicit, quod voluptatem ex talibus caperet; ſed volentem nolentem, quoniam infecta reddere, quæ facta eſſent, non poſſet: quæ geſta autem eſſent, celare; hoc verò eſſet veritatem prodere, & Hiſtoriæ legitimæ jura corrumpere; ᵃ μάλιστα (inquit) τῆς ἀληθείας ἐπιμελεῖσθαι χρεὼν διὰ τὸ τῆς ἱστορίας ἀκίβδηλον; Et iterum, ᵇ πάντα δεύτερα ποιεῖσθαι τῆς ἀληθείας τὸν συγγραφέα προσήκει: tum propter *Evagrii* judicium de eo, cum aliis, hiſce verbis. * *Euſebius Sozomenus, Theodoritus & Socrates, de clementiſſimi noſtri ſervatoris in mundum adventu, de ejus in Cœlos adſcenſu, de rebus*

geſtis

Lib. 11. p. 544. *Chron.*

* *Ec. Hiſt. l.* 5. *c.* 27. & *c.* 40.

* *Tom.* 4 *ad An.* 439.

Lib. 1. *Hiſt. Ec. c.* 1.

In præf. ad Polyb.

ᵃ *Veritatis præcipuam curam habere oportet, ut ſincera ſit Hiſtoriæ fides.*

ᵇ *Hiſtoriæ ſcriptor cuncta veritati debet poſtponere.*

* *Evagr. Ec. Hiſt. l.* 1. *proœ.*

geſtis Apoſtolorum, de certaminibus à ſanctis Martyribus confectis, & ſi quid aliud factum ſit, dignum commemoratione vel ſecùs, ad aliquam partem regni Theodoſii literis accuratiſſimè prodiderunt: hoc inquam Evagrii Scholaſtici judicium, *inſignis eorum temporum Hiſtorici, & ex Græcis primi eorum, qui leguntur, orthodoxi;* ſi *Baronium*, aut ſaltem ejus Epitomaſten, audiamus.

Sponda. ad An. 565. Caſaubonus tamen, eum dicit à fabuloſis narrationibus non nimis alienum. Exer. 13 An 31. n. 58.

Atque hic ipſe *Evagrius Tripartitæ Hiſtoriæ* Scriptores excipit, ſuámque Hiſtoriam * inchoat, ubi *Socrates* & *Theodoritus* deſierunt, à *Synodo* nimirùm *Epheſinâ*, auctoritate & mandato *Theodoſii Junioris* coactâ, circa An. Chr. 431. quâ *Synodo* damnatus eſt *Neſtorius*. Eam autem continuat uſque ad annum duodecimum Imperatoris *Mauricii*: Chriſti verò annum 594. Sub eo autem Imperatore, ejuſque deceſſore *Tiberio* Secundo, maximè floruit. Hiſtoria verò *Evagrii* ſex libris conſtat; quorum primo *Theodoſii Junioris* tempora complexus eſt, Secundo, *Marciani* & *Leonis*, quem *Thracem* cognomento indigitarunt. Tertio, *Zenonis* & *Anaſtaſii*. Quarto, *Juſtini*, & *Juſtiniani*. Quinto, *Juſtini* poſterioris, & *Tiberii* Secundi. Sexto denique, pergit ad annum uſque duodecimum regni Imperatoris *Mauricii*, qui *Tiberii* II. gener fuit, & à nonnullis *Cappodox* cognomento vocatur; is autem fuit annus à Chriſto nato 594. In eadem tempora, de quibus ſcripſit *Evagrius*, concurrunt etiam Hiſtoriæ *Procopii*, *Agathiæ*, & *Jornandis*, de Rebus Geticis, item Hiſtoria Miſcella *Diaconi*, à libro 12°, ad librum 18: denique *Caroli Sigonii* de Occidentis Imperio Hiſtoriæ pars magna, quod ideò monendum putavi, ut ſciat Lector, undè auctiorem, & locupletiorem, eorum temporum Hiſtoriam, reddere poſſit.

** Vide Evag. loco citat.*

Voſſ l. 2. de Scr. Gr. c. 23

Heraclii tempore circa Annum Chriſti, 612; claruit *Theophylactus Simocatta*, inter recentiores *Græcos* Scriptor eximius: is Octo libros, de rebus à

Mauricii

Mauricio geſtis, exaravit; quos (*Evagrio* expedito) adhibeat Lector; neque eum ſuæ opellæ, legendo inſumptæ, pœnitebit: quippe ad annum à Chriſto nato 601, & ad ipſius *Mauricii* cædem, Hiſtoriam perducit: idque non perfunctoriè, ſed accuratiſſimè & elaboratiſſimè, ex quo tanquam flumine, alii ſuos rivos deduxerunt, utì *Pontanus* *Jeſuita*. Ingenium ejus mite inprimis, & φιλόκαλον, ut etiam doctrinam non vulgarem, ſcripta ipſa teſtantur, ac produnt. *In Ep. ad Lect.*

Et nunc ſi placeat (Auditores) paululum reſpiciamus, luſtremuſque itineris affectati quantum confecerimus; necnon conſideremus, quouſque & quibus mediis progreſſi ſimus, & ad finem ſexti à Chriſto ſeculi pervenerimus. Trecentos & aliquot ſuprà annos, Hiſtoriâ ſuâ complexus eſt *Euſebius*. *Socrates*, *Theodoritus*, & *Sozomenus*, centum ferè & quadraginta plures addiderunt: deinde ulterius producitur *Hiſtoria* ab *Evagrio*, per annos quaſi centum & quadraginta: *Simocatta* denique reliquos perſequitur ad annum (utì dixi) ſexcenteſimum primum: quo anno *Mauricius*, cum uxore, liberiſque ſuis omnibus, interfectus eſt à *Phoca*, qui ei in Imperio ſucceſſit.

SECT. XXXVI.

Seculo ſeptimo, & duobus vel tribus id ſequentibus, qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint, rariſſimi. Sanctorum Legendæ. Miraculorum & mirabilium Oceanus. Portentiloquiorum, & ignorantiæ tempora.

AD Septimum à Chriſti nativitate ſeculum, Auctores ſuprà recenſiti nos perduxerunt: quod

quidem, unà cum duobus vel etiam tribus ſequentibus, ſi quis diligenter perſcrutetur, haud unum credo reperiet Auctorem, qui *Eccleſiæ Catholicæ* Hiſtoriam, pro rei dignitate tractaverit. *Sanctorum* quorundam vitas & Legendas, *Martyrum* actus & paſſiones, erant qui iis temporibus literis conſignarunt. Sed fabulis plerunque ſcatent, & incredibiles miraculorum ſeries credulis ac ſuperſtitioſis hominibus obtruſerunt. Et quemadmodum ipſe *Bellarminus* de *Simeone Metaphraſte*, (qui circa An. 859. floruit) multa ex propriis addunt ingeniis, *non ut res geſtæ fuerunt, ſed ut geri potuerunt.* Per *Damaſceni* ætatem, &. *Germani Conſtantinopolitani*, apud *Græcos* (inquit Rever. Antiſtes) *per tempora Gregorii Dialogiſtæ, & alterius Gregorii Turonenſis; per noſtratis Bedæ Venerabilis ſæculum, in* Eccleſiam *inundabat miraculorum & mirabiliorum Oceanus: per omnes omninò angiportus, noſocomia, cœmeteria, Xenodochia; per templorum tholos, cryptas, ſpheriſteria edebantur.* Idem ferè Clariſſimus *Caſaubonus*: in *hiſtoricis*, inquit, *monumentis eorum temporum, miracula ut plurimùm utramque paginam conficiebant, vel à Sanctis, vel ab imaginibus, vel à reliquiis edita, &c.* Unde & meritò, dubitare ſe aiebat vir doctiſſimus, deberétne illa ſæcula χώρας τερατολογίας, an ἀγνοίας, tempora portentiloquiorum, an ignorantiæ nominare. Neque ſanè à vero quidquam aberrare (meo judicio) videbitur, quiſquis de illis temporibus utrumque affirmaverit: præſertim ſi *Imperium Occidentale*, & ſub eo *Eccleſiam Latinam*, ejuſque Scriptores reſpiciat. Nam poſt horrendas illas barbararum gentium excurſiones, ruente Imperio *Romano*, politioris literaturæ omnis cognitio ruebat; ſtupenda planè barbaries, & ignorantia ſeſe infudit; Ingeniorum & literarum cultus, quaſi peſte contactus, emarcuit; artes denique neglectæ, ſpretæque jacuerunt; in tantùm, ut *quod ſpectat eruditionem* (doctiſſimi Ciceſtrenſis verba

Lib. de Scr. Ecc. An. 850

Ciceſt. in præf. ad Ap. n. 26, & 27

In prol. ad Exer.

In pr. ad Ap. n. 38

verba agnoſcite) *poſt Iſidorum Hiſpalenſem (is ad annum Domini 636, aut circiter è vitâ excedebat) ad Bedam Noſtratem Venerabilem (is in vivis erat ad An. 731) qui vel mediocriter in literis verſati fuerint politioribus, vix erant numero totidem, quot Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili.* Imò addo, nec multò plures per alios ferè ducentos annos proximè ſequentes, inter *Latinos* reperiri poſſunt. At *Græcia* fortaſſis (inquies) nobis adhuc aliquos ſuppeditabit. Eos itaque videamus, atque ita tandem procedamus.

SECT. XXXVII.

Nicephorus Conſtantinopolitanus, Simocattam ſequi poteſt. Nicephorus Calliſtus erroribus plenus. Georgius Cedrenus. De eo Scaligeri & Voſſii cenſura.

POST *Simocattam* igitur, accedat *Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus*, qui tempore *Copronymi*, circa Ann. 750. floruit; & Hiſtoriam *Συντομον* ſcripſit, Breviarium ſcilicet de rebus geſtis, à *Mauricii* cæde, (in quâ deſiiſſe *Simocattam* diximus) ad annum Chriſti 769. Eum Auctorem primus publicavit V. CL. *Dionyſius Petavius*, ſuamque tralationem addidit. Eſt quidem alius *Nicephorus* cognomento *Calliſtus*, ætate *Conſtantinopolitano* longè inferior; ſiquidem mille trecentos annos poſt Chriſtum natus eſt; floruitque ſub *Andronico Majore*, ejuſque nepote *Andronico Minore*. Is ab origine Religionis *Chriſtianæ* Hiſtoriam orditur, eamque ad *Phocæ*, qui *Mauricio* ſucceſſit, interitum continuavit. Nempe ad Ann. 625. ſed *errores Græcorum proprii* (*Bellarmini* verba ſunt) *in hoc Auctore inveniuntur, etiam in rebus hiſtoricis.*

Voſ. l. 2. de Scr. Gr. c. 24

De Scr. Eccl. A. 1305.

Præf. ad Ap. n. 38 Eumque Reverendiſſimus *Ciceſtrenſis* inter illos Auctores numerat, qui per *anilem quandem ſuperſtitionem, ad prodigioſas interdum & putidas fabellas, credendas, edendas, obtrudendas projectiſſimi erant.* *Calliſto* paullò antiquior erat *Georgius Cedrenus* Monachus; ſcripſit is compendium Hiſtoriarum, ab initio mundi uſque ad *Iſaacium Comnenum,* Ann. videlicet à Chriſto nato 1057. quo tempore etiam floruiſſe videtur. Verùm & iſte ſcriptor notæ non uſquequaque optimæ perhibetur. Quid de eo cenſuit Magnus *Scaliger,* ex hiſce verbis ejus liquet. Totum *Cedreni opus, eſt ſtabulum quiſquiliarum, & cento ex multis pannis ſordidis, purpureis, malis, bonis, integris, laceris conſutus.* Mitius aliquantò doctiſſimi *Voſſii* de eo judicium, aut certè verbis mitioribus expreſſum. Sic enim ille: *In rebus Bizantinis Zonarâ paulò diligentior eſt: in iis autem quæ Cæſares Conſtantinopolitanos præcedunt, cedit Zonaræ; à quo & ſtylo vincitur, uti etiam à Nicetâ, & Gregorâ, & aliis. Interim in* Centone *hoc, ac pænè dixerim quiſquiliis iſtis, aliquos purpuræ pannos reperire eſt.* Ita *Voſſius.* Denique *Georgium Syncellum,* & *Theophanem,* qui *Syncellum* continuavit, à *Cedreno* ad verbum exſcriptum, affirmat uterque, *Scaliger* & *Voſſius.* Poſtremò, Hiſtoriam *Cedreni,* à morte *Nicephori* Imperatoris, cognomento *Botoniatis,* uſque ad imperium *Iſaacii Comneni,* ſub nomine cujuſdam *Johannis Curopalatæ* (paucis exceptis) totam legi monuit *Geſnerus*; quod à doctiſſimo *Caſaubono* confirmatur. Ita, ut alter eorum plagii reus ſit, neceſſe eſt.

Not. ad Strab. l. 17. p. 267

SECT.

SECT. XXXVIII.

Zonaræ Tertius Tomus lectori commendatur. Hiſtoriam complectitur ad An. 1118. *Annæ Comnenæ Alexiada. Egregiæ illius Heroïnæ laudes.*

QUinquaginta & ampliùs annis poſt *Cedrenum*, floruit *Johannes Zonaras*, nimirùm circa annum, 1120. Is (utì civiles inter Hiſtoricos jam notatum eſt) univerſalem ſcripſit Hiſtoriam, quam in tres tomos partivit: quorum hoc in loco tertium præſertim, Lectori noſtro commendare placet. Siquidem eo Tomo, quæ in *Oriente* à *Conſtantino* Magno, ejuſque in regno ſucceſſoribus, uſque ad ſua tempora geſta fuerint, exactiùs deſcribere laboravit, utpote paucis aliis tentata. Singulis Tomis rerum aliis indictarum, ſæpè fit mentio (inquit vir quidam doctus;) tertiâ verò Hiſtoriæ ſuæ parte, ea pleráque tradit de rebus *Bizantinis*, quæ præter ipſum nemo alius, & ſine quibus, nos bonam partem eorum, quæ à poſterioribus Imperatoribus *Orientis* geſta ſunt, ignoraremus. Eccleſiæ quidem ſolius *Conſtantinopolitanæ*, & controverſiarum Religionis in *Orientalibus* Eccleſiis motarum, Hiſtoriam intexit, & ad ſui ævi Imperatoris, *Alexii Comneni* obitum, eam continuavit. Sed illud maximè obſervandum, quòd (opinione doctiſſimi *Voſſii*) in ſui temporis rebus, pleráque perfunctoriè dixerit: & admodùm paucis *Alexii Comneni* vitam perſtrinxerit. Hunc tamen defectum ſupplevit *Alexii* ipſius Imperatoris filia, *Anna Comnena* dicta, quæ de rebus geſtis ſui patris, libros aliquàm * multos ſcripſit, & *Alexiada* nuncupavit. Ejus eruditionem valde prædicat ipſe *Zonaras*, tomo tertio

Vid. Sect. 23.

An. Do. 1118.

Lib. 2. *de H. Gr. c.* 27.

*Viz. 15

tertio propè finem; ubi de *Bryennii Cæſaris* (ejus mariti) potentiâ, juxtà & eruditione talibus loquitur verbis. *Erat autem & ipſe ſtudiis doctrinarum deditus, & uxor ejus in eiſdem operam nihilo minorem, ac potiùs majorem ponebat, exquiſitè Atticiſſans, ingenióque prædita acutiſſimo, ad abſtruſiſſimas quaſque contemplationes.* Neque hìc ſiſtit Hiſtoricus, ſed pergit, & oſtendit, quomodò ad tantam eruditionis excellentiam adſpiraverit. *Eam facultatem partim naturæ bonitate, partim induſtriâ, conſecuta eſt: affixa etiam erat libris, & eruditorum conſuetudine haud obiter utebatur.* Verùm hæc ipſa prænobilis fœmina, ad miraculum docta, in hac ſuâ Hiſtoriâ, ne amori erga ſuum parentem nimium aliquando indulſerit, nonnulli haud leviter ſuſpicantur.

SECT. XXXIX.

Nicetas Acominatus Zonaram immediatè ſequitur. Nicetam Gregoras. In hoc cenſu quare ponantur. Lipſii de eorum Utroque judicium. Gregoræ fides in dubium vocatur. Johannes Cantacuzenus hoc loco à doctiſſimo Voſſio lectoribus commendatur. Superioribus ſubſequatur Laonicus Chalcocondylas.

Zonaram *Nicetas Acominatus*, ſive *Choniates*, ordine ſequitur, eique ſuam immediatè ſubjicit Hiſtoriam. Namque ubi deſinit *Zonaras*, ibi incipit *Nicetas*, & octoginta quinque annorum res geſtas fuſiùs, ac liberiore nonnihil orationis ductu proſequitur, uſque ad urbem Conſtantini captam à *Balduino Flandro*, & annum 1203. Ex *Chonis* Phrygiæ

Phrygiæ oppido oriundus erat, atque indè cognominatus. *Gregorii Logothetæ* Chronicon hîc locum habere poteſt. Captæ Conſtantinopoleos Hiſtoriam complectitur, annorum ferè ſexaginta, nempe à *Balduino Flandro*, ad *Balduinum* ultimum Imperat. Utrique iſti Auctores proximè nominati, *Zonaras* & *Choniates*, maximos in Imperio *Conſtantinopolitano* honores geſſère: quò magis idoneos ad Hiſtorias ſcribendas putemus. Prior ille, Magnus *Drungarius*, & * *proto-Secretarius* fuit: hic autem poſterior *Logotheta* * Magnus, (præter alia) & *Sacri Cubiculi* præfectus. *Nicetam* ſimiliter excipit *Nicephorus Gregoras*, qui centum quadraginta quinque annorum conſequentium Hiſtoriam literis conſignavit, nempe à *Theodoro Laſcare* priore, uſque ad ſuam ætatem, ſive ad obitum *Andronici Palæologi* poſterioris, qui incidit in Ann. Chriſti 1341. Fatendum quidem eſt, duos hoſce poſtremos, non tam *Eccleſiæ*, quàm Imperii *Græcanici* rebus deſcribendis operam impendiſſe: quum tamen Eccleſiaſtica quædam nonnunquam interponant, ac carptim pro occaſione libent, necnon inter *Scriptores Eccleſiaſticos* numerentur; quumque *Zonaræ* ſuam attexat narrationem *Choniates*, & ea quæ *Choniates* reliquerat, *Nicephorus* impleat, quaſi ex propoſito Hiſtoriæ corpus quoddam abſolvere conarentur; eos prætermittere non potui, & præſertim quòd inter recentiores Græcos melioris notæ Auctores habeantur. Quæ poſtrema ratio, ut Hiſtoriarum amatoribus magis eluceſcat, & ad horum quoque Auctorum lectionem eos faciliùs inducat, *Juſti Lipſii* de iis judicium huc adpingere lubet. *Nicetas* (inquit ille) *parùm adhuc vulgò notus, fateor; ſed digniſſimus notitiâ: purum rectumque ingenium, ſi aliud illo ævo. Stylus ejus operoſus, poëtas & Homerum ſæpè reſipiens: at res & narratio ipſa, diſtincta, compoſita, ſine vanitate, ſine ineptiis, brevis quod ſatis eſt, & fida. Crebra apud eum*

* *Juxta nonnullos Vigilum præfectus: juxta alios millenariæ cohorti præfectus*

* *Summus Cancellarius; ita Salmaſius.*

Bellar de ſcr. Eccl.

In no. ad 1. pol. c. 9

& opportuna monita: judicia non libera ſolùm, ſed ſana. Ad ſummam, legite vos politici: gratiam mihi aliquis pro judicio habebit: certè debebit. Tantum de *Choniate.* De *Gregorâ* ſic pronunciat, *Nicephorus Gregoras Nicetæ Hiſtoriam, & filum narrationis excepit; at non laudem. Scripſit enim ab urbe captâ res, ad Andronici Palæologi poſterioris mortem: ſed nequaquam pari caſtigatione aut induſtriâ, & vitia plura traxit ſui ævi. Superfluit, aut evagatur: & res orationéſque proprias miſcet, indecorè, imò ineptè. Judicia tamen ejus crebra, & plerumque recta: cauſæ eventuum curioſè poſitæ: pietas inculcata, & multa opportunè ad primam illam cauſſam relegata, id eſt Deum. Sanè providentiam & fatum non alius Scriptor aſſeruit magis. Legendus cùm hoc nomine, tum etiam illo, quòd pleraque ejus Hiſtoria ab ævo noſtro non diſſidet, imò lites diſſenſúſque in ſacris reperies, haud diſſimiles hodiernis.* Ita *Juſtus Lipſius.* Cæterùm de fide hujus etiam *Nicephori*, à viris in Hiſtoria doctiſſimis, nonnihil dubitatur; in rebus præſertim *Andronici Palæologi* illius, cujus in morte eum deſinere ſuprà diximus. Ibi igitur ſi placeat Hiſtoriarum ſtudioſo, legendus inſuper erit *Johannes Cantacuzenus*, qui ex *Imperatore Monachus* factus, luculentam condidit Hiſtoriam, ſub nomine *Chriſtoduli*, de Imperio *Andronici* illius Junioris, & ſuo. Hunc multis nominibus Hiſtoriarum ſtudioſis, commendat doctiſſimus *Voſſius*; utpote *cujus Hiſtoria eo majoris fieri debeat, quia ſcripta eſt ab illo, non qui umbraticam ſemper vitam egiſſet; ſed qui primùm magnus fuerit domeſticus: ac poſt obitum Andronici Junioris, liberorum ejus tutelam obtinuerit, & mox (ita volente Senatu, & Imperii rebus exigentibus) Imperator creatus ſit, atque in eâ dignitate prudenter ac fortiter ſe geſſerit. His illud accedit, quòd non de rebus ſcripſit parùm ſibi perſpectis; ſed quibus ipſe interfuit, atqui adeò præfuit. Sanè inter recentio-*

[Margin: *Voſſ. l. 2. de hiſt. Gr. c. 28* — *Cl.* 1350.]

res

res Græcos non ei quenquam puto præferri oportere. Ita doctiſſimus *Voſſius.* Denique ne ſubſiſtat noſter Hiſtoriarum ſtudioſus, aut lectionis ſuæ interrumpat curſum, donec ultimam *Orientalis* Imperii viderit periodum, & miſeram *Eccleſiæ* inibi conditionem; *Läonici Chalcocondylæ Athenienſis* Hiſtoriam ſuperioribus adjungat. Is enim quid porrò factum ſit, & quomodò tandem Auguſta illa urbs, non contenta in Orbe ſecundas ferre, ſed *Romæ* ipſi, rerum dominæ, vehementer æmula, in potentiſſimi *Turcici Tyranni*, ac fidei noſtræ, ſacroſanctæque crucis hoſtis acerrimi, poteſtatem pervenerit, haud negligenter oſtendit. Quin & ejuſdem Tyranni, gentiſque ſuæ, originem, auctum, progreſſumque, luculenter deſcribit. Ab *Ottomanno* igitur *Orthogulis* filio, qui regnare cœpit circa annum MCCC. orditur Hiſtoriam, quam decem libris exequitur, atque iis *Eccleſiæ Imperiique Orientalis* res, uſque ad captam à *Mahomete Conſtantinopolim*, circa annum Chriſti 1453, complexus eſt.

SECT. XL.

Blondus Forlivienſis Orientalium Scriptorum defectum in Hiſtoriâ Eccleſiæ ſupplere poteſt, unà cum aliis. Sigebertus Gemblacenſis. De eo ſententia Card. Bellarmini. Sigebertum continuat Robertus Abbas, ad ann. 1210. *Chronicon Hirſhavenſe, ad Ann.* 1370. *Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta, ad ſeculum proximè elapſum. Gobelini Perſonæ Coſmodromium. Ubi & quando legendum. Ejus laus. Loco Coſmodromii,*

legi

legi poteſt Alberti Crantzii Metropolis, in quam multa è Gobelino congeſta, & Hiſtoria à Caroli M. temporibus ad An. 1504. *perducta. Poteſt etiam Nauclerus horum vicem ſupplere. Et, ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi Secundi. Joh. Sleidanus Commentarios Eccleſiaſticos ſcripſit, ab Ann.* 1517, *ad Ann.* 1556. *quos continuavit Caſpar Lundorpius, ad Ann.* 1609.

VErùm enim verò, Auctores, quos poſtremò recenſuimus, de rebus *Orientalibus* omninò ſcripſerunt; *Occidentalis Eccleſiæ* ſtatum, vix quidem obiter attigerunt. Hunc itaque defectum
Floruit an. 1440 *Blondus Forlivienſis* (qui integram & continuam rerum ſeriem, poſt inclinationem Imperii factam, in Decadibus ſuis complexus eſt, ab anno Chr. 407.
Vid. Sec. 24. uſque ad 1400; quemadmodum ſuprà quoque notavimus:) loco multorum præſtabit, vel ſequentes Auctores facilè ſupplebunt. Nimirùm,
Claruit an. 1094 primò *Sigebertus, Monachus Gemblacenſis* in *Brabantiâ*; ab Anno Chriſti, 381. (hoc eſt paullò ante
Euchol. an. 379. finem *Tripartitæ Hiſtoriæ*) exorſus, ad annum uſque M. C. XIII. ſuum *Chronicon* perduxit. Iniquiorem quidem fuiſſe eum *Gregorio* 7°, pontifici Maximo, affirmat *Bellarminus*; ob ſtudium videli-
De Scr. Eccl. an. 1101. cèt erga Imperatorem *Henricum* quartum, cujus partibus etiam fortaſsè favebat; immò mendacii eum poſtulat idem *Bellarminus*, circa ipſius *Gregorii* obitum; verùm quàm verè, ipſe viderit. *Sigebertum* autem continuavit *Robertus Abbas* de Monte, uſque ad Ann. M. CC. X. Deinde *Chronicon Hirſhavenſe Trithemii*, uſque ad Annum 1370.

Chronico

Chronico denique *Abbatis Urſpergenſis* addita Paraleipomena, Hiſtoriam ad noſtra ferè tempora perduxerunt. Vel ſi iſti minùs placeant, alios habemus nihilo ſuperioribus lectu minùs dignos. In hoc cenſu primus eſt *Gobelinus* quidam *Perſona*, Auctor non contemnendus, doctorum judicio; qui Chronicon univerſale inſtituit, quod *Coſmodromium* inſcripſit: quo res Eccleſiæ juxta & Reipub. complectitur, ab orbe Condito, uſque ad An. Chriſti, 1418. quo tempore imperavit *Sigiſmundus*, *Caroli* 4. filius. *Gobelinus* iſte, opus ſuum in Sex Ætates diſtinxit, per quas omnes, apparet eum, pro captu ſeculi in quo vixit, non vulgari, & eruditione, & diligentiâ, atque ſtudio, indagandarum rerum ad Hiſtoriam pertinentium fuiſſe. Jam verò, ſi quis fortè exiſtimaverit, rerum ante Chriſtum natum repetitiones, Lectori tædium allaturas; cùm ad hunc Auctorem acceſſerit, incipiat ab ætate ſextâ, quæ à Nativitate Domini auſpicatur. Vel ſi id etiam minùs gratum fuerit, poſt hunc, *Albertus Crantzius Metropolim* ſcripſit, ſive Hiſtoriam *Eccleſiaſticam*, de *Eccleſiis Caroli M.* ætate conſtitutis, vel inſtauratis. In quâ contexendâ *Metropoli*, *Gobelini Coſmodromio* plurimùm eſt uſus, integraſque ex eo paginas deſcripſit; quod fecerunt etiam alii poſt eum, teſtante doctiſſimo *Voſſio*. Orditur à *Caroli Magni* temporibus, ac progreditur uſque ad Annum 1504. Denique *Johannes Nauclerus*, Nobilis *Suevus*, Chronicon ſcripſit ab initio Mundi, uſque ad Annum M. D. duobus voluminibus diſtinctum. Primum volumen, *Generationes* (utì vocat) ſexaginta tres continet, videlicet Generationes *Veteris Teſtamenti*. Secundum volumen cum Appendicib. *Generationes Teſtamenti Novi*, quinquaginta & duas complectitur. Iſtud autem opus priuſquam ederetur, *Philippus Melancthon* partim diſponendo, partim augendo, partim etiam retexendo, id præſtitit, ut lectio libri iſtius à plurimis expete-

Albi. hi. Sax. p. 246.

Voſ. de hiſt. lat. l. 3 c. 10. p. 582.

Voſ. l. 3. c. 10. de hiſt. lat. p. 581.

Claruit an. 1510

expeteretur, & fructu voluptatéque non careret. Poteſt verò Lector à Secundo volumine, vel à mediis ejuſdem voluminis generationibus, Hiſtoriæ continuationem petere, ſi fortè earum rerum, quas in aliis Auctoribus jam legerit, repetitiones vitare cupiat. Poſtremò, *Johannes Sleidanus*, patrum noſtrorum memoriâ, Commentarios ſcripſit de ſtatu *Religionis*, ab Anno MDXVII ad Ann. MDLVI. Ejus autem Hiſtoriæ continuationes adjecit *Caſpar Lundorpius* tribus voluminibus, uſque ad Annum MDCIX.

Fl. 1555

SECT. XLI.

Venerabilis Beda, & Uſüardus minimè prætereundi; neque Pontificum Roman. vitarum Scriptores; Anaſtaſius Biblioth. Bartholomæus Platina; eorum inſignia elogia. Platinam recenſuit Onuphrius, & continuavit ad Ann. 1566. *Sigonius quoque ſuis Hiſtoriis res Eccleſiæ intertexuit, & in hoc cenſu numerari meretur. Sigonii & Onuphrii elogia.*

EXtant præterea Auctores alii non pauci, nec minoris æſtimandi, quàm plerique ſuperiorum. Inter quos primo loco *Venerabilis Beda* noſtras occurrit. Qui Annales ſcripſit à Mundi initio, ad Imperatorem *Leonem Iconomachum* dictum, cujus ætate floruit, Ann. 730. Cùm ad ſua tempora devenit, latiùs res explicavit, diligens & pius ſcriptor. Circa Ann. 812. floruit *Uſüardus*, *Monachus Fuldenſis*, natione *Gallus*, ſed *Alcuini* noſtratis diſcipulus. Is *Caroli Magni* juſſu, *Martyrologium* edidit:

Ca. Sigo. in Judi. de Hiſt.

Bellar. de ſcr. Eccl. An 812

didit; in quo *Confeſſorum*, aliorúmque *Sanctorum* vitas paucis inſeruit: id hodiéque extat, *non exiguo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ bono*, ut viri doctiſſimi verbis utar. Præ reliquis, qui de rebus *Eccleſiæ Occidentalis* ſcripsêre, haudquaquam negligendos, immò potiùs cum primis legendos exiſtimo, *Vitarum Pontificum Romanorum* Scriptores; præſertim *Anaſtaſium Bibliothecarium*, & *Baptiſtam* ſive *Bartholomæum Platinam*: in illo quidem (dicit neſcio quis *Moguntinus* haud indoctus) habemus ſincerè & fideliter, excluſo omni verborum fuco, deſcriptas centum & novem *Romanorum Pontificum* vitas: hoc eſt, quotquot à Beato *Petro Apoſtolo*, uſque ad An. Dom. ferè ſeptuageſimum ſupra octingenteſimum *Romanam* Cathedram obtinuerunt: videlicet à Beato *Petro* uſque ad *Nicholaum* primum, qui anno 867. è vivis exceſſit. Scriptoris hujus egregium habemus elogium apud Magnum *Annaliſtam Cardinalem*. Sic enim loquitur. *Anaſtaſius Bibliothecarius, etſi rudi ſtylo, fideliſſimè tamen rerum geſtarum Hiſtoriam enarravit, immò in rerum ſui temporis narratione, nullum fideliorem & meliorem ſcriptorem habemus, apud quem magis cum ſimplicitate veritas, quàm cum fuco mendacia valuerunt.* Et de eodem, clariſſimus Hiſtoricus *Carolus Sigonius*: *nobis valdè charus, inquit, eſſe debet hic ſcriptor; quòd ea quæ nec meliores, nec pejores habent, literarum monumentis tradiderit.*

Claruit Anaſta. ann. 870

Tom. 9. ad An. 752, & 799.

Bartholomæus Platina (id enim prænomen ei indit *Volaterranus*; & argumentis ſatis liquidis probat doctiſſimus *Voſſius*, licèt à pleriſque aliis vocetur *Baptiſta*) de vitis *Pontificum*, uſque ad *Paulum* II. ſcripſit, labore quidem ingenuo, & incorruptâ veritate, *Pontificii Principatûs* actiones, in lucem proferens. Ita de eo *P. Jovius*. Cui etiam concinit *Volaterrani* de eodem judicium; nempe *virum fuiſſe gravem affirmat, & procul mendacio, eóque admiratione digniorem, quòd jam provectâ ætate, ac poſito*

Lib. de hiſt. Lat. p. 534.

Elog 19. vir illuſ. Vola. l 21 f. 246. b.

poſito tyrocinio (quod totum militiæ priùs tradiderat) literas didicit. Vixit tempore *Sixti Papæ* quarti ejus nominis: cui & opus ſuum dedicavit, & à quo *Bibliothecæ Vaticanæ* præfectus erat. Huic libro notas *Onuphrius Panvinius* addidit (ita *Bellarminus*) *non contemnendas*; & porrò à *Sixto* quarto incipiens, *Pontificum* quatuordecim Hiſtoriam, uſque ad *Pium* quintum, & ad annum MDLXVI. eam propagavit. Quorum vitis deſcribendis, *Onuphrius*, præter privatos publicoſque annales, diaria, & acta conſiſtorialia, *Raphäelem Volaterranum*, & *Paulum Jovium* præcipuè ſecutus eſt Auctores, & aliquot etiam à *Jovio*, ſed breviſſimè, mutuatus eſt. Denique (uti inter civiles Hiſtoricos ſupra notavimus) Res in *Occidentali Imperio*, tam ad *Eccleſiam*, quàm ad *Remp.* pertinentes, quæ comperiri diligentiâ poſſent, ſingulari curâ collegit, eruditiſſimus *Sigonius*; eaſque, quàm veriſſimè in maximâ rerum obſcuritate, ſcriptorum diſſenſione, & temporum vetuſtate potuiſſet, luculento ſtylo poſteritati mandavit: à *Diocleſiano* & *Maximiano Auguſtis* incipiens, anno 281. & in morte *Juſtiniani* deſinens, qui obiit anno Chriſti 565. Hîc etiam adhiberi poſſunt ejuſdem Auctoris Hiſtoriæ *Bononienſis*, & de *Regno Italiæ*. Idem quod *Sigonius*, præſtitit *Flavius Blondus Forojulienſis*, inferiùs paulò hiſtoriam incipiens, ſed longiùs continuans; nempe ab anno Chriſti, CCCCVII. uſque ad annum 1440. ſed non pari accuratione aut elegantiâ cum *Sigonio*: uſus eſt enim dictione non admodùm cultâ, (ut *Volaterranus* agnoſcit;) de *Antiquitate* tamen, *utcunque interdum aliquid humani patiatur, ſanè pro ætate quâ vixit, optimè meretur.* Utì doctiſſ. *Voſſius*: floruit autem circa ann. CIↃCCCCXL *Eugenii* IV. pluriúmque *Pontificum Romanorum* Secretarius.

Bell. de Sc. Eccl. an. 1472

Onuphr. in præf. ad Lect.

Sect. 24.

Lib. 3. *de Hiſt. La.* p. 531.

SECT.

SECT. XLII.

Centuriatores Magdeburgici opus in hoc genere perquàm utile ediderunt. Rev. Epiſcopi Ciceſtrenſis de eo judicium. Quid in eo laudabile contineatur. Fundamentum ejus probè locatum. Materies ad ſtructuram unde collecta. Defectuum excuſatio.

QUòd ſi tot juges pervolvere Auctores, Hiſtoriarum ſtudioſo, res nimii laboris hîc quoque videatur; atque uni alicui, aut alteri (ubi, inſtar omnium aliorum, poſſit invenire) potiùs inſiſtere deſideret: *Centurias* habemus *Magdeburgicas*, à viris quibuſdam doctis, in eum finem maximè contextas: ut, quæ fuerit *Eccleſiæ* fides per ſingula ſecula, quæ diſciplinæ forma exterior, quæ mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent. Quod luculenter præſtiterunt; atque opus certè perquàm laudabile, *Eccleſiæque*, noſtris præſertim temporibus, (quibus tot ac tantæ, circa fidem ac diſciplinam, moveantur controverſiæ;) ſi cautè interdum, & circumſpectè legatur, apprimè utile ediderunt. De quo liceat mihi Reverendiſſ. *Ciceſtrenſis Epiſcopi* judicium ſuis ipſius verbis hîc proferre; quibus quid de ſuperioribus omnibus, præ hoc uno opere cenſendum ſit, quidque in hoc opere maximè obſervandum, intelligetis. Sic enim eruditiſſimus *Antiſtes*. *Poſt tabulas quaſdam & delineationes Chronologicas, ſæculorum, ab Apoſtolis decurrentium; in quibus leviori operâ, ſed non inutili, lineamentorum quædam adumbratio, non τὸ σῶμα, vel τὸ ζωόλον repræſentabatur: poſt nonnullas, hinc inde, prout tulerat occaſio, per partes decerptas Hiſtoriæ* *Præfa. in Ap. n. 47*

Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ racemationes; inventi tandem ſunt, qui ſeriò rem aggreſſi, pleniſſimam nobis vindemiam expreſſerunt: Centuriatores nimirùm, qui dicuntur Magdeburgici. Facinus aggreſſi pulcherrimum: opus arduum: Herculeam planè molitionem: qui de diſjectis hinc inde, & vagè, variéque diſperſis ruderibus antiquitatis, colliſæ plerúnque, diſſipatæ, & diſſectæ; ædificium quoddam inſigne, uſu eximium, Orbi Chriſtiano conſtruxerunt. In quo multa ſunt quæ laudes, & admireris: nec pauciora quæ nequeas comprobare. Pergit autem Reverend. idem *Antiſtes* particulariùs narrare (& ut Lector noſter, quem inſtituimus, diligenter obſervet, ſuadeo;) pergit inquam narrare, quæ probanda, laudandáque æſtimaret.

Idem, Ib. num. 48. *Certè quidem rerum ordo ille ſplendidus: ſeries & methodus ſingularis: rerum & temporum diſpoſitio enucleata: quam per ſingulas annorum Centurias obſervant & proponunt, ita ut ſigillatim exhibeantur: Fidei ἔκθεσις: diſciplinæ πρᾶξις: mores hominum, virtutum progreſſus & incrementa: labes iterùm atque nævi: hæreſes, errores, aberrationes à verâ & ſincerâ pietate, ſchiſmata ex ambitione, & factiones concitatæ: viri celebres per ætates ſingulas, eruditionis famâ, & ſanctitatis commendatione. Hæc inquam & ſimilia, Centuriarum ornamenta, quæ negari nec poſſunt, nec debent, mentes movent, jucundâ luce perfundunt, non ipſas ſolummodò res enarrandas, ſed vitam quoque Hiſtoriæ, veritatem, commendant, & ad ſe, legentium oculos animóſque blandiſſimè alliciunt, inſinuando. Quod nobis ædificium Hiſtoricum dum conſtruunt, fundamentum ejus imprimis ſtatuunt, εὖ καὶ καλῶς, ſuper lapidem illum pretioſum, angularem: à Deo, ſtructorum omnium ἀρχιτεκτονικωτάτῳ exciſum de monte, dedolatum, exaſciatum, poſitum & fundatum, in Scripturis ſacroſanctis, quatuor ſanctiſſimorum Evangeliſtarum: ab Apoſtolis & illorum demùm miniſterio, excultum dein, & perpolitum: quem & ſcriptæ Epiſtolæ ad Eccleſias, & actus con-*

texti

texti de Eccleſiis, *ad æternitatem propagarunt. Hinc jam provecti ulteriùs, in apertum & immenſum pelagus, diſciplinæ formam exteriorem: Fidei* Eccleſiaſticæ *normam & tenorem: mutationes in moribus & converſatione: Hæreticorum fraudes, impoſturas, impietates, adverſariorum ἐναντιώσεις: Militum, Ducum, & Pancratiaſtarum Jeſu Chr. colluctationes & agoniſmata: per partes illius operis luculentiſſimi, cum multiplici aliarum rerum varietate, exhibent & exponunt, indagatores certè ſolertiſſimi, enarratores expediti.* Ulteriùs adhuc progreditur doctiſſimus *Præſul,* indicátque undè gentium, tot ac tanta, naviſſimi, maximéque induſtrii centuriatores, coëgiſſent in unum & comportaſſent. *Iſta quidem omnia* (inquit) *ſic corraſa undecúnque & convaſata, in unum velut acervum contulerunt, de ſcriptis Patrum* Apologeticis & Eriſticis, *de ſcriptis* diegematicis, Commentariis & Explicationibus *credendorum: de Sermonibus panegyricis &* Homiliis: de Actis *imprimis Synodalibus: de* Epiſtolaram *tabulis, ad diverſos, de diverſis rebus: Hiſtoriis veterum, ad extremum, quæ de clade temporum ſuperiorum, nobis adhuc ſuperſunt paucæ, vel integræ vel redactæ in* Epitomen, *lautam ſanè ſupellectilem, &, quoad fieri potuit, inſtructiſſimam. Si quid operi inſtituto, de perfectione defuit, vel debitâ vel deſtinatâ, ex æquo & bono, more majorum poſſit excuſari; tum quòd principes rem aggreſſi, aliis intentatam, illibatam: tum quòd ſecundas curas non adhibuerint, ut illa, quod fieri per ἐπανορθώσεις ſolet, quæ minùs exactè, vel enucleatè fuerant ab initio delineata vel delibata, limatiùs deinceps exaccurare, & majori curâ atque diligentiâ poſſent perpolire.* *Idem ib. num. 49.*

SECT. XLIII.

Centuriatores erroribus obnoxios, docet eruditiſſimus & Reverend. Ciceſtrenſis. Caſaubonus agnoſcit. Opus ipſum tamen valdè utile eſſe, oſtendit idem Reverend. Antiſtes.

HÆc, atque alia plura, Reverend. *Antiſtes*, de *Magdeburgenſibus*; unde, quid, & quanta præſtiterint, facilè dignoſcat Lector. Sed eorum etiam σφάλματα, errores, & vitioſos affectus noſſe, haud parùm intererit: neque id prætermiſit eruditiſſimus idem *Præſul*. Imò luculenter oſtendit, in quibus peccârint, in quibus ſeſe reprehenſione dignos exhibuerint: utì legere poteſtis, in eâdem præfatione ad *Apparatum*, numeris, 50, 51, 52, & 53. Quin & doctiſſimus *Iſaacus Caſaubonus* agnoſcit, haud pauca eſſe, quæ deſiderari poſſunt in aliquibus *operis* illius *luculentiſſimi* partibus. Et tamen reverà, quanquam non pauca habeant *Centuriatores* iſti, quæ nec ferri debeant, fortaſsè nec excuſari: nihilominùs, eruditiſſimus idem *Præſul*, numero ſtatim 54. fatendum affirmat, *utiliſſimum Reipub. Chriſtianæ extitiſſe illud, hominum certè laborioſiſſimorum, ἐκπόνημα. Opus omni laude & acceptatione dignum.* Nec temerè id affirmat: rationes inſupèr multiplices ſubjungit; quarum nonnullas, ſuis ipſius verbis longè diſertiſſimis, hîc referre nequaquam pigebit.

Epiſt. prælim. ad Exer. con. Bar.

Præf. ad Appar.

Ibid. num. 54.

Quippe (inquit) *cùm veteris Reipub. Chriſtianæ effigiem repræſentet, mores exprimat, fidem enunciet: cùm ſucceſſiones Apoſtolicas per Eccleſiam: doctrinæ progreſſum & diffuſionem notet: defectus, nævos, παραδιορθώσεις, ab Hæreticis invectas, & ſentinâ ſchiſma-*

ſchiſmaticorum. Hæc, & alia hujus generis ſcitu utiliſſima, cùm ἀπορρήτων κειμήλια, velut magni ædificii quædam rudera, vel corporum disjunctorum ἀποσπάσματα, ſub uno & eodem intuitu, in unum ſimul recollecta poſuêre. Eſt hæc ipſorum opera cùm laude digna & acceptatione, tum vel maximè conjuncta cum communi utilitate. Ita enim quæ priùs per anfractus & ambitus neſcio quos, per infinitas circuitiones conſectabamur: quæ raptim, carptim, ſparſim, hîc, illic, alibi, prout ſe occaſio offerebat, magno labore & conatu, nonnunquam irrito, erant indaganda; illa omnia jam diſpoſita particulatìm, locis ſuis certis, & determinatis, luce quâdam ordinis, & diſpenſatione commendatiora, cujuſcunque vel mediocri induſtriâ, perquiri poſſunt, ita ut ſtatim obverſentur oculis, non difficulter uſibus inſerviant, & in rem præſentem offerantur: hæc de Centuriatoribus, & eorum opere celeberrimo.

SECT. XLIV.

Baronii Annales Centuriis pares. Opus planè ſtupendum. Caſauboni de eo judicium; item Reverend. Præſulis Ciceſtr. Annales iſti cautè legendi, quare. Spondanus Jeſuita eorum Epitomator.

ÆQualis momenti, atque exiſtimationis, addo & utilitatis, cum *Centuriis*, habentur Magni *Cardinalis* Baronii *Annales Maximi*, quos iſtis *Centuriis*, haud ita dudum ſcripſit, ut opponeret: opus planè ſtupendum, (confeſſione doctiſſimorum, & ipſius *Caſauboni*) utpote quo, totius orbis *Chriſtiani* res geſtas, præſertim autem eas, quæ ad *Eccleſiam* pertinebant, in continuam ſeriem annorum, ſic digeſſit Auctor, ut *unius urbis Faſtos concinnaret.* *Raino.de Id.Rom. l.1.c.4.* *In prol. ad Exer.*

cinnaret. Is etiam unus eſt, qui neſcio unde, ex abdito, tam multa, planè priùs ignota, primus prompſit in lucem; qui antiquorum *Epiſcoporum* in magnis urbibus ſucceſſiones, veterum hæreſeων originem, progreſſum, & finem, tempora *Eccleſiæ* ſive tranquilla, ſive turbulenta, tam accuratâ diligentiâ explicuit; qui denique (merita ſua in *Eccleſiam*, ſi immoderato partium ſtudio non corrupiſſet;) *dignus erat ſine controverſiâ, cui omnes & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem unquam attigerunt, adſurgerent, & faſces ſubmitterent.* Sic de *Cardinale* Baronio clariſſimus *Caſaubonus.* Neque ſolitarius eſt in hac de viro Magno ſententiâ. Suffragantur ei (utì dixi) doctiſſimorum plerique, qui recto freti judicio, alienarum vigiliarum *cenſores* eſſe merentur. Præ aliis, auctoritatem apud nos, eruditiſſimus *Antiſtes Ciceſtrenſis*, toties ſuprà advocatus, jure meritò ven-

Præfat. ad Ap. num. 63. dicare poteſt; qui magnum illum *Cardinalem* laudat, ubi meretur; neque ei parcit, ubi vituperandum cenſet. Ipſiſſima ejus verba accipitote. *Nihil eſt penè* (inquit) *quod magnoperè deſideres in Baronio, ſi unum illud abſuiſſet, cui nimis incumbit ſemper, & indulget vehementiùs, partium ſtudium & προσπαθεία. Negari haud quidem poteſt, quod in illo accuſant doctiſſimi viri, adeò illum in defenſione, & laude illarum partium, quas probabat, quas propugnandas ſuſceperat, totum eſſe occupatum, ut quicquid uſpiam eſt, vel extabat olim, per Romanam* Eccleſiam *depravati moris, deſertæ vel deſolatæ fidei, nundinationum ſacrarum rerum improbiſſimam, ſacrilegii execrandi: quicquid patratum audaciùs, quæ plurima erant, & inſolentiùs, in nominis Chriſtianì præjudicium, Eccleſiæ dedecus, pietatis opprobrium, Jeſu Chriſti contumeliam, per Pontifices quoſdam improbiſſimos, quod non inficiantur vel Catholiciſſimi, hominum monſtra agnoſcentes, & humanitatis propudia, excuſet: hoc parùm eſt: tueatur ſæpi-*

ſæpiuſculè : & hoc parùm eſt ; quin laudet interdum & ornet ab oratione. Non refingit mores urbicos ad Antiquitatem, ſed ipſam antiquiſſimam antiquitatem, invitam, reluctantem, obtorto collo trahit ad Fidem urbicam tuendam, illam imprimis malè natam, malè fotam, de directâ pontificis Omnipotentiâ, ad quam confirmandam, omnem ſuam applicat ſupellectilem, & ingenii nervos contendit. Ita doctiſſimus *Antiſtes* ; adeò ut rectè concludere liceat, haud temerè dictum à clariſſimo *Caſaubono*, *ingentia Cardinalis merita, partium ſtudio fuiſſe corrupta.* Hàc propter (Auditores) ſciat Eccleſiaſt. Hiſtoriæ ſtudioſus, *Annales Baronianos* non ſine cautione legendos : ubi verò, & quanta adhibenda ſit ex parte aliquâ, luculenter indicat eruditiſſimus *Caſaubonus*, in prolegomenis ſuis ad *Exercitationes Baronianas.* Sed & doctiſſimus *Antiſtes Ciceſtrenſis*, ſicuti *Magdeburgenſium* errores, ac temerationes perſtrinxit ; ita etiam in quibus reprehenſionem incurrat *Præluſtris Annaliſta*, non uno in loco diſertis verbis commonſtrat. Voluminoſum illud *Cardinalis* opus, in *Epitomen* contraxit *Spondanus*, homo *Jeſuita*, ſed maledicus, & convitiator egregius ; qui tamen diligentiæ ſuæ, meritas fortaſsè poſſet reportare laudes, niſi *Baronianis* nimis ſuperſtitiosè inſiſtens veſtigiis, *Paparum* omnipotentiam aſtrueret, Regum principúmque majeſtatem imminueret, & perniciosiſſimum *Hildebrandinæ* doctrinæ venenum, lectoribus ebibendum, quaſi aliud agens, propinaret.

Sunt alii Baronii Epitomatores, ut Bzovius, Biſciola, Joh. Gabriel.

SECT. XLV.

Priores centurias Magdeburgicas octo, compendifecit Lucas Oſiander; nec inutiliter. Ab Octavâ, ad Decimam ſextam tranſilit. Ejus res meritò fuſiùs tractat. Ad hanc centuriam pertinet Hiſtoria Concilii Tridentini. Iſtius operis, atque etiam Auctoris encomia. Jac. Auguſt. Thuanus, accuratæ ſuæ Hiſtoriæ, res etiam Eccleſiaſticas interſeruit, ab An. 1546. *ad An.* 1608. *Inde continuatur Hiſtoria ad An.* 1618.

Claruit an. 1603

M*Agdeburgenſium* etiam *Centurias*, octo ſcilicèt priores, in compendium reduxit *Lucas Oſiander*, vir nequaquam poſtremi nominis; atque ita quidem reduxit, ut nihil ferè rerum, ſcitu admodùm neceſſariarum, omitteretur. Nam (præter ſingulorum annorum ſeriem) faciliori negotio conſpiciendum propoſuit, quis fuerit *Eccleſiæ* ſtatus, à Chriſti nativitate, & deinceps: quomodò *Evangelii* doctrina in Orbem terrarum ſparſa ſit: quæ hæreſes in *Eccleſiâ* fuerint exortæ, & quibus mediis oppreſſæ: quæ perſecutiones contra *Eccleſiam* motæ, & quomodò ſedatæ fuerint: quos doctores *Eccleſiæ* ſingulis temporibus habuerint: inter quos & *Romanorum Epiſcoporum* vitæ recenſentur, Sed & *Romanorum Imperatorum* Acta quoque deſcribuntur, atque hæc omnia compendio ſatis laudabili complexus eſt. Ab octavâ verò *Centuriâ*, ad decimam-ſextam tranſilit, (quam quidem *Magdeburgenſes* non attigerunt, nam in decimâ tertiâ deſierunt;) réſque in eâ geſtas aliquantò fuſiùs tra-

ctat: ejuſque ſui facti, rationem ipſe reddit, in Epiſtolâ ſuâ præliminari, hiſce verbis. *Ego verò* (inquit) *puto ab Apoſtolorum temporibus, jam olim elapſis, nullam eſſe Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ partem, quæ noſtro ſeculo piis hominibus cognitu magis ſit utilis, & neceſſaria, quàm hanc ipſam, quam nunc in lucem emitto; continet enim mutationes in religione, & in repub. longè maximas, quales, & quantæ, & quot in nullâ unquàm Centuriâ contigerunt.*

Ad hanc *centuriam* pertinet *Hiſtoria Concilii Tridentini*, Anno 1542 indicti, Anno 1545 inchoati, & in Ann. 1563 producti. Hiſtoria mehercule auro (dicam?) immò gemmis pretioſiſſimis contrà, non cara, & omni ære diutiùs perennatura; à P. M. *Paulo Veneto, Ordinis Servorum*, ſcripta; viro eruditionis admirandæ, exquiſitiſſimi judicii, indefatigabilis induſtriæ, modeſtiæ denique & integritatis vix æquiparandæ. Quod quidem elogium, vir & dignitate, pariter ac eruditione perilluſtris, fidiſſimus ejus *interpres Anglicus* (qui princeps illud pretioſiſſimum κειμήλιον, maximo Eccleſiæ bono, in oras haſce occiduas protulit, & publicâ luce donavit;) ei præliminari ſuâ Epiſtola meritiſſimò tribuit; idque non temerè; utpote qui literatâ ejus conſuetudine, ac propiori familiaritate aliquandiu fretus, penitùs eum noverat. Sed & opus ipſum tantundem luculenter præſtat, ex libellis memorialibus, Commentariiſque legatorum; ex principum, & Rerum-publicarum Epiſtolis, aliiſque ſcriptis, à præſulibus, Theologis, legatiſque ipſis, qui eidem conventui interfuêre, diligenter adſervatis, concinnatum; tanto labore, tantâ accuratione, ſtudio, & fide, (ſicuti doctiſſimus idem, & clariſſimus Eques ibidem obſervavit;) ut omnes in eo genere Hiſtorias, ſive veteres, ſive recentiores, facilè provocare poſſit. Neque ſolitarium hoc, aut unius tantùm viri teſtimonium

D. Nath. Brent, Eq. Aurat. Col. Mer. præfect.

exiſtimatote, (Auditores,) vel de Scriptore, vel de opere ipſo: accipite huic geminum germanum de utroque, ab *interprete Latino*, ejuſdem ordinis equeſtris viro, &, ob elegans ingenium juxtà & eruditionem non vulgarem, clari nominis. De Scriptore ſic ille. *Neque verò meo is præconio indiget, quem opus ipſum loquitur ingenii fœlicem, magni rectique judicii virum, omni genere doctrinæ liberaliter eruditum, atque ad maximam probitatem, animique manſuetudinem, utrâque prudentiâ, divinâ & humanâ, ac iſtâ tam morali quàm civili, cumulatiſſimè excultum.* De opere verò ipſo, ſic. *Quod Hiſtoriæ iſtius exædificationem attinet*; (diſertiſſimi viri verba ſequor) *ſive res, ſive verba ſpectes; & in rebus, ſi temporum ordinem, ſi conſilia, acta, eventus; & in rebus geſtis declarari non ſolùm deſideras, quid actum, aut dictum ſit, ſed etiam quomodo: & cùm de eventu dicitur, ut cauſæ explicentur omnes vel caſus, vel ſapientiæ, vel temeritatis: Hæc, & alia ejuſdem modi, quæ dicendi, ſcribendíque magiſtri, requirunt in Hiſtoriarum Scriptore; ille adeò plenè, accuratéque exequitur, ut in unius Concilii coägmentatione, omnes Hiſtoriæ conſcribendæ numeros impléſſe, atque hoc nominē, majorum gentium Hiſtoricis accenſendus, meritiſſimò credatur.*

D. Adamus Newtonus, Eques Aurat.

Hujus ejuſdem *Centuriæ* res etiam, tam *Eccleſiaſticas*, quàm *civiles*, ab Anno 1546, ad Annum 1608, luculenter deſcripſit *Jacobus Auguſtus Thuanus*, vir genere, doctrinâ, dignitate maximus; & inter hujus ævi Hiſtoricos, principe loco dignus: utì ſuprà etiam à nobis obſervatum eſt. Eam *Hiſtoriam*, pronuper etiam continuatam habemus, uſque ad Annum 1618. Præter hoſce ſuprà recenſitos in utrâque *Hiſtoriâ* Scriptores, eximii & longè doctiſſimi viri

Obiit an. 1620.

Sect. 25.

Gerardi

Gerardi Johannis Voſſii, de *Hiſtoricis Græcis* libri, & de *Latinis*, ingentem numerum ſuppeditare poſſunt: ex quibus (ſi cui fortè delectus noſter non arriſerit) alium pro libitu ſuo facere licet. Ego ſic cenſeo: & de Parte primâ Methodi noſtræ, ſatis dictum opinor.

DE

DE RATIONE, ET METHODO *Legendi Hiſtorias.*

PARS SECUNDA.

De Idoneo LECTORE.

SECT. I.

Juvenis, uti moralis Philoſophiæ auditor, ita & Hiſtoriarum Lector minùs idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumque. Finis & ſcopus Lectionis. Doctiſſimi Voſſii & Kekermanni circa hanc quæſtionem, ſententiæ diſcrepantes.

PArtem primam expedivimus, in quâ, utriuſque *Hiſtoriæ* Auctores recenſuimus, eorúmque delectum fecimus; nec-non, quo ordine ſint legendi, commonſtravimus. Jam verò ſecundo loco, quis ſit *Lector* idoneus, diſquirendum. Et hoc quidem, quâ poſſimus

Vid. Sec. 1. p. 14.

nus brevitate, faciemus. *Ariſtoteles*, Ethicorum
b. 1. c. 3, de idoneo moralis *Philoſophiæ* auditore
iſputans, hoc habet pronunciatum: *διὸ τῆς πο-
ιτικῆς ὐκ ἔστιν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος. &c.*
*Juvenis ad civilem ſcientiam non eſt accommodatus
uditor: eſt enim actionum, quæ in hâc vitâ verſan-
ur, imperitus:* nimirum, Juventus, ignara judi-
andi, in fraudem facilè inducitur, & ſpretis meli-
ribus, vana amplectitur. Quòd ſi recte hac ex
arte pronunciaverit *Magiſter* noſter; quid prohi-
et, quo minùs nos etiam, de habili & idoneo
Hiſtoriarum Lectore, idem ſciſcamus ſcitum? quan-
oquidem, *Hiſtoriam* nihil aliud eſſe quàm *Philoſo-
hiam* exemplis utentem, ſapientes ſtatuerunt. Au-
itori *Ethico*, ſive *politico*, requiritur primò judi-
ium, *διάγνωσις*: ut rerum agendarum præcepta
nternoſcat. Deinde, animus ſit ei probè affectus,
t præcepta rectè tradita, in uſum dextrè transfer-
e cupiat. Simili planè modo, *Hiſtoriarum Lecto-
i* facultas adſit, diſcernendi exempla, quæcunque
egerit, & de iis rectè judicandi: tum adſit lubido,
& animi propenſio, ea quæ proba fuerint, imitan-
i; quæ ſecùs autem, fugiendi: omnia denique
n uſum ſuum convertendi. Finis enim principalis
*τῆς παρούσης πραγματείας ἐστὶν ὐ γνῶσις, ἀλλὰ
πρᾶξις*; *Præſentis negotii ſive conſiderationis ſco-
us, non cognitio & contemplatio, ſed uſus & actio.*
Atque ideò diſcendum, non ut ſciamus tantùm,
ed benè etiam agamus, & honeſtè Vivamus. Un-
le nec deſunt viri impenſè docti, qui haud ullum
ſſe ſtudii genus afferunt, in quo plus ſolertiæ, plus
udicii, usûs, & prudentiæ, poſtulari videatur,
quàm in *Hiſtoriâ*, vitæ civilioris *Magiſtrâ*, legen-
dâ requiritur. Quò magis mirari ſoleo *Gerardum
Johannem Voſſium*, inter eruditorum hujus ævi
principes meritiſſimò numerandum, in libello ſuo
eleganti de *Arte Hiſtoricâ*, firmiter tenere, hoc
ſtudium primæ etiam convenire ætati; *Bartholo-
mæi*

mæi Keckermanni, aliorúmque contrà ſentientium opinionem rejicere, argumenta elevare, refellere. Ipſos audite, (ſi placeat) & primò *Keckermannum*, deinde clariſſimum *Voſſium*.

Keckerm. de Natu. Hi. Par. 1. c. 1. p. 10. *Cùm nihil aliud contineant* (inquit *Keckermannus*) *Hiſtoriæ, quàm exempla præceptorum; habent autem præcepta methodum, exempla verò non habent methodum, niſi eam quæ eſt in præceptis: error eſt vulgatus, & valdè damnoſus juventuti, quæ voluptate & jucunditate ſtudii Hiſtorici ducta, Hiſtorias* ex profeſſo *incipit legere, plerumque antequam diſciplinas, & præcepta ea cognoverit, quibus methodus ineſt, & loci communes illi, ad quos Hiſtoriæ reduci debent: quod quidem valdè eſt præpoſterum; & facilè intelligi poteſt, ex comparatione aliarum diſciplinarum: exempli gratiâ, Grammaticæ, Logicæ &c. Sicut enim abſurdus fuerit, qui exempla Grammat. Logic. Rhetoricæ, velit cognoſcere, & notare, antequam dedicerit præcepta: ita abſurdiſſimus haberi debet, qui Hiſtorias, id eſt, Exempla* Ethica, *Oeconomica, Politica*, ſeriò & ex profeſſo *velit legere & notare, antequam habeat perſpectam Methodum præceptorum* Ethicorum, *Oeconomicorum, Politicorum &c.* Ita *Keckermannus.*

Jam, ſi placeat, audite doctiſſimum *Voſſium: Nihil*, (inquit) *abſurdi habet, (uti vult Keckermannus,) ſi exempla ante præcepta addiſcamus: linguas enim optimè abſque præceptis addiſci poſſe, notum eſt*: deinde, *non parvum eos* (qui cum *Keckermanno* ſentiunt) *errorem committere* dicit, *cùm non ſatis diſtinguunt, inter lectionem hiſtoriæ alicujus, ac Hiſtoriam ſcribendi munus; ad quod, nemo Philoſophiæ civilis ignarus, applicare animum debet.* Denique *confundere eos*, (ait) *nudam, & ſimplicem rerum omnium hiſtoriam*, cum ἱστορικῇ πραγματείᾳ· *quæ curatè in circumſtantias & eventuum cauſas inquirit.* Poſtremò, ſuam confirmat opinionem auctoritate *Quintiliani*, (*optimi inſtituendæ pueritiæ artificis*,

Art. Hi. c. 5. p. 31.

qu

qui ab *Rhetore* jubet *Oratores* atque *Hiſtoricos* incipientibus prælegi; inque Hiſtoricis, minimè dubitat *Livium præponere Salluſtio*; *non tantùm quia candidior ſit, ac Ciceroni ſimilior: ſed etiam, quia majoris ſit Hiſtoriæ Auctor: quomodo* (inquit) *neutiquam loqueretur, niſi ita crediđiſſet, pueritiæ convenire Hiſtorias magis univerſales*. Hæc eruditiſſimus *Gerardus Johannes Voſſius*.

SECT. II.

Keckermanni ſententia defenditur. Linguæ abſque præceptis, haud optimè diſcuntur. Linguarum, atque actionum longè diverſa ratio. Philoſophia practica tam legenti Hiſtorias, quam ſcribenti, requiritur. Ubertus Folietta, Sebaſtianus Foxius, Viperanus, ab hâc parte ſtare videntur. Etiam doctiſſimus Voſſius argumenta ſubminiſtrat non infirma.

SED liceat hîc nobis, pace tanti viri, (cujus aliàs ſumma apud nos auctoritas eſt, quémque, præcipuè in hoc genere Hiſtorico, ſuſpicimus, & veneramur,) paululùm diſſentire, & *Keckermanni* utcunque partes aliquatenùs defendere. Reſponderi itaque poſſe videtur pro *Keckermanno*; primò, haud diſſitendum linguas poſſe diſci abſque præceptis, ſed *optimè* poſſe diſci, pernegandum. Voces articulare, verba formare, etiam componere, ac proferre; auditione, uſu, colloquio, abſque præceptis regulíſve, diſcere ſolemus. Sermonem verò aptè concinnare, orationem ſcienter inſtituere, vix ac ne vix quidem datur, niſi regularum, & præceptorum ductu. Præterea, quamvis loqui addiſcat

diſcat quis (quâcunque fuerit linguâ) abſque præ ceptis, eloqui tamen haud poterit; multò minù de loquelæ ſive congruitate, ſive proprietate, di judicare, & rationem reddere, niſi per præcepta. Porrò, ea *optimè* addiſcuntur, quorum perfecta habetur cognitio, quorum rationem reddere qui poteſt, ſicuti nos docet Magiſter noſter *Ariſtoteles*. Adhæc, alia eſt linguarum ratio habenda alia actionum; ſive eas imitemur, ſeu mente noſtrâ contemplando arbitremur. Uſus illas dirigit & corrigit; has, præcepta & norma vivendi. Illas conſuetudo civitatis (*quæ nunquam in eodem ſtatu ſtetit*) verſat: Has turpis & honeſti reſpectu temperandas, & juxta legum præcepta diſcutiendas, novimus.

Ariſt. Eth. l. 1.

Sene. Ep. 114.

Secundò, neque in eo videtur doctiſſimi *Voſſi* ſententia uſquequáque comprobanda, quòd Philoſophiam practicam concedat neceſſariam, *ſcribenti* Hiſtoriam, *legenti* verò nequaquam. Quid enim Annon utrique finem quaſi eundem propoſitum omnes affirmamus? Uni, ut vivendi rationem al exemplis diſcat? Alteri, ut ex eiſdem exemplis eandem pariter doceat? Annon illi ſcopus, u prudentiam mortalibus, alienos deſcribendo caſus inſinuet? Huic, ut ſibi ipſi, eoſdem caſus legendo, & obſervando, prudentiam comparet? Mihi quidem ſic omnino videtur. Nec mihi ſoli, ſed plurimis aliis, nec indoctis. Audiamus, ſi placet unum atque alterum. *Duæ ſunt facultates*, (inquit *Ubertus Folietta*) *quæ commune bonum, & utilitatem publicam ſpectant, quæque hominibus ad beatam vitam iter expediunt, illoſque ad civilem ſocietatem tuendam & ornandam inſtituunt; Moralis Philoſophia, & Hiſtoria: ita hæ duæ facultate partitæ ſunt inter ſe munere, ut illa diſputationibus & præceptis, animos ac mores hominum informet; hæc utilibus exemplis, ſalubribúſque documentis, quid ſequendum in vitâ, quid fugiendum ſit doceat*

De ſcrib. hi. penu. p. 954.

doceat, moneátque: ad quorum ſimilitudinem, actiones & conſilia ſua homines dirigant, & conforment; caſuſque atque exitus, qui bona conſilia, & prava conſequi ſoleant, ante oculos hominum ponat; quorum cognitione, illi vel ad virtutem inflammentur, vel à ſceleribus revocentur. Diſſentit maniſeſtè, à clariſſimi *Voſſii* mente, vir doctrinâ, judicio, eloquentiâ, ſuo tempore non incelebris, *Sebaſtiánus Foxius.* Is enim, libro de *Inſtitutione Hiſtoriæ*, ſic ſcribit. *Quo pacto ipſius non modò Hiſtoriæ, ſed nec omninò alicujus rei benè ſcriptæ artificium, & elegantiam dignoſcere, aut dijudicare poſſis, ſi nec quid artificium, aut quale ſit, rectè cognôris? Iſthæc, quæ tu poſcis, non niſi à doctis, & benè inſtitutis intelliguntur. Nam qui accuratè debeat Hiſtoriam legere, quomodo ſit eadam ſcribenda, noſcat neceſſe eſt, &c.* Mox etiam rationem reddit. Quòd nimirùm artifices & eruditi, artificioſa & erudita tantùm noſcat, non rudes & imperiti. Denique ſic concludit. *Ergo lectioni accedat judicium, non tam naturâ, quàm arte uſque comparatum; tum doctrina, non vulgaris, aut mediocris, &c.* Nec à *Foxio* diſſentit *Johannis* Viperanus (vir etiam literaturæ haud contemnendæ,) ſicuti planè evincant hæc verba, *Et magni quoque viri eſt,* (inquit) *veros fructus ex Hiſtoriarum lectione colligere; qui videlicèt rationes rerum divinas, humanáſque percipiat; qui ſeligat morum optima documenta, qui eâdem, quà vitam ſuam, honeſtatis normâ ac regulâ, aliorum facta metiatur; in quo multa locorum cognitio, mira virtutum vitiorúmque ſcientia, ſingularis magnarum rerum doctrina, & eruditio inſit, &c.* Et paulò poſt. *Qui ad Philoſophiæ præcepta, exempla adjunget; is magnos fructus ex hiſtoriâ capiet, ac perfectam & abſolutam ſapientiam conſequetur.*

Ibid p. 819.

Lib. de ſcr. Hiſt. c. 17.

Quin & ipſius doctiſſimi V*oſſii* concluſio, (eodem capite 5, circa præcipuum *Hiſtoriæ* fructum,) ad

Ars Hiſt. c. 5. p. 28

ad confirmandam noſtram ſententiam, plurimùm valere videtur. Ita enim ſcribit. *Sic igitur ſtatuendum, vel præcipuum eſſe hunc Hiſtoriæ fructum, quod ex ſimilibus vel contrariis colligamus, quid privatim aut publicè expediat: nam prudens qui eſſe volet, debet obſervandi eſſe ſtudioſus, ſive ut Græci dicunt* ἐπιστατικός. Quod, cùm pueri & artium ignari, aſſequi nequeant; præcipuo lectionis Hiſtoricæ fructu, privari neceſſe habent; unde eos minùs idoneos Hiſtoriarum lectores eſſe, plus quàm probabiliter adſtrui poſſe, nobis videtur. Secundæ quidem notæ fructus, ſive effectus ſecundarios, non inficias ibimus, quin pueri & illiterati, ex Hiſtoriarum lectione vel auditione, indipiſci, & deportare poſſint: voluptatem ſcilicèt, & oblectationem quandam, immò fortaſsè (modò ſint melioris indolis, ingeniíque præſtantioris, & narratiunculas quaſdam non inficetas, aptè ac decorè in medium proferre norint; quod tamen in ætate tenerâ, atque immaturâ, vix reperitur:) gratiam & æſtimationem aliquam apud audientes obtinebunt. Sed ridiculi planè ſunt habendi, (ipſius doctiſſimi *Voſſii* opinione,) qui non alio fine Hiſtorias legunt, quàm ut animum oblectent, & *habeant quod in conviviis* & *circulis narrent.* *Apagè tales iſtos* (ut cum *Juſto Lipſio* loquar) & *ad Amadeum ſuum,* ad *Hugonem Burdigalenſem,* *aut ſi altiùs aſſurgere velint,* ad *Heliodorum,* aut ad nobiliſſimi *Sydnæi* noſtratis *Arcadiam,* ac *Barclæi Argenidem* eant.

Art. Hi. c. 5. p. 30

Cent. 3. ep. 61.

SECT.

SECT. III.

Tertium doctiſſi. Voſſii argumentum contrà Keckermannum, haud ſatis firmum videtur. Nuda rei geſtæ cognitio, Lectori cordato non ſufficit. Id ex Ludov. Vive, Dion. Halicarnaſſeo, & ipſo Voſſiò probatur. Puerorum, & virorum in artibus verſatorum, lectio Hiſtoriarum valdè diverſa.

HInc jam tertio loco, mihi videtur doctiſſimus *Voſſius* fruſtrà eſſe: ubi nos ſimplicem rerum omnium Hiſtoriam confundere affirmat, cum ἱϛορικῇ πραγματείᾳ. Quâ nos nudam rerum commemorationem, & magnorum facinorum, ſed & locorum etiam memoriam, haud difficulter concedimus, vel ipſis pueris, & ætatis teneræ juventuti, convenire; ſicuti jam diximus. Sed meminiſſe oportet, antiquitatem ea non multo meliori loco duxiſſe, *quàm fabulas*; (ipſiſſimis doctiſſ. *Voſii* utor verbis:) *nempe quia ex iis, haud aliter àtque ex fabulis, voluptas magis percipitur, quàm fructus.* Pag. 7. Verùm Lector ille, quem nos formare cupimus, ulteriùs ſpectare debet: non ad delectationem, ſed ad utilitatem, ad finem ultimum Hiſtoriæ, ut probis, ad benè beatéque vivendum, exemplis inſtruatur. Valdè appoſitè pro nobis, ad hanc noſtram mentem loquitur eruditiſſimus ille *Ludovicus Vives. Hiſtoria* (inquit) *cognita eſt jam nobis, quadantenùs in puerili inſtitutione, ſed illa modò ad rationem temporum, & nomina præclarorum virorum noſcenda: nunc verò exactiùs eſt, & pleniùs verſanda, quoniam meliùs ab adultis jam, confirmatiſque poſt rerum uſum aliquem, intelligitur, ut in vitæ* Lib. 5. de tra. diſc. p. 352.

 emolu-

emolumenta convertatur, judicio adhibito; tanquam ſuccus naturali calore diffuſus per corpus, unde alatur homo, & vita producatur. Dicimus igitur, lectori noſtro non ſufficere nudam ac ſimplicem omnium rerum Hiſtoriam, ſed quod inquit *Dion. Halicarnaſſeus*, ἀπαιτεῖ γὰρ ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστορῆσαι τῶν γινομένων, καὶ τοὺς τρόπους τῆς πράξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν πραξάντων: *unuſquiſque vult ipſas etiam cauſas quærere, & modos, quibus res peracta ſit, & conſilium eorum, qui negotia ſunt aggreſſi.* Hæc ipſa verba, atque alia ad hanc ſententiam, ex *Halicarnaſſei* 7°. prolixiùs citat ipſe πολυμαθέστατος *Voſſius.* Ubi etiam probat, quòd non in *Philoſopho* ſolùm, ſed etiam *Hiſtoriæ* ſcriptore, lectoréque locum habeat poetæ illud, *Geor.* 2.

Lib. 5. Ant. Ro.

Art. Hi. c. 15. p. 80, & 81

Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Ac tandem, prope finem ejuſdem capitis, ſic concludit. *Et ſanè, ſi cauſæ, conſilia, modus prætereantur, pueris quidem fabulæ narrentur, non hiſtoriæ ſcribantur, ut apud Agellium dicit Sempronius Aſellio.* Jam verò dicat mihi clariſſimus *Voſſius*, nunquid iſthæc pueri ſatagant? Nunquid illiterati, & artium rudes viri, hæc perquirant? Aut cui bono, ſi de cauſis, conciliis, circumſtantiiſve, neſciant judicare? Vel in utilitatem ſuam convertere? Eleganter neſcio quis; quemadmodum puellæ flores excerpunt, ad oculos ſuos, & ſenſus corporis tantùm exhilarandos; pharmacopolæ verò, univerſa herbarum folia, flores ſingulos, minutiſſimas plantarum fibras, & radices, ad medelam, & hominum ſanitatem referunt: ſic pueri libris Hiſtoricis, quaſi trocho & aſtragalis ad ludendum, utuntur; auditâque, vel inſpectâ rerum geſtarum magnitudine aut novitate, lætitiâ incredibili geſtiunt, aut pavore exanimantur; qui autem artibus mediocriter verſati ſunt, experientiáque aliquali, ac judicio,

Lib 5. c. 18.

judicio, exornantur; hos, legendo Hiſtorias, pauca effugiunt. Hi ſolùm divina inſtituta animadvertunt, jura humana obſervant; conſilia univerſa perpendunt, varia rerum eventa notant, domeſtica, politica, bellica, pacifica, omnia magno cum fructu & voluptate, ad civilis ſocietatis & prudentiæ uſum, referre ſolent. Atque hoc eſt apud *Keckermannum* Hiſtorias legere; hunc talem requirit *Lectorem*: nimirùm (ut ipſius utar verbis) *Qui exempla Ethica, Oeconomica, & Politica feriò, & ex profeſſo legere, & notare velit.* Illud autem quiſquis aggrediatur, niſi perſpectam habeat *Methodum* præceptorum *Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum, &c. abſurdiſſimus* (inquit) *haberi debet.*

SECT. IV.

Argumentum à Quintiliano mutuatum, expenditur; eique reſpondetur.

POſtremò; mihi quidem locus è *Quintiliano* citatus, videtur nihil quicquam facere, adversùs iſtam *Keckermanni* ſententiam. Conſtat enim ibidem *Fabium* docere, ex quibus Auctoribus puerorum *ſtylus* ſit formandus; idque *Rhetorum* ipſorum, ſive præceptorum ductu, atque adminiculatione, potiùs quàm ſuâpte ac privatâ lectione. Siquidem, Cap. 5. *profuturum ſanè diſcipulis plurimùm,* (ait) ſi *Rhetor* eos *Hiſtoriæ, atque etiam magis orationum* lectione, inſtruxerit. Ibique mox, quid ſit *Rhetoris* officium hac ex parte, luculenter oſtendit. Capite verò ſexto, à doctiſſimo *Voſſio* citato, quem velit Auctorum delectum haberi, pleniùs indicat: nam ſine *delectu, periculoſum* eſſe ait, quemvis in manum aſſumere; *optimos quoſque, & candidiſſimos, ſuavi* *Lib. 2. Inſt. Or.*

 copiâ

copiâ & perſpicuitate amabiles, quales Cicero & Livius eligendos cenſet. Indè quos fugiendos exiſtimat, oſtendit; quos tamen *firmatis, & maturis* ingeniis etiam permittit. Reſpondemus igitur, aliud eſſe *ſtylum*, ac ſermonem formare, ſive (ut ipſe *Fabius* loquitur) φρέσιν facere; aliud, exempla *Ethica, Oeconomica, Politica*, atque alia, *ſeriò* & ex *profeſſo* colligere, notare, recondere; ut inde diſcat quis prudenter ſe gerere, & vitam ad virtutis normam inſtituere. Illud autem, *Quintiliani* propoſitum omninò fuiſſe videtur; hoc nequaquam intendit. Ideóque magis etiam *Orationum* lectionem, *Rhetorum* diſcipulis commendat: fortaſsè etiam *Hiſtoricorum conciones*, potiùs quàm narrationes: quippe, in iis quidem *T. Livium*, vel maximè præcellere affirmat. Eum enim, cùm *in narrando miræ jucunditatis, clariſſimique candoris* eſſe dicit; tum in *concionibus ſuprà quàm dici poteſt eloquentem.* Sin autem quis aliter adhuc ſentiat; & *Quintilianum* velle *Rhetorum* diſcipulos, rerum ipſarum contemplatione exerceri, opinetur; necnon exemplis (*quæ ſunt in omni genere cauſarum potentiſſima*,) jam tum inſtrui, quibus, ubi res poſcere videatur, utantur: ſecundò reſpondemus, hoc *Quintilianum* velle à juventute fieri, ductu, præmonſtratione, atque indicio *Magiſtrorum, Rhetorúmque* primo, quorum erat *indicare*, atque *oſtendere virtutes, juxtà & vitia*, non ſermonis & loquelæ tantùm, ſed etiam dictorum factorúmque, ſicuti *cap.* 5. *lib.* 2. legere poteſtis. Jam verò, præeunte, illuſtrante, exponente præceptore, quis neget Hiſtoricos, vel primæ ætati, convenire poſſe? Et ſic tamen, juxta *Quintilianum, Candidiſſimum quemque eorum, & maximè expoſitum*: qualis *Tit. Livius* reputatur: ad quem tamen intelligendum, jam *profectu opus eſſe*, inquit idem *Quintilianus, capite ſexto.*

Lib. 10. *c.* 1.

Quintil. l. 10. *c.* 5

Li. 2. *c.* 4

SECT.

SECT. V.

Simonis Grynæi ſententia hâc ex parte probatur. Quis ſit Idoneus Lector, fuſiùs oſtenditur. Philoſophiæ practicæ guſtum ſaltem habeat, requiritur. Item Chronologiæ, & Geographiæ, Hiſtoriæ oculorum. Artium denique aliarum, cognitio aliqualis neceſſaria.

QUapropter, *Simonem Grynæum* ego potiùs audiverim, & cum eo cenſuerim; qui lectores Hiſtoriarum adhortando, hunc in modum alloquitur. *Tantò*, inquit, *inſtructiores accedere decet, quantò fructibus uberioribus gravior Hiſtoria eſt, & fœcundior. Cúmque difficultas ſit eadem, & de ſuâ, & de aliorum vitâ rectè judicandi; nec alienam quiſquam (quantumvis perſpicaces hîc ſimus) intueri rectè poſſit, qui non poteſt ſuam; utrumque intelligitur, & ſummam hîc difficultatem verſari, & multa, antequàm huc accedamus, requiri; non ſolùm prudentiâ quâdam civili tinctos, ſed vitæ totius certo propoſito firmatos, nos eſſe oportere; ne fluctuare animis, & miſerè ſpectris vitæ inanibus, circumduci perpetuò velimus.* *Admon. de util. leg. hiſt. pen. p. 1133.*

Nos itaque (ut hoc caput concludamus) dicimus primò, Lectorem ſtudioſum ac diligentem, ſerium & attentum, conſtantem ac ſtabilem, omninò requiri. Studioſum ac diligentem; quia profectus diligentiâ præcipuè conſtat. Unde *Quintilianus: diu, non niſi optimus quiſque, & qui credentem ſibi minimè fallat, legendus eſt: ſed diligenter, ac penè ad ſcribendi ſollicitudinem: nec per partes modò ſcrutanda omnia, ſed perfectus liber, utique ex in-* *Lib. 10. c. 1.*

tegro reſumendus, &c. Serium & attentum; nam *ſive legis ipſe quid, ſive audis, attentus id fac,* (monuit olim quiſpiam;) *ne vagetur mens tua; ſed coge illam ibi eſſe, & agere quod adeſt, non alia: ſcito te tempus & operam perdere, ſi quæ legis vel audis, non attendas.* Denique conſtantem ac ſtabilem; certa enim & conſtans lectio prodeſt. Deſultoria illa, & tranſcurrens lectio, parùm habet utilitatis. *Senecam* audiamus: *Certis ingeniis immorari & innutriri oportet,* (inquit ille,) *ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat.* Atque hinc præcepit admodùm appoſitè *Stephanus Prætorius. Meminerint adoleſcentes, non eſſe priùs deſerendam inchoatam alicujus libri lectionem, quàm ad finem deducta, & integrè percepta fuerit. Multi enim adeò delicatè, & faſtidiosè in legendis Auctoribus verſantur, ut cùm aliquem privatim legendum in manus ſumpſerint, tamen vix duabus aut tribus pagellis perlectis, mox eundem deponant, & alium librum legere incipiant, nec quicquam ad finem perducant. Hæc faſtidioſa legendi ratio, quantumvis magnâ aſſiduitate præſtetur, ad veram & ſolidam eruditionem comparandam, prorsùs inutilis eſt.*

Lib. 1. ep. 2.

Tractat. de form. ſtudiis. p. 31.

Deinde, Lectorem noſtrum ſic probamus, ſi Philoſophiæ practicæ præcepta deguſtaverit: cujus conditionis neceſſitas ex ſupradictis ſatis æſtimari poteſt. Tum, ſi *Chronologiæ* notitiam, hoc eſt, temporum atque ætatum cognitionem, aliquam ſaltem, imbiberit: ut eorum ſeriem & ordinem teneat, ac velut terminis quibuſdam, imperia, bella, eventus finire poſſit. Hanc *animam Hiſtoriæ,* ſine quâ non ſpirat, vir ſummus ille *Joſephus Scaliger* indigitat: ab aliis, *oculus Hiſtoriæ dexter* vocatur: ab aliis, *Cynoſura,* quæ *Lectorem* in *Hiſtoriæ* pelago verſantem regit, & adjuvat, ut expeditiùs, ac certiùs, necnon cum majori ſuavitate ac fructu, ad portum lectionis optatum perveniat. Qui enim ſine ratione temporum, *Hiſtorias* intelligere ſeſe poſſe putant,

tant, perinde falluntur, ac ſi labyrinthi errores evadere ſine duce, aut filo velint. Sed &, *Oculum ſiniſtrum* quoque tribuimus *Hiſtoriæ*, nimirùm *Geographiæ*, ſive *Topographiæ* ſcientiam; quâ niſi Hiſtoriarum ſtudioſus fuerit, ſaltem leviter, inſtructus; de jucunditate, immò de utilitate lectionis, plurimùm deperdat, neceſſe eſt; adeóque rei geſtæ perfectam intelligentiam aſſequi, haudquaquam valebit. In *Hiſtoriâ* enim, quis eſt qui non ſentiat, quantum lucis ex loci (quo quæque res geſta ſit) circumſtantiâ, accedat legenti? Communem igitur terrarum orbis diviſionem teneat; & ſciat mundi partes, ſitúſque diſtinguere; provincias, & in iis flumina, montes, oppida, clariora præſertim, internoſcat. Nam quòd ad exactam illam omnium partium notitiam, haudquaquam neceſſitate requiſitam *Lectori* noſtro, arbitramur. Denique, ſi aliarum artium cognitione mediocri, rerúmque experientiâ nonnullâ fuerit ornatus; hunc *idoneum, & habilem Hiſtoriarum Lectorem tandem cenſemus.* Atque hæc ſatis ſint dicta, de *Parte Secundâ* noſtræ Methodi.

DE RATIONE, ET METHODO *Legendi Hiſtorias.*

PARS TERTIA.

Viz. *De modo fructûs colligendi*, ſive *de* USU HISTORICÆ LECTIONIS.

SECT. I.

Caput ultimum tractandum proponitur. Conſilium Lud. Vivis circa ea, quæ ſunt in Hiſtoriarum lectione notanda. Auguſti Cæſaris mos, in legendis Hiſtoriis. Quæ reperiantur apud Hiſtoricos obſervanda, & ad quid conducant.

SUpereſt jam caput tertium, de quo poſtremo loco dicendum * ſub initio ſtatuimus; nimirùm, quænam inter legendum ſint eligenda, & quo modo. Paucis hoc poſſem conficere, ſi *Ludovici Vivis* tantùm præcepta, obſervanda proponerem. Is enim, quæ ſint in Hiſtoriis legendis

* *Sect.* 1 *p.* 14.

legendis notanda, hiſce verbis docet. *Tenenda ſunt* (inquit) *ex Hiſtoriâ, primùm ratio temporum, hinc facta & dicta, quæ exemplum poſſint aliquod adferre, ſive ut bonum imitemur, ſive ut malum devitemus. Bella & prælia, non accuratè perſequenda, quæ tantùm inſtruunt animos ad nocendum, & vias oſtendunt, queis invicem poſſimus lædere. Notanda ſunt duntaxat & leviter qui arma ceperint, qui utrinque duces, ubi congreſſum, qui victi, quid illis actum. Nec alìter dicenda vel legenda hæc, quàm latrocinia, cujuſmodi reverà ſunt pleraque horum omnia, niſi quæ fortè adversùs latrones ſunt ſuſcepta; quod inter Chriſtianos, utinam non tam raro uſu eveniret. Satiùs igitur & fructuoſiùs fuerit, dare operam togatis rebus, quæ in virtute præclarè ac ſapienter ſunt acta, quæ in ſceleribus atrociter, fœdè: qui exitus, quàm læti benefactorum, quàm triſtes atque infœlices malorum facinorum. Tam dicta, & reſponſa hominum præditorum ingenio, ſapientiâ, uſu rerum; ea potiſſimùm quæ Græco verbo ἀποφθέγματα dicuntur: Conſilia etiam, cur quicquid ſuſceptum, factum, dictum, eorum potiſſimùm, qui probitate, ſapientiâ, ſtudiis bonarum artium, reliquis antecelluerunt; quales ſunt Philoſophi, & præſtantiſſimi omnium, Divi noſtræ pietatis: ut non ſolùm, quæ ab animi incitatis motibus ſint edita, cognoſcamus; ſed quæ à vi mentis & judicii: indignum profectò eſt, affectionum noſtrarum opera mandari memoriæ, non item conſilii, ac rationis.* Hæc ab eruditiſſimo illo *Hiſpano* præſcripta ſunt. Brevioris adhuc negotii res eſſet, ſi tantùm ad *Auguſti Imperatoris* exemplum imitandum, meum vocarem *Hiſtoriarum Lectorem.* De eo *Suetonius* ſic ſcribit. *In evolvendis utriuſque linguæ Auctoribus, nihil æquè ſectabatur, quàm præcepta & exempla, & publicè & privatim ſalubria; eáque ad verbum excerpta, aut ad domeſticos, aut ad exercituum, provinciarúmque Rectores, aut ad urbis magiſtratus, plerunque mittebat,* prout

De Tra. diſc. l. 5. p. 507. Edi. Baſil. 1555

Suet. l. 2 c. 89.

prout quique monitione indigerent. Sed nos latiùs paulò extendemus Hiſtoriarum uſum, neque prolixi nimis erimus tamen. Namque Hiſtoriam ſuprà multigenûm rerum bonarum *Theſaurum* diximus; & verè: apud Hiſtoricos enim, alia ſunt, quæ ad doctrinam faciunt magis; alia quæ ad prudentiam; alia obſervare eſt, quæ linguam formant, quæ dicendi facultatem perficiunt; alia quæ rerum antiquarum notitiam conferunt; alia denique, quæ ad vitam potiùs inſtituendam, & ad mores effingendos conducunt.

SECT. II.

Duo excerpendorum genera. Philologica, Philoſophica: ſub utriſque, ſpecies quænam continenatur: quomodo ſingulæ ſint diſponendæ, & quis inde fructus, oſtenditur. Locorum Communium formulas, multi ſcripſerunt.

NOS itaque duo excerpendorum genera, lectori noſtro præcipuè obſervanda, in univerſum ſtatuimus. *Philologica*, & *Philoſophica.* Sub *Philologicis*, non ea ſolùm, quæ ad ſermonis elegantiam, linguæ politiem, phraſin, aut verborum proprietatem, ſpectant; ſed omnes etiam veterum conſuetudines, omnes ritus, ceremonias; Solennia cujuſcunque generis, ſive verba, ſive facta, ſive loca, ſacra & profana, comprehendimus. Præterea, *Monarchiarum*, & præcipuorum in Mundo Regnorum ſeries; Gentium, Familiarúmque origines, & migrationes; Initia religionum, & depravationes; Urbium conditus, Coloniarum deductus; tum opera quævis magnifica; Ingentes opes,

ſes, potentiam ultra modum immenſam; ſtupenda
rodigia; denique quicquid cum admiratione le-
gendum, immò & quodcunque meritò dicatur ἀξι-
μνημόνευτον, memorabile, ſeu recordatu dignum,
uc referimus. Sub *Philoſophicis* autem (ut com-
endio dicamus) ea omnia complectimur, ſive Di-
ta, ſive Facta, ſive Conſilia, ſive denique rerum
venta, quæ ſuis cultoribus affatim miniſtrat *Hiſto-
ia*; ut documenta ſint ad inſtitutionem vitæ hu-
anæ, publicæ vel privatæ, togâ vel ſago. Qui-
us obſervandis, *perſonarum* imagines, haudqua-
uam ſunt inſuper habendæ: nam ſicut luculenta
ventorum & conſiliorum expoſitio, *politicam* auget
udentiam, eamque confirmat; ita illuſtres *perſo-
arum* deſcriptiones, monitrices ſunt, ut animis cre-
rò recurſet, quorum ſimiles, quorum diſſimiles
ſe velimus. Hæc (inquam) inter legendum ſunt
bſervanda, hæc ſunt excerpenda; & in locos
uoſdam communes ordine diſponenda; quorum
tulis, ſicut imaginibus cereis, (utì loquitur eru-
itus quidam Scriptor) torpentes & languentes me-
orias adjuvare, excitare, irritare poſſimus. Un-
e ſalutaribus conſiliis, infinitis ſimilium aut diſſi-
ilium, parium aut imparium exemplis, abunde-
us; agenda, fugiendáque, dicenda ac tacenda,
ercalleamus; varia rerum eventa præſentiamus;
uſas rerum teneamus; & malis imminentibus,
æteritorum recordatione, occurramus. Nimius
rem, ſi *Locorum communium* formulam hîc, &
ethodum inſtituere, aut plenam materiarum, quæ
Hiſtoriâ continentur, indicem conſtruere mo-
rer: id jamdudum à multis factum, à *Bodino*,
eurero, *Glaſero*, atque aliis; ſed multâ cum ac-
ratione à *Bartholomæo Keckermanno*, in *Apparatu*
o ad *Philoſophiam practicam*.

SECT.

SECT. III.

Modus excerpendi, & in uſum transferendi, varius indicatur, ex Annæo Senecâ.

MOdus tamen excerpendi, & in uſum transferendi ea, quæ notatu ſunt digniora, aliquibus fortaſsè in gravi dono erit à me, ſi breviter hîc proponatur. Neque tamen à me erit, ſed ab ipſo *Senecâ*, quanto viro! *Non eſt* (inquit ille) *quòd mireris, ex eâdem materiâ ſuis quemque ſtudiis apta colligere. In eodem prato, bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Cum Ciceronis libros præhendit, hinc Philologus aliquis, hinc Grammaticus, hinc Philoſophiæ deditus; alius aliò curam ſuam mittit. Philoſophus admiratur, contra juſtitiam dici tam multa potuiſſe. Cùm ad hanc eandem lectionem Philologus acceſſit, hoc ſubnotat, duos Romanos Reges eſſe, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Servii matre dubitatur: Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur. Mox æquè notat Romulum periiſſe Solis defectione: provocationem ad populum etiam à Regibus fuiſſe. Eoſdem libros cùm Grammaticus explicuit, primùm REAPSE dici ab Cicerone, id eſt, reipsâ, in commentarium refert: nec minùs SEPSE, id eſt, ſeipſe. Deinde tranſit ad ea quæ conſuetudo ſeculi mutavit: tanquam, quod ait Cicero,* Quoniam ſumus ab ipsâ calce, ejus interpellatione revocati: *hanc, quam nunc in circo metam vocamus, calcem antiqui dicebant.* Hæc *Seneca*, atque alia plura, quibus nihil luculentius, nihil diſertius aut ad noſtrum propoſitum magis appoſitè, dici potuit.

Sen. ep. 108.

Cretam legit Muretus, & ita legendum probat.

SECT. IV.

Modus excerpendi, exemplis illuſtratur. Primò Philologicis, ex Vell. Paterculo. Magnorum Virorum ortus, & obitus notandi. Majoris Catonis triplex Elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus diſſenſio. Odium ejus adversùs Carthaginem. Urbis Corinthi conditus, Duratio. Ævum fatale urbibus evertendis. Cognominum ratio antiqua. Civium Rom. diſcrimen. Obſervationes criticæ ſub philologicis. Scipio non fautor tantùm, ſed & auctor (contra Lipſ.) omnis doctrinæ, non ineptè dici potuit. Ejus præconia. Otium duplex. Diſpungere quid, & unde dictum; expuncta etiam quæ dicantur. Exemplum ex Tacito. Primores Civitatis. Optimates, nobilium optimi, principes qui dicti. Conſules, Exconſules, Expræ tores, &c. Senatorum diſtinctio. Patricii, Conſcripti, Pedarii, unde dicti.

ADdam tamen ex meo ipſius penu, & propriâ obſervatione, unum atque alterum exemplum, quid Auditores meos facere velim, ipſe faciendo demonſtrem; atque ita præceptorum meorum praxin aliqualem ſubjiciam. Primo loco igitur, exempla in *Philologicis* exhibebo. Quarum obſervationum ſubjectum, à *Velleio Paterculo* mutuabor, idque

idque ſatis fœcundum. *Velleius, lib. 1. cap. 13.* Sic ſcribit. *Ante triennium quàm Carthago delere tur, M. Cato, perpetuus diruendæ ejus auctor, Lucii Cenſorino, Marco Manlio Coſſ. mortem obiit. Eodem anno quo Carthago concidit* (à Scipione ſublata) *Lucius Mummius Corinthum, poſt annos nongentos quinquaginta duos, quàm ab Alete Hippotis filii erat condita, funditùs eruit. Uterque imperator devictæ à ſe gentis nomine honoratus; alter,* Africanus; *alter appellatus eſt* Achaïcus; *nec quiſquam ex novis hominibus prior Mummio, cognomen virtute partum vindicavit. Diverſi imperatoribus mores diverſa fuêre ſtudia: Quippe Scipio tam elegans liberalium ſtudiorum, omníſque doctrinæ & auctor & admirator fuit; ut Polybium Panætiúmque, præcellentes ingenio viros, domi militiæque ſecum habuerit. Neque enim quiſquam hoc Scipione elegantiùs intervalla negotiorum otio diſpunxit: ſempérque aut belli aut pacis ſerviit artibus; ſemper inter arma ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis, aut animum diſciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho, cùm maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac ſtatuas, in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, novas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro Repub. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quàm in tantum ea intelligi; & quin hâc prudentiâ, illâ imprudentiâ decori publico fuerit convenientior.* Ita ſe habet *Velleii caput* 13, *lib. primi:* In quo multa à Philologo obſervanda occurrunt. Primò tempus, quo inter mortales eſſe deſiit celeberrimus ille *Cenſor.* Magnorum enim virorum, & ortus & obitus cognitione noſtrâ non indignos eſſe arbitramur. *Cato* autem, quantus fuerit, ex triplici illo eulogio, quod *Plinius* ei tributum meminit, dignoſci poteſt. Sic enim ſcribit: *Cato primus Porciæ gentis, tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatur,*

Lib.7. c.27.

u

ut eſſet optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator. Ampliſſimum ejus præconium habetur apud *T. Livium* l. 39. c. 40. quem videte. Annus autem ejus mortis deſignatur, nimirùm U. C. 604. quo anno Conſules fuêre *L. Marcius Cenſorinus*, & *M. Manlius*, tres annos ante excidium *Carthaginis*, quod ipſe adeò vehementer appetivit: & quod incidit in ann. 3. *Olymp.* 158. ſi veritatem, & *Euſebium* ſequamur. h. e. juxta *Scalig.* An. Mundi 3804. Circa ætatem *Catonis*, non convenit inter *Ciceronem*, & *T. Livium*; hic enim ad annum nonageſimum eum perveniſſe; ille annum octogeſimum quintum non ſuperaſſe, videtur affirmare. *Cic. in Ca. Maj. Li. l. 39. c. 40*

Præthereà, non eſt tanquam res nihili prætereundum, quòd perpetuus diruendæ *Carthaginis* auctor dicatur, à *Velleio*; cui ſuffragatur *Florus* noſter. *Cato inexpiabili odio delendam eſſe Carthaginem, etiam cùm de alio conſuleretur, pronunciabat: Scipio Naſica, ſervandam.* Verùm hæc conſideratio eſt *Philoſophica* potiùs, ſive *politica*, & ad alium locum pertinet, ubi cauſa hujus utriuſque conſilii exquirenda: & quis eorum in hâc re prudentior. Secundò igitur, ætatem ac durationem hujus urbis *Corinthi*, notabit *Philologus*; juxtà & tempus, quo fuerit condita: duravit (inquit) annos 952. deleta eſt, eodem anno cum *Carthagine*, h. e. Ann. U. C. 607. A. M. 3804. ergo condita eſt An. M. 2852. trecentos ſuprà annos ante *Olympiades*; quo tempore *Samuel Propheta*, & *Judex Iſraëlitidum* florebat. Tertiò, non ſolùm quando, ſed quis hujus *Urbis Conditor* fuerit, obſervabit. *Velleïus*, *Aletem*, *Hippotis filium*, perhibet. *Joſephus Scaliger*, inter Animadverſiones *Euſebianas*, *Vellëium* hîc numerari ait. Siquidem *Apollodorus*, *Ephyren* primò dictam, ſcribit, & à *Siſypho* conditam. *Siſyphus* verò *Trojana* tempora, circa annos 60, aut 70 (inquit) anteceſſit; atque ſic longè antiquior erat hujus

Lib. 2. c. 15. Vide Cic. in Cat. Ma.

Pag. 30.

jus urbis conditus. Sed à *Corintho Jovis* filic transnominatam refert *Pauſanias*. Poſt aliquot verò generationes, *Aletes* iſte, abnepos *Herculis*, *Doriensium* exercitum contra *Corinthios* duxit, & regnum obtinuit; quod ab ejus poſteritate per ætates quinque occupatum, dicit idem *Pauſanias*. Quartò, obſervabit hîc *Philologus*, hoc ævum quaſi fatale fuiſſe urbibus evertendis. Nam, ut nihil de *Sagunto*, *Syracuſis*, *Numantiâ*, atque aliis dicamus; præter duos illos oræ maritimæ oculos, (ita appellat *Cicero*,) uno eodémque anno effoſſos *Carthaginem* & *Corinthum*; *Thebæ Bœotiorum*, & *Chalcis Eubœorum* capita, à *Romanis* oppreſſa, everſa, deleta ſunt. Unde *Philoſophus*, Urbium etiam Rerúmque publicarum periodos eſſe, multò magis hominum, concludit. Sed hæc quoque conſideratio *Philoſophica* eſt; quemadmodum & iſta, quam hic locus porrò ſuggerit: nimirùm ſeptingentorum annorum periodos, mutationes regnis & rebuſpub. attuliſſe inſignes: de quâ obſervatione, videndus *Joh. Bodinus*, *l.* 4. *de Repub.* & *Peucerus*, *de Divinatione l.* 6.

In Corinth.

De Nat. Deor. l. 3

Vid. Sen. Epiſt. 92

Cap. 1, 2. Quinto loco, quòd ſcribit, hoſce duos Imperatores *Mummium* & *Scipionem*, devictæ à ſe gentis nomine honoratos, hunc *Africanum*, illum *Achaïcum*: hic inquam obſervandus eſt mos antiquus cognominandi, ejuſque rationem, tam apud *Græcos*, quàm *Latinos*: à rebus enim geſtis, à forma corporis, à Virtute aliquâ ſingulari, aut vitio, à caſu notabili, aut fortunâ, plerumque cognomenta ſunt indita: ita *Tarquinius* ultimus, à faſtu & aliorum contemptu, *Superbus* eſt cognominatus. *C. Marius*, à captis *Coriolis*, *Coriolanus*; *Manlius Torquatus* dictus, quod *Gallum*, provocatorem in duello, occiderit, & torquem ei detractum cervici ſuæ induerit. Ita, *Soteris*, *Callinici*, *Gryphi* cognomenta ſignificant, *Servatorem* fuiſſe primum, ſecundum *Egregiâ victoriâ potitum*: tertium *a*

dunc

adunco naſo præditum. De his videndus *Appian. Alexandrinus, in præfat. Plutarchus in Coriolano. Alex. ab Alexand. l.* 1. *c.* 9. Et hinc etiam obſervationes *Politicæ* poſſunt deduci, quas mitto notare.

Sextò, *Philologus* ex eo, quòd *Mummius* ex *Novis hominibus*, dicitur primus qui *cognomentum* ſuâ virtute adeptus eſt, notabit; *Cives Rom*: in triplici fuiſſe diſcrimine, *Nobiles, Novos, Ignobiles.* Nam qui Majorum ſuorum habuerunt imagines, hi *Nobiles*: qui ſuas tantùm, ii *Novi*: qui nec Majorum, nec ſuas, illi demùm *Ignobiles* ſunt appellati. Jam reliquâ hujus capitis parte, continetur *Scipionis* & *Mummii* comparatio; quâ utriuſque mores, ingenium, ac vitæ ratio; innuuntur; quæ omnia, unà cum obſervationibus inde emergentibus, ad *Philoſophica* referri debent; ideóque hîc prætermittenda: non ita tamen *obſervationes Criticæ*; ſi quæ occurrant: has enim, juxtà & *Grammaticas, Rhetoricas*, aliáſque omnes, quæ ad *Philoſophiam practicam* non ſpectant, ſub *Philologicis* comprehendi volo: ideóque non poſſum abſtinere, quin oſtendam, me à *Juſto Lipſio, Criticorum Coryphæo*, prorſùs diſſentire; qui non vult, ut *Scipio* dicatur hîc [*omnis doctrinæ auctor* :] ſcilicet *nimia* (inquit) *pro Scipione laus, ſcribo igitur* [fautor] *&* *id principi, ac militari viro convenit.* Immo (inquam *Juſte Lipſi*!) mutatione nihil eſt opus: neque immerenter dicetur *auctor*, quia primus ipſe, & pauci præterea doctrinas in urbem *Romam* induxiſſe feruntur. Quid ſi *Polybium* ſuam *Hiſtoriam*, *Panætium* ſuos de officiis libros, *Scipionis* impulſu ſcripſiſſe, aut edidiſſe autumemus? Ecquis abſurdam dixerit conjecturam? quum eos perpetuos ſibi comites habuiſſe, ſcripſerit ipſe *Velleius*? Quid quòd, *Terentii* ſcripta ad *Scipionem* (teſte *Fabio*) referantur; & *Donatus*, non obſcuram eſſe famam, *Terentium à Lælio* & *Scipione* adjutum fuiſſe, dicat?

Huc accedat id, quod apud *Vellëium* ſequitur. [*quoties ab armis & reipub. negotiis vacare licuit animum diſciplinis exercuit:*] namque vel hinc etiam, laus illa *Scipionis* magis videtur probabilis. neque omninò (ſicuti putat *Lipſius*) nimia exiſtimanda. Sed neque *Principi*, aut *militari viro* nimia: videte enim quid de *Annibale*, *Cornelius Nepos*, ſive ſit *Æmylius Probus*. *Hic tantus vir*, (inquit) *tantíſque bellis diſtrictus, nonnihil tempori tribuit literis: namque aliquot ejus libri, ſunt Græc ſermone confecti: in his ad Rhodios, de Cn. Manli Vulſonis in Aſiâ rebus geſtis, &c.* Ultimo loco notabit *Philologus* verborum elegantias, ac proprietates, alluſiones ingenioſas, tranſlationes aptas & illuſtres. Sicuti hiſce verbis; [*Neque enim quiſquam hoc Scipione elegantiùs intervalla negotiorum otio diſpunxit.*] Sive enim ad illud *Catonis* in *Originum* principio alludat; ubi *Clarorum virorum atque magnorum, non minùs otii, quàm negotii rationem extare* debere, pronunciat: ſive magnificam illam *Scipionis* ipſius vocem reſpiciat, quâ ſe *nunquam minùs otioſum eſſe, quàm cùm otioſus, neque minùs ſolum, quàm cùm ſolus eſſet, affirmavit.* Utrumque hoc elogio, videtur mihi *Vellëius* oppidò eleganter expreſſiſſe. Quod ut liquidiùs appareat, notabit *Philologus*, otium negotio & labori oppoſitum; idque eſſe duplex. Nam aliud eſt iners & ſine opere, aliud verò actuoſum. Quod quidem poſtremum tantùm, *Scipioni* competere, locus indicat: qui in otio nequicquam ceſſaret; aut à publicis occupationibus liber, inertiæ ſe dederet; ſed vel de negotiis cogitaret, vel ſtudiis literarum, & ſapientum colloquiis intenderet. Hoc enim erat [*intervalla negotiorum, otio diſpungere:*] quod etiam vocabulum, à nummulariis, iiſque qui à rationibus inſerviunt, mutuatum agnoſcet *Philologus*. Et ſignificat, accepta & data conferre: ita *Ulpianus*. Vel (ut loqui ſolet vulgus) computum examinare.

Cic. Offi. l. 3.

L. 56. D. de ver. ſig. L. 6. D. de ſtat.

Per-

Percontandas (inquit idem *Vlpianus*) *atque examinandas rationes, & diſpungendas atque diſcutiendas.* Quare ſic (ut mihi videtur) intelligendus *Vellëius*; ac ſi dixiſſet. *Nemo publica negotia, ſtudiis ſubſicivis (velut accepti & dati rationibus, ex omni parte ſubductis) pulchriùs compenſavit.* Nam ſciendum eſt, quòd quæ in rationibus probabantur, ultrò citróque; quæ in ſuffragiis, quæ in recenſionibus militum, officiorúmve; ea ſolebant notari punctis, ut ad diſcutienda cætera veniretur; & diſpuncta vocabantur: ut contrà, expuncta, quæ ex rationibus velut improba, vel præterita eximebant. Ita quoque milites exauctorati, expuncti dicebantur. Breviter, Auctoris mens planè talis eſſe mihi videtur, ac ſi dixiſſet; *Nemo luculentiùs occupationes ſuas juxtà & vacationes, perindè utiles, atque ſalutares unquam præſtitit.* Atque hæc dicta ſunto ad *Vellëii c. 13. lib. 1.*

Jun. ad Ter. adv. Jud. c. 9

Promiſi alterum exemplum in *Philologicis*; nec mutabo. Sed tantò brevior, quantò in ſuperiori fuerim prolixior, eſſe ſtatui. *Cornelius Tacitus Annal.* 3. c. 65. ſuggeret nobis argumentum, ubi ſic, temporum ſub *Tiberio* corruptionem deſcribens, narrat.

[*Cæterùm, tempora illa adeò infecta, & adulatione ſordida fuêre, ut non modò Primores civitatis (quibus claritudo ſua, obſequiis protegenda erat) ſed omnes Conſulares, magna pars eorum qui Præturâ functi, multique etiam Pedarii Senatores, certatim exurgerent, fœdáque & nimia cenſerent.*] Hæc *Tacitus.* Unde *Grammaticorum* & *Philologorum* filii obſervent, *Primores civitatis* hîc vocatos, quos *Optimates*, *Capitolinus*: *Aurel. Victor*, *Nobilium Optimos.* Et ipſe *Tacitus* non raro *Proceres* nuncupat. Aliquibus etiam, *principes civitatis*, πρωτοπολῖται ſunt dicti. Deinde, *Conſulares* eſſe, quos ex-*Conſulibus* viros, ſive viros *ex-conſules* dicimus; qui *Conſulatu* jam functi eſſent. Eoſdémque juxtà &

ex-Prætores, ſive viros *Prætorios*, (hoc eſt, quicunque *Præturam* explevisſent) cæteroſque omnes, qui *Magiſtratus Curules* geſſiſſent, veniendi in *Senatum*, ac ſententiam dicendi jus habuiſſe. Ultimò, *Senatorum* diſtinctionem ex hoc loco obſervabit *Philologus*; nempe eorum alios, *Patricios* fuiſſe; *Conſcriptos* ſive *Adlectos*, alios; alios denique, *Pedarios* dictos. Illos à *centum patribus*, quos *urbis* Parens & *conditor Romulus* elegit, oriundos: iſtos, *Regum*, *Conſulum*, *Cenſorúmve* decreto, lectos: hos, quòd ubi reliqui ſellâ *Curuli* in *Senatum* veherentur, hi pedibus itarent, & ſic in *Curiam* venirent (ut nonnulli cenſent;) vel quòd pedibus irent in ſententiam aliorum; ſententiâ nimirùm haud verbis, ſed tranſitione profeſsâ; vel diſceſſione, (ut alii) ſic olim dictos. Et huic opinioni favere videtur *Cicero* ad *Att.* *Cum eſt actum, neque animadverſum eſt ad quos pertineret, & raptim in eam ſententiam Pedarii concurrerunt.* Confirmat etiam hoc ipſe *Taciti* locus: *Pedarii Senatores certatim exurgerent.* Eſt apud *Vopiſcum* locus præclarus, ex quo triplicem modum probandi ſententiam in *Senatu* elicimus. *Deinde aliis manibus porrigentibus, aliis pedibus in ſententiam euntibus, pleriſque verbis conſentientibus, conditum eſt Senatûs-Conſultum.* Atque hæc de *Philologicis* obſervationibus ſufficiant.

A. Gell. l. 3. c. 18

L. 1. ep. ult.

In Aurelian.

SECT. V.

In Philoſophicis, quæ ratio tenenda. Exemplo Herodoti, Polybii, & aliorum Hiſtoricorum. Duplex uſus exemplorum. J. Lipſius, Jo. à Chokier, & R. Dallingtonus noſtras, Hiſtoriarum & exemplorum uſum

uſum luculentèr indicarunt. Specimen unum atque alterum, à nobis ſubjicitur: Ex L. Floro, Juſtino, Herodoto. Romuli & Remi Hiſtoriam, veram ſupponit Auguſtinus. Quis indè uſus. Camilli & Fabricii fides, atque indè axiomata. Xerxis ingens apparatus bellicus, ejuſque expeditionis ſucceſſus, quid nos doceant. Confirmatur Darii ultimi exemplo. Caligulæ, Neronis, ac Valentiniani exemplis, oſtenditur malignitas philautiæ, invidiæ, ac livoris. Polybius frequens in Hiſtoriarum uſibus.

JAM verò in *Philoſophicis* colligendis, hanc normam ſequatur Lector. Omnia exempla, ſive *Ethica*, ſive *Politica*, ſive *Oeconomica*, ſeu denique *Bellica*, tam virtutum, quàm vitiorum, ex *Hiſtoriis*, non obſervet modò, deducat, & undique colligat; ſed ad leges etiam, & regulas vitæ, artiſque principia, prudenter accommodet: juxta illud *Plutarchi*, πρὸς στάθμην πέτρον τιθέναι, μή τι πρὸς πέτρῳ στάθμην: *Applicandus lapis ad amuſſim, non ad lapidem amuſſis eſt.* Auctores ipſi non raró hoc faciunt. *Herodotus* totam belli *Trojani Hiſtoriam*, ad communem juſtitiæ regulam refert; dicendo, ὅτι τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τοῦ Θεοῦ. *Magnarum injuriarum, magnas à Deo ultiones eſſe.* Ita etiam *Polybius*, exemplo *M. Attilii* docet, τὸ δεῖν ἀπιστεῖν τῇ τύχῃ, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς εὐπραγίας: *Fortunæ non fidendum, præſertim in rebus lætis*: eò quòd *Attilius Regulus*, qui paulò antè, nullam miſericordiæ locum dabat, neque ullam afflictis *Carthaginenſibus* veniam concedebat; mox ductus ipſe eſt, iiſdem

Plut. de prof. vir.

Polyb. l. 1

pro ſalute ſuâ ſupplicaturus. Eodem in loco, oſtendit verificatum *Euripidis* dictum; ὡς ἓν σοφὸν βούλευμα, τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ: *Unicum rectum Conſilium, magnam militum manum vincere:* Idque pronunciat inſigniter probatum, exemplo *Xantippi Lacedæmonii*, qui unus unicâ ſententiâ *Legiones Rom.* (anteà invictas atque inſuperabiles habitas) vicit, ac ſuperavit: *Urbémque* profligatam, & collapſos tot virorum animos, inſtaurauit, atque erexit.

Hoc igitur ut exactiùs perficere cognoſcat *Lector* noſter, cujuſlibet facti, atque etiam conſilii cauſas inquirat, circumſtantias appellet, ſucceſſum ponderet; ac ſingulatim in quo quid benè aut prudenter, quid malè aut imprudenter geſtum ſit, ſpectet: inde autem præceptum, monitum, ſive regulam univerſalem ipſe eliciat, eámque ſententiis pluribus comprobet, exemplíſque illuſtret. Eſt enim duplex uſus exemplorum: unus, ut ea imitemur, quæ à bonis viris geſta ſunt: fugiamus autem ea, quæ à malis perpetrantur. Alter, ut ex rebus, quæ ſigillatim narrantur, generatim ac in univerſum, θετικῶς aliquam utilem ſententiam (θέσιν, ἢ ἀφορισμὸν) extrahamus, & deducamus. Hanc rationem transferendi Hiſtorias in uſum noſtrum, exemplis copioſis luculenter indicavit *Juſtus Lipſius*, libello quodam ſuo, *Monita politica, & Exempla* complectente. Item *Johannes à Chokier*, *Lipſii* diſcipulus, Magiſtrum imitatus, *Theſaurum* edidit *Aphoriſmorum Politicorum*, ſatis locupletem. Quin & ante annos viginti & ampliùs, prænobilis *R. Dallingtonus* noſtras, vir ab eruditione, prudentiâ & pietate celebrati nominis, in *Civilibus* illis *Militaribuſque Aphoriſmis* ſuis, quos linguâ vernaculâ publicavit, egregiâ cum laude in hoc genere verſatus eſt. Liceat tamen etiam nobis, hîc quoque ſpecimen aliquod exhibere, quod pro exemplari ſibi novitius *Lector* noſter proponat, &, ſi viſum fuerit, imitetur.

Quùm

Quùm apud Auctorem noſtrum *L. Ann. Florum*, juxtà & *T. Livium*, alioſque legimus, urbis Imperiíque conditorem *Romulum*, incerto patre natum, *Amulii* imperio in profluentem abjectum, cum *Remo* fratre, non potuiſſe extingui: *Siquidem* (inquit *Florus*) *& Tiberinus amnem repreſſit, & relictis catulis, lupa vagitum ſecuta, ubera admovit infantibus, matrémque ſe geſſit, atque ſic repertos apud arborem, Regis paſtor tulit in caſam, atque educavit.* Flor. l. 1. c. 1. T. Liv. l. 1. c. 4.

Hinc nos divinæ providentiæ vim planè admirandam obſervare debemus; numiniſque divini ſummam benignitatem, quæ eos, quorum manibus ad ſumma quædam ſuo tempore exequenda, uti conſtituit, miris modis conſervare novit. Hinc etiam hoc exurgit axioma.

Magnorum Imperiorum fundamenta, atque incunabula, nonnunquam ex parvis & quidem pudendis initiis, ſed extraordinariis & miraculoſis modis, jaciuntur, ac conſervantur. Vel ſic:

Magnorum Imperiorum initia, quanquam ſæpè fuerint exigua, atque hominum judicio, ipſa ex ſeſe contemptibilia; ſemper tamen aliquam extraordinariam, & peculiarem Dei providentiam oſtendunt, & certiſſima utriuſque teſtimonia continent.

Notiſſima eſt Hiſtoria *Cyri*, principis *Monarchæ Medo-perſici*, qui juſſu *Aſtyagis* avi ſui, à feris devorandus expoſitus, miraculosâ canis fœminæ tutelâ, & lactatione ſalvus evaſit. Æquè mirabilis, & planè ſtupenda *Gallæciæ* Regis cujuſdam, nomine *Habidis*, Hiſtoria legitur apud *Juſtinum*, quem videat, quiſquis ejus ſcire caſus, & pericula deſiderat: alia etiam exempla horum ſimilia, legat apud *Ælianum*, inter varias Hiſtorias. * Ego feſtino. Nec regerat quis, *Mythiſtorias* eſſe; cùm quod de *Romulo* & *Remo*, Divus *Auguſtinus* verum ſupponit, de cæteris concipi, non improbabiliter queat. *Quid mirum* (inquit *Auguſtinus*) *ſi ad arguendum homi-* Juſtin. l. 1. Herod. l. 1. Juſt. l. 44 * Et Alex. ab Alex. l. 2. c. 31. Aug. de civ. Dei l. 18. c. 21

nem regem, qui eos in aquam projici crudeliter juſſerat, eis infantibus per quos tanta civitas condenda fuerat, de aquâ divinitùs liberatis, per lactantem feram Deus voluit ſubvenire.

Liceat mihi aliud, ex Auctore noſtro, *L. Annæo* Flor. l. 1. c. 12. *Floro*, paradigma deducere in Philoſophicis. Is *Romanorum* victoriam adversùs *Faliſcos*, pauciſſimis quidem verbis, at ſenſibus plenis, eleganter ſic narrat. *Faliſci cum obſiderentur à Camillo, mira viſa eſt fides Imperatoris, nec immeritò: quòd Ludimagiſtrum urbis proditorem, cum iis quos adduxerat pueris, vinctum ſibi ultrò remiſiſſet. Quid fit? Se ſponte Faliſci dediderunt.* Huic Geminum fidei Fron. St. l. 1. c. 4. exemplum habemus in *Fabricio* adversùs *Pyrrhum Epirotam.* *Frontini* verbis repetam. *Ad Fabricium Ducem Romanorum, Medicus Pyrrhi Epirotarum Regis pervenit, pollicitúſque eſt, daturum ſe Pyrrho venenum, ſi merces ſibi, in quâ operæ pretium foret, conſtitueretur. Quo facinore Fabricius egere victoriam ſuam non arbitratus, Regi medicum detexit; atque eâ fide meruit, ut ad appetendam amicitiam Romanorum compelleret Pyrrhum.*

Nos hinc quid aſtruemus? Regulam ſcilicet univerſalem quantivis pretii, ab Auctore noſtro *Floro* diſertis verbis expreſſam, capite prædicto, ſic. *Ea tandem vera eſt habenda victoria, quæ ſalvâ fide,* V. Max. l. 5. c. 1. *& integrâ dignitate, parari poteſt.* *Valerius Maximus* ad parem ſenſum, æquè eleganter, *Tum demùm victoria apud Deos, & apud homines, minimum invidiæ habitura eſt, cùm plurimum humanitatis habuerit.* Accipe eandem regulam aliis verbis expreſſam. *Verâ ſi quis graſſari viâ ad compendioſam victoriam cupiat, noverit erga ipſos hoſtes promptâ uti clementiâ.* Namque ſuperioribus exemplis, aliiſque id genus infinitis docemur, viros prudentes, & ſapientiæ plenos, moderatione plura, quàm vi componere. Imo, res conſilio peragi, & moderatione, de quibus vis deſperaverat; juxta illud *Claudiani* poetæ,

——*peragit*

> ——*peragit tranquilla poteſtas*
> *Quod violenta nequit.*——

Iterùm, cùm apud *Juſtinum Trogi* Abbreviatorem, *Xerxis* apparatum bellicum quinquennalem adverſùs *Græciam* contemplamur: cùm numeroſiſſimum ejus exercitum putamus, 700 millia de regno, 300 M. de auxiliis armata, ut non immeritò proditum ſit, *flumina ab exercitu ſiccata, Græciámque omnem vix eum capere potuiſſe: naves quoque decies centum millia habuiſſe*: denique, cum triduo, à quatuor millibus contra hanc ingentem multitudinem, nòn ſine dolore & indignatione *Perſarum*, ad anguſtias *Thermopylarum*, dimicatum animadvertimus, & tandem à trecentis *Spartanis* ſtragem infinitam factam conſideramus: poſtremò, cùm turpiſſimam, ac fœdiſſimam *Xerxis* in ſcaphâ piſcatoriâ fugam, attentiori cogitatione perpendimus, præter uſum illum, quem ſtatim poſt narrationem ſubjungit ipſe *Juſtinus*; viz. *Rem fuiſſe ſpectaculo dignam,* Lib. 2. §. 13. *& æſtimatione ſortis humanæ, rerum varietate mirandâ, in exiguo latentem videre navigio, quem paulò ante vix æquor omne capiebat. Eumque carente omni ſervorum miniſterio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant.*

Præter hunc (inquam) uſum, occurrit memoriæ *Demarati Lacedæmonii* oraculum, quod teſtante *Senecâ* apud ipſum *Xerxem* effatus eſt. Sen. de Ben. l. 9. c. 31. Nempe; *multitudinem indigeſtam & gravem, metuendam eſſe ducenti; non enim vires habere, ſed pondus.* Sed & veri-verbii, à *Lucano* prolati, non poſſumus hîc non meminiſſe:

> *In ſe magna ruunt, lætis hunc Numina rebus* Luc. l. 2. v. 81.
> *Creſcendi poſuêre modum.*——

Subit etiam mentem, prudens illud *Artabani* monitum,

nitum. *Vides, ut prægrandia animalia fulmine* Herod.in Polyhym. *Deus ferit, nec ſinit inſoleſcere.* Φιλεῖ ὁ Θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. *Gaudet Deus eminentiſſima quæque deprimere.* Quæ omnia nobis perſpicuè probant, Regis *Darii* legatum, valdè appoſitè, nec minùs experienter, apud *Alexandrum M.* Philoſophum egiſſe, hiſce verbis: *Periculoſum eſt, prægrave imperium: difficile eſt continere, quod ca-* Q. Curt. l.4. *pere non poſſis. Vides ne navigia, quæ modum excedunt, regi nequeunt: neſcio an Darius ideò tam multa amiſerit, quia nimiæ opes, magnæ jacturæ locum faciunt.*

Suet. Calig. c. 34. Denique apud *Suetonium* cùm lego, *Caligulam* non minore livore, ac malignitate, quàm ſuperbiâ ſævitiáque adversùs omnis ævi penè homines graſſatum fuiſſe; ſtatuas virorum illuſtrium ita ſubvertiſſe, atque disjeciſſe, ut reſtitui ſalvis titulis non valuerint: vetuiſſéque poſthàc viventium cuiquam, uſquam ſtatuam aut imaginem, niſi conſulto ſe, & Sue. Ne. c.53. auctore, poni: cùm de *Nerone* ſcriptum invenio, quòd populariter fuerit elatus maximè; *omnium æ-* Am. Marcel. l.30. c. 8 Edi. Par. 1681. *mulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent.* De *Valentiniano*, quòd benè veſtitos odio haberet, & eruditos & opulentos, & nobiles; quódque fortibus detrahere ſoleret, ut ſolus videretur bonis artibus eminere: hinc concludere promptum videtur.

Nonnulla reperiri ingenia, idque non rarò, quæ adeò philautiâ (dicam, an livore?) & malignitate laborant, ut ſoli omnia eſſe velint, neque ferant a- Am. Marcel. lib. & c. cit. ubi tam n longè aliter edidit hunc locum Valeſius. *lios excellere in re ullâ.* Hinc quoque *Marcellinus* ipſe verè philoſophatur, * *livorem virtutum, rectæ poteſtatis invidiam eſſe ſociam: quoque dignitatum apices majores, eò (licere ſibi cuncta exiſtimantes,) & ad ſuggillandum contrarios, exturbandáſque meliores, proniùs ſunt inclinati.*

Frequens in hiſce uſibus eſt *Polybius*, (utì anteà monuimus) & lectorem ſuum plerunque labore aliquo levat; neque enim docet ſolùm, quàm uberes

fructus,

ructus, ad rationes vitæ, geſta majorum ſint alatura; ſed etiam, quo pacto percipere quis queat, ſemper ferè demonſtrat.

SECT. VI.

Chriſtiani Ethnicorum exemplis utiliter inſtrui poſſunt; & non in virtute morali tantùm, ſed in actibus etiam pietatis, ac vitæ Chriſtianæ promoveri. Id docetur ex D. Auguſtino, D. Hieronymo, & aliis. Talia imitationum præcepta, ab Ethnicis quoque nonnullis adimpleta. Quos denique eleganter expreſſit D. Ambroſius.

SED nec in vitâ tantùm *civili*, *Hiſtorias* profanas uſui eſſe poſſe putandum eſt; verùm in vitâ *Chriſtianâ* vel maximè: id nos abundè docent *Sancti Patres Eccleſiæ*, & pluribus inſtantiis probant. Videte mihi D. *Auguſtinum*, *lib.* 5. *de Civ. Dei*, Ubi poſtquam oſtendiſſet, *Brutos* & *Scævolas*, & *Curtios*, & *Decios*, alioſque, (quos θεοειχέλους *Heroas* eleganter appellat doctiſſimus *Caſaubonus*, ex *Dionyſ. Halic.*) tot egregia facinora, virtutúmque monſtra (uti loquitur *Florus* noſter) *ideò tantùm, ut patriæ libertatem, urbi imperium, ſibimet ipſis gloriam compararent, edidiſſe, ſuúmque finem obtinuiſſe, & mercedem deſideratam percepiſſe.* Cap. 14. Tandem concludit. *Proindè, non ſolùm ut talis merces talibus hominibus redderetur, Romanum Imperium ad humanam gloriam dilatatum eſt, verùm etiam ut cives æternæ illius civitatis, quandiu hîc peregrinantur, diligenter & ſobriè illa intueantur exempla, & videant quanta dilectio debeatur ſupernæ* Cap. 16.

patriæ, propter vitam æternam, ſi tantùm á ſuis civibus terrena dilecta eſt, propter hominum gloriam.
Lib. 5. Similiter *cap.* 18. & alibi, argumenta ducit à profanis exemplis, ad *Chriſtianam* conſtantiam. Sicuti lib. 1. c. 24. de *M. Attilio Regulo* loquens. *Si fortiſſimi & præclariſſimi viri terrenæ patriæ defenſores, Deorúmque licèt falſorum, non tamen fallaces cultores, ſed veraciſſimi etiam juratores, qui hoſtes victos more ac jure belli ferire potuerunt, hi ab hoſtibus victi ſeipſos ferire noluerunt; & cùm mortem minimè formidarent, victores tamen dominos ferre, quàm eam ſibi inferre maluerunt: quantò magis Chriſtiani verum Deum colentes, & ſupernæ patriæ ſuſpirantes, ab hoc facinore temperabunt, ſi eos divina diſpoſitio, vel probandos, vel emendandos, ad tempus hoſtibus ſubjugaverit?* Ad eundem modum *D. Hieronymus*, in conſolatione ad *Julianum*, perquàm eleganter hortatur. *Contemnis aurum?* (inquit) *contempſerunt & multi Philoſophi. Unus multarum poſſeſſionum pretium, projecit in pelagus, abit* (inquiens) *in profundum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne ipſe mergar à vobis. Philoſophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium, totam ſimul ſarcinam depoſuit; & tu te putas in virtutis culmine conſtitutum, ſi partem ex toto offeras? Teipſum vult Dominus hoſtiam vivam, placentem Deo, tu inquam, non tua.* Iterùm ad *Heliodorum. Prætermitto Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scævolas, &c. quorum non minor in luctu, quàm in bellis virtus fuit, &c. Ne videar potiùs aliena, quàm noſtra quæſiſſe: quanquam & hæc in ſugillationem noſtri breviter dicta ſint, ſi non præſtet fides, quod exhibuit infidelitas.* Sed ut rem in compendium conferam, hanc normam quomodo nos Chriſtiani ſequamur, in obſervandis, applicandíſque in uſum noſtrum exemplis, optimè nos docet carmine non ineleganti, magnus ille *David Chytræus*, de re *Hiſtoricâ* optimè meritus, in *Præfation*

Margin notes: Lib. 2. ep. 21. — Ibid. ep. 22.

ſatione ſuâ, ad *Cornel. Nepotem,* ſive *Æmilium Probum.*

Chriſtiades ſimul Hiſtorias ac perlegit, ardens
Ruminat hæc animo ſecum; ſi Phocio nummos
Reſpuit oblatos dono; ſi Scipio ſponſam
Noluit alterius contingere; maluit exul
Attilius ſi ſpontè mori, quàm fœda probando,
Et laudi patriæ, & Latiæ nocuiſſe juventæ,
Conſilio exemplóque ſuo; mihi quid faciendum,
A Chriſto nomen qui habeo? Num ſordidus auri
Servus ero? Faciámve, jubet quæcunque libido?
Num vitam pluris faciam, quàm nomen Alethes
Invictum? Num poſtponam mandata Jehovæ
Inſanis hominum placitis, juſſiſque cruentis?
Sic ſanè Hiſtoriæ laudanda exempla vetuſtæ
Cum fructu, quàm quis credat majore, leguntur.

Hæc eadem imitationum præcepta, inter *Ethnicos* etiam reperiuntur, qui opere & factis adimplerunt, nec dedignati ſunt majorum mores & affectus intuendo ac pertendendo, vel ſuos reformare, vel alienos inſtruere ac moderari. *Cato* ille (de quo ſuprà nonnihil jam dictum eſt) *Cenſorius* appellatus, *Sect.4.* ad tugurium *M. Curii* (quod à prædiis ſuis haud procul aberat) frequenter accedere, locíque ipſius anguſtiam & habitationis vilitatem contemplatus, de viro iſto cogitare ſolebat; quòd *Romanorum* *Pluta. in* *maximus, ſubactis gentibus bellicoſiſſimis, ejectóque Ita-* *Cat. Ma.* *liâ Pyrrho, ipſe poſt tres triumphos, eum agrum propriis manibus fodiſſet, idque ipſum tugurium inhabitaſſet: ibique eidem Curio ad focum ſedenti, & ligneo catillo rapâ cœnanti, Samnitum legati cùm advěniſſent, aurúmque multum obtuliſſent; brevi admodùm cum reſponſo eos demiſiſſet, nimirum, auro nihil opus eſſe ei, qui hâc cœnâ eſſet contentus: ſeque aurum habentes vincere, quàm poſſidere aurum, malle. His* *ita ſecum conſideratis,* Cato *abibat, ac proinde in ſu-*
am

am domum, prædia, famulos, & victûs rationem in ſpiciens, laborem ſibi intendebat, luxúmque omnei porrò amputabat. Egregium etiam in hoc gener præbet nobis exemplum *Servius Sulpitius*, qui, u *M. Ciceronem*, filiæ ſuæ mortem graviter dolen tem, conſolaretur, meditationem quandam, (ve Chriſtiano dignam) quam ſecum ipſe quondam ha buerat, ſuper exitio florentiſſimarum urbium (qua perpetuò manſuræ videbantur) repetit: atque it unum (inter alia plura) conſolandi argumentum valdè appoſitum & efficax, à propriâ deducit experi

Cic. ep. fam. l. 4. ep. 5. entiâ, in hunc modum. *Quæ res mihi non mediocren conſolationem attulit, volo tibi commemorare, ſi fort eadem res tibi minuere dolorem poſſit. Ex Aſi rediens, cùm ab Æginâ Megaram versùs navigarem cepi regiones circùm circà proſpicere. Poſt me era Ægina, ante Megara, dextrâ Periæus, ſiniſtrâ Co rinthus; quæ oppida quodam tempore, florentiſſim fuerunt, nunc proſtrata & diruta ante oculos jacent cepi ego ſic mecum cogitare; hem! nos homuncu indignamur, ſi quis noſtrum interiit, aut occiſus eſt quorum vita brevior eſſe debet; cùm uno loco tot op pidûm cadavera, projecta jaceant. Vis ne tu te Ser vi cohibere, & meminiſſe hominem te eſſe natum. Crede mihi, cogitatione eâ, non mediocriter ſum con firmatus; hoc idem ſi tibi videtur, fac ante oculo tibi proponas, &c.* In eandem planè ſententiam, e

Seneca. ep. 91. leganter philoſophatur, *Philoſophus* ille *Romanus*, & iiſdem ferè cum *Sulpitio* utitur argumentis, u *Liberali* ſuo, ob incendium quo *Lugdunenſis Colo nia* exuſta erat, admodùm triſti, leniret dolorem *Tota* (inquit) *ante oculos Sortis humanæ conditi ponatur: nec quantum frequenter evenit, ſed quan tum plurimùm poteſt evenire, præſumamus animo, nolimus opprimi, nec ullis inuſitatis velut novis obſtu peſieri. In plenum cogitanda fortuna eſt: Quotie Aſiæ, quoties Achaiæ Vrbes uno tremore ceciderunt Quot oppida in Syriâ, quot in Macedoniâ devorat ſunt*

ſunt? Cyprum quoties vaſtavit hæc clades? Quoties in ſe Paphus corruit? &c. Et poſteà: *Non tantùm manufacta labuntur, non tantùm humanâ arte atque induſtriâ poſita, vertit dies: Juga montium diffluunt, totæ deſedêre regiones. Operta ſunt fluctibus, quæ procul à conſpectu maris ſtabant. Vaſtavit ignis colles, per quos elucebat: eroſit & quondam altiſſimos vertices, ſolatia navigantium, ac ſpeculas ad humilem arenam deduxit. Ipſius naturæ opera vexantur: & ideò æquo animo ferre debemus urbium excidia. Caſura omnia extant, &c.* Hinc denique ſic infert. *Itaque formetur animus ad intellectum, patientiámque ſortis ſuæ, & ſciat nihil inauſum eſſe Fortunæ. Adversùs Imperia illam idem habere juris, quod adversùs imperantes: adversùs Urbes idem poſſe, quod adversùs homines: Nihil horum indignandum eſt: in eum intravimus mundum, in quo his legibus vivitur.* &c. Nimius hîc fortaſſe videbor, non poſſum tamen abſtinere manum, quin *Divi Ambroſii* quoque huc exemplum adjiciam; is enim in epiſtolâ quâdam, quâ *Fauſtinum*, propter obitum germanæ ſuæ, acerbo dolore mœrentem conſolatur, *Servium Sulpitium, Senecámque* diſertim & eleganter imitando expreſſit, eandémque ſolaminis rationem uſurpavit. *Sed doles* (inquit) *quòd dudum florentiſſima repentè occiderit. Verùm hoc nobis commune, non ſolùm cum hominibus, ſed etiam cum civitatibus, terríſque ipſis eſt. Nempe de Bononienſi veniens urbe, à tergo Claternam, ipſam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas: in dextrâ erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentia, veterem nobilitatem ipſo adhuc nomine ſonans, ad lævam Apennini inculta miſeratus, & florentiſſimorum quondam populorum caſtella conſiderabas; atque affectu relegabas dolenti. Tot igitur ſemirutarum urbium cadavera, terrarúmque ſub eodem conſpectu expoſita funera, non te admonent unius, ſanctæ licèt & admirabilis, fœminæ deceſſionem conſolabiliorem habendam, præſertim cùm illa in perpetuum* Ambroſ. l. 2. ep. 8.

petuum proſtrata ac diruta ſunt; hæc autem a… tempus quidem erepta, nobis meliorem illîc vitam ex igat? &c. Hæc ipſa, atque hiſce ſimillima exempla, copiosè nobis ſuppeditant auctores, quæ ſi noſter Hiſtoriarum ſtudioſus diligenter obſervaverit necnon ad hunc modum, imitando, applicandóqu… repræſentare conatus fuerit, largos indubiè, & di…uturnos laboris ſui fructus, ſecum reportabit.

SECT. VII.

Fructus uberiores, atque etiam præſtantiore… ab Eccleſiæ Hiſtoriâ. Ethnicorum bon… opera, ſplendida peccata. Ethnica Hiſto…ria, ſecundam tantùm Decalogi tabulan… illuſtrat: Eccleſiaſtica, totam Legem. I… illâ, virtutum ſimulachra; in hâc, ver… virtutes leguntur. In illâ, jucunda qui…dem cognitu, & utilia; in hâc, etiam ne…ceſſaria memorantur: inde, hortatione a… ſedulam Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lectionem… diſſertatio concluditur.

ATque hactenùs de modo colligendi fructus, a… *Hiſtoriarum* lectione; quos ſi adeò uberes… adeóque ſuaves, nobis exhibeat *Civilis* & *Ethnico…rum Hiſtoria*; quantos, qualéſque, nobis ab *Hiſto…riâ ſacrâ, & Eccleſiaſticâ* haurire conceſſum pute…mus? Quæ & argumento, & certitudine, & perfe…ctione, *Civilem*, atque *Ethnicam* longiſſimè præver…tit? Non poſſumus diffiteri, quin exempla ſati… crebra, & ſatis clara, juſtitiæ, prudentiæ, fortitu…dinis, temperantiæ, omniſque adeò virtutis, nobi… proponant *Hiſtoriæ Ethnicorum*: ea tamen ſi peni…tiùs examinentur, ſi juxta veritatis trutinam per…pendantur

pendantur, manca, imperfecta, polluta reperientur, neque rectè ad Dei vel iram, vel miſericordiam relata: quod quidem in cauſâ erat, cur *Divus Auguſtinus*, præclara illa *Gentilium* opera, *ſplendida* vocaverit *peccata*: * eorúmque virtutes, quum ad Deum non referantur, etiam vitia, potiùs quàm virtutes eſſe, affirmaverit. Huc accedit, quòd ſecundam tantùm *decalogi* tabulam ſpectent; reguláſque morum, ſolummodò in civili converſatione confirment. *Eccleſiæ* verò *Hiſtoria*, ea quæ totius legis ſunt propria, certioribus multò, & luculentioribus illuſtrat exemplis: religioníſque partes omnes, quarum cognitio ſummoperè neceſſaria eſt, haud obſcurè demonſtrat, aut leviter probat. Quid de Deo rectè uſquam narrat, aut novit *Ethnicorum Hiſtoria*? quid certi, quid explicati, de mundi origine temporibúſve illis antiquiſſimis continet? Primorum hominum *Hiſtoriam*, neutiquam attingit: patefactiones de Deo, aut promiſſiones de *Meſſiâ*, nullas omninò habet: gubernationem *Eccleſiæ*, ejuſque conſervationem planè neſcit. Hæc, & hujuſmodi alia quàm plurima, ab *Hiſtoriâ ſacrâ*, & *Eccleſiaſticâ*, ſolummodò ſunt petenda. Quid tu, *Marce Tulli*, Hiſtoriam vetuſtatis nunciam vendìtas, nec maximè vetuſtam, & aliquando fucatam? Teſtem temporum prædicas minùs locupletem, nonnunquam inteſtabilem? Sacra Hiſtoria ſola eſt, quæ remotiſſimæ antiquitatis arcana pandit, nec unquam mentitur: *Sacra Hiſtoria* ſola, quæ ab ipſo rerum omnium primordio, fidele temporum exhibet teſtimonium, nec uſquam vacillat. Hæc ſola veritatis æternæ lux ſplendidiſſima. Hæc denique vitæ magiſtra ſola eſt optima, & undequáque perfecta. Etenim dic mihi, quiſquis Hiſtoriarum lector es, vel auditor; ſynceræ, ac ſolidæ virtutis, indubitata quæris documenta? Fruſtrà eris, ſi aliam quàm *Sacram*, aut *Eccleſiæ* perquiras *Hiſtoriam*. Veræ pietatis germana deſideras exempla? *Sa-*

* *Aug. de C. D. l. 19. c. 25*

P *cras,*

cras, & *Eccleſiæ* ſcruteris *Hiſtorias*; ibi affatim invenies, non alibi. Ibi agnitionis Dei, invocationis, fidei, pœnitentiæ, conſtantiæ, patientiæ, pulchra ſervantur monumenta. Ibi, nec alibi, fortitudinis perfectæ, puræ obedientiæ, caſtitatis illibatæ, promptæ beneficentiæ, ſpecimina miranda paſſim occurrunt. *In aliis hiſtoriis, ſi quod facinus narretur memorabile*, (Euſebiani * Interpretis verba ſunt) *illud aut gloriæ causâ, quæ umbratilis eſt, ſuſceptum; aut ulciſcendæ injuriæ, quæ condonari debuiſſet, aut patriæ (quæ aliquando plus habet momenti) defendendæ; in hâc, non res geſtæ dicuntur, popularis famæ venandæ gratiâ, ſed veræ gloriæ conciliandæ, non vindictæ ſtudio, ſed Chriſti amore: non patriæ hujus caducæ defenſione, ſed cœleſtis Hieruſalem adeptione.* Breviter, quæ, & quanta *Eccleſiæ* complectatur *Hiſtoria*, legentibúſque seriò contemplanda proponat, verba Reverendiſſimi longéque doctiſſimi præſulis, ſuprà citata, abundè docent. Recolite, (ſi placeat Auditores,) videbitis non utilia tantum, aut jucunda, aut ſcitu, memoratúque digna, ibi contineri; ſed graviſſima etiam, imò neceſſaria, & quæ homini *Chriſtiano*, præſertim erudito, ignorare minimè permiſſum eſt. Quare, ut concludamus, *Lectorem* noſtrum *Philo-Hiſtoricum*, hanc quoque ut pervolutet *Hiſtoriam*, impenſiùs ſuademus, eóque magis, ſi *Theologiæ* ſtudiis ſit addictus, ſacriſque initiari, & divinis inſervire miniſteriis cogitaverit; tunc enim potiſſimùm, ejus maximè intererit *Hiſtoriam Eccleſiaſticam*

**Chriſtophor. in proœm.*

Suprà, ſect. 42, & 43.

Nocturnâ verſare manu, verſare diurnâ.

FINIS.

SUbjunctam hîc habes (Lector) Orationem, quam habuit Auctor, ubi Cathedram Hiſtoricam primùm conſcenderet.

ORATIO AUSPICALIS,

Habita in Scholis Publicis, cùm primùm

L. ANNÆI FLORI

Interpretationem aggrederetur Auctor.

SAlvete Viri Ornatiſſimi, vóſque reliqui omnes Florentiſſimi Academici; quos tam frequentes, ingenti multitudine, hûc confluxiſſe, tremebundus adſpicio: nimirum, invulgare quid,

——inſigne, recens, adhuc
Indictum ore alio,—— *Hor l. 3. od. 25.*

à recente prælectore veſtro, ſat ſcio expectatis. Sed quàm magis vóſque, méque reputo; tam magis mihíque, vobíſque metuo: vobis; ne fruſtrà omnes ſitis; mihi, ne veſter Hiſtoriæ novitius profeſſor,

 ridi-

ridicula fiat vulgi Hiſtoria. Quippe quæ (fors) pleriſque veſtrûm, invitamenta viderentur, & adhortamina dicendi non mediocria; hujus nempe celebritas auditorii, materiæ ſubjectæ nobilitas, ejuſque, qui meam huc conduxit operam, ſumma claritas; hæc, hæc (inquam) mihi neceſſitatem ingerunt hæſitandi, hæc, animo labandi, & (quod miremini) non ſecùs ac *Madaurenſis* ille, ipſis illecebris deterreor, & ſtimulis refrænor, & incitamentis cohibeor. *Apul. Florid. 4* In hunc animi defectum, vigoriſque deliquium adigit me porrò, cùm ingenii pauperrimi conſcientia, tum eloquii macies, ac inelegantia; adhæc, decennalis plùs minùs, ab hiſce ſtudiis quaſi feriatio; &, quod me prorſus ineptum reddidit, certè valdè impromptum, dictandi differendíque latinè, per quatuor annorum olympiades continua deſuetudo & inſolentia. Orandi itaque à me eſtis, (literatiſſimi Acad.) &, utì ſpero, haud difficulter exorandi, ut mihi voſmet non candidè tantùm, & libenter præſtetis auditores, ſed & liberè etiam, ac indulgenter favitores.

Arduum aggredior negotium, & cui me imparem eſſe, nequicquam inficias irem: nolite tamen opinari Auditores, à me, vel ambitiosè adfectatum, vel importunâ flagitatione extortum, immo tantâ cum modeſtiâ obtentum, (Θεὸς δ᾽ ἐπιμάρτυρος ἔστω) ut munus ſi non impoſitum, certè benigniter & gratuitò collatum, verè & ingenuè prædicare poſſim. Nam cùm illuſtriſſimus noſter Cancellarius,

(*Quem virtus animoſa Deis Heroïbus æquat*)

Comes Pembrokienſis.

eam jam olim de meis ſtudiis ſpem concepiſſet, ut ad hoc etiam munus, honorificâ ſuâ commendatione me haud omninò indignum arbitraretur: deinde, ubi inter vos etiam, primates quidam viri (quibus æternùm me vadatum lubens fatebor) ſuo me hortatu inſuper animaſſent: poſtremò, cùm ille

ille δαιμόνιος ἀνὴρ, clariſſimus *Clarentius*, quicquid ab aliis modeſtè fando de me inaudiverat, benigno neſcio quo adfectu ductus, in majus interpretari dignatus fuiſſet, méque ſuâ in Academiam munificentiâ principe loco gaudere voluiſſet: Cedò tu quiſquis es, (ſi quis ſit, qui me aut importunum, aut *Suffenum* arbitretur) cedò inquam, ſi tu hîc eſſes, nunquid aliter ſentires? Annon illicò, juxta Comicum, *habendum & ferendum hoc onus cum labore* putares? Aut ſi aliter animum induxiſti tuùm, occurrat tibi pro reſponſo, quod mihi ex eodem Comico occurrit pro hortamento: *Plaut.*

Neque novum, neque mirum fecit, nec ſecùs quàm alii ſolent. *Aſin. Act. 5. ſc. ult.*
Nec quiſqnam eſt tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,
Quin ubi quicquam occaſionis ſit, ſibi faciat benè.

Quod fœlix igitur & fauſtum ſiet Matri Academiæ, mihimet ipſi, meiſque auditoribus, Hiſtoriæ illuſtrationem hodierno die auſpicatum, huc adſcendo: opus (utì dixi) arduum planè, ſed tamen pulchrum; laborioſum, ſed & utile. Pulchritudo, ardentem in nobis accendet amorem; utilitas, ſedulam provocabit induſtriam; ex utriſque indubiè orietur delectatio, & voluptas. Neque erit utilitas illa (fidenter loquor) exigua, tenuis, anguſta: neque hæc voluptas, frigida, jejuna, arctioribúſve concluſa terminis: immò, utraque impendiò magna erit, latiſſimè patebit utraque, per omnem vitæ humanæ rationem diffuſa; adeò ut, quod diſertiſſimus ille *Romuli* nepotum loquitur de officiis, illud ipſum ego de Hiſtoriâ jure & meritò uſurpaverim: *Laudat. Hiſtor. 1 ab utilitate.*
Nulla vitæ pars eſt, neque publicis, neque privatis, neque forenſibus, neque domeſticis in rebus, neque ſi tecum agas quid, neque ſi cum altero contrahas, ubi Hiſtoriarum cognitio non abundè proderit, ubi Hiſto- *Cic. de Off. l. 1.*

riarum lectio incredibiliter non delectabit. Arborem in *Indiâ* quandam eſſe ferunt ſcriptores, quæ non minus habet novitatis ad miraculum, quàm fidei ad veritatem: hæc enim hominibus cibum ad famem abigendam copioſè miniſtrat, hæc potum ad ſitim ſedandam largiter fundit, hæc materiam texendis veſtibus è ſinu pandit, hæc in arma & tela converſa & pugnare diſcit, & vincere: hæc, mirum dictu! navim inſtructam, oneratámque parturit: quippe ex eâ tabulæ, pix, reſina, antennæ, vela, rudentes, cæteráque omnia, quæ ad navigia coagmentanda neceſſaria ſunt, tanquam è πανσπερμία quâdam eruuntur. Hujus arboris ſimilem eſſe arbitror, ſimulachrúmque habere Hiſtoriam: Nulla eſt ars, ſcientia nulla, nulla facultas, vel ad uſum neceſſaria, vel ad ornatum pulchra, vel ad delectationem jucunda, cujus Hiſtoria, aut inventrix, aut conſervatrix, aut utraque meritiſſimò dicenda non ſit. Spiſſum foret, & vobis fortaſſis tædium parerem, ſi ſingulas, uti res poſtulat, percurrerem: aliquas tamen, eaſque liberaliores, quàm breviſſimè delibabo, & leviter perſtringam. *SS. Theologia*, omnium ſcientiarum Domina & Regina, hujus totius univerſi originem, unde accepit? Eccleſiæ propagationem unde edidicit? Unde denique humani generis redemptionem, & veneranda illa ſalutis æternæ myſteria, vires ingenii, limitéſque naturæ tranſcendentia, percalluit? niſi ab Hiſtoricis; θεοπνεύστοις quidem, quibus imprimis debere fatetur. Sed &, profana gentium Hiſtoria, quot nobis omnipotentiæ divinæ effecta narrat ſtupenda? quot juſtitiæ exempla memorat formidanda? providentiæ infinitæ quot ſpecimina nobis ſuſpicienda, & contemplanda proponit, in admirabili illa rerum in mundo geſtarum ἀνακυκλώσει? Scire enim licet, * *rebus cunctis ineſſe quendam velut orbem, & quemadmodum temporum vices*, (ſupremo ſic dirigente numine) *ita morum quoque verti*, teſtantur Hiſtoriæ.

Quid

Gotard. Artus Hiſ. Ind. orien. c. 25. Ræ. Jeſ. orat. 10.

* Κύκλος ἐστὶ τῶν ἀνθρωπηΐων πρηγμάτων, περιφερόμενος δὲ οὐκ ἐᾷ αἰεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχεῖν. *Herod. in Clio Tac. Annal. 3 c. 55.*

Quid quòd, ſacræ illius paginæ loca nonnulla, immò non pauca, velo quodam obnubilantur, nobiſque haud planè, aut plenè intelligenda, abſque Hiſtoriâ profanâ: vel unicam *Danielis* Prophetiam, ecquis homo, gentium in Hiſtoriis peregrinus, penitùs intelligere, aut dextrè interpretari queat? Transeamus ad ſcientiam *Phyſicam*: unde hæc rerum naturalium ſpecies innumeras, cauſas latentes, occultas proprietates, operationes mirabiles, niſi ab Hiſtoriâ novit? Ideóque *Plinius*, Naturæ magnus ille Myſtes, immenſo volumini ſuo, *Naturalis Hiſtoriæ* titulum indidit: atque *Ariſtoteles* ipſe, Peripateticorum porticus, decem pulcherrimos libros, de *Animalium Hiſtoriâ* inſcripſit. Jam verò *Geographia*, Regionum deſcriptiones, *Chronologia*, diſtinctas ætatum periodos, *Rhetorica*, orationum lumina, *Dialectica*, argumentorum pondera, ab Hiſtoriâ inprimis, & præcipuè mutuantur. *Juriſperitos* autem quod attinet; Hi omnes leges, omnia plebiſcita, Senatus-conſulta, principum placita, magiſtratuum edicta, reſponſa prudentum, & quæcunque ad vitam rectè gubernandam, tam publicè quàm privatim pertinent, ex hoc fœcundiſſimo Hiſtoriarum fonte hauſerunt. Ultimò *medendi facultati*, quantam conferat varia Hiſtoriarum lectio, & diligens exemplorum obſervatio, nemo medicorum non agnoſcit, nemo non quotidiè experitur. Quid quòd etiam, Hiſtoria medelas aliquando, & curas valdè miras, præſtitit ipſa. Teſtes *Alphonſus*, & *Ferdinandus*, *Hiſpaniæ*, & *Siciliæ* reges, qui valetudinem amiſſam, quam à medicis non poterant, alter à *Tito Livio*, alter à *Q. Curtio* recuperâſſe perhibentur.

Joh. Bodinus.

Camerar. oper. ſub med. Hi. t. 3. c. 57

Verùm diutiùs fortaſſis quàm par erat, in hiſce commorati ſumus: deſcendamus tandem in campum, quo ſeſe exercere amat Hiſtoria; Civilem puto doctrinam, & diſciplinam morum; his enim *fundamenta ponit, & faſtigium, ſupremámque manum*

Iſaac. Caſaub. præf. ad Polyb.

prope ſola imponit. Otioſa planè contemplatio, philoſophia morum, abſque Hiſtoriâ; inanis & jejuna de virtutibus officiiſque diſceptatio, ſine exemplis; quibus tot & tantis vitam noſtram inſtruit Hiſtoria, ut quid fugiendum homini ſit, quid expetendum,

Horat. —*Meliùs Chryſippo & Crantore dicat.*

Senec. Ep. 6. *Plato* & *Ariſtoteles*, & omnis in diverſum itura ſapientum turba, plus ex moribus *Socratis*, quàm ex verbis traxit: plus ex vitæ ratione, quàm ex doctrinâ, atque oratione indepta eſt. Experimenta enim præceptis ad probandum efficaciora, & exempla legibus ad movendum aptiora tantò ſunt, quantò ſenſus ipſe rationem, oculari ſuperat certitudine. *V. Max. l.* 2. *c.* 1. Antiquiſſimi Romanorum, utì memorat *Val. Maximus*, in conviviis ad tibias egregia ſuperiorum opera, carmine comprehenſa, pangebant; eo fine, ut juvenum virtutem, ad ea imitanda, alacriorem redderent: & quas Athenas, (exclamat Author) quàm Scholam, quæ alienigena ſtudia, huic domeſticæ diſciplinæ prætulerim?

Claudia. —*His mens generoſa moveri,*
Accendíque ſolet, ſimilem ad virtutis amorem.

Reverà, hic legendi fructus eſt, audiendíque; ea æmulari, quæ in aliis probamus, & quodcunque alibi miramur, aut horremus, domi imitari, vel fugere. Studio verò politico ſi quis animum appulerit, & reip. adminiſtrandæ artem deſideraverit; *Horat. de Art. Poe.* huic imprimis Hiſtoria

Nocturnâ verſanda manu, verſanda diurnâ eſt:

quippe quæ ſola homines rerum ignaros, & planè rudes, honoribus capeſſendis, rebúſque vel togâ vel ſago

ſago gerendis, aptos & idoneos præſtare valet. Hæc ſuppeditat exemplorum documenta, quæ vir politicus imitetur; conſiliorum adminicula, quibus dirigatur; eventuum experimenta, quibus prudens & cautus reddatur: quæcunque tandem vel in pace conſultatio, vel in armis molitio, vel in utriſque reſolutio, nullibi pleniùs, nullibi faciliùs, quàm in Annalium monumentis invenitur. *Zeno* ille *Citticus*, diſciplinæ Stoicæ inventor & princeps, oraculum conſuluiſſe fertur, quâ ratione vitam ſuam, dum inter mortales ageret, optimè inſtitueret. Reſpondit *Apollo*, εἰ συγχρωτίζοιτο τοῖς νεκροῖς; *ſi mortuis & defunctis concolor fieret:* quod ubi ille intellexiſſet, τὰ τῶν ἀρχαίων ἀναγινώσκειν, ad veterum monumenta diligenter evolvenda, ſeſe contuliſſe dicitur. Nec de Philoſophorum ſcriptis tantùm, cenſemus oraculum intelligendum; ſed de Hiſtoricorum etiam aliquantò magis. Eam ſanè liquet fuiſſe mentem *Theodoſii* cognomento *Magni*; cum hoc idem Apollinis conſilium filio, Imperii mox hæredi futuro, immò jam participi, inculcavit; utì verſibus elegantiſſimis à *Claudiano* Poetâ perquam eleganti, expreſſum habemus.

Diog. Laert. l.7.

Claudia. pane. de 4 con. Hon. v. 396, &c.

Interea Muſis animus dum mollior, inſta,
Et, quæ mox imitêre, legas: nec deſinat unquam
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetuſtas.
Antiquos evolve duces, aſſueſce futuræ
Militiæ. Latium retrò te confer in ævum.
Libertas quæſita placet? mirabere Brutum.
Perfidiam damnas? Metî ſatiabere pœnis.
Triſte, rigor nimius? Torquati deſpue mores.
Mors impenſa bonum? Decios venerare ruentes.

Et quæ ſequuntur apud Poetam. Rectiſſimè & ſapienter Divus Imperator; utpote qui noverat id, quod eximius ille Arragonum Rex *Alphonſus* poſteà dicere ſolebat, mortuos conſiliarios optimos eſſe,

eſſe

eſſe fideliſſimos, nihil palpare, blandiri nihil, ſed omnibus ſalutari monitorum face, ſine ſpe, ſine metu prælucere; tam imperantes, quàm parentes, pace bellóque optimè formare: optimè denique adoleſcentes, imò viros, in negotiis publicis inſtruere, & patriæ præparare ſuæ;

Laudat. Hiſtor. 2. à jucunditate & voluptate

Dicere utì poſſint rectè res, & gerere amplas.

**Poly. 12 ὅτι τὰ μὲν ἐκ τῶν βιβλίων δύναται πολυπραγμονεῖσθαι χωρὶς κινδύνου καὶ κακοπαθείας.*

Et Cic. ad Luccei. ep. 12. l. 5 Nihil eſt aptius ad delectationem lectoris, quàm tempor. varietates, fortunæque viciſſitu. quæ niſi nobis optabiles in experiendo non fuerant, in legendo tamen erunt jucundæ.

Hujuſdem conſilii gnarus *Alexander Magnus*, *Homerum* Trojani belli ſcriptorem, per orbem terrarum in ſinu circumgeſtabat, nec eum abs ſe ſegregabat unquam: quin & de nocte, *Homerum*, & pugionem pulvinari ſuo ſupponere ſolebat; nempe gladium corporis, *Homerum* animi præſidium autumans; nec tutam ſine gladio, nec honeſtam ſine *Homero* quietem futuram arbitrabatur. Quid *L. Lucullum*, *L. Syllam*, *Scipionem Africanum*, *Alexandrum Severum*, alióſque innumeros Romanorum duces, atque Imperatores, repetam? Quibus omnibus, Hiſtoriæ, & Hiſtoriarum Scriptores, in deliciis, in æſtimio, in honore erant maximo. Quare, ex ſuprà dictis, liquere ſatis ſupérque videtur, (Aud.) quàm ſit utilis Hiſtoria: jam, ut vobis demonſtrem, quàm ſit legentibus jucunda, quàm delectabilis, plurimis uti aut verbis, aut argumentis, ſupervacanei foret laboris. Rem igitur oppidò in compendium conferam. Ita à naturâ comparati ſumus omnes, ut nihil quicquam ſuavius, jucundius nihil putemus, quàm diſcere: & tantò quidque jucundius, quantò & laboris, & moleſtiæ, & periculi, faceſſit minus. * Verùm unde nobis diſcere conceſſum eſt, unde ſapere, vel plura, vel citiùs, vel etiam tutiùs, quàm ab Hiſtoriâ? Quod diſciplinæ, quod ſcripti genus, adeò puram, adeò nullius amaritudinis adſperſione temeratam oblectationem, exhibere poteſt? Artium præcepta, dum traduntur, moleſta ſunt; Mathematicæ non plus pulchri-

pulchritudine invitant, quàm difficultate deterrent; ipſa Philoſophia, ut ſui habeat ſtudioſos quamplurimos, habet & obtrectatores ſanè non paucos: una Hiſtoria eſt, quæ omnium ſtudia facilitate alliciat, aures dulcedine teneat, animos ſuavitate mulceat; ut, eum pænè dixerim hominem exuiſſe, ſi quis ab Hiſtoriâ ſeſe abhorrere dixerit. Breve ut faciam; vel una hæc delectatio, quanta eſt? unius libelli beneficio, omnes quotquot ante nos fuerunt homines, cujuſcunque gentis, ætatis, ordinis, ad nos accerſere, cum illis colloqui, rerum geſtarum rationem audire, experientias eorum noſtras facere, erroribus eorum dirigi, periculis ſapere, caſibus erigi, laboribus exerceri. Talibus Hiſtoria abundè referta eſt, & menti noſtræ, novitatis cupidiſſimæ, recentem ſubinde delectationis materiem præbet. Quapropter (Generoſiſſimi Adoleſcentes, vos enim alloqui jam lubet, tanquam proprios & mihi deſtinatos auditores) hùc vos ſuadeo, immò obteſtor, hùc concedite; in hæc ſtudia voſmet immergite; affatim invenietis, quod vos dirigat in viâ virtutis ad honorem, uberrimè quod vos inſtruat, largiter & copiosè quod vos ornet. Hanc *Magiſtram vitæ* conſulite, non tantùm ut linguæ formentur, ſed ut mores etiam reformentur; non ad augendam ſolùm ſcientiam, ſed ad confirmandam bonam mentem; non ad voluptatem & delectationem modò conciliandam, ſed etiam vel maximè, ad ſapientiam & prudentiam vobis comparandam. At quam tandem, & quarum gentium Hiſtoriam vobis commendare cupiam, fortaſſe requiritis? Romanam, Romanam (inquam) imprimis, & Romanorum; idque non ex meâ tantùm mente aut arbitratu; ſed conſilio, hortatu, auctoritate nixus munificentiſſimi hujus Spartæ meæ Conditoris, viri harum literarum peritiſſimi. Neque temerè id voluit; quippe (ut cum *Floro* meo loquar) *qui res eorum legunt, non unius populi, ſed generis humani*

Hiſtoria Romana aliis præfertur.

L. Flo. L. 1. in prologo.

mani facta diſcant. Unde Urbs illa, *Compendium orbis, Orbis miraculum,* apud antiquos audiebat: & ut armorum gloria, imperiíque magnitudine, aliis gentibus quas devicit antecelluit, ita exemplorum omnis generis claritudine; quæ quiſque ſecutus, egregiè cùm ſibi, tum reip. conſulere poſſit, reliquum totum orbem multis paraſangis antevertit. Spectemus (ſi placet) vel prima iſtius reip. tempora; non ab hominibus, ſed ab Heroïbus quibuſdam eam adminiſtratam putabimus. Deus bone! quantus juſtitiæ, & moderationis amor? Qualis parſimoniæ, & paupertatis cultus? quàm pertinax luxuriæ, atque avaritiæ odium? Quàm fortis divitiarum, atque opulentiæ contemptus? Adeò ut, ſi exempla virtutis quæramus, uberiora nuſquam apparent; aut fortitudinis, ad mortem pro repub. oppetendam; aut prudentiæ, ad perniciem præcavendam; aut induſtriæ, ad propulſandam. Denique ſi lectionis dignitatem reſpiciamus, haud aliud imperium, aut reſp. aut populus, cum *populo Romano,* Imperio, libertate, majeſtate, conferendus. Quæ omnia *Florus* hic noſter, (leporis & ingenii flos merus) tam doctâ, tam concinnâ brevitate, tanto verborum acumine, & elegantiâ ſermonis exequitur; ut totum illud nectar ſuaviſſimum, quod uberiori copiâ, & largo flumine *T. Livius, Criſ. Salluſtius, Cæſar,* alii legentibus effundunt, Hic in compendium redigit, & levi quaſi hauſtu ebibendum propinat. Hunc igitur vobis commendo imprimis: in hujus lectione (divino adſtipulante favore) ſpero me lucem nonnullam allaturum; conabor quidem certè, quantum in me erit, ut operta aperiantur, involuta evolvantur, perplexa, ſi quæ fuerint, diſcernantur. Quæ ſtrictim & laconicè ipſe tantùm delibavit, ego ab aliis fuſiùs, & copioſiùs explicata commonſtrabo. Aliarum etiam gentium res geſtas, ut & Eccleſiæ conditionem, pro temporum ratione, & Synchroniſmi loco intertexam:

Athenæ. Deip. l. 2

xam: quæ ad antiquos veterum mores, ritúſque illuſtrandos facient, diligenter indagabo: leges, conſuetudines, ceremonias, quatenùs expedierit, & pro meo modulo, explanare ſatagam: verborum elegantias, & orationis ſtructuram, nec ſupinè prætermittam, neque curiosè aut ſollicitè nimis perquiram: ſed præcipuè, ad veros Hiſtoriæ fructus, ad præcepta ſcilicet Prudentiæ, ut diſcatis, & obſervetis; ad vitia, ut fugiatis, & ejuretis; ad virtutes, ut eis adhæreſcatis, & perpetuò auſcultetis, digitum intendam. Hiſce meis laboribus ſi vobis aliqualiter profuero, erit pariter mihi, vobiſque, cur impenſiùs Deo primùm gratias agamus; dein eis, per quos

——*Deus nobis hæc otia fecit.*

Otia ſanè tantò magis invidenda, quantò minùs olim ſperanda: quæ dum attentiùs mecum recolo, (florentiſſimi Academ.) iterùm, iterúmque gratulandum à nobis videtur almæ matri Academiæ, adeóque ipſi reipub. literariæ; quòd poſt tot præclara Benefactorum Nomina, *Danverſium*, *Bodlëium*, *Savilium*, *Sydlenum*, *Whitum*, qui munificentiſſimis ſuis largitionibus, & liberalitate planè Heroicâ, in tantum bonarum artium candidatis & ſtudioſis, adminiculari dignati fuerant, ut nihil ſuprà adjici poſſe videretur; invenit tamen Θαυμάσιος *Camdenus*, quo jam perfectis cumulum adderet, & fœlicitatis noſtræ ſublimitatem, adhuc in faſtigium tolleret. O fœlicis ingenii benignitatem! O virum, ad æternum melioris literaturæ bonum, natum! Habitari ab juſtis viris terras in Oceano ferunt, quas *fortunatorum inſulas* vocant, quòd per eas non arato ſolo frumenta naſcantur, fortuitis vicibus juga collium veſtiuntur, ſponte pomis arbor gravatur, ad herbarum vicem olus vulgò eſt. Quantula ſunt iſthæc præ iis, quibus nos uſque ad invidiam fruimur?

Oxonien. Academiæ fœlicitas prædicatur.

Maert. pan. 11. Cic de fin. l. 5.

Urbs,

Urbs, ecce! egregia & nitida; ædificia publica, magnifico apparatu fulgentia; privata, eleganti ornatu ſplendida; obſoleta, redivivo cultu inſignita; denique cœlum nullibi ſalubrius; ſolum vix uſpiam uberius; dites pro terrarum ingeniis meſſibus ſegetes: his omnibus nos fruimur gratis, atque ultra hæc, opes & divitiæ, nihil laborantibus, Benefactorum noſtrorum liberalitate quotidiè ingeruntur. Cedat nunc ſui oſtentatrix vetuſtas, & ceſſet atavos crepare noſtros; habemus & nos, quæ jactare fas eſt, hujus ultimæ ætatis luculentiſſima magnificentiæ monumenta: faceſſat invidioſa Sycophantarum natio, quæ

—benefacta malignè
Detrectare ſolet,—

ab infimo hoc ſeculo. Vel inclytum *Camdenum* reſpiciat, & ejus benefactum penſiculatiùs mecum ponderet; faxo, annuat ab eo uno factum, quod tantis infrà, ſupráque temporibus, vix invenerit æmulum, aut par habuerit exemplum. Cujus viri cæteras laudes dudùm ultra maria longè publicatas, & edecumatorum quorundam ingeniorum monumentis celebratas, nolite (Academici) in tantùm deæſtimare, ut putetis poſſe, vel ad oris, vel ad ingenii mei anguſtias revocari. Quicquid dixero, quicquid cogitavero, infrà erit. Expectatis tamen; quid expectatis, prædicem? bonitatem? non poteſt humana ſimplicitas ultrà intelligi bona. Animi candorem? vel unius horulæ ſpatio cum eo verſemini, jurabitis nivem ipſam, eo pectore non eſſe candidiorem? Quid? eruditionem? eam ad miraculum eſſe magnam, nemo veſtrûm neſcit: aut ſi quis neſciat, nolito mihi credere, opera ejus conſulito; quicquid in Poëtis lepidum aut acutum, apud oratores elegans aut defæcatum, in annalibus fidele & antiquum, inter Grammaticos ſubtile aut eruditum; ipſe omnia ferè ſolus hauſit, quaſi juſtus hæres veterum literarum.

G. Camdeni Encomium.

Sed

Sed laudes mitto, ne mei ſermonis mediocritas eas devenuſtare videatur. Supereſt adhuc una, ſed haud minima difficultas; videlicet, quibus tandem verbis huic tali, huic tanto, tantúmque de nobis benemerito, gratias agamus condignas. Nam beneficii ſolutionem, neque noſtri eſt ſperare, neque ejus expectare: illa potius gaudia munerentur eum, quæ meritorum ſecuritas parit; nimirum, *bonæ conſcientiæ præmium, tam magna præſtantibus, ſola ſatisfactio eſt.* *Symmachus.* Et tamen pro meâ parte reperi, (Clariſſime *Clarenti!*) reperi aliud præmium, licèt fortè parúm te dignum, ſpero tibi haud parum placiturum: meipſum tibi donabo, ut olim *Socrati*, ſuus *Æſchines*: eam quoque mercedem, quam *Thales Mileſius* à *Mandraiito Priennenſi* ſibi optavit rependi, ego tibi rependam. Te meum Benefactorem munificentiſſimum, me tuum beneficiarium devinctiſſimum, lubens, indeſinenter, uſque prædicabo: prædicabunt & omnes, quotquot me audiverint, & longâ ſerie deincipes ætates juxtà prædicabunt: ita amplior adhuc tui fama, omnes eat per provincias, totóque abhinc orbe, totóque abhinc tempore, benefacti tui laudes, ubique gentium, ſemper annorum repræſentet.

Conclusio ex Fr. Taub.

Jamque tuas precibus Jehova laceſſimus aures,
Ut quæ dona tuis hodiè largitus, & olim es,
Propria ſint nobis: ſeræque propaginis hæres
Intemerata ſuis eadem tranſcribat alumnis!
Interea Ipſe facem noſtris præferto tenebris:
Qui poliunt linguas, & qui poliuntur in iſtis,
Quique docent artes, quique haſce docentur, ut uſum
Hi capiant, illi, præter ſtipendia, laudem.

DIXI.

GABRI-

GABRIELIS NAUDÆI PARISINI

BIBLIOGRAPHIA POLITICA.

AD

Nobiliſſ. & Eruditiſſ. Virum

JACOBUM GAFFARELLUM,

D. Ægidii Priorem, & Protonotarium Apoſtolicum.

CANTABRIGIÆ,
Ex Officinâ *Joan. Hayes*, Celeberrimæ Academiæ Typographi. M. DC. LXXXIV.
Impenſis *H. Dickinſon*, & *R. Green*, Bibliopol. *Cantab.*

AUCTORI,
JOAN. ARGOLUS
ANDR. FIL.

SI, NAUDÆE, iterùm Jovis rediret
Proles, prodigium, ſtupórque Pellæ,
Qui perjuria Perſici furoris
Armis frangeret, & potitus aulâ,
Capti ſcrinia ſolveret tyranni;
Illic Meönii *libros* Poetæ
Nunc non poneret, Ilion peruſtum,
Nec tardum dubiis viis Ulyſſem.
Iſtos ſed celebres tuos libellos
Servandos nitidâ locaret arcâ.
Et ſi fortè iterùm rediret ætas
Tarquinî, & vetulæ manus Sibyllæ
Hos ferret pretio libros Superbo
Vendendos; licèt antè Rex avarus
Ingens pendere noluiſſet aurum;
Pro tantis, puto, prodigus papyris

Theſauros minuens, vel obſeratam
Laxaret Capitolii crumenam ;
Triſtes nec ſineret vorare flammas
Servandi Imperii eruditiones.
Non eſt fulgor enim micantis auri ;
Non gemmæ & lapidis nitor, mariſque
Non eſt purpurei ſub amne concha,
Non Hermus, Tagus, Indus, *aut* Iberus,
Qui vel lineolam tui libelli,
NAUDÆE, aut emere, aut valere poſſit.

GABRIE

GABRIELIS NAUDÆI PARISINI

Bibliographia Politica.

AD

Eruditiſſimum Virum

JACOBUM GAFFARELLUM,

Priorem D. Ægidii, in S.T. & Jure Canonico Doctorem, & Protonotarium Apoſtolicum.

QUÆRIS à me, mi *Gaffarelle* erudi-tiſſ.atque etiam frequentibus literis vehementiùs urges, ut pro eâ, quam in me non ſemel deprehendiſti diverſorum librorum, ac Scriptorum cognitione, eorum nomenclaturam, ut potiùs œconomiam ad te tranſmittam, quos, nſtituendis tractandíſque cum rectâ ratione, & me-hodo, *Politicæ* ſtudiis, non inutiles fore cenſeo. Quandoquidem ipſa tibi in præſentiarum maximo-erè eſſe neceſſaria, vel te ipſo tacente; cæteri om-es facilè intelligunt, quos minimè fugit, te unum ræ multis, non ut liberalibus modò diſciplinis ex-ltum, imbutumque ſanctioris linguæ facultate

 præcla-

præclariſſimâ, ſed tanquam ad reliquas omnes diſciplinas factum à naturâ, & diligenti arti expolitum, ab Illuſtriſſimo, Sapientiſſimóque viro Domino *Thuillerio*, Chriſtianiſſimi Noſtri Regis ad Sereniſſimam Rempublicam *Venetam* Oratore Excellentiſſimo, ſelectum fuiſſe; quo cum de rebus graviſſimis communicare, & ſubſecivis horis ſermones literarios miſcere poſſet. Ego vero, qui me talem non agnoſco, qualem me nuper eſſe voluiſti, deſiderióne dicam iſtius, quod impensè poſtulas conſequendi, an mutuâ, quæ ſemper inter nos extitit, conjunctione ductus, pendeo animi, quò me vertam dubius, reipſa tenuis, ac pauper, ſed promptus obſequio. Etenim ut verum eſſet, quòd ex flagrantiſſimo librorum amore, qui me vel à teneris annis exercitum detinuit, eorúmque inveſtigationi valdè propenſum, atque etiam ex Bibliothecarii munere, quod mihi quidem olim ab æquiſſimo, doctiſſimóque Præſide *Henrico Memmio*, ac poſteà demùm ab Eminentiſſimo Cardinale, eodémque Mæcenate meo munificentiſſimo *Johanne Franciſco*, ex Comitibus Guidiis à Balneo, delatum fuit, levem quandam variorum Auctorum cognitionem contraxerim; quî fieri tamen poteſt, ut biennium jam à muſæo meo Pariſienſi, & inſtructiſſimis clariſſimorum *Putæanorum*, *Moræi*, *Cordæi*, aliorúmque amicorum meorum bibliothecis ſejunctus, & ab illis etiam ſeparatus, quæ *Romæ* frequentes viſuntur, & copioſæ; tot diſcrepantium nominum, & titulorum recordari poſſem, quibus memoriâ complectendis, etiamſi quotidie manibus tractarentur, vix quiſpiam poſſet, quantumlibet artificialis ſubſidio munitus, æqualis inveniri. Maximè cùm in hâc Civitate *Cerviæ*, quæ & *Cereviâ* & *Phycocle* antiquitùs dicta eſt, atque iſtic locorum vivamus, ubi magna eſt non modò librorum, & hominum eruditiorum, quibus aliquâ ſaltem ex parte ſublevari poſſim in hoc meo conatu, ſed rerum omnium,

um, præterquam ſalis, inopia. Quod ex aquâ per certos Canales ex vicino mari in quadratos alveolos ingeniosè deductâ, & in ipſis per intenſiſſimos Solis fervores ſtagnante, accedente poſteà modico flatu, uberrimâ quantitate efficitur; illicítque ſuâ per Statum Eccleſiaſticum diſtractione incolas, ut huic uni tantùm opificio ſe dedant, poſthabitâ cæterarum artium, & diſciplinarum, reliquis vitæ uſibus ſummoperè conducentium, culturâ. Verùm enim verò, licèt anguſtiis ejuſmodi intercluſus, non poſſum tamen, quoties mihi jucundiſſimæ tuæ conſuetudinis in mentem venit, non me ipſis exolvere, ne te, cui omnia mea libenter conferrem, vanis promiſſis lactâſſe videar, aut expectatione votorum diutiùs macerâſſe. Quare veteres Romanos imitatus, qui Urbem ſuam lateritiam ædificarunt, cùm lapideam non poſſent, & Paſtores illos, qui Mercurium ex Marmore Luco conſecrantes, tabellam juxtà cum hâc epigraphe ſuſpenderunt:

Si fœtura gregem ſuppleverit, aureus eſto.

Eligam citiùs videri parùm gnarus apud alios, quàm apud te parùm gratus; exhauriámque Theſauros divæ *Mnemoſynes*, non equidem quo te vel agris, vel *poſitis in fœnore nummis*, ditiorem efficiam, ſed optimis politicorum ſcriptorum codicibus, qui tibi, quam voveo, conſultiſſimi, ſapientiſſimíque hominis famam afferere poſſint, & honores unà, qui ipſam ſolent comitari.

Quandoquidem, igitur præcepta Civilis vitæ, quam politicam *Græci* vocant, eas philoſophiæ Moralis partes ex rectâ ſcientiarum diviſione ſubſequuntur, quæ paſſim in ſcholis, & libris philoſophorum, vulgatis Ethicæ ac Oeconomicæ nominibus edoceri ſolent; nec ullum unquam fœlicibus auſpiciis, ad publicas res gubernandas, acceſſiſſe, hiſtoriarum monumentis proditum ſit, qui ſuas an-

 teà

teà quidem apud ſe, & familiam ſuam, non benè compoſitas, exploratáſque habuerit: Inde eſt profectò, quòd, ne cruda adhuc ſtudia in Principum aulas propellantur, & politica diſciplina, quâ nihil ſublimius eſt, aut magis difficile, hominibus ſui impotentibus ac ignaris induatur, rationi valdè conſentaneum eſſe exiſtimem, politicas inſtitutiones exordiri ab illa primâ philoſophiæ moralis parte, quæ velut unica vitæ hominum rectrix ac magiſtra, ſingulos ſui muneris ac officii admonet, voluntatem iracundiæ fluctibus agitatam, voluptatum blanditiis irretitam, fluctuantémque paſſionum motibus confirmat; quid inter Patrem & Liberos, quid inter Virum & Uxorem, quid inter Fratres, Cognatos, Amicos, Cives, ac inter omnes homines obſervari par ſit, explicat; Fortitudinis denique, Temperantiæ, Liberalitatis, Juſtitiæ, cæterarúmque virtutum naturam, diſputationibus ſuis patefacit, & illuſtrat; ut accedente demùm pleniſſimâ rerum, quæ ad politicam ſpectant, inſtructione, nihil amplius humanæ perfectioni deſit; voluntate ſic ad boni vel mali dignotionem talibus præceptis confirmatâ, & intellectu (quod hîc nobis omninò præſupponendum fuit) ad veri vel falſi diſquiſitionem, per dialectices præcepta, plenè ac ſufficienter informato. Hâc verò morum regulâ, & præſtantioris animæ medicinâ, licèt multi ex antiquioribus philoſophis æternùm inclaruerint, ut *Socrates* ille, qui ſe primus fœliciſſimo conatu ex naturæ obſcuritate ad morum contemplationem tranſtulit; &, qui ex ejus Scholâ prodiêre, *Xenophon* & *Plato*, non magis eloquentiæ laude, quàm pari morum gravitate commendati; *Xenocrates* etiam, de cujus continentiâ dixit *Phryne*; de frugalitate, & contemptione pecuniæ, *Alexander*; de fide, & juſtitiâ, univerſus populus *Athenienſis*; & *Calliſthenes* denique, *Epictetus*, *Muſonius*, *Plutarchus*, alii: Neſcio tamen quo caſu factum dixerim, ut ipſorum de hâc re

Ethica.

Quinam de Ethicâ ſcripſerunt.

ræ præceptiones nobis injuriâ temporum fermè omnes ereptæ fuerint; ita ut, ſi unum *Ariſtotelem* excipias, nullus antiquorum ſuperſit, à quo, vel ipſius diſciplinæ ſyſtema repetere, vel aliquid ordine atque methodo conſcriptum accipere poſſimus. Neque enim eorum opinioni aſſentior, qui *Platonem* decem illis libris, quos *Ariſtoteles*, *Theophraſtus*, *Cicero*, *Macrobius*, & cæteri *politicos* vocant, non de Republicâ, ſed de juſtitiâ diſputaſſe contendunt; atque in ipſis, quæ vis ejus, quæque natura ſit, & quomodo ex ejus cultu omnia bona, & privatim & publicè ad homines perveniant: utque mala omnia ab injuſtitiæ fonte defluant, oſtendiſſe: ſed quidquid ille, quod ad mores privatos pertineret, nobis reliquit, id totum complectuntur *Memnon*, *Eutyphro*, *Philebus*, & *Crito*; reliqui ſiquidem ad publicos referuntur, quales ſunt dialogi de legibus, & de Republicâ. *Ariſtoteles* verò illud omne, quod ad iſtius doctrinæ perfectionem ſpectabat, variis operibus complexus eſt. E quibus ad nos tantùm pervenêre *decem libri Ethicorum ad Nicomachum*, *ſeptem ad Eudæmum*, & duo, qui communiter dicuntur ἠθικὰ μεγάλα, hoc eſt, *Moralia Magna*; quibus ſumma quorundam hominum ætatis præteritæ in perquirendis antiquorum operibus diligentia, *librum de virtutibus* ſuccenturiavit, Græcè quidem primo editum, & latinè etiam poſteà, ſed illuſtratum commentariis *Juſti Velſii* hominis eruditiſſimi. Omnes verò illi haud pœnitendâ acceſſione cumulari poſſunt eorum, quæ habent *Theophraſtus*, vitiorum pictor ſimul ac cenſor egregius; *Senecâ*, in omnibus libris commotior; *Plutarchus* in opuſculis ſedatior, & magis compoſitus; *Alexander Aphrodiſeus*, in quæſtionibus ſuis, ut *Ariſtotelis* interpretem decuit, ſingula majòri cum ſubtilitate, & argutiâ examinans; ac demùm *Epictetus* in *Enchiridio*, & auctores illi, qui ſub compendio vitæ & mortis, non ita mihi allubente, ſimul editi ſunt,

græco

græco partim, & partim etiam latino contextu. Præter quos, non mediocri etiam adjumento eſſe poſſunt quatuor libri, ſolâ præceptorum, quæ complectuntur, ad mores pertinentium, excellentiâ, inter ſacros codices jure meritò relati, *Proverbia* ſcilicèt *Salomonis*, *Eccleſiaſtes*, *Sapientia*, & *Eccleſiaſticus*: quorum ſic eſt univerſalis doctrina, ſic apta & caſtigata methodus, ut, quemadmodum etiam de oratione Dominicâ dicitur, omnium hominum generi utiles eſſe poſſint, Chriſtianis, Ethnicis, Philoſophis, Religioſis, Piis, Impiis; ac propterea ſine flagitio, in hoc cenſu librorum prætermitti non debent: præcipuè cum magnam vim ſententiarum ſuggerant, quorum uſu tempeſtivo, viri graviſſimi plurimum ſibi tum dicendo cum ſcribendo auctoritatis conciliare ſolent. Ex recentioribus autem licèt infiniti fermè de Morali doctrinâ ſcripſerint, paucos nihilominus hîc eſſe laudandos exiſtimo. Satis mihi ſiquidem eſſe duco, *Hodii* alicujus vel *Hegemonii* inſtar, digitum ad principales vias intendere; idque etiam tanto confidentius facio, quòd, quicunque erit Antiquorum Auctorum doctrinâ plenè informatus, aliis omnibus, aut carere facili negotio poterit, aut ſaltem uti abſque delectu illo, qui in reliquâ ſtudiorum ratione diligenter ſolet adhiberi. Optimum tamen erit, melioribus ſe quamprimùm addicere, ut *Adovardo Gualando*, & *Franciſco* atque *Alexandro Piccolomineis*: qui artem integram nobiliori quâdam methodo, & majori vi & copiâ ſpirituum tradidêre; duo primi latinè quidem, & minùs ut mihi videtur elato dicendi genere; poſterior verò vernaculâ linguâ, eleganter ſuo more, & cum majeſtate ac imperio. Cui propterea duos noſtrates lubens compono, Illuſtriſſimos Antiſtites *Varium* & *Coëffetæum*. *Michäel de Montaignes*, ut magis abundat copiâ ſententiarum in *ſuis Tentamentis*, & ad modum *Senecæ* crebriùs percutit: ſic minùs ordine & nitore prævalet.

valet. *Petrus Charondas* vel hoc ipſo *Socrate* ſapientior æſtimandus venit, quòd ſapientiæ ipſius præcepta primus, quòd ſciam, admirabili prorſus methodo, doctrinâ, judicio, in artem reduxerit. Sanè ejus liber, & *Ariſtotelem* nobis exhibet & *Senecam*, & *Plutarchum*, ac divinius etiam aliquid præ ſe fert, quàm Antiquioribus cunctis, & recentioribus fuerit conceſſum. Laudem pariter aliquam meruerunt *Pitardus*, & *Marandæus*; qui non ſecùs ac præcedentes, linguæ noſtræ divitias ad moralis diſciplinæ tractationem attulêre. Quid autem reliquæ nationes idiomate ſuo præſtiterint, longior eſſem, ſi vellem referre. Illud tantùm moneo, *Sebaſtianum Foxium*, *Marſilium*, *Ludovicum Vivem*, *Eraſmum Roterodamum*, & *Jovianum Pontanum*, ſedatæ ac compoſitæ mentis homines, multa & præclara de hac facultate dixiſſe, hominúmque generi ſummoperè conducentia. Amicus etiam noſter *Thomas Campanella*, juxta doctrinam ſuarum *Primalitatum*, Ethicam novam compoſuit, quæ ſub epilogiſmi nomine cum philoſophiâ ſuâ naturali & politicâ typis commiſſa fuit à *Tobiâ Adamo*; ſtylo quidem non ita compto delineata, ut Ciceronianis arridere poſſit; ſed ea nobilitate cogitationum, rationúmque ſubtilitate, ut omnibus ſapientiæ myſtis non poſſit eſſe non ſummoperè gratiſſima. Pathologiam præterea animi paſſionum, *Germanus* aliquis non ita pridem edidit; cujus nomen cum ſuo libro *Pariſiis* diſcedens reliqui. Sed eandem materiam priùs abſolverat *Altiſius Luſinus* elegantiſſimo opuſculo de compeſcendis animi perturbationibus; & *Juſtus Lipſius* libello *de Conſtantiâ*, in quo tanquam in *Darii* Scrinio, res ipſas quas habebat pretioſiſſimas, elegantiam videlicet, & omnes ingenii ſui ac judicii gemmas, artificioſè concluſit. Ante hos omnes, anno videlicet milleſimo ducenteſimo quinquageſimo quinto, *Vincentius Bellovacenſis* *Speculum morale* ediderat, pari

pari equidem verborum copiâ, ſed longè graviori ac ſolidiori eruditione, quàm priùs feciſſet Doctrinale, Hiſtoriale, ac Naturale: unde accedente eâ difficultate, & quaſi indiſſolubili nodo, quòd omnia in tali ſpeculo contenta iiſdem ferè verbis in primâ ſecundæ, & ſecundâ ſecundæ divi *Thomæ* inveniantur: minimè verò conſentaneum ſit arbitrari, doctorem Angelicum ſummæ ſuæ partem ſecundam, eámque nobiliſſimam, ex alio Auctore deprompſiſſe: *Bellarminus* huc ſe tandem convertit, ut exiſtimet ſpeculum illud morale non eſſe *Vincentii Bellovacenſis*, ſed alterius junioris auctoris qui fortaſſis etiam *Vincentius* diceretur, quique ſecundam hanc partem divi *Thomæ* neſcio quâ de causâ immutare, ac è fundo ejus proprio abactam, in proprium transferre voluerit. Atque hi ſunt Auctores quos nunc memini ſuis inventis ac Marte proprio, partem illam philoſophiæ quæ de moribus eſt, non abſque genio & induſtriâ excoluiſſe.

Quinam commentarios in Ethica aliorum ſcripſerunt.

Superſunt alii, qui videlicet propriis viribus diffidentes, aut aliâ ratione permoti, non aliquid ex ſe proferre auſi ſunt, ſed quæ ab Antiquis ſcriptoribus prolata fuerant, excolere duntaxat, atque intellectu faciliora reddere; quales fuêre, quantùm ad præſens attinet inſtitutum, *Simplicius*, & *Arianus*, qui in *Epicteti Enchiridion*; & *Juſtus Velſius*, necnon *Auguſtinus Maſcardus*, qui in tabulam *Cebetis*, hic nuperrimè & linguâ ſuâ Italicâ, ille verò latinâ, doctiſſimè ſimul ac eloquentiſſimè, commentarios ediderunt. Verùm in ejuſcemodi hominum cenſu, illi præcipuè conſiderandi veniunt, qui decem libros Ethicorum *Ariſtotelis* ſuis lucubrationibus illuſtrandos ſuſcepêre, quos inter primus occurrit *Euſtrathius* græcè quidem cum *Aſpaſio* & nonnullis aliis editus, & latinè poſteà à *Bernardo Feliciano* diligenter expreſſus, cui ſe, *Danielis Heinſii* ſummi proculdubiò viri diligentiâ, ſocium non ita pridem adjunxit *Andronicus Rhodius*, aut potiùs

potiùs *Olympiodorus*: talem enim appellationem in poſteriori editione conſultò ſortitus eſt, cùm in priori ab eodem *Heinſio* factâ *Lugduni Batavorum*, ſub anonymi nomine latens, nullâ paſtoritiâ fiſtulâ, nullâque adversâ acclamatione exceptus fuiſſet, imò verò avidè à cunctis receptus, & probatus. Ab iſtis duobus Græcis, ad Arabes deveniendum eſt, & conſulendus *Abenrois*. Ille ſiquidem præter commentarios in *Ariſtotelem*, libellum etiam de animæ beatitudine conſcripſit, qui ab *Auguſtino Nipho*, Philoſopho *Italorum* omnium longè celeberrimo, haud pœnitendis quæſtionibus illuſtratus, etiamnum hodie præ curioſorum manibus habetur. Eodem verò propemodùm tempore, cùm exorta fuiſſet Scholaſtica docendi methodus, multi etiam hoc ſcribendi genere eoſdem Ethicorum libros explicarunt, aut potiùs inquinarunt, ut libenter dicerem, ſi tres mihi ex ipſorum numero excipere liceat, omni laude ac commendatione majores, nempe *Albertum Magnum*, *Divum Thomam*, & *Ægidium Romanum*, qui minus paulò quàm cæteri inquinatè loquuti ſunt, judicio verò, doctrinâ, ſubtilitate, adeò ſupra morem & fatum ſui ſeculi excelluerunt, ut, ſi pauca demas ex *Alberti* libro de hiſtoria animalium, nihil unquam eos ineptè, nihil non doctè ac ſapienter protuliſſe, unicuique in eorum lectione verſato, manifeſtùm eſſe poſſit. Et licèt quidam poſteà, ut *Barleus*, *Gerardus*, *Odonus*, *Buridanus*, *Javellus*, & alii, eorum veſtigia ſequi voluerint; iſtud nihilominus tam inæquali gradu, tam debili conatu, adeóque infœlici ſucceſſu præſtitêre, ut longè à tergo remanſerint; in barbariei luto & fœtore unà cum libris ad *Nicomachum* eò uſque ſepulti, donec renaſcentibus tandem melioribus literis, & ab expugnatione *Conſtantinopolitanâ* velut alteram vitam vivere incipientibus, multi etiam floruerunt, qui hanc reliquarum ſcientiarum fœlicitatem ad diſciplinam morum

rum tranſtulêre: partim librorum *Ariſtotelis* nova interpretatione; ut *Vatablus*, *Lambinus*, *Perionius*; partim & commentatione: ut *Faber Stapulenſis*, rudior adhuc & nondum plenè maturus, & *Argyrophilus Byzantinus*, cujus prælectiones *Florentiæ* habitas, non abſque manifeſto plagii crimine ſibi poſtea vendicavit *Donatus Acciajolus*. Sequuti ſunt ipſos *Joachimus Camerarius*, & *Zuingerus*. A quorum lectione nemo unquam niſi doctior receſſit. *Simon Simonius* Lucenſis benè, & eruditè; ſed in primum tantummodò librum laboravit: ac *Petrus* demùm *Victorius*, & *Obertus Giphanius*; qui reliquorum inſtar jure haberi poſſent; ſed tamen non abſque eruditis Scholiis diſertiſſimi Oratoris *Marci Antonii Mureti*.

Oeconomia. Queis omnibus cùm nullos meliores aut potiores ſubnectere poſſim, reliquum eſt, ut ad illos qui de *Oeconomiâ* ſcripſerunt levi paſſu me convertam. Totum verò iſtud negotium longè paucioribus quàm quod de moribus inſtitutum eſt, mihi abſolvendum eſſe cenſeo; cùm quia facillimum eſt ipſi, qui ſe ad moralis diſciplinæ præſcripta compoſuerit, familiæ ſuæ modum ac regulam ponere; tum etiam, quia res ipſa minùs arte valet vigétque, quàm experientia & uſu, ac hominum legibus, moribus, & inſtitutis, circumſtantiiſque rerum, temporum, & actionum particularibus, quas in artem vel methodum vix poſſibile ſit reducere; maximè, cum viri docti, & librorum ſcriptioni incumbentes, earum fermè omnium ignari deprehendantur; illi verò, qui frequenti exercitatione ſecreta Oeconomica penitiſſimè callent, ut ſunt plerunque Patresfamilias, Mercatores, Inſtitores, Avari, Senes, ac uno verbo homines lucro potiùs, quàm ſtudiis dediti, minimè omnium apti ſint quidquam de illis ſcripto committere; ut proinde mirum non ſit, quod præter *Oeconomicum Xenophontis*, & *duos Ariſtotelis libros de domeſticâ doctrinâ*,

Quinam Oeconomiam ſcripſerunt.

nâ, quibus fimbrias quaſdam attexuit *Leonardus Aretinus*, vix alius ex antiquis quidquam memoriâ dignum literis conſignarit; niſi forſan ad *Geoponicos* Auctores provocare velimus, *Catonem*, *Varronem*, *Palladium*, *Columellam*, *Conſtantinum*, & alios. Sed ipſi partem tantùm attigêre, non totum; nec ipſam quidem adhuc integrè aut abſolutè. Nam licèt *Cato*, verbi gratiâ, præceperit optimum Patrem-familias vendacem eſſe debere, haud emacem; non tamen admonuit quid, & quantum, ac quo tempore vendere oporteat; quod erat tamen maximoperè ſcitu neceſſarium. Unus autem noſtro tempore *Ludovicus Septalius* Medicus Mediolanenſis, gloriam omnem retulit, quæ ex ejuſmodi tractatione ſperari poterat, edito pereleganti libro *de re familiari*; in quo ita minutè ac diligenter cuncta proſequitur, ut telum fèrmè ſemper ad intima penetret: quemadmodum etiam feciſſe videmus *Hieronymum Cardanum* Medicum item ac Patricium Mediolanenſem, *in ſuo Proxenetâ*, & *libris de utilitate capiendâ ex adverſis*. In quibus non modò occultas artes palàm inſinuat, quæ hominibus congerendæ pecuniæ ſtudioſis familiares eſſe ſolent; ſed multa inſuper flagitia detegit ac docet, propter quæ ſatiùs illi fuiſſet huic ſe *Horatii* præcepto obſequentem præbuiſſe,

——Non tamen intùs
Digna geri, promes in ſcenam, multáque tolles
Ex oculis.

Poſtquam igitur Auctorum ejuſmodi frequenti lectione meditationéque continua, imbutus plenè fuerit atque informatus animus moralium & Oeconomicarum virtutum documentis, gradum ſibi tutò, viámque aperire poterit auſpicatiſſimam, ad Politicas diſſertationes eorundem, quos jam ſuprà laudavi, *Platonis* & *Ariſtotelis*: cùm nullos habeamus *Politia.*

mus

mius vetuſtiores, excepto legiſlatore Sanctiſſimo *Moſe*, aut qui copioſiùs & majori arte ac doctrinâ gubernandæ adminiſtrandæque Reipublicæ formam nobis reliquerit librorum monumentis conſignatam. Quare ab uno *Platone* ſtatim incipiendum eſt, qui *Dialogis ſuis de legibus*, & *de Republicâ*, præclarè omninò regnum, & Rempublicam inſtituit, adeóque moribus, & inſtitutis Chriſtianæ fidei convenienter, ut Divus *Thomas* in opuſculo *de regimine Principum*, *Platoniſmum* in Republicâ deſideret. Ab illo verò licèt omnia fermè mutuatus fuerit *Ariſtoteles*; neſcio tamen quomodo, ſic iſta ſibi propria fecit, Magiſtri ſui rationes præcipuas aut clariùs ac faciliùs proponendo, aut ſubtiliter & acutè refellendo: ut non minus in iſtis, quàm in cæteris operibus ſuis, manifeſtum feciſſe cenſeatur, quantus ipſe philoſophus fuerit, quàm elegans ſcriptor, quàm acutus, quàm aptus ad docendum, quàm copioſus, quàm rerum omnium cognitione refertus. Et verò licèt communi graviſſimorum virorum ſententiâ, multa ſcripſiſſe dicatur, partim difficilia atque obſcura; partim etiam à noſtris temporibus, & moribus aliena; nulla tamen mihi videtur eſſe in eo difficultas, aut obſcuritas, quæ non improbo labore, & acri ſtudio, ac crebrâ lectione pervincatur. Siqua autem à noſtrâ conſuetudine in his libris videntur abhorrere, pauca certè ea ſunt, & quæ ingenioſus & prudens lector ad hæc tempora, atque ad uſum noſtræ Reipublicæ facili negotio accommodare poſſit, modò tamen apud ſe reputet, non hunc ſolis modò prudentibus, quemadmodum *Platonem*; ſed catis etiam atque aſtutis viris, quales eſſe debent, qui rerum gubernaculis admoventur, politicam ſuam ſcripſiſſe. Ipſius igitur *octo libri* ſedulò evolvendi ſunt, cum *duobus Cyriaci Strozzæ*, quibus nobilis ille *Florentinus* idem in *politicis Ariſtotelis* conatus eſt, quod *Leonardus Aretinus* in *Oeconomicis* ejuſdem, ac *Maphæus Vegius*

Quinam de Politiâ ſcripſerunt.

gius in *Virgilio*, & *Sulpitius Verulanus* in *Lucano*. Sed quemadmodum nullus pictorum eâ fœlicitate potuit Veneris effigiem abſolvere, quæ ab ipſo *Apelle* incœpta primùm fuerat, atque delineata; ita profectò immane quantùm ipſi ab iſtis auctoribus diſtent, quos ſibi ad imitandum propoſuêre. Legendi tamen ſunt, atque etiam laudandi: quia, quantùm in ipſis ſitum fuit, rerum pretioſiſſimarum jacturam ſarcire conati ſunt, & deſideriis noſtris cumulum imponere. Jam verò primipilos illos & capitales viros plurimi certè ex Antiquis ſequuti ſunt, ſed omnes fermè invidiosâ vetuſtate, & Barbarorum inſidiis illachrymabiles urgentur, ignotíque, excepto uno *Cicerone*, cujus librorum ſex *de Republicâ*, quos ſe in *ſecundo de divinatione* compoſuiſſe fatetur, jactura æternùm nobis lugenda eſt; utpote cùm extincta ſimul fuerint tot oracula, quæ ab homine eloquentiſſimo, & ſapientiſſimo, qui tamdiu *Reipublicæ Romanæ* clavum gubernaverat, non niſi veriſſima, certiſſimáque poterant expectari. Unde ſi *Ariſtoteles* ipſemet in *libris de Cœlo*, ad *Hipparchum* & *Eudoxum* aſtronomos, libenter provocat; ſi divus *Auguſtinus Oroſium* laudat in Paganorum hiſtoriis; ſi *Origenes* ad *Huilium Hebræum* recurrit in loci cujuſdam *Iſaiæ* explicatione; & Summus Pontifex *Hilarius* contentionem de tempore Paſchatis celebrandi, uni *Victorio Britannico* terminandam proponit, eâ ſolùm lege, quòd optimo cuique & in arte ſuâ verſatiſſimo credendum eſt; unuſquiſque jam per ſe ſatis exiſtimare poteſt, quantum ab omnibus uni *Tullio* concedendum fuiſſet, politicas leges, & axiomata dictanti; cùm non equidem ut *Ariſtoteles* & *Plato*, ac cæteri, qui de Republicâ dixerunt, id tantùm, quod probabilius eſſe videtur, & ratione magis conſentaneum, ſequutus fuerit; ſed experientiâ ipſâ edoctus, nobis eleganter præceperit, quid ex doctrinâ vel uſu foret in publicâ rerum adminiſtratione. Minus certè habet

ipſe *Plutarchus*, quod de temporis edacitate conqueratur: cùm *ejus præcepta politica* ex illo tam inſigni bonorum auctorum naufragio enatarint, valde quidem illa ſedatæ ac compoſitæ doctrinæ, ut genium auctoris graviſſimo judicio, ac moderatione temperatum, præ ſe ferant. Superſunt quoque *Heraclidis fragmenta de politiis*, & aliorum opuſcula quædam, ſed vix tanti ea ſunt, ut magna ex ipſorum lectione utilitas ſperari debeat. Quare ſi ordinem temporis ſequamur, unus ſe poſteà offert, *Averroes*; cujus liber *de Republicâ* editus eſt, unà cum *Robortelli diſceptatione*, & *Franciſci Philelphi* de eâdem re libris, qui priſcæ gravitatis imaginem redolent, nitore ſtyli, & argumentorum præſtantiâ; quod idem judicium ferendum eſt *de Republicâ* elegantiſſimi juxtà Oratoris ac Poetæ *Hieronymi Vidæ*; niſi quòd tantâ rerum copiâ ac varietate non luxuriat; diffuſus in quærendo, vitáne publica privatâ ſit præſtantior; in cæteris ſiccior, ac jejunus. Eodem fermè tempore *Franciſcus Patricius Senenſis*, Farraginem quandam exemplorum ſub Reipublicæ titulo, puerorum credo uſui, ac *chriarum* in Scholis compoſitioni, evulgavit: tantùm diſſimilis alteri *Franciſco Patricio Romano*, qui non nihil pariter de hâc re inter opuſcula juvenilia protulit; quantùm noctua Aquilæ, aut anſer diſpar eſt Olori. *Fritſius* & *Simanca* adminiſtrationis Chriſtianæ potiùs, quàm Civilis formam, nobis propoſuerunt. Primus quidem ſermone caſtigato, decenti ordine, nec infimo ſpiritu; quorum omnium, ac judicii præterea, alter fuit pauperrimus. Neque aliter profectò cenſendum eſt de duobus aliis, qui hoc ipſum munus explicandæ politicæ Chriſtianæ, vulgari Gallorum linguâ ſuſcepêre. *Molinerius* ſiquidem presbyter *Tholoſas*, lectorem ſuum catenulis eloquentiæ, ve nolentem etiam, quocunque vult trahit, ac mulcedine quâdam vehementer reficit, atque recreat.

Joanne.

Joannes verò *Frater Lavallenſis*, licèt mole voluminis grandior, ſenſûs tamen integritate, ac verborum ornatu deſtituitur. :

Nec eſt in tanto corpore mica ſalis.

Memini etiam me aliàs librum quendam evolviſſe, *Pariſiis* ni fallor editum in chartæ formâ expansâ, & majori ; in quo vernaculâ item linguâ politica *Moſis* explicabatur, tantâ profectò exactiſſimi judicii copiâ, ac ſententiarum luce, ut quilibet emunctæ naris politicus nunquam melius temporis rationem, quàm in ipſius diligenti lectione, collocare poſſit. Quo fit, ut ſilentio lubens prætermittam librum ſub eodem fermè titulo à *Caſtalione* editum ; quoniam ipſe inter auctores refertur damnatæ lectionis, &, hoc opus Græco ac Latino ſermone in puerorum tantummodò gratiam ſe compoſuiſſe, primo ſtatim in limine teſtatur : ab iſtis autem omnibus Syndromis, quaſi lampadem per manus accepiſſet, *Nicolaus Bieſius*, Medicus *Lovanienſis*, ſtadium etiam iſtud decurrere tentavit ; ſed non eodem prorſus fato curſum ſuum abſolvit, quo *Antilochus* apud *Homerum* ;

——ὅς τοῦ νέους ποσὶ πάντας ἐνίκα.

meliúſque ſibi conſuluiſſe videri poſſet, ſi, quemadmodum fecit alter medicus *Tholoſas*, *Augerius Ferrerius*, ſolâ librorum de Republicâ promiſſione, non autem editione, politici famam ſibi quæſiviſſet : moroſus ſiquidem eſt in hoc, non minùs certè, quàm in operibus Medicis ; nec præter tædium, quidquam in legentis animo relinquit. Copioſior extitit *Gregorius Tholoſanus*, ac magis ex arte ſcribens, quia juris-peritus ; deſiderantur tamen in eo modus, quem ſibi præſcribere non potuit, eruditione vulgari luxurians ; & majeſtas, cui non magis in-

 dulſit,

dulſit, quàm judicio, dum omnia ingerit, & pauca digerit: cæterùm valdè utilis eſt, & diverſa in ſe continet, propter quæ theſauri inſtar haberi poſſit, ubi meliorum auctorum gemmas, ac precioſam variæ doctrinæ ſupellectilem poſſis invenire. Verùm enimverò, licèt hi omnes ſuperiùs enumerati, multa conati ſint; ac *Paulus* etiam *Paruta*, flos *Venetæ* nobilitatis, & ſubactæ decus eruditionis, præclarum linguâ ſuâ patriâ librum ediderit de vita politicâ, quem in noſtratem tranſlatum habemus; nullus tamen jaculum extra metam expedivit, excepto *Joanne Bodino*, cui uni tantùm cæteri concedunt, quicunque unquam de Republicâ libros edidêre,

Quantum lenta ſalix pallenti cedit Olivæ.

Nec immeritò ſanè; cùm animum inquietum ac vaſtiſſimum, quem acceperat à naturâ, tàm pertinaci ſtudio, tam inexhauſtâ doctrinâ, tam admirabili judicio excultum, ad rerum omnium comprehenſionem attulerit, ut ſuperatis linguarum penè omnium ac ſcientiarum difficultatibus, non modò naturæ theatrum novis rationibus extruxerit, ſed regnorum, quotquot in Mundo conſtituta fuêre, ſpecies, leges, inſtituta, arcana denique, & virtutes, ac vitia, in ordinem ſapientiſſimè reduxerit, ac velut phœnix unicus ſui ſeculi, ſe ipſum tandem conſumpſerit in contemplatione altioris illius ſapientiæ, cujus ſecreta revereri potiùs ac admirari debuiſſet, quàm ipſa in medium & examen, velut reliqua omnia, vocare. Sanè, quantum ad ejus *Rempublicam* ſpectat, fatendum eſt, opus eſſe elaboratum ingenio, expolitum induſtriâ, perfectum judicio, & ita numeris omnibus abſolutum, ut qui ab ipſo diſceſſerit, haud diſſimilis videri poſſit nautis illis antiquioribus, qui neglectâ vel ignoratâ Cynoſuræ præſtantiâ, navigationis ſuæ curſum ad a-

vicularum

viculárum quarundam placitum dirigebant, ſæpiúſque per cautes & ſaxa præcipites ferebantur, Scio equidem, *Fabium Albergatum* hominum *Italum*, & *Serrium*, & *Augerium Ferrerium*, *Gallos*, magnis conatibus, & libris ad id conſequendum editis, periculum illi ac ruinam intentâſſe: ſed eventus docuit, eundem fuiſſe iſtius pugnæ eventum, quem *Pygmæorum* cum *Hercule*: ut non jam ad miniatas alicujus *Attici* aut *Hyperattici* ceras trepidare debeat, ſed ad Eccleſiæ ſolius judicium; cujus cenſuris quoniam vehementiùs urgetur, quàm inimicorum argumentis, hinc eſt, quòd ipſius libri evolvi minimè debeant, niſi obtentâ prius & hunc & quoſlibet auctores politicos legendi facultate. Atque hi ſunt fermè omnes, quantùm memoriâ recordari poſſum, ex quorum libris cuncta peti debent, quæ magis præcisè ad Rempublicam ſpectare videntur. Quidquid enim poſteà vel à *Juſto Lipſio*, vel à *Timplero*, aut *Keckermanno* ſuperadditum eſt, ſtyli potiùs, aut facilioris methodi occaſione, quàm rerum novitate commendatur. Quamvis hoc unum prætermittere non debeam, ἐυφαντασιῶτες videlicèt quoſdam extitiſſe; qui veræ alicujus ac perfectiſſimæ Reipublicæ formam, aut potiùs idæam, nobis exprimere voluerunt: ut ſaltem exemplar aliquod reperiretur ejus, quod in hoc genere optimum eſt, & ad quod, ſi res omnes ex æquo & bono procederent, convenientiſſimum eſſet publicas regnorum adminiſtrationes inter homines componi; eodem ſanè voto, quo *Galenus* Sanitatem omnibus numeris abſolutam depinxit; *Fernelius* corporis temperiem, æquis ex utrâque parte contrariorum perfectiſſimè libratam ponderibus: *Xenophon* Principem, *Cicero* Oratorem, & Divus *Paulus* Epiſcopum; nimirum ut ipſâ veriſſimâ & primigeniâ recti ſpecie ob oculos continuò poſitâ exiſtente, quidquid in *Ectypo* vitioſum eſſet, faciliùs dignoſceretur, emendaretúrve. Primus vérò qui

talis imaginariæ Reipublicæ formam ſcriptis conſignârit, fuit doctiſſimus ille, ac omnium calculis Sapientiſſimus habitus *Thomas Morus*, *Præfectus ſacris ſcriniis*, ſeu *princeps ſcribarum in Angliâ*. Cujus *Vtopia* tamdiu vivet, & habebitur in pretio per manus hominum, quamdiu Juſtitia ipſa ac modeſtia & pietas non omninò ex ipſorum animis & affectibus exulabunt. Secundus ab ipſo fuit *Thomas Campanella* ardentis penitùs & portentoſi vir ingenii. Qui dum in tenebris & pædore carceris vitam traduceret, *civitatem Solis* delineavit, eâ cogitationum novitate, & ſublimitate ſenſuum, ut præter philoſophicas ſpeculationes, multa etiam contineat, queis Reſpublicæ tutiùs adminiſtrari poſſent, & homines ipſi meliores evadere. Ultimùm verò, *Angli* neſcio cujus *Mundus Alter & Idem*, non ita dudum prodiit; aut veriùs Satyra adversùs depravatos præſentis ſeculi mores: in quo, dum ſingulas ſtationes ſingulis vitiis aſſignat, gentéſque illas incolentes, ac loca ipſa, contorticulatis ingeniosè, ſictiſque ex cujuſque rei naturâ vocibus appellat; non ineptè meo judicio *Poneropolim* inſtituit, quæ ad hilaritatem non minùs homines excitare, quàm ad virtutem inflammare poſſit.

Quinam commentatos in politiam aliorum ſcripſerunt.

Licèt autem de Commentatoribus Politicorum *Ariſtotelis* & *Platonis* nondum quidquam dixerimus; ipſi tamen in eorundem librorum Lectione diligenter evolvendi ſunt, ut ſalebræ, ſi quæ in illis reperiantur, feſtinantibus minùs officiant, omniáque faciliùs & clariùs perſpiciantur, obſcuritatis depulsâ caligine. Ex antiquis tamen neminem laudare poſſum, qui hoc munere defunctus ſit, cùm, præterquàm unius *Divi Thomæ*, nullius unquam vetuſtioris Libros præ manibus habuerim; ipſe verò, ut in cæteris operibus *Ariſtotelis*, ſic præſertim in iſtis more ſuo fecit; & ex interpretatione neque bonâ neque verâ, bonam

tamen

tamen & veram ſententiam elicuit. Succeſſit illi in eodem opere expoliendo *Nicolaus Oreſmus* Archiepiſcopus *Bajocenſis*: qui illud unà cum libris Ethicorum, diſcipuli ſui *Caroli Quinti*, cognomine *Sapientis*, votis obtemperans, in Gallicum ſermonem non modò tranſtulit, ſed brevibus ſcholiis illuſtravit: quæ multa nihilominùs continent, & reconditæ & liberalioris doctrinæ: ambo tamen ipſius libri difficillimi ſunt inventu, ac propterea à curioſis plurimi nunc æſtimantur; quia ante centum & viginti annos *Pariſiis* editi fuerunt, charactere Longobardico, & rudi prorsùs atque incondito ſermone. Paulò pòſt etiam *Joannes* quidam *Buridanus*, celeberrimi nominis Sophiſta, ſuas in *libros Politicorum* quæſtiones evulgavit; ſed nugaces ac ineptas, ut ejuſmodi ſcholaſticorum fermè omnia. Vulgavit & *Faber Stapulenſis* commentarium ſimilem omninò huic alteri, quem ipſum in *Libros Ethicorum* compoſuiſſe, ſuprà diximus. Sed vix ac ne vix quidem ipſorum conatibus quidquam promovebatur, niſi ſuppetias *Ariſtoteli* veniſſent celeberrimi interpretes ſuprà jam aſſignati; & *Geneſius Sepulveda* Hiſpanus; cujus verſionem atque notas, ut quiſque erit ingenioſior, ita pluris ſemper æſtimabit: necnon etiam Commentatores præcipui *Camerarius* & *Giphanius*; qui nihil unquam ineptè moliti ſunt; & à quibus parùm diſcedunt *Antonius Scainus Salodienſis*, & *Tarquinius Gallutius*, Societatis Jeſu presbyter eloquentiſſimus; qui tam eruditè priores quinque libros politicorum interpretatus eſt, ut polymathiâ cæteros omnes facilè vincat atque exſuperet. Sed qui *Danielis Heinſii* paraphraſin, unà cum editis è regione *Zuingeri* & *Petri Victorii* commentariis, ſibi ad diſcendum & evolvendum proponet, is rectè, meo quidem judicio, & doctrinæ facilitati videbitur, & ſtudiorum præterea ſuorum utilitati conſuluiſſe. Ad *Platonem* verò quod attinet, tres,

quòd noverim, Commentatores ſolummodò na-ctus eſt: *Antonium* nempe *Montecatinum*, qui libros de *Republicâ Platonis* & *Ariſtotelis diexodicis* notis, tabulis, diſtinctionibus, explicare conatus, nunquam neque ſibi, neque Lectori ſuo ſatisfecit; & *Sebaſtianum Foxium Morzilium*, qui multa paucis; ac *Pompeium Gariglianum*, qui pauca multis complexi ſunt: utriuſque verò Libros, *Platonis* videlicèt & *Ariſtotelis*, *Ludovicus Regius*, *Henrici Secundi Galliarum Regis* aulicus, Græcè ac Latinè eruditiſſimus, ornatè primùm in linguam noſtram tranſlatos apparere fecit, eoſdémque demùm tantâ doctrinæ copiâ, & exemplorum apparatu nobiliſſimo, illuſtravit, ut licèt gravitate cæteris ſit inferior; varietate tamen atque uberrimo fructu, qui ex ipſius lectione percipitur, veniat in primis commendandus.

Atque hæc eſt auctorum Palæſtra, hæc Schola, in quâ Tyrocinium ſuum ponere debent, quicunque præſidiis univerſalibus & maximoperè neceſſariis ſuffulti, ad penitioris doctrinæ politicæ intelligentiam pervenire ſtudent. Omnia ſiquidem in illis habentur fusè ac diſtinctè pertractata; de fundamentis ac principiis communibus Societatis humanæ; de Rerum publicarum ſpeciebus legitimis, ac ſingulis ipſarum depravationibus; de Populi, ſeu Democratiæ; Optimatum, ſeu Ariſtocratiæ; unius, ſeu Monarchiæ legibus & inſtitutis; de Imperiorum ortu, incremento, converſione, interitu; de officio Principis & ſubditorum; de Jure Belli ac Pacis; de Magiſtratuum electione; vectigalium impoſitione; & rebus denique cæteris, quarum jugi & continuâ meditatione viam ſibi ad reliquas difficultates munire debent, qui ſeriò deſiderant in publicâ rerum adminiſtratione verſari. Ubi verò iſtis præceptis plenè imbuti atque inſtructi fuerint politicæ doctrinæ ſtudioſi, debent omninò, ſi faciliùs velint reliquas ejus difficultates

cultates emetiri, quædam ſibi velut ſumma rerum capita conſtituere, ad quæ poſteà cætera omnia referre poſſint, quæ in tantâ diverſorum auctorum confuſione, ac incredibili propemodùm quantitate, huc & illuc diſperſa continentur: eo quidem fine, ut cùm iſtorum aliquod magis cognitu neceſſarium ſe offeret, indicem ſimul habeant librorum & auctorum, quos, plenioris doctrinæ ac informationis gratiâ, operæ tunc pretium erit diligenter conſulere. Ejuſmodi autem ſumma capita, vel negotiorum eſſe poſſunt, de quibus in adminiſtratione politicâ ſæpiùs pertractatur; vel perſonarum, quibus illa committuntur; vel tandem auxiliorum, queis ſingula meliùs ac faciliùs perficiuntur. Negotia ipſa, aut ſunt de Reipublicæ adminiſtratione, tam ordinariâ quàm extraordinariâ; aut de Religione; aut de Confœderationibus, aut de bello & pace; aut de prærogativis & Ceremoniis Principum inter ſe; aut de Commercio; vectigalium impoſitione; civitatum incrementis; & diſſidiorum, quæ inter nobiles oriuntur, compoſitione. Iſta enim ſunt, quæ potiſſimùm legibus politicis adminiſtrantur: reliqua, vel minùs digna cenſentur conſideratione, vel Juriſprudentibus, aut aliis Magiſtratibus, relinquuntur pertractanda. Perſonæ verò non poſſunt eſſe niſi Principis Conſiliarii, Legati; aut ejus, qui illis omnibus inſervit ab epiſtolis ſecretioribus, quem propterea Scribæ vel Secretarii nomine vulgò appellant. Auxilia demùm vel unicuíque ejuſmodi perſonarum determinatè conveniunt, vel omnibus ſimul poſſunt eſſe utilia.

Omnis igitur Regnorum ac ſtatuum adminiſtratio politica, quam ordinariam meritò dicere poſſumus, quamdiu ipſa vel æquitatem præ ſe fert, vel æquitatis ac Juſtitiæ ſpeciem ſaltem aliquam prætendit, quò faciliùs, *Livernæ* inſtar *Horatianæ*, noctem peccatis, ac fraudibus nubem objiciat; tria ſibi

ſibi proponit, ad quæ cætera omnia ejus placita & ſtatuta, tanquam ex deſtinato, collineent: nempe ſtatum naſcentem, exorientémque firmare; ſtabilitum conſervare; & labentem ſuſtinere ac reficere. Queis tribus arte ingenióque abſolvendis, varii auctores auxilio eſſe poſſunt. Ac primò quidem & ultimò, duo noſtrates, *Luſingeus* & *Duretus*, qui proprio idiomate multa & egregia dixerunt de ortu Imperiorum, ac eorundem ruinis & interitu; necnon etiam *Ludovicus Regius* in libro ſuo item Gallico; quo rerum omnium viciſſitudines, ac ætatum & regnorum converſiones, jucundiſſimâ exemplorum varietate proſequitur. Superioribus quoque annis prodiit *Venetiis* cujuſdam *Itali* liber, eâdem de re fusè pertractantis: verùm quo Genio, aliorum eſto judicium, quibus ille notior eſt, quàm mihi. Sed neque contemnendi ſunt *Methodius*, qui de ortu & occaſu *Imperii Romani* eleganti Libello ſapienter admodùm diſſeruit; nec etiam *Lazius* ac *Bozius*; quorum hic de ruinis gentium; ille verò, de populorum migrationibus, prolixas commentationes edidêre; ex quibus diverſa ſimul conſtitutionis ac deſtructionis Regnorum exempla haberi poſſunt. Conſervandæ autem, ſeu adminiſtrandæ Reipublicæ præcepta, *Syneſius* quidem in oratione ad *Arcadium* Imperatorem; *Iſocrates* in eâ, quam ſcripſit ad *Nicoclem*; *Agapetus* Diaconus in Libello ad *Juſtinianum*; *Dio Chryſoſtomus*, *Herodes Sophiſta*, *Themiſtius*, *Ariſtides Rhetor*, & *Maximus Tyrius*, paſſim in ſuis Orationibus complexi ſunt; ſed omnes tantâ fide atque integritate iſtud præſtiterunt, ut eorum monita Legibus *Plâtonis* citiùs, quàm ſæculi noſtri moribus conformia videri poſſint. Quare rationi magis conſentaneum erit, Italos quoſdam recentiores conſulere, qui libros *de ratione ſtatûs*, (ut iſthæc illorum verba, *Raggion di Stato*, commodiùs exprimam,) non invitis equidem

Muſis,

Muſis, aut Apolline nullo, compoſuêre. Inter quos, *Joannes Boterus*, qui & ingenio fuit admodùm facili, & ad Politicas diſſertationes nato, rem omnem primus, quòd ſciam, ordine & methodo præclariſſimâ diſtinxit; quam poſtmodùm *Hieronymus Frachetta*, nimiâ ſua diligentiâ, ac collectionum mole, fermè obruit; medium verò tenuêre *Gabriel Zinarus* & *Ludovicus Septalius*; quorum hic, licèt profeſſione Medicus, nihil tamen de Politicâ ἀπροσδιόνυσον ſcripſiſſe, jure meritò cenſeri poteſt. Adeò cuncta, quæ dicit, ab exquiſito judicio, & abſolutâ civilis adminiſtrationis cognitione, videntur profecta. Quod unum etiam ſperandum eſſe moneo politicâ doctrinâ, quam nuper accepi *Scipionem Claromontium* typis penes ſe præparatam habere; quandoquidem homo ipſe eſt ſolidæ eruditionis, ac magnæ & plerumque pertinacis, ſuis in compoſitionibus, diligentiæ.

Utcunque autem Reipublicæ adminiſtratio extraordinaria, totidem pariter capitibus abſolvatur; pauci tamen hactenùs reperti ſunt, quibus robur & æs triplex circa pectus eſſet, ut de præceptis ac mediis legitimis, quibus unumquodque illorum ad finem perducatur, aliquid memoriæ, publicæque hominum luci, cum ratione & methodo committerent. Quamvis enim *Clapmarius*, libro ſuo de *Arcanis Imperiorum*, onus iſtud lubens in ſe receperit; nihil minus tamen, quàm quod ipſe promiſerat, exequitur; dum ſolius tantùm adminiſtrationis ordinariæ leges, in medium adducit. Adeò proclive eſt Literarium pelagus emetientibus, in hanc cenſuram, velut in Scyllam ac Syrtes periculoſiſſimas impingere, dum titulo tenùs, magnifica de ſe multi jactitant, & promittunt.

——— *Amphora cœpit*
Inſtitui; currente rotâ, cur urceus exit?

Politicus

Politicus verò *Florentinus*, licèt axiomata fermè omnia iſtius adminiſtrationis, concluſionéſque præcipuas, ſuis in operibus paſſim diſſeminârit; quia tamen ſubtiliores Philoſophos imitatus eſt, qui inter diſputandum plura ſupponunt, quàm probent; *Aſtuti* & *Temerarii* famam potiùs, quàm *Prudentis*, ſibi conciliavit; multorúmque adversùs ſuam doctrinam pennas acuit: quarum acumen retundere, non ita forſan incaſsùm *Gaſpar Scioppius* proximis annis conatus eſt, edito *Romæ* de *Pædiâ politicâ* cultiſſimo doctiſſimóque libello. Cui uni plus ineſſe bonæ mentis ac judicii, quàm reliquis ejus operibus, æquiſſimi certè librorum cenſores haud immeritò exiſtimavêre. Quare cùm idem prorſus judicium de *Cardani* ſapientiâ ferendum ſit, neminem profectò laudare poſſum, qui de hac adminiſtratione quidquam rationibus philoſophicis innixum, politicíſque regnorum ac Principum exemplis illuſtratum, ſcriptis conſignarit, præter *Fredericum Bonaventuram* nobilem *Urbinatem*; qui nuſquam exhauſtus tot ingentium voluminum de *Ventis* & *Octimeſtri partu* compoſitione, politicam etiam, aut veriùs publicæ adminiſtrationis rationem, typis edendam curavit. In quâ, ut nihil dicam de maximo ejus ingenii acumine, & ſingulari rerum cognitione, quibus inchoatæ ſcriptionis dignitatem mirificè ſuſtinuit; certè validiſſimis rationibus oſtendere conatus eſt, rationem illam extraordinariam publicæ adminiſtrationis, non alitèr definiri poſſe, aut debere, quàm Conſilium optimum de rebus ad majorem Reipublicæ utilitatem ſpectantibus, abſque alterius rationis conſideratione. Ex illâ ſiquidem definitione, quam variis poſteà argumentis confirmarunt, ejuſdem *Bonaventuræ* nepos meritiſſimus *Julius Veteranus*, in *Epiſtolâ ſuâ* ad *Ludovicum Septalium*, & *Titus Cornæus* in *politicâ tractatione*, quæ *Urbini* cum infinitis aliis codicibus manu exaratis ſtudioſè

ſè conſervatur ; ex hâc inquam definitione, & auctor ipſe campum ſibi aperuit ampliſſimum, ut de variis rebus diſſereret, quæ ad ſecretiorem illam politices pædiam ſpectare videntur ; & unuſquiſque tantum ex illo ſumere poteſt, quantum illi opus erit, ad tutiùs & copioſiùs philoſophandum de veris Rerum publicarum arcanis : de quibus & nos * tractationem illam anno ſuperiore accuravimus, quam aliquando politicæ doctrinæ ſtudioſis haud ingratam fore injucundámve confido.

* *al. contractionem.*

Perceptis autem communibus iſtis cujuſlibet Statûs adminiſtrandi legibus, ad illas continuò deveniendum eſt, quibus Reges ipſi, ac principes, Terræ Gentes inter ac Nationes, quibus imperio præſunt, divinitatis cultum aliquem ſtabilire, & meritò quidem, conati ſunt ; cùm hoc unum ab omni temporis memoriâ perſuaſum hominibus fuerit, dominos eſſe omnium rerum ac moderatores, Deos ; &, quæ geruntur, eorum geri ditione atque Numine, eóſque optimè de genere hominum mereri ; &, qualis quiſque ſit, quid agat, quid in ſe admittat, quâ mente, quâ pietate colat Religionem, intueri, Piorúmque & Impiorum habere rationem. At verò, cùm ejuſmodi leges, & divinarum rerum conſtitutiones, variæ ſemper in variis mundi partibus, & antiquitùs quidem, extiterint, & nunc etiam non magis, quàm olim, inter ſe conveniant ; non raró etiam accidit, ut zelo ac æmulatione pietatis, diſſidia quædam & internecinæ quæſtiones de illis exoriantur :

——Dum numina vicinorum.
Odit uterque locus, dum ſolos credit habendos
Eſſe Deos, quos ipſe colit.

Quíbus certè compeſcendis, dirigendíſque ad finem Religionis Chriſtianæ præceptis ac inſtituto conſentaneum,

ſentaneum, ſanè haud neceſſe erit, diverſas inter ſe Religiones committere; quemadmodum non ſine diſpendio veræ pietatis, ſuperioribus annis fecêre, *Petrus de Alliaco Cardinalis* & Epiſcopus *Cameracenſis*, in opuſculo quodam aſtrologico *de tribus ſectis*; *Hieronymus Cardanus* in Libris ſuis *de ſubtilitate*; & *Joannes Bodinus*, compoſito, ſed nondum edito (atque utinam nunquam edatur!) *de rerum ſublimium arcanis* ingenti volúmine; quod equidem, Jeſuitam *Poſſevinum*, non perperàm de ipſo judicium tuliſſe, argumento eſſe poteſt validiſſimo certè, manifeſtiſſimóque. Verùm oportet Religionum omnium principia communia, & ſingularum inter ſe perſuaſiones proprias, apprimè intelligere, ut, cùm noſtra quibuſdam in locis ſtabilienda aut confirmanda venit, aliarúmque cognitio neceſſaria eſſe quâcunque tandem de causâ videtur; habeat in promptu politicus nonnullos auctores, quorum lectione de ſingulis informatus, omnia poſtmodùm, quæ in tali caſu fieri debent, ſapientiùs præſcribat, conſiliúmque ſumat rebus ipſis, ac intentioni ſuæ convenientiſſimum. Tales igitur eſſe poſſunt quatuor *Libri de orbis terræ concordiâ Guillelmi Poſtelli Barentonii*; in quibus fermè ſolis, nihil ineptum, aut quod ridiculum non eſſet, immiſcuit, ſed univerſam Religionum omnium informationem inſtituit; noſtrámque præſertim rationibus tam propriis, quàm ex aliarum confutatione deſumptis, valdè quidem acutè ſubtilitérque confirmat & ſtabilit. Idemque auctor, in tribus Libris de *Republicâ Turcarum*, quos nondum pariter luxatâ mente compoſuit, Religionis *Mahometicæ* Summam, nihil quidquam vel minutiſſimarum ejus Ceremoniarum prætermittens, complexus eſt. Quemadmodum etiam noviſſimè fecit nobilis quidam Gallus, nomine *Bauderius*, libro ad hoc unum, magno quidem politioris linguæ noſtræ apparatu, ac Lectionis

onis varietate, peculiariter deſtinato: ut ex ipſius, ac gemino *Poſtelli* volumine, promptum ſit omnibus, qui propter Eccleſiæ cenſuras ipſiuſmet *Mahumedis Alcoranum* ac *Sunam* legere non poſſunt, quidquid ad ineptas *Muſulmanorum* ſuperſtitiones attinet, facili negotio percipere. Quamvis multùm præterea juvari poſſint relationibus epiſtolicis præclariſſimi viri *Augerii Busbequii*, & Libellis *Ricoldi ſeu Richardi Monachi*; ac *Joannis* cujuſdam *Andreæ*; qui propterea in omnes linguas habentur tranſlati: quoniam vel ipſius *Poſtelli* judicio cæteris omnibus præferri debent, quicunque conati ſunt *Turcicæ* Religionis fundamenta validiſſimis rationibus convellere. *Judaicæ* verò notitia, quoniam ex veteri teſtamento diverſiſque ejus Librorum interpretibus, nobis abundè ſuppeditatur, hoc unum ſolummodò requirit, ut, quoties ejus refellendæ ſeſe offeret occaſio, & antiqui Eccleſiæ Patres, quorum multi præclarè admodùm in hoc negotio verſati ſunt, in conſilium advocentur, & præter illos, *Lyranus*, *Samuel Riccius*, & *Hieronymus de Sanctâ Fide*; qui omnes Linguæ Sanctæ cognitionem ab incunabulis, ac inter *Judæos* ipſos viventes edocti, diverſáque *Rabbinorum* Lectione informati, non mediocrem ſanè gloriam, licèt ex mediocribus Libris, retulêre; non ſecùs profectò, quàm ex Majoribus poſteà fecerunt *Philippus Mornæus*, auctor alioquin cæteris in operibus lectionis improbatæ; ac *Coſtus* & *Delfinius*; omniúmque, ut majori conatu, ſic etiam feliciori eventu, *Petrus Galatinus* monachus ex ordine *Sancti Franciſci*; aut potiùs *Raimundus Sebondus* profeſſione Medicus, cujus, præter Libros *de Theologiâ naturali*, duo inſuper volumina ingentia in *Collegio Fuxenſi Tholoſano*, etiamnum hodie ſub titulo *Pugionis fidei* conſervantur. Ex quibus, ſi *Joſepho Scaligero* fides eſt habenda, omnia ſua hauſit & tranſcripſit *Galatinus*, diſſimulato ipſius *Sebondi* nomine;

nomine; non tam propter acerrimum, quod ſemper extitit inter *Dominicanam* familiam & *Franciſcanam*, odium, quemadmodum maligne cavillatur *Scaliger*; & fortaſſis etiam imperitè, quàm ut eruditum iſtud opus acceſſione quâdam augeret, & ſibi vendicaret lucupletatum ita atque expolitum. Quod equidem, utrùm à *Galatino* factum fuerit, & an iſtâ, aut aliâ ratione, tuum eſt omninò ſtatuere, *eruditiſſime Gaffarelle*; qui Linguæ Sanctæ difficultates omnes grallatorio paſſu ſuperaſti; & plures ac meliores in eâ Libros evolviſti, quàm quivis alius eorum, qui nunc ſunt, non dicam tantùm ætate tibi ſimiles, ſed etiam profeſſione. *Judaicæ* verò Religioni ac *Mahometicæ*, *Chriſtiana* ſuccedit, ætate quidem inter illas mediâ, ſed nobilitate dogmatum, ac eorundem certitudine, longè omnium præſtantiſſimâ, & ſolâ ac unicâ de cujus veritate dubitare non liceat abſque flagitio. Verùm enimverò, cùm Infidelibus ac Paganis eadem Lex lata non fuerit; arbitror ego, hanc ipſis non incommodè, quoties opus erit, ſuaderi poſſe, rationibus, quas habent *Cicero Chriſtianus*, ſeu mavis *Lactantius*, in *Libris divinarum Inſtitutionum*; *Tertullianus in Apologetico*; *Minutius Felix* in *Octavio*; *Arnobius adverſus Gentes*; *Theodoretus de Græcanicis affectionibus*; *Salvianus* in *Libris verè aureis de Providentiâ*; & *Doctor Angelicus Sanctus Thomas*, in *ſummâ contra Gentes*: quæ omnium inſtar, jure meritò haberi poſſet; adeò ferax eſt ſenſuum, rationum, ſubtilitatis, & doctrinæ. Nec minimum quoque auxilii repoſitum eſt, in *Libris de Providentiâ Thomæ Bradwardini*; quoniam in illis pari fermè cum divo *Thomâ* ſubtilitate, & rationum pondere procedit; ut etiam in *Triumpho Crucis Hieronymi Savanarolæ*, & in Libris de *Religione Chriſtianâ Marſilii Ficini*, & *Ludovici Vivis*. In quibus licèt magis latinè, non minùs tamen ad rem appoſitè locuti ſunt. Iſtorum

rum verò Labores excepit *Auguſtinus Steuchus Eugubinus*; qui dum Infideles ipſos propriis armis atque auctoritatibus jugulat, plurimùm & ipſe negotium fidei promovit. Quod ſimilibus doctorum virorum argumentis comprobandum eſt; non autem obſervationibus Aſtrologicis *Petri de Alliaco*; aut naturalibus *Lullii & Sebondi*; aut denique philoſophicis *Petri* cujuſdam *Montui*: quandoquidem intempeſtivæ ſunt illæ nugæ, ac futiles argutiæ, cùm eâ de re tractandum eſt, quæ meritò cenſetur omnium eſſe graviſſima: atque in hoc delectu maximè ſe prodit hominis prudentis ac politici judicium. Sed cum negotii & faſtidii vim ſemper maximam, vel ab Eccleſiæ naſcentis exordio, Hæreſes ipſæ, Chriſtianæ paci & tranquillitati è directo contrariæ, attulerint, dum Civitates ac Nationes, inter ſe committendo ipſas, plerumque in manifeſtum diſcrimen adducunt, totque calamitates excitant, ut earum incremento totis ſe quàm primùm viribus opponere conſultiſſimum judicetur, quemadmodum optimè à *Ludovico Regio* demonſtratum eſt, in *Libello*, quem patriâ linguâ compoſuit *de diſſidiis & bellis maximis propter Religionem excitatis*; ſanè, ad hoc unum faciliùs & commodiùs exequendum, non mediocriter opinor juvabit, priſcorum quidem Hæreticorum fraudes, ingenium, ac erronea dogmata, ex divo *Hilario*, *Philaſtrio*, *Perpiniano*, & *Alphonſo Caſtrenſi*, deprehendere; *Pelagianorum* autem maximè ex *Vorſtio*, cujus Liber appendicis loco eſſe poteſt Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ; & *Lutheranorum*, ex *Florimundo Raimundo*, ac ejus continuatione *Pariſiis* editâ, ſed abſque auctoris nomine; quoniam multùm ſe *Raimundo* inferiorem exhibuit eloquentiâ, judicio atque diligentiâ. Utile etiam erit *Caſſandrum* evolvere, qui tot lites apertè quidem componere tentavit, licèt majori pietate quàm ingenio; & *Melchiorem Canum*, qui hoc idem, ſed occultè conatus

natus eſt, ingenio majori, quàm pietate, ac propemodùm admirabili judicio. Vix enim poteſt imaginatio conſequi, quantum auctorum ejuſmodi Lectione, Politicorum mentes acuantur, excitentúrque ad ſaluberrimè de rebus iſtis conſulendum, quibus non unius aut alterius Hominis modò, ſed univerſæ plerumque Reipublicæ ſalus, & belli pacíſque momenta continentur.

Maximi quoque habentur in rebus Politicis Confœderationes, junctæque cum vicinis aut potentioribus populis amicitiæ: quoniam illæ, ſeu ad hoſtem propulſandum irruentem, ſeu ad Mercium permutationem, aut quâvis aliâ tandem de causâ inſtituantur, non poſſunt ſanè non exiſtimari publicis Regnorum & Principum commodis valdè ſalutares ac neceſſariæ. Quamobrem hoc unum maceror, hoc unum doleo, quòd auctores illos in numerato non habeam, qui forſan plura de illis, & maximè ſcitu ac cognitione digna, Librorum monumentis conſignavêre. Memini tamen, quædam eſſe inter opuſcula *Bruni*, quæ huic negotio plurimùm inſervire poſſint; & *Joannis Boteri* Libellum inter politicos circumferri, cui ipſe titulum fecit *la Lega*: ac *Emericum Crucæum* noſtratem *Pariſinum*, animi potiùs exercendi gratiâ, quàm quòd rem unquam ita fieri poſſe arbitraretur, conatum fuiſſe in *novo ſuo Cyneâ* modum aperire, quo Principes omnes inter ſe convenire poſſent, & pacem univerſalem ſtabilire: quemadmodum etiam eloquentiſſimi viri *Baudius* & *Puteanus*, cùm de Induciis Belgicis tractant, & *Gaius* quidam, ac *Ferrerius* auctor. Catholico-politici, interim, dum variis rationibus contendunt, Principes Chriſtianos poſſe cùm Infidelibus fœdere conjungi, multa & ipſi ſubminiſtrant, ex quibus, accedente frequenti Lectione Hiſtoricorum, qui diverſa Principum fœdera ipſorúmque ſecretiores

caufas

cauſas ac Leges ſuis monumentis inſerunt; quemadmodum fecêre *Polybius*, *Guicciardinus*, *Thuanus*, & alii; non dubium eſt profectò, quin multa ſenſim animis illabantur, ad ipſas Confœderationes meliùs inſtituendas plurimùm conducentia. Illæ verò, quandoquidem aut belli ſuſcipiendi, & communis Hoſtis invadendi propulſandíve neceſſitate, aut pacis firmandæ gratiâ, aut vitæ commodis, per mercium commutationem, conſulendi causâ, ſæpiùs concluduntur: Commercii autem ac rerum utilium, & unde illæ ac quomodo haberi poſſint, notitia, meliùs uſu ipſo, ac quotidianâ cum expertis communicatione, quàm ſtudio, quod in libris ponatur, intelligi poteſt. Juvatur nihilominùs relationibus diariis, ac navigationibus *Hollandorum* & *Hiſpanorum*; qui nunc fermè ſoli varias terræ partes Mercium permutandarum causâ, obire, *Indiáſque* tam *Orientales* quàm *Occidentales* perluſtrare, conſueverunt: ut etiam hiſtoriâ naturali rerum exoticarum; qualis eſt *Joſephi Acoſtæ*, *Cluſii*, *Monardis*, *Garciæ ab horto*, & *Principis Cæſii Mexicana*, quam omnes docti, graviter & iniquo animo ferunt, publicis commodis tamdiu invideri. Sed nec inutilis erit Lectio *Georgii Agricolæ*, *Ferrandi Imperati*, *Geſneri*, *Boëtii à Boot*, *Lucæ Pæti*, *Cœnalis*, *Garraudi*, & aliorum; qui de Mineris, Metallis, Lapidibus, Nummis, variiſque Menſuris, ponderibus & *Tariffis* (ut vocant Itali) ſcripſerunt; quoniam ejuſmodi rebus potiſſima pars Commercii ipſius videtur conſtare. De quo licèt aliqui nondum vivis exempti, quædam magis determinatè ſuis in Conſiliis & Inſtructionibus monere conati ſint; frigidiùs tamen iſtud præſtitêre, quàm ut in ipſorum nomina diligenter inquirere, operæ pretium eſſe exiſtimem.

Quòd verò ad pacem & bellum ſpectat, non hîc *Eraſmi* aut aliorum declamationes laudabo, utpote Scholæ magis convenientes, quàm Aulæ, &

prudentûm conſilio ; verùm quidquid in illis generatim loquendo conſiderandum venit, iſtud commodè quidem, ſed impetratâ priùs ab Eccleſiaſticis Cenſuris immunitate, haberi poterit in opere doctiſſimi viri *Hugonis Grotii de Jure Belli & Pacis.* Speciatim verò, ſi res ipſæ conſiderentur, & vel de *Turcarum* aut *Hiſpanorum* Hæreticorúmve coërcendâ poteſtate tractandum ſit, cùm hæc tria præcipuis ac maximis diſſenſionibus occaſionem præbeant, quæ nunc, & anteà quidem, omnes Europæ provincias peſſimè videntur exercuiſſe ; ſanè, cùm non quæratur de *Turcis*, quo jure, ſed quâ tantùm arte, debellari poſſint, hoc ultimum cogitatione duntaxat aſſecuti ſunt *Augerius Busbequius Germanus*, *Lazarus Soranzus Venetus*, *Johannes Boterus Pedemontanus*, & *Breevius* ac *Nuæus Galli*. De *Hiſpanis* autem, cùm potior ſit juris quàm artis difficultas, propterea quòd diſcrepantes ſunt, hinc & inde, de ipſorum antiquis prætenſionibus, & nuperis ſtatuum acquiſitionibus, Politicorum ſententiæ ; huic equidem nodo cunei eſſe poſſunt, *Balthaſaris Galli* liber de *Regnis & Provinciis*, quæ cùm aliquando *Gallorum* fuiſſent, nunc injuſtè ab *Hiſpanis* detinentur ; cum Reſponſione *Julii Cezii* ad eundem *Balthaſaris* Librum ; itemque varii diſcurſus, ultrò citróque facti, pro eorundem ſucceſſione in bona omnia *Ducis Burgundiæ*, Regni *Navarræ* uſurpatione, prætenſionibus in ſtatum *Montisferratenſis Marchionatûs*, & ſimilibus diſſidiis, quæ cum aliis principibus habuerunt ; ac demùm Liber Politicus fratris *Thomæ Campanellæ* de propagandâ *Hiſpanorum* Monarchiâ, Italico quidem idiomate ab eodem conſcriptus, ſed editus poſteà Germanico. Tandem verò, cùm utrumque in Hæreticorum profligatione deſideraretur, multi quidem ex ordine Theologorum & Politicorum, quid juris eſſet declararunt, ut *Claudius de Sainctes*, *Ludovicus Aurelius*, *Gaſpar Schioppius*, & alii ;

lii; ſed qui artem ipſam & modum juris exercendi, ac Hæreticos procul à noſtris finibus propulſandi, declararint, pauci certè hactenùs extitêre, aut veriùs nulli.

Has autem de jure Regnorum & Armorum contentiones proximè ſequuntur, quæ de prærogativis, ac honoribus, non ſolùm inter Chriſtianiſſimos *Galliæ*, & Catholicos *Hiſpaniæ* Reges, ſed inter cæteros Europæ Principes, Nationéſque ipſas & Civitates, excitantur; cùm omnibus hominibus hoc à naturâ peculiari ſtudio inditum ſit, ut Laudis ac Honoris ſtudio maximè ducantur; nec ſua bona deprehendi poſſe ſibi perſuadeant, niſi ipſa, ſub quâdam ſpecie vanitatis ac gloriæ, ex inaniſſimis plerumque ſplendoris inſignibus collecta, nobis exhibeantur. Quæ opinor cauſa fuit, cur celeberrimi duo Juriſconſulti *Chaſſanæus* & *Tiraquellus* libros illos ediderint *de Gloriâ Mundi*, & *de Nobilitate*: in quibus, prout illis ex jure videbatur, rebus, ſi non quidem omnibus, at certè præſtantiſſimis, locum uniuſcujuſque dignitati convenientiſſimum aſſignare conati ſunt. Unde poſteà multi occaſionem ſumpsêre, pro dignitate Nationum & Imperiorum majori cum ſtudio & pertinaciá ſcribendi, quibus aut Patriæ vinculis, aut obligatione fidei, aut virtutis admiratione, alióve peculiari nexu & affectu conjungebantur arctiùs, connectebantúrque. Quemadmodum feciſſe videmus *Valdeſium* pro *Hiſpanis*, non minùs injurioſo & impotenti, quàm ingenti volumine; & *Vivaldum*, *Joannem Feraldum*, *Andræam à Quercu*, diuerſóſque alios, quibus ſuum nomen reticere conſultius viſum eſt, pro *Gallis*; quorum exemplo *Domus Eſtenſis* & *Medicea*, multæque aliæ principales Familiæ, ſcriptis pariter in lucem prolatis quæſtionem inter ſe de præeminentiâ ventilarunt. Ut etiam inter civitates fecêre *Ticinum* & *Cremona*: *Panormus* & *Meſſana*, ac aliæ ſimiles. De quibus plura mihi

fateor dicenda forent, ſi obvia & minutiſſima quæque, non autem utilia tantùm ac neceſſaria, conſectarer. Hoc verò non prætermittam, multa videlicèt, quæ ad ejuſmodi quæſtiones pertinent, haberi poſſe ex orationibus contrariis de principatu inter præcipuas *Europæ* nationes conſtituendo, quæ ab Auctore quodam *Germano* non ita pridem, variâ cum eruditionis ſupellectile, publici Juris factæ ſunt; & ex *Ceremonialibus Libris*; *Gallicis* quidem, Doctiſſimi *Gotofredi*; Italicis verò, *Paridis de Graſſis*, & aliorum.

Superſunt igitur tantummodò incrementa Civitatum, & ipſis è diametro oppoſitæ vectigalium impoſitiones, ac Civium inter ſe diſſenſiones & Privatorum inimicitiæ. De quorum primo *Joannes Boterus* & *Hippolitus à Collibus* multa quidem ac præclara omninò, & valdè utilia loquuti ſunt, in libris ad iſtud negotii peculiariter deſtinatis.

De ſecundo verò, quoniam res ipſa plerumque à neceſſitate dependet, aut Principum voluntate, quæ Leges non admittunt; inde eſt, quòd pauci admodum reperti ſunt, qui de illis politicum quidquam monere voluerint. Quare unicum tantummodò proferam *Scipionem Grámontium*, ex cujus *Nummo Regio*, Gallicè quidem edito, plurima depromi poſſunt, quæ rem ipſam præclarè illuſtrent, ſimúlque legentium animos reficiat dulci pabulo variæ lectionis, & gratiſſimâ diverſarum obſervationum raritate.

At enim, quoniam opiniones hominum ducuntur auctoritate, trahuntur eloquentiâ, ingenio ac induſtriâ miteſcunt, & in utramlibet partem, quemadmodum cera, facillimè convertuntur; multi propterea de Honore ac ipſius læſione, unde privatæ inimicitiæ naſcuntur, ſingularis certaminis occaſiones, ac prætereà de ipſius reſtitutione, & reparatione, quæ omnia in opinione conſiſtunt, multa

ta etiam dixêre. Inter quos, illi primùm evolvendi ſunt, qui nobilitatis ipſius, ac gloriæ & Honoris naturam & eſſentiam monumentis ſuis expoſuerunt. Prout egregiè omninò mihi feciſſe videntur *Flaminius Nobilius*, & *Typotius*, eleganti & terſo ſermone; *Simon Simonius*, erudito & peripatetico diſcurſu; ac *Bernardus Mirandulanus Epiſcopus* * *Caſertanus*, in opere illo undequáque abſoluto & perfecto *Dialogorum de Honore*, quod ſub nomine *Joannis Baptiſtæ Poſſevini*, *Italicâ* primùm linguâ, mox verò etiam Gallicâ, neſcio quo caſu, Typis commiſſum fuit. Cujus rationes licèt *Joannes Baptiſta Suſius*, Medicus *Mantuanus*, & *Antonius Maſſa* funditùs evertere conati ſint, ipſe tamen *Mirandulanus*, edito alio libro de ſingulari certamine, ita ſe defendit, ut præter ſolidiſſimas reſponſiones, multa etiam in illo attulerit, quorum gratiâ famam ſibi comparavit inter præſtantiores philoſophos, non modò illuſtrem, ſed nec intermorituram ullo ſæculorum aut ætatum decurſu. Iſtis verò auctoribus perlectis, ad leges, & conditiones ipſius ſingularis certaminis ineundi, deveniendum eſt. Quæ vel univerſales ſunt, à *Petro* quodam *Montuo Mediolanenſi*, & ab aliis deſcriptæ; vel unicuique Nationi peculiares & propriæ, quemadmodùm *Galli* ſuas habent, ab antiquis Regibus conſtitutas, & in unum collectas ac editas, neſcio an à *Savarone*, aut à quopiam alio. Et in *Italiâ* multi quidem reperiuntur, ſeu duelli committendi, ſeu pacis tractandæ, cenſores & arbitri: quorum in recenſione, primus mihi doctrinæ ac eloquentiæ purioris gratiâ appellandus venit *Mutius Juſtinopolitanus*; deinde verò *Baptiſta Olevanus*, & *Franciſcus Biragus*, qui nobiliſſimâ ſubtiliſſimáque concertatione, rem iſtam præclarè explicant. *Fabius* verò *Albergatus*, licèt teretibus etiam ac purgatis auribus nitore ſufficiat, * hebitior tamen eſt in toto ſuo opere, ac in minutiis quibuſ-

* *Al. Caſetanus.*

* *Al. habitior.*

quibuſdam & titivillitiis plerumque moroſior. Qui præter ipſos modum illum explicarint, quem *Itali* dicunt *di far pace in via Cavallereſca*; ſcio equidem, extare plures alios: veruntamen, quia non ita mihi familiares exiſtunt, nihil propterea de ipſis, ut nec de *Alciato* & Juriſperitis, mihi dicendum eſſe exiſtimo.

Enumeratis igitur illis auctoribus, qui de negotiis in publicâ rerum adminiſtratione præſertim occurrentibus, varias præceptiones conſiliáque diverſa ediderunt; *aggrediendum nobis eſt ex inſtitutâ ſerie, ad dicendum de illis, quorum lectione meliores illi ac præſtantiores evadere poſſunt, qui circa rerum ac negotiorum ejuſmodi tractationem verſari debent. Horum autem en! commodè primi ſe offerunt Reges ipſi ac Principes: ex quorum moribus & inſtitutione, reliquorum hominum fata pendere, adeò verum eſt, ut tunc illis benè ac fortunatè ſit, cùm ipſi, qui Reipublicæ clavum moderantur, non ſolis modò Prætorianorum Cohortibus, & longo ſatellitum ordine auctoritatem ſuam fulciunt; ſed labore in negotiis, fortitudine in periculis, induſtriâ in agendo, celeritate in conficiendo, ac denique conſiliis in providendo, dignitatem ſuam illuſtrant ac muniunt; ſecùs verò omnia illis contingant, quibus non Reges præficiuntur, ſed Tyranni. Cujus vocis occaſione, hîc omninò animadvertere neceſſe eſt, hanc poſterioribus tantùm ſæculis pro iniquo & flagitioſo Principe fuiſſe uſurpatam; quemadmodum optimè notavit *Suidas* in voce τύραννος, & poſt eum eruditiſſimus *Cardinalis Beſſario* adversùs Calumniatorem *Platonis*; conſtátque auctoritatibus clariſſimorum poëtarum; *Virgilii* quidem, cujus ille verſus in ore omnium & libris reperitur:

*Al. progrediendum.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe Tyranni.

& *Silii Italici*, qui de *Hierone* optimo ac integerrimo *Syracuſanorum* Rege hunc alium uſurpat:

> *Vos etiam tandem Siculi contra arma Tyranni*
> *Juviſſe egregium.*———

Idque eò potiſſimùm ſpectat, ut, quoties nobis *Platonem*, *Ariſtotelem*, vel *Xenophontem* legentibus, aliquid occurrit, quod ab ipſis de Tyranni Laudibus aut officio dictum ſit; non ſtatim arbitremur cum *Georgio Trapezuntio*, Tyrannidem ab illis commendari: tantum enim abeſt, ut illis quidquam ſimile in mentem venerit, ut neminem ex antiquioribus conſtet, magis quàm ipſos, præclarè & ſapienter de optimi Principis Munere, fuiſſe loquutum. Sanè, cùm apud *Ciceronem*, *Cato Scipioni* & *Lælio* ſuadere videatur, multas ad res perutiles eſſe *Xenophontis* Libros, eóſque etiam, ut ſtudiosè legant, adhortetur; tum verò ille ita ſe mirabilem exhibuit, cùm *Cyrum* Regem, alioqui improbum atque impium & infelicem, non quidem ad Hiſtoriæ fidem, ſed ad veram Juſti & Moderati Imperatoris effigiem depinxit, ut non tantùm ejus mendacio venia concedenda ſit, ſed magna inſuper commendatio tot ſaluberrimis admonitionibus tribuenda. Atque, cùm ingenioſiſſimus Poëta *Claudianus*, *Porphyrius Optatianus*, *Sidonius*, & omnes *Panegyriſtæ Latini Antiquiores*, qui ſimul editi ſunt, nihil etiam aliud in votis habuerint, quàm optimorum Principum naturam, mores, dicta, præclarè geſta, factáque omnia, laudare, ac per hoc poſteris velut è ſpeculâ faces, quas ſequerentur, accendere; multum propterea in illis repoſitum eſt ad Regiam inſtitutionem momenti, & præſidii ac adjumenti certè non parùm; præſertim verò, cùm tot exempla præclariſſima, tot Heroicæ ac penè divinæ virtutes, facillimè ſe in animos demittant, illorum orationis vehiculo, qui caſtiga-

caſtigatiſſimo dicendi genere uſi ſunt, orationémque uſurparunt, ut inventione admirabilem, ſic locorum ubertate, ſententiarúmque gravitate venuſtam, & ſemper variam, utilem, auguſtam, naturalem, propriam denique ubique, ac perſpicuam. Lutulentiùs fluunt, & Romanas aures neglectâ dictione radunt, viri duo præclariſſimi *divus Thomas*, & *Ægidius Romanus*, in operibus quæ de Regimine Principum nobis reliquerunt. Sed in illis tamen minimè, ut erat ſæculi fatum, ſomniorum monſtra aut nebulas pictas ſequuti ſunt. Imò lectionis diuturnâ ac ſedulâ meditatione, ingenii rerum optimarum & politicarum copiâ luxuriantis argumentum exhibuêre; quo in concipiendo, non magis indulſerunt Genio potenti, & ad grandia quæque & difficillima nato, quàm Principum Imperio. Nam ut de *Divo Thomâ*, qui hoc ipſum in operis limine fatetur, nihil dicam; certè ex *Pauli Æmilii* Hiſtoriâ conſtat, *Philippum Pulchrum*, jam inde ab adoleſcentiâ peculiari cultu *Ægidium Romanum* coluiſſe, eique auctorem fuiſſe, ut *de Regimine Principum monumenta*, quæ nunc in manibus habentur, conſcriberet. Superiori verò, ac noſtrâ etiam ætate, de quâ meritò quis antiquum iſtud uſurpare poſſet,

Sumpſerunt Artes hâc tempeſtate decorem,
Nulláque non melior, quàm priùs ipſa fuit:

non defuerunt ſanè, qui eandem de Principatu tractationem laboribus ſuis illuſtrandam, explicandámque ſuſciperent. Ex quibus *Niphus* & *Machiavellus*, *Principes* ſuos effinxêre, quales ut plurimùm eſſe deprehenduntur: *Eraſmus*, *Oſorius*, *Foxius*, *Natta*, *Omphalius*, *Wimphelingus*, ut ſe moraliter gerere deberent: *Mambrinus Roſeus*, *Frachetta*, & *Lælius Marettus Senenſis*, cujus liber publici juris nondum factus eſt, ut illis Politicæ communis

munis legibus agere conceditur; *Bellarminus* denique, *Ribadeinera*, & *Scribanius*, ut ſe ad Chriſtianæ Religionis præcepta componere deberent. Quibus omnibus velut coronidem acceſſiſſe ferunt ** Balſaci*, viri clariſſimi, *Principem*, Gallicâ modò pumice diligenter expolitum. Verùm enimverò, quoniam ipſe Liber poſt meum è Galliâ diſceſſum Typis fuit demendatus, & propterea nondum in manus meas pervenerit; variáque ut audio ac prorsùs ancipiti judiciorum aleâ fuit exceptus: hoc ſolùm de illo pronunciare poſſum, quod fuit ab antiquis in ſimili occaſione ex formulâ uſurpatum, *Non liquet.*

** Al. Belſaci.*

Cùm autem perſonæ illæ Politicæ, de quibus ſermonem jam habere inſtitui, multùm præterea juvari poſſint variorum Librorum lectione, qui ad ipſas arctiori quodam præceptorum nexu ſpectare videntur: Neceſſe idcircò mihi viſum eſt, ipſorum recenſionem velut ſuppetias unicuique illarum deſtinatas ſubjungere. Atque ut à Principibus exordiar, nemini dubium eſſe arbitror, paulò diligentiùs in hanc rem intuenti, quin illis ſummoperè utilia eſſe poſſint præcepta vitæ & morum, ac Regni etiam adminiſtrandi, à Principibus viris ſcriptis conſignata: maximè verò illa, quæ, cùm eſſent morti propinqui, familiaribus, & amicis, ac ſucceſſoribus etiam, obſervanda reliquerint: Cùm opinio ſit, non futilis quidem illa aut ridicula, ſed omnium fermè Gentium ac nationum conſenſu firmata; animam ipſam, cùm in procinctu eſt ut à corpore diſcedat, ſapientiorem longè ac diviniorem fieri; ſeu illud contingat, quemadmodum volunt *Platonici*, quòd animus noſter, dum tempus mortis inſtat atque appetit, paulatim incipiat ab oſtraceo ſeu futili & teſtaceo vehiculo, recipere ſe in igneum æthereúmve, & quo magis appropinquat morti, hoc magis tenuetur; multáque tunc intelligat, quinetiam ſæpe divinet, ac futura

Libri à Principe legendi

futura proſpiciat; quemadmodum feciſſe dicuntur *Patroclus* quidem ab *Homero*, *Orodes* à *Virgilio*, & *Poſſidonius* à *Cicerone*: ſeu potiùs verior ſit Medicorum, & *Peripateticorum* ſententia, iſtud fieri aſſerentium, quòd in extremâ illâ diſſolutione, occupatis jam ab Hoſte exterioribus Membrorum præſidiis, Spiritus, qui in illis morabantur, ad arcem interiorem muniendam, propugnandámque, tanquam ſtrenui Milites, confugiant; unde circa Cordis meditullium, & cerebri Regiam, numeroſiori exercitu congregati, omnia præclarè diſponunt, decernúntque de multis ſapienter & ingeniosè, donec continuam ac recentem morborum impreſſionem

——Nec Clauſtra, nec ipſi
Cuſtodes ſufferre valent.——

Sanè, undelibèt iſta vis animo proveniat, certiſſimum eſt, ab illâ, & extremas morientium voluntates religionem, & grandia illa morituri *Catonis* ac reliquorum Heroum verba, æſtimationem ſuam deſumpſiſſe. Unde neque à Politicis, multóque minùs à Principibus viris, contemni debent præcepta illa, quæ ab expertis & ſapientibus viris ſapientiſſimè totius vitæ tempore prolata, non niſi ſaluberrima, ſapientiſſimáque eſſe poſſunt. Qualia experimur reverà eſſe *Monita Manuelis Palæologi*, *Baſilii* & *Caroli Imperatorum*: *Ludovici IX*, & *Philippi Secundi*, *Regum Galliæ & Hiſpaniæ*: ac demùm *Pauli Tertii*, & *Gregorii decimi quinti*, *Summorum Pontificum*. Quibus pares auctoritate videri quodammodò debent *Libri illi Conſtantini Porphyrogenetæ de adminiſtrando Imperio*: & cæteri, quos de vitâ propriâ, aut rebus cùm à ſe, tum ab aliis Principibus geſtis, Principes ipſi ſcripſerunt. Neſcio enim quomodò, Genium potentiorem, quàm reliqui auctores obtinere conſueverint, Libris

Libris ſuis infundunt, majoréſque ſpiritus, ac nobiliores ad Muſarum cultum afferunt: Naturâ, ut credibile eſt, præclariſſimum iſtud ac Honeſtiſſimum Liberalis ſtudii cum Regali virtute conjugium, lætiſſimis ſimul ac fœliciſſimis auſpiciis promovente. Hujuſmodi verò ſunt, quæ *de bello Gallico*, non *Julius Celſus Vincentii Bellovacenſis*, & *Joannis Sarisberienſis* (qui ambo occaſionem etiam dubitandi doctiſſimo *Lipſio* præbuêre,) ſed *Julius Cæſar*, cujus ductu ac Imperio illud confectum eſt, in commentarios retulit: & quæ optimus *Imperator Antoninus*, non quidem de Itineribus ad clariora Imperii Romani loca (cum *Martiani* cujuſdam potiùs illa ſint, nec quidquam ad præſens inſtitutum faciant,) ſed de *vitâ ſuâ*, conſcripſit: ac propterea quæ *Julianus Parabata de Cæſaribus* edidit: & *Hiſtoria de vitâ & rebus geſtis Baſilii Macedonis*, ſcripta quidem jam olim à *Conſtantino Porphyrogenetâ*, nunc verò è tenebris eruta, ac priſtino ſuo nitori reſtituta, ab eruditiſſimo, eodémque nobis amiciſſimo viro, *Leone Allatio*; cujus inexhauſtam in propriis fœtibus abſolvendis doctrinam, neſcióne magis admirer, an diligentiam in antiquorum Laboribus detenebrandis ac illuſtrandis ſuſpiciam. Atque ut ſumma illa benevolentia, quâ me ſibi plurimùm devinxit, tali judicio viam mihi omnem ac aditum præcludat; non faciliùs tamen erit æquiſſimis rerum æſtimatoribus, quidquam de hâc controverſiâ ſtatuere; poſtquam decem ejus volumina variorum Antiquorum edita fuerint, quorum divitiis immane quantum Reſpublica ipſa literaria conſequetur honoris ac emolumenti. Verùm ut illuc, unde paululùm digreſſus videor, me referam; eò demùm pertinent *Apophthegmata ſeu dicta memorabilia prudentiſſimorum Regum & Principum*; ſive ea unius tantùm illorum fuerint, ut *Alphonſi*, *Matthiæ Corvini*, & *Alexandri Medicis*, collecta quidem ab

ab *Antonio Panormitâ*, *Æneâ Silvio*, *Galeotto Martio*, & alio quodam *Italo*, ſive multorum, generatim ac per communes titulos diſtributa, ut memini à Doctore quodam *Lovanienſi* fuiſſe factum. *Plutarchus* enim, *Lycoſthenes*, *Eraſmus*, dum omnia colligunt, certè à Principibus non leguntur, quibus eruditionis compendia ſunt in Lucro, & ſimiles tantùm in exemplo. Quare utiliſſimum quoque illis fuerit, exercere ſe gnaviter in Hiſtoricorum Lectione, qui fortiſſimorum lectiſſimorúmque Principum vitas monumentis ſuis conſecrârunt; atque in *Alphonſi Vlloæ Carolo quinto*, Cæſareæ Majeſtatis virtutes intueri; in *Philippi Cominæi* ac *Petri Matthæi Ludovico XI*, politicas artes ac verſutias deprehendere; in *Barlettæ Schanderbecho*, fortitudinis bellicæ triumphos ac honores æmulari; in cæteris denique auctoribus, virtutes illas inveſtigare, quarum ad imaginem & velut ideam, ſuas poſteà actiones componant, ſeque tales exhibeant, quales ſemper extitêre, qui ad Regnorum faſtigia ſupremáſque dignitates fuerunt, non favore & amicorum gratiâ, ſed ſuo merito ſublevati.

Hactenùs igitur tam multis de Principe dictum eſt; quoniam, ut ipſe fuerit, ſic erunt & ejus Miniſtri. De quibus nobis in ſequentibus minimè dicendum foret, ſi omnes, ab optimo ſapientiſſimóque Principe, officiorum ſuorum dignitate, vitæ ac morum integritate, rerúmque intelligentiâ, pares eligerentur. Hoc verò quandoquidem rariſſimè contingit, age *mi Gaffarelle*! percurras alacriter quod reliquum eſt iſtius *Bibliographiæ*, ut videas, quibus libris ad dignitatem ſuam præclarè ſuſtinendam, informari poſſint *Hercules illi Politici*, qui, cum *Atlante ſuo*, ſi non totius Mundi, at vaſtiſſimorum Regnorum pondus, humeris ſuis ſuſtinere debent.

Libri viris à conſiliis Principum legendi.

Miniſtri igitur, ſeu viri à Conſiliis Principum præcipui,

præcipui, cùm vel ex illorum ordine ſint, quibus ſe Principes inſano amore, aut ſcelerum participatione, totos in utramlibet velint ipſi partem flectendos committunt, (quales ſunt iſti qui *Gallis* noſtratibus, ac *Italis*, ficto ab ingenti favore vocabulo, commune quidem ſed ominoſum nomen accepêre,) vel ex aliorum cenſu deligantur, qui per virtutum gradus ad Honores conſcendunt, pretiúmque ſuis laboribus in Patriæ commodis & rectâ hominum de ſe exiſtimatione conſtituunt: ſanè quod ad priores ſpectat, nec Honeſtum eſt, conſiliis ipſos juvare, nec etiam facile: cùm libidine potiùs trahantur ac impetu, quàm ratione, & obſcura plerumque initia impudentibus auſis ad omne nefas præcipitent, nullius conſilii, quàm iſtius *Horatiani* capaces,

——Tu, dum tua navis in alto eſt,
Hoc age, ne mutata retrorsùm te ferat aura.

Si tamen *Hephæſtionis* artes potiùs, quàm *Sejani*, ad aucupandam Principum gratiam uſurpare velint, ipſarum prima quidem rudimenta graphicè delineata conſpiciuntur, in libro *de minimorum erga potentiores officiis*, quem *Joannes Caſa* velut appendicem fecit *Galateo*. Quibus poſtquam firmiùs, altiúſque pedem figere, velut infantes ſerperaſtris, didicerint; tunc conſulere poterunt commentarium Italicum *Camilli Baldi*, quem ſcripſit *in Epiſtolam Antonii Pereſii*, quâ ipſe amicum inſtruit, quibus ſe modis in Principis alicujus gratiâ conſervare poſſit: & Libros vernaculâ item linguâ de eâdem ipsâ re tractantes, ſed nondum (quod ſciam) editos, *Lælii Maretti nobilis Senenſis*, & *Aſcanii Philomarini*, præfecti cubiculo ſeu Aulicorum familiæ, doctiſſimi juxtà ac integerrimi; ſimul & eminentiſſimi *Cardinalis Franciſci Barberini*. De poſterioribus autem Miniſtris, qui nihil aliud

aliud in votis habent, quàm Principibus, quæ optima ſunt, & rectæ rationi conſentanea, ſuadere; ferre opem patriæ; ſuccurrere ſaluti fortunîſque communibus; intercludere omnes ſeditionum vias; ac ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere: longè profectò aliter ſtatuendum eſt. Cùm enim duo in illis ad illud præſtandum ſummoperè videantur eſſe requiſita, oratio nimirùm, & ſapientia; de Oratione nudâ quidem, & ſimplici, quæ in familiaribus etiam colloquiis ac rebus domeſticis uſurpatur, extant præcepta ejuſdem *Camilli Baldi*; de artificioſâ verò, quæ in conſultationibus de regno & rebus graviſſimis uſurpari ſolet, ipſe libellum aliquando præ manibus habui, cui auctor linguâ ſuâ titulum præfixerat, *Del parlar Senatorio*. Et, præter elegantiſſimum opus *Ludovici Vivis de conſultatione*, conſuli poteſt etiam aliud *Gabrielis Paleotti de Conſiſtorio*; In quo ſummus ille vir, tum ſparſa colligit, inculta illuſtrat, confuſa certo ordine diſtinguit, ac omnia ſingulari prorsùs judicio & diligentiâ colligit, quæ magis quidem propriè ad Cardinales ipſos ſpectare videntur; tum verò multa etiam habet, quæ Secretioribus Regum ac Principum Miniſtris, haud meritò cenſeantur eſſe inutilia; ſeu Linguam ipſi velint, rerum copiâ & dicendi modo inſtructiorem, ſeu animam ipſam ſapientiæ documentis ornatiorem efficere. Cui ultimo fundus eſſe poſſunt *Gabriel Zinarus*, & *Hippolitus à Collibus*, ambo de Conſiliarii officio, quamvis idiomate diverſo ſcribentes; & *Simon StaroVolſcius Juvenis Polonus*; qui Librum de Conſilio edidit, tantâ quidem verborum elegantiâ, & compoſitionis ſuavitate, ut non patriæ ſuæ modò, ſed Linguæ etiam Latinæ maximum decus ac Honorem addiderit. Cæterùm, quoniam non rarò contingit, ut purpurati *Romanæ* Eccleſiæ Principes in eorum etiam numerum adlegantur, quorum fide ac auctoritate, in-

terioris

terioris aulæ ſecreta Summorúmque Principum, negotia; adminiſtrentur; propterea non abſurdum erit; quòd ipſi *Cardinales*, viam ut ſibi faciant ad iſtud muneris majori cum dignitate ſuſtinendum, temporis aliquid ac ſtudii impendant in ipſorum Libris evolvendis, qui de *Cardinalium* officio leges condidêre. Mirum eſt enim, quantum juvari poſſint ideâ illâ perfectiſſimarum virtutum, quam *Andræas ab Auriâ*, pulcherrimo quidem dicendi genere, ſed tantâ feſtinantis calami celeritate complexus eſt, ut locum etiam reliquerit ſaluberrimis conſiliis *Fabii Albergati*, *Hieronymi Plati*, & ipſorummet Cardinalium *Paleotti* & *Corteſii*: quanquam poſterioris Liber ſuâ mole fatiſcat, ſéque difficulter regat, licèt *Ciceronianæ* dictionis adjutus præſidio. Omnes verò cogitationum Principis periti, gratiam debent habere *Petro Matthæo* certè quàm maximam, quòd pauciſſimis verſibus *Villaregium*, *Henrici Quarti* principalem Miniſtrum, adeò verè fidelitérque effinxerit, ut ad ipſius exemplar cæteri; qui in eodem dignitatis gradu quàm diutiſſimè ac glorioſiſſimè verſari deſiderant, non modò ſuas actiones publicas componere debeant, ſed omnem inſuper vitæ ac morum & Conſiliorum rationem inſtituere.

Cùm autem Principes, ac eorum Miniſtri, non poſſint inter ſe de rebus graviſſimis, & ad Reipublicæ ſalutem pertinentibus, niſi per internuncios oratores, quidquam ſtatuere; horúmque propterea, quàm cæterorum Miniſtrorum, vita ſit illuſtrior, quippe quæ in oculis potentiſſimorum populorum, atque in mediâ regnorum ac Rerumpublicarum luce verſari debeat; ſanè qui à Principibus viris in ejuſmodi faſtigio dignitatis collocantur, pluribus etiam, ut in hoc præclarè ſe gerant, indigere videntur Librorum adjumentis. De quibus etiamſi nihil eſt neceſſe, cur tecum nunc, *eruditiſſime Gaffarelle*, differere debeam, qui præ-

cepta

cepta omnia, quæcunque unquam de Legatis ab auctoribus tradita ſunt, expreſſa potes intueri continuò, ac confirmata in Excellentiſſimo Regis noſtri Oratore, ac tuarum virtutum fautore generoſiſſimo, Domino *Thuillerio*; ſequar nihilominùs, ſi non utilitatis, at ſaltem inſtitutæ tractationis gratiâ, de ipſis dicere.

Ac primùm quidem, inter ipſos non laudabo *Cratem* aut *Phalereum*, quos nunquam mihi legere conceſſum fuit; ſed *Carolum Paſchaſium*, politioris doctrinæ luminibus illuſtrem, ordinis ac methodi perſpicuitate clarum, ſoliditate judicii maximè præſtantem, ac talem in omnibus, ut, eo veluti dictante, non *Villerius Hottomanus* modò, ſed quicunque poſt ipſum de Legatis ſcripſêre, loquuti ſunt. Proximus ab eo, nè *Puteani* Labores parùm honorificè excipiantur, recenſendus venit *Fredericus* * *Maitſelerius*; quibus elegantiâ ſtyli, non autem rerum ubertate ac varietate, rectè componentur *Octavianus Magius*, & auctor quidam anonymus legati Pontificii. *Conradus* verò *Brunus*, *Joannes à Chokier*, *Anaſtaſius Germonius*, *Stephanus Doletus*, & *Motteus Vajerius*, Sapientiſſimi & eruditiſſimi *Mottei* noſtri pater, magis ad Juriſconſultos accedunt; ut *Scipio Gentilis*, ad philologos; & *Canonherius* ac *Gaſpar Bragaccia*, ad Politicos. Omnes verò non mediocriter illuſtrari poſſunt Hiſtoriis particularibus Gentium & locorum, in quibus verſari debent; & relationibus, quæ in publico concilio fieri ſolent ab Oratoribus, præſertim *Venetorum*: dum, ex aliquâ Legatione reverſi, rerum à ſe in ipsâ geſtarum, ac populorum, cum quibus ipſis tractandum fuit, mores, Ingenium, Religionem, divitias, militares copias, arces, Regem ipſum, ac principales ejus Miniſtros, fideliſſimis ac diuturno uſu diligenter exploratis obſervationibus, delineant. Sed nec inutile erit, varias Principum Confœderationes, Miniſtrorúmque negotiationes, quales

* *Alit. Mairſeleius. Cui ab elegantiâ, &c.*

quales in ſecretioribus Hiſtoricis plerumque continentur, evolvere. Ex quibus non modò Principum inter ſe prætenſiones, ac intentiones, & Jura, Læſionéſque, manifeſtè deprehenduntur; ſed facilitas quædam ac diſpoſitio ſenſim acquiritur, convenienter de ipſis, utque viros decet rerum ipſarum capaces, ſapientiſſimóſque, pertractandi.

Verùm, cùm negotia ipſa politica, non voce tantùm, ſed propoſitionibus aut articulis, declarationibúſque hinc & inde ſcripto prolatis, concludantur; occaſionéſque indies naſcantur, politicas diſſertationes, aut epiſtolas de rebus graviſſimis, tam ad principes, quàm ipſorum miniſtros, tranſmittendi; quod equidem minimè uſu venit, abſque illorum induſtriâ fieri, qui Principibus ipſis, aut Reipublicæ, ejuſque Miniſtris, à ſecretioribus Epiſtolis inſerviunt; quibus propterea & *Secretariorum* nomen illis recentiori Latinitatis ævo inditum eſt, cùm antiquiori, magis certè eleganter, ſed minùs officio convenienter ac appoſitè, *Scribæ* vocarentur: Inde eſt profectò, ut nonnihil etiam in præſentiarum nobis de illorum munere dicendum ſit. Quod quidem, ut dignitatis ipſius amplitudine præſtantiſſimum eſt, atque negotiorum & perſonarum diverſitate varium; ſic à paucis rectè, & pro rei majeſtate, atque præſtantiâ fuit expreſſum; quandoquidem omnes *Itali*, qui ſoli fermè inter cæteras nationes de illo ſibi ad dicendum propoſuêre, nihil præclarum attulerint, aut quod rem ipſam ſublimitate præceptorum illuſtret: ſed ingenium prorsùs materiæ ſubmiſerint; ſolis epiſtolarum formulis, veluti *Polypus* ſcopulis, continuò addicti alligatíque. Verùm enimverò, quoniam non contemnenda ſunt, tanquam parva, ſine quibus magna eſſe non poſſunt; ipſæque rectè pingendi, efformandíque characteres, & epiſtolas ex arte dictandi, regulæ, velut fundamenta ſunt totius

 tius

tius dignitatis ex officio ſuſtinendæ; eapropter utiles erunt huic adipiſcendæ facultati, *Auguſt. Dathus*, qui verſibus hexametris, & *Sanſovinus* at- *Ingegnerus*, qui ſtylo & methodo familiari, talia documenta ſunt complexi. Elatior eſt omninò, & à vulgi ſenſibus remotior, *Pamphilus Perſicus*; quem unum eruditione, facilitate, cæteris præferendum, imò verò inſtar omnium habendum eſſe, exiſtimo. *Baptiſta Guarinus* rem omnem implicat, non explicat; & Sophiſtarum more diſputat, non docet. *Zinarus* denique artem laudabili conatu ad politicos uſus tranſtulit. Præter quos, etſi neminem alium mihi videre contigerit, qui ex profeſſo quidquam monuerit de illorum officio, quibus innituntur epiſtolarum ſecreta; pluribus tamen aliorum Libris juvari poſſunt: ac illis primùm, qui varia epiſtolarum paradigmata, ſeu exempla & formulas, edidêre. Quâ etiam in re, ubi à *Latinis* diſceſſeris, neceſse eſt omninò, ut ad *Italos* convertare; cùm cæteræ nationes gloriam illam, quæ epiſtolarum vernaculâ quidem, ſed comptâ atque eleganti ſcriptione, comparatur, aut neglexerint omninò, aut nondum in ejus conſecutione paria cum *Italis* fecerint; quidquid *Balſacus*, *Marcaſſus*, & *Lanæus*, poſtremis hiſce temporibus apud *Gallos* ſint conati. Quare, ut ab ipſis Oratorium, ſic ab his Epiſtolicum ſcribendi genus, repetendum eſt: purum quidem & elaboratum à *Bembo*; Laxum & molle, ſed ornatum tamen, à *Viſdomino*; elegans à *Guidicione*; acutum à *Bernià*; conciſum à *Bonfadio*; floridum à *Guarino*; negotiis valdè proprium & accommodatum, à *Perandâ*; limatum denique, breve, & luminibus ingenii ac orationis floribus diſtinctum, à *Cardinale Lanfranco*. A quibus poſtquam Secretarii compoſitionis modum, atque ornatum deſumpſerint; divertendum illis erit ad auctores, qui modum ipſius tegendæ obnubilandæque notarum involucris

&

& arte cifrarum docuerunt. Quorum omnium ſecreta & alphabeta, licèt à *Joanne Baptiſtâ Portâ Neapolitano* compilata fuerint; utiliſſimum tamen erit *Blaſium Vigenetium*, *Jacobum Gohotium*, & *Erycium Puteanum*, reconditioris doctrinæ gratiâ evolvere; ac *Abbatem* etiam *Tritheмium*. Cujus inventa Polygraphica, cùm per ſe perſpicua ſemper extiterint; ſanè, quod ad ſteganographica pertinet, quæ *Carolo Bovillo* doctori parùm naſuto, ac ipſius relatione multorum credulitati, magica omninò viſa fuerant, ea ſic nuper illuſtravit nobiliſſimus auctor Cryptographiæ *Guſtavus Selenus*, ut, quidquid in illis obſcurum involutúmque tamdiu in ſummâ omnium opinione ac veneratione delituerat, non ampliùs ſui deſiderium excitet, poſtquam ab illo retectum eſt atque patefactum. Sed, utcunque his artibus Scribarum induſtria contineatur; reſtat tamen alia longè omnium præſtantiſſima nobiliſſimáque, quæ velut Colophonem cæteris omnibus adjiciat; compoſitionum videlicèt politicarum, diſſertationúmque, quæ tractandis Principum negotiis frequenter uſurpari ſolent, ac ſecretariorum induſtriæ committi. Quamobrem, gnaviter ipſi operam ponere debent, in lectione diverſarum ejuſmodi diſceptationum & inſtructionum; quæ *Latinè* quidem haberi poſſunt ab auctore *Theſauri Politici*; *Gallicè* verò à *Villa-Regio*, *Perrionio*, *Mornæo*, *Lanæo*, & variis anonymis; qui, à Temporibus *Franciſci Primi* ad hæc uſque, avidos rerum novarum animos famoſis * declarationibus & libellis, in ſuas partes allicere, ſubinde tentârunt; ac *Italicè* etiam ab eo, qui literas aut Principum, aut ad Principes ſimul collegit, ac in duos tomos digeſſit. Sed omnium meritò cenſentur utiliſſimæ digniſſimæque, quæ Politicorum mentibus atque oculis perpetuò obverſentur, *Cardinalis Oſſati Epiſtolæ*, utpote quæ graviſſimo ac planè ſenili cultu exaratæ ſunt, feraciſſimóque graviſſimarum rerum

* *Al. declamationibus.*

ac ſententiarum ingenio; nuſquam laxæ, nuſquam molles, ſed ſemper æquales, ſemper Lectoris animum demulcentes detinentéſque, jucundiſſimâ rerum ac rationum varietate.

Libri ab omnibus politicis legendi.

Poſtquam igitur de auxiliis particularibus ſermonem inſtitui, quæ ad officium uniuſcujuſque viri Politici magis determinatè referri poſſunt; reliquum eſt, ut generalia paulatim exequar, quorum doctrina omnibus æquè neceſſaria videtur eſſe, ac utilis. Atque, ut ab illo incipiam, quod Homines ad urbanioris vitæ rationem morúmque elegantiam componit, nec tantummodò proprias cujuſque actiones gratiâ quâdam & comitate temperat, ſed viam inſuper ſternit & præparat ad actiones civiles, modúmque docet cum ſingulis Hominibus rectè & ex officio atque decoro pertractandi: ſanè ipſum perbellè & eleganter expreſſiſſe videtur *Epiſcopus ille* peramœni virentiſque ſemper ingenii, qui *Galateum*, velut exemplar ingenuæ ac nobiliſſimæ educationis cæteris adoleſcentibus, tanquam ad imitandum propoſuit; & *Marcus Tullius*, ac *Ficinus*, qui libros *de Officiis*, ambò quidem, quanquam diſpari ſtylo, & variâ docendi methodo, conſcripsêre. Quorum lectionem excipere poterunt præcepta vitæ Civilis *Stephani Guazii*, *Alexandri Piccolominei*, & *Fabricii Campani*; nec non etiam *Nicolai Cauſſini*, *Antonii Guevarræ*, & *Reinardi Caſtorii*. Hi ſiquidem poſtremi, Civiles ſimul, ac Chriſtianas leges in unâ eâdemque tabulâ inſculpere tentârunt. A quibus tandem, ſi quis in Aulam vocatus fuerit, conſulere poterit oracula *Balthaſaris Caſtilionis*, & *Reffugii* nobilis *Galli*: ut ab illis reſponſa ferat de Principum moribus, ac Aulicorum Technis & artibus, longè certiora, quàm ipſa unquam reddiderit

Pythia, quæ Tripode ex Phœbi, Lauróque, profatur.

Præter

Præter quos *Canonherius* lapidem etiam in hunc acervum conjecit; nec inutilem, prout mihi quidem videtur, aut fruſtraneum: quandoquidem multa monet valdè ſcitu neceſſaria, quæ tamen alii, cùm graviores videri optarent, ſublimiáque tantùm atque ardua ſequuti, tanquam vilia omninò & abjecta neglexêre.

Secundum verò, quod adjumento non mediocri publicis rerum adminiſtratoribus, eſſe conſuevit, partim ab hiſtoriâ dependet; partim etiam à philoſophiâ, cùm naturali, tum morali, lucem mutuatur & accipit. Quâ præeunte, viam illi ſibi muniunt, ad latentes hominum affectus, atque mores, quibuſcum tractandi neceſſitas incumbit, faciliùs deprehendendos, eorúmque latentes ſenſus, velut è ſpeculâ, proſpiciendos. Abſque quorum diligenti fidáque exploratione, dubio procul *Andabatarum* more illis incedendum erit, qui negotia cum Hominibus tractant, quibus pectus ex *Momi* voto feneſtratum non eſt, aut cor, ut antiqui loquebantur, *diſclupeatum*; * ſed omnia cogitationum & affectionum animi ſecreta, velut atrâ nube, & Orci tenebris, obvelata gerunt: ut proinde in hâc *ſemiotice Morali*, non ſecùs ac in *Medicâ*, nihil quidquam tentari aut pronunciari debeat, non inſtitutâ priùs ſignorum phyſiognomicâ ſyndrome; quemadmodum illam efficere non ampliùs operoſum aut difficile cenſeri debet, poſtquam *Flaminiæ* decus æternum *Scipio Claromontius*, methodum ipſius abſolvendæ tam eleganter præſcripſit, in libro ante quinquennium *Venetiis* edito, de *conjectandis cujuſque moribus & latitantibus animi affectibus.* Quæ doctrina, cùm ad politicum relata, tria potiſſimùm complectatur, ſedulò quidem inveſtiganda; nempe mores atque inclinationes populorum, naturas & complexiones individuorum, & geſtuum atque actionum ſignificationes, quas, non minùs quàm Linguam, ſecretiores

* *Al. ſed qui omnia, &c.*

tiores aliquando cogitationes detegere notavit *Polybius*. Sanè, quantum ad illorum omnium inveſtigationem attinet, auctor eſt *Cardanus*, illam tutò & citò haurire poſſe ex communibus dicteriis, & proverbiis, quæ in ore vulgi communiter feruntur: quoniam hæc velut ex Adytis ſapientiæ prolata, & longâ annorum ſerie confirmata, rarò non veritatem præ ſe ferunt. Unde vellem omninò, ut alicui in mentem veniſſet, phyſiognomicum tractatum ex ſolis ejuſmodi veriverbiis contexere: quoniam ille, præterquam altiùs memoriæ tali pacto, Rythmorúmque aut verſuum concinnitate infigeretur; plus etiam in ſe veritatis contineret, quàm tot alii, ex philoſophorum placitis inſtituti. Ecquis enim diſtichum illud *Martialis* in ore non habet, tanquam conſtantiſſimâ exemplorum obſervatione comprobatum?

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine Luſcus;
Rem magnam præſtas, Zoile, ſi bonus es.

Aut quis de ſequentium fide, quæ ad facetum referuntur, & proverbii vicem obtinent, unquam dubitavit?

Inconſtans animus, oculus vagus, inſtabilis pes;
Hæc tria ſigna viri, de quo mihi nulla boni ſpes;
Rarò breves, humiles vidi, Rufóſque, fideles,
Albos, audaces; miror magnos ſapientes.

Verùm, ut de ſuperioribus illis pauca ſigillatim moneam. Nationum inclinationes, diverſáſque ex locorum ſitu & Temperamento complexiones, præclaris rationibus demonſtrant *Hippocrates, libro de Aëre, Locis, & Aquis*; *Albertus magnus*, in Tractatu *de naturâ locorum*; *Joannes Bodinus*, in *Methodo Hiſtoriæ*; itémque in *Republicâ*, & *ejuſdem defenſione*; & *Fredericus Bonaventura*, in opere illo

variæ

variæ ac diffuſæ eruditionis de *octimeſtri partu*. Mores verò atque qualitates, undelibet aſcititias, & à diverſis accidentibus ortum ducentes, fusè etiam proſequuti ſunt auctores Geographici, Hodœporicíque: ac *Garcias* quidam, atque auctor anomymus *Sfortianarum Quæſtionum*; quorum ille *Hiſpanorum* ſimul ac *Gallorum* ingenia minutiſſimè delineavit; Hic verò *Italorum* artes, ac in rebus & urbibus ſingulis receptas conſuetudines, tantâ diligentiâ expreſſit, ut nauſeam aliquando & faſtidium, vel patientiſſimis lectoribus injiciat. Horum autem ex Laboribus & Inventis, prodiit tandem, velut aurum ex Marchaſitâ, & uniones ex Matrice Conchâ, *Icon Animorum Joannis Barclaii*. Cui ego auctori, non modò præſtanti facundiâ, ſed omni genere Laudis, quæ ex literarum ſtudiis elegantioribus provenire ſolet, nè ex illis quidem veteribus Romanis quenquam antepono. Hujus verò aut iſtius hominis, ſeu mavis individui, naturam triplici genere ſignorum conſequi poſſe, multi contendunt: quorum tamen primum ſolummodò tutum ac philoſophicum eſſe cenſeo; cùm ſecundum plus vanitatis habeat, quàm rationis; ultimum verò, ingenii potiùs in re quâdam Ludicrâ oſtentandi, quàm utilitatis gratiâ, ab eruditis quibuſdam fuerit excogitatum: ut hîc proinde, ſi mecum omnes conſentirent, de priori tantùm dicendum foret. Verùm, quía non ita forſan tibi, aut cæteris videbitur, age mi *Gaffarelle*, percurras diligenter libros *Ariſtotelis*, *Adamantiíque*, & *Polemonis*; quibus ſolis emergere ex antiquorum naufragio, qui de Criſi phyſiognomicâ Libros ſcripſerunt, fatorum indulgentiâ conceſſum fuit. Ac inter recentiores, qui artem ejuſmodi ſcriptis explicârunt, potiores ſemper habe *Auguſtinum Niphum*, & *Camillum Baldum*, eruditiſſimos *Ariſtotelis* Commentatores. *Bartholomæúmque Coclitem Bononienſem*, cujus integrum Librum convaſavit, ac in

in ſuum opus Mathematicum tranſtulit, *Joannes Taiſnerus*, plagiarius inſignis, & imprudentior longè *Horatii Corniculâ*, cùm præterea tractatum etiam *de Magnete* à *Petro Peregrino Gallo* quondam editum, furto ſibi vendicârit; quod equidem velut per tranſennam obſervandum eſſe duxi, ut ſuus benè de Republicâ literariâ meritis honos aſſeratur, & ipſe *Taiſnerus*

Regali conſpectus in auro nuper & oſtro,
Migret in obſcuras furaci mente tabernas.

Proximus à *Coclite* locus, *Petro Montuo* jure debetur. Cujus librum, inter diverſos, raritate ipsâ atque bonitate præſtantes, qui *Romæ* in inſtructiſſimâ Bibliothecâ *Eminentiſſimi Cardinalis* Biſ*ciæ* aſſervantur, oſtendit mihi ſingularis amicus noſter, & quem paulò ante dicebam natum eſſe ad augendum ætatis ſuæ decus, *Leo Allatius*: quamvis ipſum poſteà reſciverim *Typis Mantuanis* ſtatim ante urbis ipſius direptionem fuiſſe demandatum. Sed ultimum tandem in hâc arte eruderandâ explicandâque conatum, attuliſſe videri poteſt *Joannes* Bap*tiſta Porta Neapolitanus*; cùm *Timplerus*, *Moldenarius*, *Goclenius*, & cæteri recentiores, longè infra limites jam ab ipſo prolatos conſtiterint; & ſi quam inde laudem retulerint, eam profectò methodi potiùs, ac compendiorum facilitate, quàm novâ rerum acceſſione obtinere meruerint. Cùm autem phyſiognomicis diſquiſitionibus, Metopoſcopiæ & Chiromantiæ vanitates, velut appendices quædam ac laciniæ, ab hominibus illis, qui non integrâ Mentis poſſeſſione gaudent, continuò annectantur; conſentaneum eſſet, ut de *Antiocho Tyberio Ceſenate*, *Tricaſſo Mantuano*, *Indagine*, *Corvo*, *Samuele Fuchſio*, *Thadæo Hageccio*, *Cyro Spontone*, *Cardano*, & ſimilibus artis vaniſſimæ fautoribus, judicium proferrem, eorúmque libros & Com-

Compoſitiones recenſerem; quemadmodum certè mihi omninò faciendum eſſet, ſi vatem aliquem fanaticum, aut circumforaneum nebulonem, cui mulierculæ frontem atque manus inſpiciendas præbere ſolent, fraudibus ac technis inſtruerem; non autem optimorum Librorum lectione politicum efformarem. Cui nec ejuſmodi nugis animum advertere, honeſtum eſt; nec fidem adhibere, tutum. Quod unum etiam ſtatuendum eſt de *Gelotoſcopiâ Proſperi Aldoriſii*, & ejuſdem *Ideagraphiâ*; ac epiſtolari divinatione *Camilli Baldi*, & Libris *Melampi*, *Joannis Baptiſtæ Portæ*, ac *Ludovici Septalii de nævis*, aliorúmque de maculis unguium & onychomantiâ: quandoquidem iſthæc omnia ad ludicras potiùs quàm conjecturatrices ſcientias eſſe referenda, & monuimus anteà, & ipſæ vel ſolo nomine tales eſſe deprehenduntur, ut, præter vigilantium ſomnia, nihil quidquam continere poſſint. Quare, ut ad illud denique me conferam, quod, in Politicâ ſignorum ſyndrome, poſtremum ſuperiùs aſſignavi, Geſtuum videlicèt atque actionum ſignificationem: de hâc multa certè habent & egregia omninò, *Nicolaus Cauſſinus* in *Paralellis Eloquentiæ*, & *Cardanus in Libris de Sapientiâ*, & *de utilitate capiendâ ex adverſis*. Sed Artem integram fœliciter abſolvit Auctor quidam *Italus* in prægrandi & curioſo volumine, cui appellationem ipſe fecit, ex operis ſubjecto atque materiâ deſumptam, *Arte de Cenni*.

Cognitionem hominum, excipit proximè Cognitio Regnorum, & adminiſtrationis publicæ Statuum omnium, qui, in *Europâ* præſertim, ac inter Principes Chriſtianos, propriis ſe Legibus gubernant; Libertatémque ſuam ab aliorum incurſibus & violentiâ ſartam tectámque, quantum in ipſis ſitum eſt, communibus auxiliis tuentur & defendunt. Hæc autem cognitio, quia partim ab Hiſtoricis, partim etiam à politicis ſcriptoribus dependet;

pendet; tertium idcircò Caput inter communes ſuppetias conſtituit. De quo multa quidem in genere dixerunt, *Boterus in Relationibus politicis*, *Sanſovinus de Gubernatione Regnorum*, & *Auctor Gallus Theſauri Statuum omnium*, & *Regnorum* quæ nunc in mundo ſtabilita reperiuntur. Quem unum, ſi paulò plus diligentiæ atque fidei in iſtâ congerie adhibuiſſet, reliquorum loco habendum eſſe, minimè dubitarem. Sed qui magis determinatè de uniuſcujuſque Reipublicæ ſtatu cognoſcere deſiderat, is adire poterit, quos audivi quondam à celeberrimis hominibus ſummoperè commendari, *Vbertum Foliettam*, qui de *Genuenſium*, & *Nicolaum Contarenum*, ac *Donatum Janottium*, qui de *Venetorum Republicâ*, præclaras olim Lucubrationes edidêre. Verùm ne tibi fortè coronam in muſtaceo ambire videar, aut gloriam potiùs ex ingenti auctorum nomenclaturâ deſiderare; parco illos omnes ſigillatim referre, qui *nitidiſſimis Elzeviriorum Typis ſimul collecti habentur*, ac ſuis quique locis ac voluminibus tam ingenioſâ ſerie diſpoſiti, ut qui de *Italiâ* antiquâ & novâ, qui de Regnis *Angliæ*, *Galliæ*, *Hiſpaniæ*, *Sueciæ* & *Daniæ*, qui de Imperio Orientali Occidentalíque, aut *de Venetorum*, *Helvetiorúmque Republicâ*, ac reliquarum Gentium adminiſtratione ſcripſerunt, totidem velut Enchiridiis & manualibus Libris includantur, maximâ certè politicorum hominum utilitate, & doctrinæ ipſius acceſſione haud prorsùs futili vel pœnitendâ.

At verò, cùm ea quæ hactenùs à nobis adducta ſunt, materiam Politicæ ſubminiſtrent; tum verò formam huic addit Prudentia: cùm virtus fermè unica ſit, quâ conſtituuntur augentúrque Reſpublicæ. Illa autem ab eventu rerum procedit; & eventus non niſi ab Hiſtoriâ, aut ab uſu dijudicatur. Quare, cùm nihil aut parùm uſu homines ipſi conſequantur, dum, inter anguſtias brevioris

vitæ

vitæ recluſi, citiùs ferè ad metam perveniunt, quàm obſervare oculis potuerint rerum humanarum flexus & reciprocantes periodos; reliquum eſt, ut Hiſtoria, non quidem unius ætatis regioníſque finibus circumſcripta, ſed omnium ſæculorum gentiúmque res geſtas complexa, prudentiam politicam informet atque inſtruat. Quanquam enim non certâ quâdam & immutabili ſerie res humanæ volvuntur; magnáque earum varietas & inconſtantia eſt, ut hoc ipſum, quemadmodum dicebat *Agatho*, veriſimile ſit, multa, præter id quod veriſimile eſt, evenire: plerumque tamen à ſimilibus, ſimilia exiſtunt: neque ulla certior regula eſt judicandi, quò quæque res evaſura ſit, quàm inſpicere, quem exitum ſimilia in longinquitate temporis ſæpiùs ac frequentiùs habuerint: quod equidem præſtat abundè Hiſtoria: quam, non ut *teſtem modò Temporum aut Magiſtram vitæ*, ſicut illam definiebat *Tullius*; ſed velut conglobatam, coacervatámque ex omnibus partibus ſapientiam, Summus Imperator *Baſilius Leoni* filio imperaturo impensè propterea commendavit. Sed, etiamſi maximum in illâ ſubſidium repoſitum eſſe videatur; vix tamen iſtud abundè unquam ſe prodit atque manifeſtat, niſi priùs auctores illi, tanquam pararii, in conſilium advocentur, qui de hiſtoriis ordine & methodo conſcribendis evolvendíſque, proprias leges tulerunt. Ex quibus eruditione quidem & judicio Principes audiunt *Joannes Bodinus*, & *Franciſcus Patricius*: ſed neſcio tamen quomodò, difficiliores exiſtunt, quàm ut omnibus placere poſſint; non ſecùs profectò, ac in philoſophiâ Metaphyſici. E contrario verò *Poſſevinus*, nimiâ quaſi facilitate atque neglectu, mediocribus tantùm ingeniis arridere poteſt. In reliquis *Lucianus* & *Boccalinus*, pro Hiſtoriæ veritate & nobilitate acerrimè depugnant. *Bernartius* judicium cum eloquentiâ conjunxit. *Maccius* & *Benius* aut nihil

præter

præter verba dicunt, aut futilia tantùm & abſurda loquuntur. *Popelinerius* non tam methodum Hiſtoriæ, quàm Hiſtoricorum nomenclaturam inſtituit. Cæteri verò, qui ſimul gemino volumine collecti circumferuntur, velut *Ægyptus Homerica*, & bona multa habent & mala etiam non pauca. Unde cùm Eruditiſſimus Eloquentiæ Profeſſor, *Auguſtinus Maſcardus*, ſuam quoque de Hiſtoricâ methodo ſententiam, ſcriptis ſe aliquando declaraturum eſſe promiſerit, fateor, me illius diutinâ quidem expectatione ſupra modum torqueri; quoniam, ut ingenio atque naturâ præſtanti nemini concedit; ita multa inſuper obtinet variæ lectionis & ſcientiarum præſidia : queis adjutus, non ſecùs in ejuſmodi Tractatione, quàm in cæteris facere conſuevit :

——Se quoque poſſit
Tollere humo, victórque virûm volitare per ora.

Interim verò Politicorum ſtudiis non alias leges præſcribam, niſi ut, inter evolvendum cujuſcunque Gentis ac Regionis Hiſtoricos, illis præſertim immorentur & aſſueſcant, qui non tantùm rerum eventus, aut acta Principum, belláque hîc & alibi geſta, ſed omnium latentes cauſas ſubindicant, Conſilia explicant, Judiciúmque de ſingulis brevi & argutâ ſententiâ proferunt; quod velut anima cenſetur totius ſuſceptæ narrationis. Reficit enim lectorem ſuum is ſcribendi modus jucundiſſimæ pabulo lectionis, afferitque cautionem in agendo, & ſpiritum in præcavendo. Neque dubium eſt, quin ex ſolidâ aliquâ ac ſucci & ſanguinis plenâ narratione, major utilitas, ac uberior longè percipiatur delectatio, quàm ex eâ, quæ nudè res ipſas proponit, jejunas quidem, & ariditate judicii languentes, ac fermè enectas. Hujuſce generis verò, licèt apud antiquos, plures extiterint, apud quos tempora

tempora meliora, Cœlum benignius, Præcipua ſtudia Principum, & Romani Imperii Majeſtatem, Hiſtoriam pariter meliorem effeciſſe, multorum eſt opinione confirmatum : habuit tamen & noſtra ætas Hiſtoricos, maximi & judicii, & plurimæ certè eruditionis: neque unquam ſuperiori ſeculo tam pertinaciter iratus fui, quin paria cum Majoribus virtutum exempla, in *Paulo Æmilio, Petro* Bem*bo, Leonardo Aretino, Pandulpho Collenutio, Joviano Pontano, Polydoro Virgilio, Paulo Jovio, Thuano, Guicciardino,* & ſimilibus agnoſcerem : ut hîc de *Philippo Cominæo* dicere prætermittam, qui eâdem Libertate *Ludovicum ſuum* depinxit, quâ ipſe vixerat : tantúmque ſibi exquiſito judicio veræ gloriæ comparavit, quantum ille triumphis & Imperio.

Verùm, quoniam Antiquorum Hiſtoria non minus ſancta eſt, quàm ſanctum dicit eſſe *Horatius vetus omne Poema,* & *Juvenalis, Homerum*, propter mille annos; atque judicia, quæ de illis liberè proferuntur, minùs invidiæ ſubjacent : ſanè Græcam *Thucydidis* & *Polybii,* Latinámque *Salluſtii* & *Titi Livii,* cæteris omnibus præferendam eſſe cenſeo; ſeu gravitatem in illis, ac majeſtatem operum ſpectes, ſeu puritatem ſtyli judiciíque integritatem, ſeu denique omnes Hiſtoriæ rectè conſcribendæ leges requiras. Quas ipſi adeò concinnè fœlicitérque obſervarunt, ut, nè tranſverſum quidem unguem ab illis unquam deflexiſſe, jure meritò arbitrari poſſint. Quod idem de *Cornelio Tacito* dicerem, ſi cum reliquis promiſcuè in Hiſtorici Theatri ſcenâ conſpiceretur. At verò, quoniam ſedet ipſe velut omnium Princeps ac Imperator in *Orcheſtrâ*, aut potiùs ſedem ſibi fecit in *Machinâ*, ex quâ cum ſtupore & admiratione politicas difficultates componit, virtutum ſuarum Majeſtate omne faſtigium humanum excedens; certè conſultius eſſe mihi perſuadeo, non hunc tenui ſermone velut

hominem,

hominem, ſed eloquenti ſilentio Deitatis inſtar venerari. Unde, ſi pueri, olim Juris Civilis ſtudium auſpicaturi, Leges XII tabularum, tanquam Carmen neceſſarium, ediſcebant; cur non & Politici Reipublicæ Clavum gubernaturi, hujus auctoris ſcripta memoriæ penitùs commendabunt, à quibus exempla ſimul atque oracula petant, ipſius Reipublicæ benè fœlicitérque adminiſtrandæ?

Pertinet etiam ad Politicos, in iſto genere Hiſtoriarum diligenter verſari, quæ nimiâ ſuâ libertate, nè dicam audaciâ, proximè ad libellos famoſos accedunt: dum ſecreta Principum, occultáſque fraudes & nequitias Miniſtrorum, ac omnia, quæ in politicis Regnorum adminiſtrationibus, velut ſacra Eleuſinia, nocte quâdam obſcurâ tegi debent, in apertum proferunt, nudámque & ſine veſte *Dianam* unicuique profano conſpiciendam præbent: quemadmodum omninò feciſſe exiſtimandi ſunt *Procopius*, *Matthæus Paris*, *Theodoricus à Nihem*. *Petrus de Alliaco*, *Clemangis*, *Machiavellus*, & *Auctores anonymi tot conclavium*, *Hiſtoriæ Concilii Tridentini*, *Ephemeridis propudioſæ Ludovici XI. compilationis rerum ad Hiſtoriam Caroli IX.* & *Sacram Rebellium Galliæ unionem pertinentium*; ac alii denique ſimiles Libelli qui ſtatim in vulgus effundunt, *Quid Rex in aurem Reginæ dixerit. Quid Juno fabulata eſt cum Jove.* Hi autem omnes, quoniam facta plerumque atque infecta canunt; Nunciíque tam ficti quàm veri tenaces exiſtunt; & Sacris Eccleſiæ conſtitutionibus eorum lectione interdicitur; judicio propterea in omnibus opus erit, & acceptâ à Magiſtro Sacri Palatii, aut ipſomet Summo Pontifice, ſi opus erit, Licentiâ.

Ultimas tandem in Hiſtoriâ tenent libri Originum, & Gentium ac familiarum Diſtributiones, ſeu Genealogiæ; quoniam minus in ſe veritatis ac fidei continent, dum ſuis quiſque blanditur * principiis, & familiæ dignitatem ab ipſis redimere contendit.

* *Al. Principibus.*

tendit. Quorum venalis calamus, & fami tantùm, non autem famæ ſcribens, omnia ſúſque déque habet; ut, pro adulteratis plerumque antiquioribus monumentis, non adulterinos nummos poſſit expiſcari. Adeò nempe rari ſunt, qui *Andreæ Quercetani*, ſummi profectò in familiarum hiſtoriâ Magiſtri, probitatem, Judicium, doctrinam conſequi unquam valuerint, ut Principibus viris inſervire poſſint fideliter, ipſíſque ſine fuco vel adulationis ullius ſuſpicione

Majorum pictos à Tergo oſtendere vultus.

Sed neque tam neceſſaria videtur eſſe Politicis, genealogica ipſa domorum illuſtrium ſeries, ut quarundam innocentiam graviter ferre debeant ab *Ammirato* vel *Sanſovino* fuiſſe violatam; cùm *Fulvius* * *Urſinus*, *Antonius Auguſtinus*, & *Riccardus Streinius*, illas tantùm deſcripſerint, quæ ad eruditam antiquioris ævi Hiſtoriam, non autem ad iſtius temporis Civilem pertinent: ſuprà nominati verò *Sanſovinus* & *Ammiratus*, atque *Zazzera*, qui majori fide onus iſtud ſubiit, de familiis quidem *Italiæ* & illuſtriſſimis & vetuſtiſſimis ſermonem inſtituerint; ſed quarum tamen gratiâ vix quidquam periclitetur, ſi quid in illarum recenſione fuerit ab ipſis auctoribus, aliter quàm verum ſit, definitum. Quare reſtant ſolummodò ſtemmata Principum Chriſtianorum, & *Reuſneri*, ac aliorum in hoc genere Lucubrationes; quæ, propter Regum ac Principum inter ſe negotia, Jura, Prætenſiones, Matrimonia, Succeſſiones, & id genus alia, diligentiorem paulò operam requirunt, ſtudiúmque politicum exercent, in ipſarum originum veritate, cùm alicujus difficultatis occaſio emerſerit, ſedulò quidem penſitanda inveſtigandáque.

* *Al Urſius, Anionius, Auguſtinus, & Riccardus Stevinus, &c.*

Denique, cùm tot ubique libri ſemper haberi non poſſint, difficillimúmque ſit, quod inquit comi-

V cus,

cus, ſitis fauces cùm urget, puteum fodere; quintum idcirco, ac ultimum generale præſidium in illis auctoribus conſtituimus, qui varia ſimul collegerunt, materiámque velut in titulos communes hinc & inde repoſuerunt: ex quibus poſtmodùm cæteri in difficillimis aut in præmeditatis actionibus, quidquid animo libuerit, efformare poſſint. Horum autem nonnulli materiem tantùm, Ligna, Clavos, Lapides, Trabes, Saxáque ipſa & Marmora præparârunt; ut *Danæus*, *Sanſovinus*, *Lottinus*, *Antonius Pereſius*, & *Guicciardinus* in ſuis axiomatibus nudè & ſimpliciter tantùm enunciatis; * *Ricthérus* in iiſdem, ſed valdè utili & prolixâ exemplorum congerie declaratis; *Joannes à Chokier in Aphoriſmis*, in quibus eodem penè ſtylo ac ſuperior ille, procedit; & *Ludovicus Regius in Monarchiis*, *Gallico* quidem, nec valdè ingenti volumine exaratis, ſed ingenioſo tamen, propter parallela quædam politica, quæ vix forſan alibi, pari ſtudio collecta reperientur. Alii verò non materiam tantùm collegerunt, ſed ipſam in varios Diſcurſus effinxerunt; & titulorum ſolummodò ac quæſtionum varietate prioribus iſtis debent accenſeri, cùm cæteri docti libros induſtriâ atque judicio valdè præſtantes compoſuerint; ut *Paulus Paruta*, Deus in hoc ſcribendi genere: *Summanus*, *Mornixius*, *Frachetta*, *Verulamius*, *Marettus*, *Zuccolus*, qui eodem fermè paſſu ad gloriam properant; & *Picardus*, *Junius*, *Scherbius*, ac alii diverſi, qui non niſi inter deos minores debent recenſeri; *Nuæi* diſcurſus devium à verâ fide, & militarem auctoris animum ardore ipſo ac libertate dicendi, præ ſe ferunt: *Boccalinus* gratiſſimâ ſtyli novitate ζύννα۞ καὶ ζύμβωμ۞ cum *Apolline* in *Parnaſſo* ſedet, poſtquàm mortalis deſiit fieri, nugáſque verbis humidis & lapſantibus defluentes, non ampliùs inter ſatyricos ſpargit, ſed à ſuis imitatoribus prolatas

* *Al. Richierus.*

tas, gratiâ ac lepore perfundit. Cæteri denique, ac omnium poſtremi, vix à ſuperioribus illis diſſident, niſi quòd, non eâdem Libertate uſi, auctoris alicujus præcipui ac anteſignani placita ſibi ad diſcurrendum propoſuerint. Quo genere explicationis, *Titum Livium* haud mediocriter illuſtravit *Scriba Florentinus*, qui quidem, ut optimè notat *Albericus Gentilis*, in Hiſtoriarum lectione non grammatizat, ſed philoſophatur; & *Guicciardinum*, *Remigius Florentinus*; atque *Calderinus*, *Boterum*. Sed quemadmodum aves illuc turmatìm advolant, ubi copioſæ meſſis ſpes affulget; & homines eò ſponte feruntur, unde plus honoris ac gloriæ ſibi promittunt: ſic multò plures commentarios ejuſmodi in *Tacitum* edidêre, ex quibus *Scipio Ammiratus* & *Cauriana*, àc Comes *Malvezzius* palmam ſibi meritò concedi poſtulant. *Gruterus* & *Forſtnerus* plus eruditionis ad hunc conatum attulêre, quàm Politicos decebat. *Paſchalis* denique, tanquam impiger *Xenogagus*, theſauros iſtius Auctoris non quidem effundit, ſed virgulâ tantùm oſtendit atque ſubindicat.

Quæ omnia an ita ſe habeant, tuum eſt modò explorare *Literatiſſime Gaffarelle*, qui in famoſiſſimâ totius mundi Academiâ, in cœtu doctiſſimorum Virorum, in communi Emporio omnis generis Librorum, vitam degis utiliter, ſuaviſſiméque. Ego verò, qui in hoc *Flaminiæ* angulo, in iſtâ *Phycoclenſi* ſolitudine, inter paludes & pineta *Cerviæ* exilium patior voluntarium, ubi nec librorum præſidia poſſum invenire, nec doctiorum, præterquam unius *Slingelandi* experiri conſilia; poſſem tibi idem meritò ſcribere, quod *Ovidius* ad Amicum;

Naſo, Tomitanæ jam non novus incola Terræ,
Hoc tibi de Getico littore mittit opus.

 Sanè,

Sanè, ita me provexit tibi ſatisfaciendi ardor, ut levem hanc narrationem ſtatim expreſſerit. In quâ ſi quid tumultuariâ operâ, aut feſtinante calamo dictum eſt; ſi quid dictionis illuvie aut neglectu exaratum; Tu hæc omnia, & ſi quæ alia inter legendum animadvertes, quæ me fugerint, fefellerintve, æqui boníque, ut arbitror, conſules, qui mihi tam acres, ad iſtius compoſitionum, ſtimulos admoviſti.

FINIS.

INDEX Locupletiſſimus

Auctorum, Rerum, & Verborum, quæ tam in *Relectionibus*, quàm *Bibliographiâ* reperiuntur.

A.

ABdias Babylonius, ſcriptor ſuppoſititius. p. 131
Abenrois. p. 237
Acciajolus. p. 238
Accoſta. p. 259
Adamantius. p. 281
Ægidius Romanus. p. 238, 266
Æmylius Veronenſis, qualis ſcriptor. p. 80, 287. *Ejuſdem elogium.* p. 80, 108
Æneas Silvius. p. 270
Æthiopiæ Hiſtorici. p. 120
Ævum fatale urbibus evertendis. p. 192
Africi Hiſtorici. p. 120
Agapetus Diaconus. p. 250
Agathias laudatur. p. 76. *quando legendus.* p. 144
Geor. Agricola. p. 259
Albergatus. p. 245, 253, 273
Alberti Crantzii Metropolis. p. 155. *quoúſque hiſtoria in eâ perducta.* Ibid.
Albertus Magnus. p. 237, 280
Aldoriſius. p. 283
Aletes Urbis Corinthi Conditor. p. 191
Alexander Aphrodiſeus. p. 233
Alexander M. Tertiæ Monarchiæ fundator. p. 45. *Illius res geſtæ à variis auctoribus ſcriptæ.* ib. & ſeq.
Allatius. p. 282
Alliaco. p. 254, 257, 288
Americæ Hiſtorici. p. 120
Amm. Marcellinus laudatur, p. 74. *quot libros ſcripſit, quorum quot extant.* 75. *quando floruit.* ib.
Ammiratus. p. 289, 291
Anaſtaſius Bibliothecarius laudatur. p. 157
Andreas. p. 255
Andræas Duchenius edidit varios Rerum Normannicarum ſcriptores. p. 89
Andronicus Rhodius. p. 236
Animæ Moribundorum, longè ſapientiores, & quare. p. 267
Annæ Comnenæ Alexiada. p. 149. *Ejuſdem Heroinæ laudes.* p. 150
Antoninus Imp. p. 269.

Appianus Alexandrinus qualis Scriptor. p. 61
Aquinas. p. 237, 246, 256, 266
Arabum Hiſtorici. p. 117
Aretinus. p. 239, 287
Argyrophilus Byſant. p. 238
Arianus. p. 236
Ariſtides Rhetor. p. 250
Ariſtoteles. p. 233, 238, 239, 240, 241, 281
Arnobius. p. 256
Arriani *Nicomed. Libri octo.* p. 45. *Elogium ejus.* p. 46. *quo tempore claruit.* ib.
A*ſpaſius.* p. 236
A*ſſerii Menevenſis Hiſtoria laudatur.* p. 87. *quando legenda.* ib.
A*ſſyrio-Chaldaici Imperii inſtitutio, & duratio.* p. 22. *Illius Hiſtoria unde petenda.* p. 30, 31
Au*ctor* Arte de Cenni. p. 283
Au*ctor Compilationis Rerum ad Hiſtoriam Caroli IX & ſacram Rebellium Galliæ unionem pertinentium.* p. 288
Au*ctor Hiſtoriæ Concilii Tridentini.* ib.
Au*ctor Ephemeridis propudioſæ Ludov. XI.* ib.
Au*ctor Sforſianarum Quæſtionum.* p. 281
Au*ctor Theſauri Politici.* p. 277
Au*ctor Statuum & Regnorum, &c.* p. 284
Au*ctores* Anonymi Conclavi*um.* p. 288
Au*ctores Methodi conſcribend. & legend. Hiſtor.* p. 285
Au*ctores Rerum-publicarum, Typis Elzeviriorum editi.* p. 284
Auditio *lectioni præferenda.* p. 9
Averroës. p. 242
Augu*ſti* C*æſaris mos in Hiſtoriis evolvendis.* p. 185
Anto. Au*guſtinus.* p. 289
D. Au*guſtinus ſupponit Romuli & Remi Hiſtoriam eſſe veram.* p. 199
Ludov. Aurelius. p. 260
Aurelius Vi*ctor, qualis auctor, & quando legendus.* p. 72
A*ndr. ab* Auri*â.* p. 273
Au*ſtrorum Hiſtorici.* p. 101
Au*thor. vid.* Auctor.

B.

C A M. *Baldus.* p. 271, 272, 281, 283.
Balduini cenſura de Amm. Marcellino. p. 74
Balæi cenſura de Galfridi Monumethenſis Hiſtoriâ. p. 85
Balſacus. p. 267, 276
Balthaſar Gallus. p. 260
Barberinus. p. 271
Joan. Barclaius. p. 281
Barletta. p. 270

Bar-

Barlæus. p. 237
Baronii judicium de Mat. Pariſienſi. p. 87. *Ejuſdem Annales, Magdeb. Centuriis pares.* p. 163. *opus planè ſtupendum.* ib. *Caſauboni de eo judicium.* ib. & ſeq. *Item Montacutii.* p. 164. *Cautè legendum, & quare.* p. 165
Barthii Teſtimonium de Hiſto. Auguſtæ ſcriptoribus. p. 70
Baſilius Imp. p. 258, 285
Batavorum Hiſtorici. p. 113
Bauderius. p. 254
Baudius. p. 258
Beda quoúſque vixit. p. 147. *Annales ejus quando legendi.* p. 156. *quo tempore floruit.* ib.
Belgarum Hiſtorici. p. 113
Bellarminus. p. 267
Vincen. Bellovacenſis. p. 269
Bembus. p. 275, 287. *Venetorum Hiſtoriam ſcripſit.* p. 81
Benius. p. 285
Bernartius. ib.
Bernia. p. 276
Beroſi ſcripta ſuppoſititia. p. 30
Beureri ſynopſis. p. 27
Bieſius. p. 243
Biragus. p. 263
Blondus Forlivienſis Hiſtoriam 1030 Annorum pertexuit. p. 77. *quando legendus.* p. 154
Blondus Forojulienſis. p. 158
Boccalinus. p. 285, 290
Bodini argutatio de quatuor ſummis Monarchiis. p. 20. *Ejuſdem elogia.* pag. 244. *Liber ejus de Republicâ.* ib. 280. *De Rerum ſublimium Arcanis.* p. 254. *Methodus Hiſtoriæ.* p. 280
Bohemorum Hiſtorici. p. 107
Fred. Bonaventura. p. 252, 280
Bonfadius. p. 276
Boët. à Boot. p. 259
Boruſſorum Hiſtorici. p. 106
Joan. Boterus. p. 251, 258, 260, 262, 284
Bozius. p. 250
Tho. Bradwardinus. p. 256
Bragaccia. p. 274
Brevius. p. 260
Nath. Brent. Hiſtor. Concilii Trident. Interpres. p. 167
Britannia, totius Orbis inſula celeberrima. p. 93
Brunus. p. 258, 274
Bucholceri Chronologia. p. 28
Buntingus. ib.
Buridanus. p. 237, 247
Auger. Busbequius. p. 255, 260

C.

JUL. Cæſaris Commentarii, laude digniſſimi. p. 63. *de Bello Gallico.* p. 259
Cæſii Mexicana. p. 259

Calderinus. p. 291
Caligulæ livor. p. 202
Calliſthenes. p. 232
Calvitii Chronologia. p. 28
Camdeni Britannia laudatur. p. 82. *Judicium ejus de Guliel. Malmesburienſi.* p. 84. *Ejuſdem Annales.* p. 90. *Elogium ejus.* ib. & p. 222
Camerarius. p. 238, 247
Camilli fides. p. 200. *Inde axiomata.* ib.
Campanella. p. 235, 246, 250
Campanus. p. 278
Canonherius. p. 274, 279
Cantacuzenus quando legendus. p. 152. *A Voſſio laudatur.* ib.
Melc. Canus. p. 257
Capelli Hiſtoria Sacra & Exotica, lectu digniſſima. p. 27
Capitolinus. vid. Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores.
Hieron. Cardani Proxineta, &c. p. 239
Cardanus. p. 282, 283. *de ſubtilitate.* 254
Carolus Imp. p. 268
Joan. Caſa. p. 271
Caſſander. p. 257
Caſtalio. p. 243
Caſtilio. p. 278
Rein. Caſtorius. ib.
Alphon. Caſtrenſis. 257
Cataclyſmi. vid. *Diluvia.*
Catonis Majoris triplex elogium. p. 190. *Ejus obitus.* p. 191. *Circa ætatem ejus diſſenſio.* ib. *Adverſus Carthaginem odium.* ib.
Cato auctor geoponicus. p. 239
Cauriana. p. 291
Cauſſinus. p. 278, 283
Cedrenus quando floruit. p. 148. *Scaligeri & Voſſii de eo judicia.* ib.
Celtæ. vid. Gallorum Hiſtorici.
Centuriatores Magdeburgici quale opus ediderunt. p. 159. *Montacutii de eo judicium.* ib. & ſeq. *Quid in eo laudabile.* p. 160. *Materies ad ſtructuram unde collecta.* p. 161. Centuriatores *erroribus obnoxii.* p. 162. *Opus tamen ipſum, valdè utile.* ib. & ſeq.
Jul. Cerius, p. 260
Tyb. Ceſenas. p. 282
Chalcocondylas. p. 117. *Ejus hiſtoria quando legenda.* p. 153. *unde orditur, & quot annorum res complectitur.* ibid.
Charondas. p. 235
Chaſſanæus. p. 261
Chokieri Theſaurus Aphoriſ. politicorum. p. 198, 274
Chriſtiana Eccleſia. vid. Eccleſia Chriſtiana.
Chriſtiani Ethnicorum exemplis utiliter poſſunt inſtrui. p. 203
Chromerus Polonorum Hi-

ſtoriam

ſtoriam ſcripſit. p. 81
Chronicon Hirſhavenſe, & & Paraleipomena ei adjuncta quando legenda. p. 155
Chronologiæ notitia, hiſtoriarum lectori apprimè neceſſaria. p. 182
Dio Chryſoſtomus. p. 250
Ciceronis libri ſex de Republicâ. p. 241. *de Officiis.* p. 278
Clapmarius de Arcanis Imperiorum. p. 251
Scip. Claromontius. p. 251, 279
Claudianus poëta. p. 265
Clemangis. p. 288
Cluſius. p. 2,9
Barth. *Coclites.* p. 281
Coëffetæus. p. 234
Cœnalis. p. 259
Cognominandi mos antiquus. p. 192
Collenutius. p. 287
Hip. à Collibus. p. 262, 272
Columella. p. 239
Cominæi encomia. p. 80, &c. 109, 270, 287
Conſcripti qui dicti. p. 196
Conſtantinus. p. 239
Conſulares qui dicti. p. 195
Nic. Contarenus. p. 284
Corinthi urbis conditus, & duratio. p. 191. *quis illius conditor.* ib.
Cornæus. p. 252
Corteſius. p. 273
Corvus. p. 282
Coſtus. p. 255
Crito. p. 233
Emeric. *Crucæus.* p. 258
Cteſias quando floruit. p. 30. *qualis ſcriptor.* ib. *Ejus fragmenta tantùm ſuperſunt.* ibid.
Cublai fuit pater Tamerlanis. p. 119
Q. Curtius *qualis ſcriptor.* p. 46. *quando floruit.* ib.
Cuſpiniani Hiſtoria laudatur. p. 78
Cyrus Magnus Medo-Perſici Imperii fundator. p. 33. *canis fœminæ tutelâ & lactatione, ſalvus evaſit.* p. 199

D.

DAllingtoni Aphor. p. 198
Danæus. p. 290
Danorum Hiſtorici. p. 104
Darii Regis legati oratio coram Alexandro M. p. 202
Dathus. p. 276
Tho. Delamoore de vitâ & morte Edvardi Secundi. p. 88
Delfinius. p. 255
Diaconi Hiſtoria Miſcella quando legenda. p. 75, 144
Diluvia quot, quando inciderint. p. 15
Diodori Siculi Antiquitates non extant integræ. p. 31, 44. *Earum jactura unde*

ſarcienda. p. 32. *βιβλιοθήκας nominârunt Antiqui.* p. 31. *Diodorus defenditur.* p. 32. *Elogium* ejus. 44. *varias regiones peragravit.* ib. *quot annos impendit ſcribendæ* Hiſtoriæ. ib. *quoúſque deducit.* p. 45 *quibus auctoribus amplianda.* ib.
Diogenes Laërtius laudatur. p. 32
Dionis Caſſii Hiſtoria *laudatur.* p. 64. *quot libros ſcripſerit.* 65. *eorum quot periére, & quot extant.* ib. *qualis ſcriptor.* ib.
Dionyſius. vid. Halicarnaſſeus.
Diſpungere quid, & unde dictum. p. 194
Doletus. p. 274
Duretus. p. 250

E.

EAdmeri Hiſtoriæ *Novorum quando legendæ.* p. 87
Eccleſiæ Judaicæ Hiſtoria *unde petenda.* p. 126
Eccleſiæ Chriſtianæ Hiſtoria, *unde primò requirenda.* p. 131
Eccleſ Chriſtianæ prima ſæcula pauci deſcripſerunt. ib. & ſeq.
Eccleſiæ Hiſtoria *cum curâ legenda.* p. 134. *In ejus lectione quales eſſe debemus.* ibid.
Ab Eccleſ. Hiſtoriâ *fructus uberrimi colligendi.* p. 208. *Ethnicâ longè præſtantior.* 209. *ideóque lectione dignior.* ib. & ſeq.
Eccleſiæ Hiſtor. *antiquiſſimi ſcriptores, recentioribus anteponendi.* p. 135
Eccleſiæ Hiſtor. *Scriptores rariſſimi in* 7, 8, 9, & 10mo *Eccleſiæ ſeculo.* p. 146
Eccleſiæ Hiſtoria *tertio tandem ſeculo floruit.* p. 136
Eccleſiaſtes, & Eccleſiaſticus, libri lectu digniſſimi. p. 234
Epictetus. p. 232, 233
Epiphanius Scholaſticus. p. 140
Epocha quid, quotuplex. p. 14, 15
Eraſmus. p. 235, 259, 266, 270
Ethnicorum Exempla *Chriſtianis utilia.* p. 203, & ſeq.
Ethnicorum bona opera, ſplendida peccata. p. 209
Evagrii de Sozomeno teſtimonium. p. 143. *ubi ſuam inchoat* Hiſtoriam. 144. *quoúſque continuat.* ib. *quando floruit.* ib. *quot libros ſcripſit,* ib.
Euſebius Cæſarienſis quo tempore floruit. p. 73. Hiſtor.

Eccleſiaſticæ Pater. 137 *Libri ejus de vitâ Conſtantini, quales.* ib. *Scripſit Martyrum* Hiſtorias. ib. *quod Opus, cum pluribus illius aliis, periit.* p. 138. Hiſtoriæ *ejus* Eccleſ. *qualis auctoritas.* ib. *An fuit Arianus.* p. 139. *quoúſque* Hiſtoriam *continuat.* ib.
Euſtrathius. p. 236
Eutyphro. p. 233
Excerpendorum quot genera in Hiſtoriarum *lectione.* p. 186. *Quotuplex ſit modus excerpendi.* p. 188. Exem*plis illuſtratur.* p. 189, & ſeq.
Ex-conſules, ex-prætores, qui ſic dicti. p. 195
Exempla de hiſtoriis excerpenda. p. 197. *Eorum uſus duplex.* 198
Exempla Ethnicorum Chriſtianis utiliſſima. p. 203, & ſeq.
Expuncta quæ dicantur. p. 195

F.

F*Aber Stapulenſis.* p. 238, 247
Fabricii fides. p. 200. *Inde axiomata.* ib.
Felix. vid. Minutius.
Feraldus. p. 261
Ferrerius. p. 243, 245, 258
Marſil. Ficinus. 256, 278
Flandrorum Hiſtorici. p. 112
Florentiæ urbis Hiſtorici. p. 123
Luc. Flori laus. 52. *doctorum de eo judicium.* ib. & ſeq. *Non eſt idem cum Livii* Epi*tomaſte.* 53. Hallucinatio*nes ejus excuſantur.* ib. *Scribendi methodus.* ib. *unde errores veroſimiliter irrepſerint.* ib.
Ubert. Foliettæ ſententia de Hiſtoriarum *lectore & ſcriptore.* p. 174. *De Genuenſium Republicâ.* p. 284
Forſtnerus. p. 291
Sebaſt. Foxii Sententia de Hi*ſtoriarum lectore, & ſcriptore.* p. 175. *De* Ethicâ *ſcripſit.* p. 235, 248, 266
Hieron. *Frachetta.* p. 251, 266, 290
Franci. vid. Gallorum Hiſtorici.
Fritſius. p. 242
Sam. Fuchſius. p. 282
Funcii Chronologia. p. 28

G.

G*Aius.* p. 258
Galateus. p. 278
Pet. Galatinus. p. 255
Galfridus Monumethenſis quare non legendus. p. 84. *ſuper ejus* Hiſtoriâ *variorum cenſuræ.* ib. & ſeq.
Gallorum Hiſtorici. p. 108, &c.

Tarq.

Jarq. Gallutius. p. 247
Garcias ab Horto. p. 259, 281
Pomp. Gariglianus. p. 248
Garraudus. p. 259
Scip. Gentilis. p. 274
Genuæ Hiſtorici. p. 122
Geographiæ notitia, Hiſtori-*arum lectori neceſſaria.* p. 183
Gerardus. p. 237
Germanorum Hiſtorici. p. 98, *&c.*
Germonius. p. 274
Geſnerus. p. 259
Giphanius. p. 238, 247
Victor Giſelini judicium de Sulpitii Severi Hiſtoriâ *ſacrâ.* p. 128
Gobelini Perſonæ Coſmodromium. p. 155. *ejus laus.* ib.
Goclenius. p. 282
Godwini Annales. p. 90
Jacob. Gohotius. p. 277
Gothorum Hiſtorici. p. 103
Gotofredi Libri Ceremoniales. p. 262
Græcanici Imperii inſtitutio, ac duratio. p. 23
Scip. Gramontii Nummus Regius. p. 262
Paris de Graſſis. p. 262
Gregorius Tholoſanus. p. 243
Gregorius 15 *Pont. Max.* p. 268
Gregorii Magni locus adverſùs Sozomenum expenditur, eique reſpondetur. p. 142
Gregorii Logothetæ Chronicon quando legendum. p. 151
Hug. Grotius de Jure Belli & Pacis. p. 260
Gruterus. p. 291
Gualandus. p. 234
Guarinus. p. 276
Guazius. p. 278
Guevarra. p. 278
Guicciardini laudes. p. 79, *&c.* 259, 287
Guidicio. p. 276
Gulielmus Malmesburienſis. p. 84. *unde hiſtoriam inceperit, & quoúſque progreſſus eſt.* ib. *Savilii & Camdeni de eo judicia.* ib. *quando legendus.* ib.

H.

H*Ageccius.* p. 232
Dion. Halicarnaſſei laudes. p. 55. *quot annorum ſeriem contineat ejus hiſtoria.* ib. *Cur princeps locus inter Rom.* Hiſtoricos *ei tribuendus.* ib. & ſeq. *Sententia ejus de* Hiſtoriarum *lectore.* p. 178
Hegeſippus qualis ſcriptor. p. 127
Heinſius. p. 236, 247
Helvetiorum Hiſtorici. p. 107
Helvici Chronologia. p. 28
Henricus Huntingdonienſis. p. 86. *quando legendus.* ib. *quoúſque progreditur in* Hiſtoriâ *ſuâ.* ib. *laudatur.* ib.

Heraclidis fragmenta de politiis. p. 242
Herodes Sophiſta. p. 250
Herodianus qualis auctor & quando legendus. p. 71
Herodotus unde ſuam inchoat hiſtoriam. p. 33. *quoúſque deducit.* ib. *quando floruit.* p. 34. *laudatur.* ib. *ſingulorum ejus librorum argumenta.* ib. & ſeq. *Muſarum nomina cur iis impoſita.* p. 35 *Quibus auctoribus locupletior reddi poteſt ejus hiſtoria.* p. 36
Hilarius. p. 257
Hippocrates. p. 280
Hiſpanorum Hiſtorici. p. 114, &c.
Hiſtoriæ definitio, finis, diviſio, ſpecies. p. 10, 11.
Hiſtoriarum lectionis utilitas. p. 213, & ſeq. *ejuſdem jucunditas.* p. 218
Hiſtoriarum ſtudioſo tria neceſſaria. p. 13.
Hiſtoriarum lectio ab Epitomis auſpicanda. p. 26, 27
Circa Hiſtoriam univerſalem qui auctores conſulendi. p. 28
Hiſtoria Biblica omnibus Hiſtoriis *anteferenda.* p. 29
Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores ſex. p. 70. *Doctorum de iis judicia.* ib. *quot annorum hiſtoriam ſuppeditant.* p. 71
Hiſtoriæ Britannicæ ſcriptores. p. 82. *Ad eam* Hiſtoriam *legendam quomodo lector ſe accingat.* ib. *quo ordine in eâ pergendum.* ib.
Hiſtoria Britanniæ à Johanne Theodoro Cläin edita. p. 83
In Hiſtoriis particularibus quo ordine progrediendum. p. 96
Hiſtoriæ Barbaricæ ſcriptores longè infra illos Romanæ ſubſidunt. p. 97
Hiſtoriarum quis lector idoneus. p. 171, 181, & ſeq.
In Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ duo temporum intervalla reſpicienda. p. 125
Ad Hiſtoriarum lectorem quid requiritur. p. 171
Hiſtoriarum lectionis finis. ib.
Hiſtorias tam legentibus, quàm ſcribentibus, philoſophia practica requiritur. p. 174
Hiſtoriarum lectori Cordato, nuda rei geſtæ cognitio non ſufficit. p. 177
Hiſtoricorum Romanorum fata deplorantur. p. 51
Apud Hiſtoricos quæ obſervanda. p. 186. *& quæ excerpenda.* ib. & ſeq.
Hottomannus. p. 274
Rog. *Hovendeni Annalia.* p. 86
Huilius Hebræus. p. 241
Hungarorum & Hunnorum Hiſtorici. p. 101
Huntingdonienſis. vid. *Henricus.*

I.

Janottius. p. 284
Javellus. p. 237
Ignobiles qui ſic dicti inter Romanos. p. 193
Ferr. Imperatus. p. 259
Imperiorum ſummorum ſeries, & ſucceſſio. p. 18. *fatalis perhibetur.* ib. *quot numero fuerint.* p. 19, 20. *Eorum ſingula prophetarum oraculis præmonſtrata.* ib. *quare dicebantur ſumma.* p. 25
Indago. p. 282
Indiæ Hiſtorici. p. 120
Ingegnerus. p. 276
Jornandes. p. 74. *Libri ejus de Regn. ac Temp. ſucceſſione, necnon de Reb. Geticis, quando legendi.* p. 75, 144. *qualis ſcriptor.* p. 76
Joſephus quando floruit. p. 32. *qualis ſcriptor.* p. 126 *Ejus Libri* Antiq. & de Bello Judaico, *quando legendi.* ib.
Jovii Hiſtoria laudatur. p. 78, 287
Iſidorus Hiſpalenſis quando è vitâ exceſſit. p. 147
Iſocrates. p. 250
Judaicæ Eccleſiæ Hiſtoria unde petenda. p. 126
Juliani Cæſares. p. 269
Junius. p. 290
Juſtinus quando floruit. p. 28
Juvenis Hiſtoriarum lector minùs idoneus. p. 171

K.

Keckermannus. p. 245. *ejuſdem ſententia de Hiſtoriarum lectore.* p. 172. *defenditur.* p. 173, & ſeq. *A Quintiliano non improbatur.* p. 179, & ſeq.

L.

Lactantius, Cicero Chriſtianus. p. 256
Lambinus. p. 238
Lampridius. vid. Hiſtoriæ Auguſt. ſcriptores.
Lanæus. p. 276, 277
Lanfrancus. p. 276
Lavallenſis. p. 243
Lazius. p. 250
Lectio deſultoria parùm utilis. p. 182
Leo Afer. p. 120
Lillii Chronicon. p. 83
Linguæ abſque præceptis haud optimè diſcuntur. p. 173
Linguarum & Actionum ratio longè diverſa. p. 174
Lini liber de paſſione Petri & Pauli, ſuppoſititius. p. 131
Lipſii liber de Monitis Politicis. p. 198. *de Conſtantiâ.* p. 235
Livius laudatur. p. 57, & ſeq.

ſeq. 287. *quo tempore vixerit.* p. 58. *quot libros ſcripſit.* ib. *Eorum quot ſuperſunt.* ib. 60, 62. *Quo ordine legendi.* p. 59. & ſeq. *Eorum diviſio unde.* p. 58. *Ejus Hiſtoria quomodo ſuppleri poſſit.* p. 60, 61

Locorum Communium formulas varii ſcripſerunt. p. 187

Longobardorum Hiſtorici. p. 105

Lottinus. p. 290

Ludovicus IX Galliæ Rex. p. 268

Lullius. p. 257

Lundorpius Sleidani Commentarios Eccleſ. continuavit. p. 156

Luſingeus. p. 250

Luſinus. p. 235

Lycoſthenes. p. 270

Lyranus. p. 255

M.

Maccius. p. 285

Machiavellus. p. 252, 266, 288

Octav. Magius. p. 274

Magnorum virorum ortus & obitus notandi. p. 190

Maitſelerius. p. 274

Malmesburienſis. vid. *Gulielmus.*

Malvezzius. p. 291

Mantiſſæ, ſive Appendicis inſtitutum, & ratio. p. 96

Marandæus. p. 235

Marcaſſus. p. 276

Marettus Senenſis. p. 266, 271, 290

Marnixius. p. 290

Marſilius. p. 235

Galeot. Martius. p. 270

Maſcardus. p. 236, 286

Maſſa. p. 263

Pet. Matthæus. p. 270, 273

Matthæi Pariſienſis Hiſtoria. p. 78. *Baronii de eo judicium.* ib. *vid.* p. 288

Mauricius quando à Phocâ interfectus. p. 145

Maximus Tyrius. p. 250

Medo-Perſici Imperii inſtitutio, ac duratio. p. 23

Megaſthenes quando vixit. p. 30. *Scriptor haud fide dignus.* ib. *ejus ſcripta, notha.* ibid.

Melampus. p. 283

Melancthonis Chronicon lectori commendatur. p. 27

Memnon. p. 233

Meteranus Hiſtoriæ Belgicæ ſcriptor. p. 81

Methodius. p. 250

Minutius Felix. p. 256

Mirandulani Dialogi de honore. p. 263

Modeſtia ſuadetur. p. 5

Moldenarius. p. 282

Molinerius. p. 242

Rich. Monachus. p. 255

Monardes. p. 259

Mich. de Montaignes. p. 234

Anto. Montecatinus. p. 248
Pet. Montuus. p. 257, 263
Monumethenſis. *vid.* Galfridus.
Moribundorum animæ longè ſapientiores. p. 267
Mornæus. p 255, 277
Tho. Morus Angliæ Cancellarius, Vitam Richardi 3 ſcripſit. p. 90. *Voſſii de eo opere Cenſura.* ib. *Mori Utopia.* p. 246
Mummius Corinthi Everſor. p. 190. *qualis vir fuit.* ib.
Mundus alter & Idem. p. 246
Muretus. p. 238
Muſcovitarum Hiſtorici. p. 119
Muſonius. p. 232
Muſulmannorum Hiſtorici. p. 117
Mutius Juſtinopolitanus. p. 263

N.

Natta. p. 266
Naucleri Chronicon quando legendum. p. 155
Neapoleωs Hiſtorici. p. 124
Neronis ſuperbia. p. 202
Neſtorius quando damnatus. p. 144
Neubrigenſis cenſura ſuper Hiſtoriâ Galfridi Monumethenſis. p. 85. *ubi incipit, & quouſque continuat Hiſtoriam ſuam.* p. 86
Dom. Adam. Newtonus Hiſtoriam Concilii Tridentini in linguam Latinam tranſtulit. p. 168. *Judicium ejus tam de ſcriptore iſtius Hiſtoriæ, quàm de opere ipſo.* ib.
Nicephorus Conſtantinop. quo tempore floruit, & quando legendus. p. 147. *quis eum publicavit.* ib.
Nicephorus Gregoras quando legendus. p. 76, 151. *Ejus laudes.* p. 76. *quot annorum res geſtas ſcripſit.* p. 151. *utrùm ſcriptor Eccleſiaſticus.* ib. *Lipſii de Eo judicium.* p. 152. *Fides ejus in dubium vocatur.* ib.
Nicephorus Calliſtus quando floruit. p. 147. *Erroribus plenus.* ib.
Nicetas Acominatus ſive Choniates, quando legendus. p. 76, 150. *Laudatur.* p. 76. *quot annorum res geſtas ſcripſit.* p. 150. *unde dictus Choniates.* p. 151. *qualis vir fuit.* ib. *Lipſii de eo judicium.* ib.
Theod. à Nihem. p. 288
Niphus. p. 237, 266, 281
Nobiles, qui ſic dicti inter Romanos. p. 193
Flam. Nobilius. p. 263
Normannicarum Rerum Scriptores edidit Andræas Duchenius. p. 89
Normannorum Res vetuſtæ,

noſtris intermixtæ. ibid.
Novi, qui ſic dicti inter Romanos. p. 193
Novi Orbis, ſive Americæ Hiſtorici. p. 120
Nuæus. p. 260

O.

ODonus. p. 237
Oldoricus Vitalis ſcripſit Hiſtoriam Eccleſiaſticam. p. 89
Bapt. Olevanus. p. 263
Olympias quot annos complectitur. p. 16
Olympiodorus. p. 237
Omphalius. p. 266
Onuphrii Faſti Conſulares p. 54
Onuphrius Panvinius Platinam recenſuit & continuavit. p. 158. *Elogium ejus.* ib.
Optatianus. p. 265
Nich. Oreſmus. p. 247
Oroſius. p. 241
Oſiander 8 *priores Centurias Magdeb. compendifecit, ſatis cum laude.* p. 166. *Ab octavâ centuriâ ad* 16 *tranſilit.* ib. *decimæ ſextæ Centuriæ res geſtas fuſiùs tractat, & quare.* p. 167
Oſorius. p. 266
Oſſati Epiſtolæ. p. 277
Otium duplex. p. 194
Oxonienſis Academiæ felicitas. p. 221

P.

LUcas Pætus. p. 259
Palæologus Imp. p. 268
Gabr. Paleottus, de Conſiſtorio. p. 272, 273
Pandulphus. p. 287
Ant. Panormita. p. 270
Pariſienſis. vid. Matthæus.
Paul. Paruta. p. 244, 290
Paſchalis. p. 291
Paſchaſius. p. 274
Patavii Hiſtorici. p. 122
Patricii qui dicti. p. 196
Patricius Senenſis. p. 242
Patricius Romanus. ib.
Paulus III Pont. Max. p. 268
Paulus Venetus, Hiſtoriæ Concilii Trident. ſcriptor. p. 167 *Iſtius auctoris encomia.* ib. & ſeq.
Pedarii Senatores unde ſic dicti. p. 196
Peranda. p. 276
Anton. Pereſius. p. 271, 290
Perionius. p. 238
Perpinianus. p. 257
Perrionius. p. 277
Pamph. Perſicus. p. 276
Petavii Rationarium Temporum lectu digniſſimum. p. 28
Phalereus. p. 274
Philaſtrius. p. 257
Philebus. p. 233
Philelphus. p. 242
Philippus 2 Hiſpa. Rex. p. 268

Philologica & Philoſophica de Hiſtoriis excerpenda. p. 186. *ſub utriſque quænam Species contineantur.* ib. & ſeq. *In philologicis, modus excerpendi exemplis fusè illuſtratur.* p. 189, *&c. ſub philologicis, obſervationes Criticæ continendæ.* p. 193

Aſcan. Philomarinus. p. 271

In Philoſophicis excerpendis, quæ ratio tenenda. p. 197 *Illorum Specimen proponitur.* p. 199

Picardus. p. 290

Piccolominæi. p. 234

Alex. Piccolominæus. p. 278

Pighii Annales laudantur. p. 54

Pitardus. p. 235

Platinæ quodnam fuit prænomen. p. 157. *Ejus elogium.* ib. *quo tempore vixit.* p. 158

Plato. p. 233, 239, 240

Hieron. Platus. p. 273

Plutarchi elogia. p. 59, 232. *Illius præcepta Politica.* p. 242

Polemon. p. 281

Politianus Herodiani ſcripta feliciter tranſtulit. p. 71

Polonorum Hiſtorici. p. 105

Polybius quando legendus. p. 47. *Quorum temporum Hiſtoriam ſcripſit.* ib. *Quot annos continet.* p. 48. *Varias regiones peragravit.* ib. *Ejus laudes.* ib. & ſeq. p. 287. *Hiſtoriæ ejus pars maxima periit.* p. 49. *Librorum ſuperſtitum contenta.* ib. *Frequens eſt in Hiſtoriarum uſibus.* p. 202. *Principum fœdera ſuis monumentis inſeruit.* p. 259

Polydorus Virgilius, quis & qualis ſcriptor. p. 89, *&c.* p. 287

Pomponius Lætus qualis ſcriptor, & quando legendus. p. 72

Pontanus. p. 235

Popelinerius. p. 286

Porphyrogeneta, de Adminiſtrando Imperio. p. 268. *de Vitâ Baſilii Macedonis.* p. 269

Bapt. Porta. p. 277, 282, 283

Poſſevinus. p. 263, 285

Guil. Poſtellus Barentonius. p. 254

Presbyter Achaias, qualis auctor. p. 131

Primores & Principes civitatis qui dicti. p. 195

Prochorus, Scriptor ſuppoſititius. p. 131

Procopius de Bellis, Perſico, Gothico, &c. *quando legendus.* p. 76, 144. *Ejus encomia.* ib. *vid.* p. 288

Puerorum & Virorum, Hiſtoriarum lectio valde diverſa. p. 178, *&c.*

Puteanus. p. 258, 274, 277

Q.

ANdr. Quercetanus. p.289
Andr. à Quercu. p. 261

R.

FLorim. Raimundus. p.257
Raulæi noſtratis Hiſtoria lectu digniſſima. p. 28
Recitandi mos laudatur. p. 5. *exemplo Plinii*. p. 6. *ejus finis*. p.7,8
Reffugius. p. 278
Ludov. Regius. p. 248,250, 257,290
Rein. Reineccii Syntagma de Familiis lectori commendatur. p. 27.
Relectionum Exempla. p. 3
Remigius Florentinus. p.291
Reuſnerus. 289
Ribadeinera. p. 267
Sam. Riccius. p. 255
Richtherius. p. 290
Robertelli Diſceptatio. p.242
Robertus Abbas Sigebertum continuavit. p. 154
Romanorum Civium diſcrimen. p. 193
Romanorum Imperium, omnium maximum. p. 22,50,51. *Initium habuit ante Jul. Cæſarem.* p. 24. *eo anno, quo Macedonia in provinciam redacta eſt.* p. 49
Roman. Hiſtoriæ curſus unde auſpicandus. p.52
Romana Hiſtoria aliis præfertur. p. 219
Romuli & Remi Hiſtoriam, veram ſupponit Auguſtinus. p. 199
Mambr. Roſeus. p. 266
Ruffinus Euſebii Hiſtoriam Eccleſ. tranſtulit, & duos libros de ſuo addidit. p. 136. *Qualis interpres, & ſcriptor fuit.* ib.

S.

CLaud. de Sainctes. p.260
Salluſtii Hiſtoria periit. p. 51. *ejus laus.* p. 63,287
Salomonis Proverbia. p.234
Salvianus de Providentiâ. p. 256
Hier. de Sanctâ Fide. p. 255
Sanſovinus. p. 276,284,289, 290
Sapientiæ Liber. p. 234
Saracenorum Hiſtorici. p.117
Sarisburienſis. p. 269
Sarmatarum Hiſtorici. p.119
Savanarola. p. 256
Savaro. p. 253
Savilii judicium de Guliel. Malmesburienſi. p.84
Saxonum Hiſtorici. p.107
Anton. Scainus Salodienſis. p. 247
Schafnaburgenſis elogium. p. 99
Scherbius. p.290
Schioppius. p. 252,260

Scipionis Africani character. p. 190. *Auctor omnis doctrinæ haud ineptè dici poteſt.* p. 193. *Ejus præconia.* p. 194
Sclavorum Hiſtorici. p. 104
Scriba Florentinus. p. 291
Scribanius. p. 267
Raim. Sebondus. p. 255, 257
Seldeni Analecta. p. 83
Guſtav. Selenus. 277
Seneca modum excerpendi indicat. p. 188
Ludov. Septalius de Re familiari. p. 239. *vid.* p. 251. *De Nævis.* p. 283
Geneſ Sepulveda. p. 247
Serrius. p. 245
Sidonius. p. 265
Sigebertus Gemblacenſis. p. 154. *Bellarmini de Eo judicium.* ib.
Sigonii Faſti Conſulares. p. 54. *Ejuſdem Hiſtoria de Occidentali Imperio quando legenda.* p. 77, 144. *Ubi incipit, & deſinit.* p. 77. *Scriptor fide dignus.* ib. *Ejuſdem Hiſtoria* Bononienſis, *& de Regno Italiæ.* p. 158 *Elogium ejus.* ib.
Simanca. p. 242
Simocotta quando floruit. p. 144. *quando legendus.* p. 145. *Qualis ſcriptor.* ib.
Simon Simonius. p. 238, 263
Simplicius. p. 236
Sleidani Compendium Lectori commendatur. p. 27. *Commentarios ſcripſit de ſtatu Religionis,* p. 156
Socrates Philoſophus. p. 232
Socrates Scholaſt. quo tempore floruit. p. 140. *Unde, & quoúſque Hiſtoriam perduxit.* p. 141. *quot annorum ſpatium continet.* ib. *An fuit Novatianus.* ib.
Laz. Soranzus. p. 260
Sozomenus quo tempore floruit. p. 142. *unde Hiſtoriam auſpicatus, & quoúſque continuat.* ib. *Gregorii M. locus adversùs eum expenditur, eique reſpondetur.* ib. & ſeq. *Illius candor.* p. 143. *Evagrii de Eo judicium.* ib.
Spartianus. vid. Hiſt. Auguſtæ Scriptores.
Speedæi noſtratis laus. p. 91. *ejuſdem Theatrum Imp. Britannici.* p. 92. *à noſtris adoleſcentibus inprimis contemplandum.* p. 93
Spondanus, Baronii *Annalium Epitomator,* p. 165
Cyr. Sponto. p. 282
Stapulenſis. vid. Faber.
Sim. Starovolſcius. p. 272
Stephani Regis Geſta, per Anonymum, quando legenda. p. 87
Stephani Prætorii Admonitio de librorum lectione. p. 182
Au. Steuchus Eugubinus. p. 257

Rich.

Rich. Stevinus. p. 289
Strozza. p. 240
Suecorum Hiſtorici. p. 104
Suetonius quando floruit. p. 66. *Criticorum de Eo teſtimonia*. ib. *Poſt Dionem legendus*. p. 69
Sulpitii Severi Hiſtoria Sacra, quando legenda. p. 128. *Ex Sleidani Libro* de Quatuor Imperiis *continuatur*. p. 129
Summanus. p 290
Bapt. Suſius. 263
Syneſius. p. 250

T.

Corn. Tacitus de iiſdem temporibus cum Suetonio ſcripſit. p. 67. *De ejus uſu & utilitate variant Doctorum judicia*. ib. & ſeq. *quando legendus*. p. 69. *Elogium ejus*. p. 287
Taiſnerus, plagiarius inſignis. p. 282
Tamerlanes. p. 119
Tartarorum Hiſtorici. ib.
Temporum intervalla tria obſervanda. p. 14, *&c.*
Tertullianus. p. 256
Themiſtius. p. 250
Theodoritus quando vixit. p. 141. *quot libros ſcripſit*. p. 142. *Photii de eo cenſura*. ib. *vid*. p. 256
Theophraſtus. p. 233
Div. Thomas. vid. Aquinas.
Thuanus, Hiſtoricus celeberrimus. p. 79. *ſuæ Hiſtoriæ Res etiam Eccleſiaſticas interſeruit*. p. 168. *continuatur ad Annum* 1618. ib. *vid*. p. 259, 287
Thucydidis Elogia. p. 37, 287. *unde, & quoúſque Hiſtoriam ſuam deducit*. p. 38. *Librorum numerus, & argumenta*. ib. & ſeq. *Quinam auctores cum illo legendi*. p. 38, 40
Timplerus. p. 245, 282
Tiraquellus. p. 261
Tricaſſus Mantuanus. p. 282
Tridentinum Concilium quo anno indictum, inchoatum; & quoúſque productum. p. 167. *Ejus hiſtoria à Paulo* Veneto *ſcripta*. ib.
Tripartita Hiſtoria, unde ſic dicta. p. 140
Trithemius. p. 277
Trogus laudatur. p. 51. *Totus deſideratur*, ib.
Turcarum Hiſtorici. p. 117
Joan. Twini Cenſura ſuper Galfr. Monumethenſis Hiſtoria. p. 85
Typotius. p. 263
Tyranni vocis ſignificatio antiquior. p. 264

V.

Vajerius. p. 274
Valdeſius. p. 261

Valentinianus Imp. *benè veſtitos odio habuit.* p. 202
Varius. p. 234
Varro. p. 239
Vatablus. p. 238
Ubertus. vid. Folietta.
Vegius. p. 241
Velleius Paterculus inter optimos Scriptores meritò cenſendus. p. 65. *Ejus tum virtutes, tum nævi indicantur.* ib. *Non extat integer.* p. 66
Velſii Commentarii. p. 233, 236
Venetiæ Hiſtorici. p. 121
Paul. Venetus Hiſt. Trident. Concilii Scriptor. p. 167
Verulamius. vid. Vice-Com. Santalb.
Verulamius. p. 290
Verulanus. p. 241
Veteranus. p. 252
Vice-Comitis Santalbani vita & Res geſtæ Henrici Septimi. p. 90
Victor. vid. Aurelius.
Victorius. p. 238, 247
Victorius Britannicus. p. 241
Hieron. Vidæ Reſpublica. p. 242
Vigenetius. p. 277
Villa-Regius. ib.
Vincentii Bellovacenſis *ſpeculum morale.* p. 235. *v.* Bellov.
Joan. Viperani ſententia de Hiſtoriarum lectore. p. 175
Pontic. Virunnii judicium de Galfridi Monumethenſis Hiſtoriâ. p. 85
Visdominus. p. 276
Vivâ voce, feliciùs imbibuntur diſciplinæ præcepta. p. 8
Vivaldus p. 261
Ludov. Vivis ſententia de Hiſtoriarum lectore. p. 177. *Ejuſdem conſilium circa ea, quæ in Hiſt. lectione ſunt notanda.* p. 185. *de Re Ethicâ.* p. 235. *Libri ejus de Religione Chriſtianâ.* p. 256. *De Conſultatione liber.* p. 272
Alphon. Ulloæ Carolus 5tus. p. 270
Volaterrani judicium de Procopio. p. 76
Vopiſcus. vid. Hiſtor. Auguſtæ Scriptores.
Vorſtius. p. 257
Voſſii ſententia de Hiſtoriarum lectore. p. 172. *Refellitur.* p. 173, & ſeq. *etiam à ſeipſo.* p. 178
Urbibus evertendis ævum fatale. p. 192
Urſinus. p. 289
Uſuardus quo tempore floruit. p. 156. *Illius Martyrologium.* p. 157
Vulcatius. vid. Hiſtoriæ Aug. Scriptores.

W.

THo. *Walſinghami Chronica quando legenda.* p. 87. *e-*

87. *ejuſdem Hypodigma Neuſtriæ*. p. 88. *poſt ejus Chronica, nullus Hiſtoriam noſtram latinè ſcripſit*. p. 89

Wimphelingus. p. 266

Johan. Withamſted quando floruit. p. 85. *Cenſura ejus de Hiſt. Galf. Monumethenſis*. ibid.

X.

XEnocrates. p. 232

Xenophontis encomia. p. 41, 232. *Thucydidis libros in lucem dedit*. p. 41. *quando, & quo ordine legendus*. ib. *Quot annos continet ejus Hiſtoria*. p. 43. *Quibus auctoribus amplianda*. ib. *Ejuſdem Oeconomicum*. p. 238

Xerxis ingens apparatus bellicus, & ſucceſſus. p. 201. *quid nos doceant*. ib.

Xiphilinus. *vid*. Hiſtor. Auguſtæ Scriptores.

Z.

ZAzzera. p. 289

Zinarus. p. 251, 272, 276

Zonaræ Hiſtoria ab initio mundi, ad Alexan. Comneni obitum. p. 74. *quo tempore floruit*. p. 149. *ejus Tertius Tomus lectori commendatur, & quare*. ib. *In ſui temporis rebus qualis ſcriptor*. ib. *Maximum in Imperio Conſtant. honorem geſſit*. p. 151

Zoſimus quando vixit. p. 73. *à quo tempore Hiſtoriam exorditur*. ib. *Homo fuit paganus*. ib. *Leunclavii de Eo judicium*. ib. *Imper. Romani declinationem proponit contemplandam*. p. 73, 77

Zuccolus. p. 290

Zuingerus. p. 238, 247

FINIS.